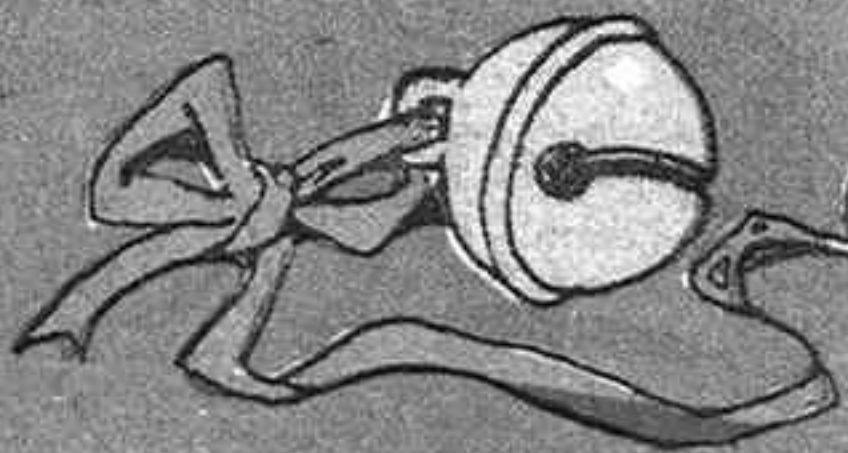
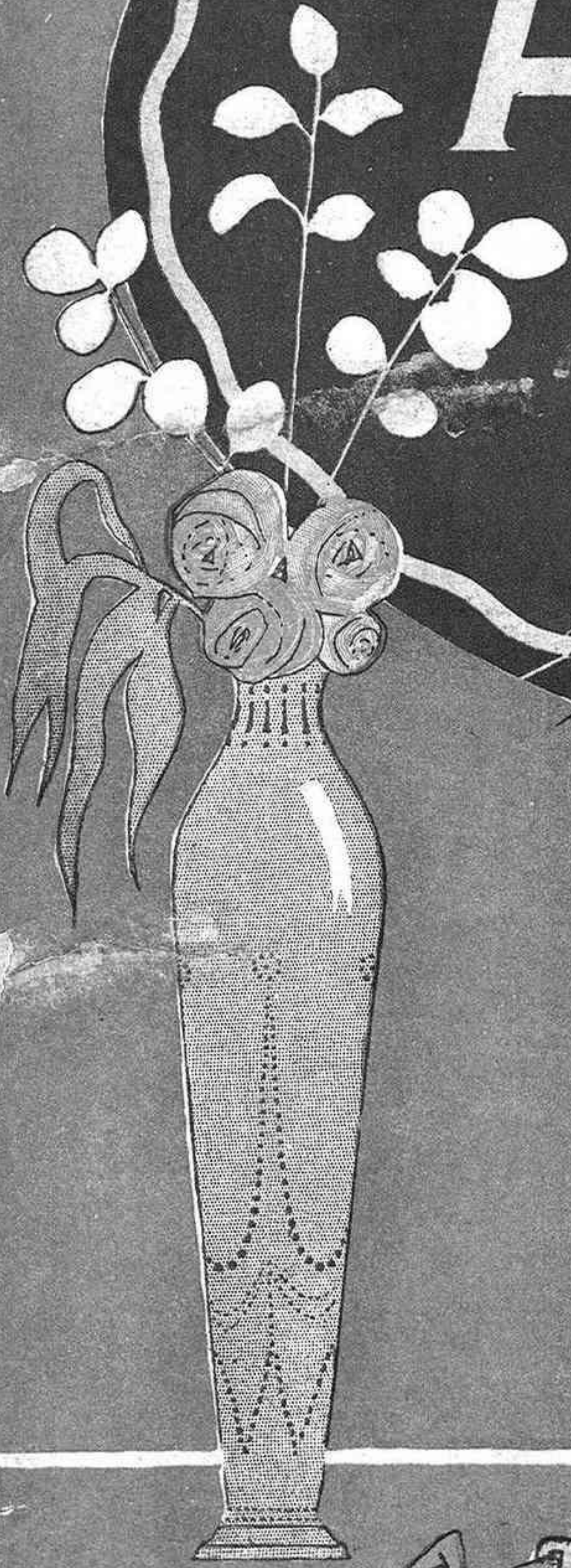

ALMANAC 1911

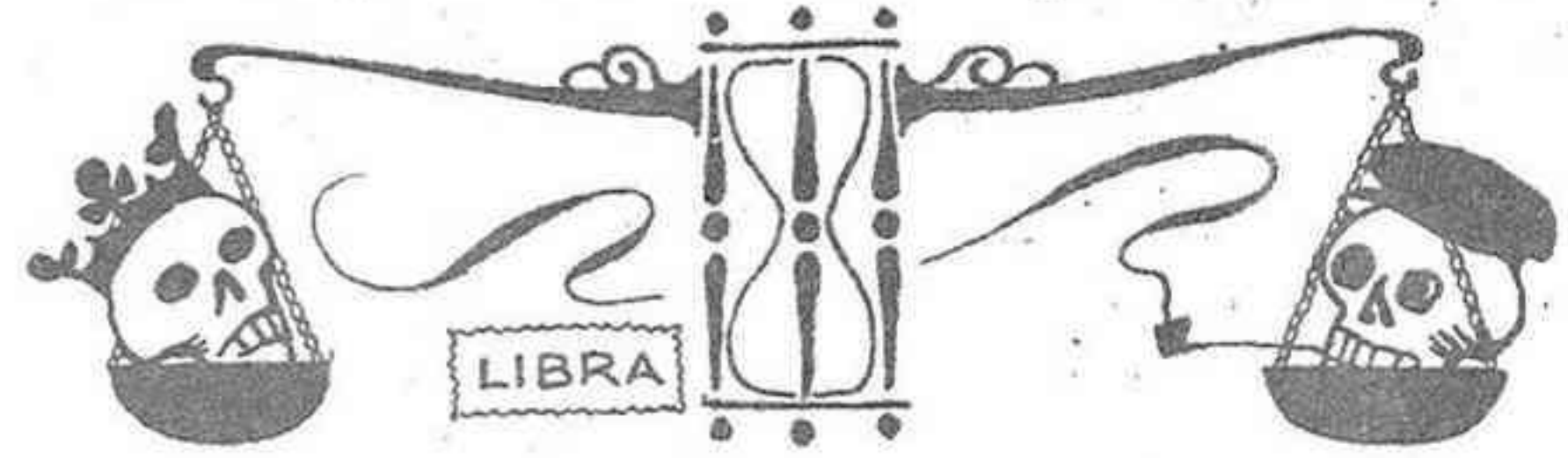
L'ESQUELLA
DE LA
TORRATXA

PURTENGE A LA BIBLIOTECA
DEL
ATEWEO BARCELONA

Preu: UNA pesseta

LEO

LIBRA

TAURO

VIRGO

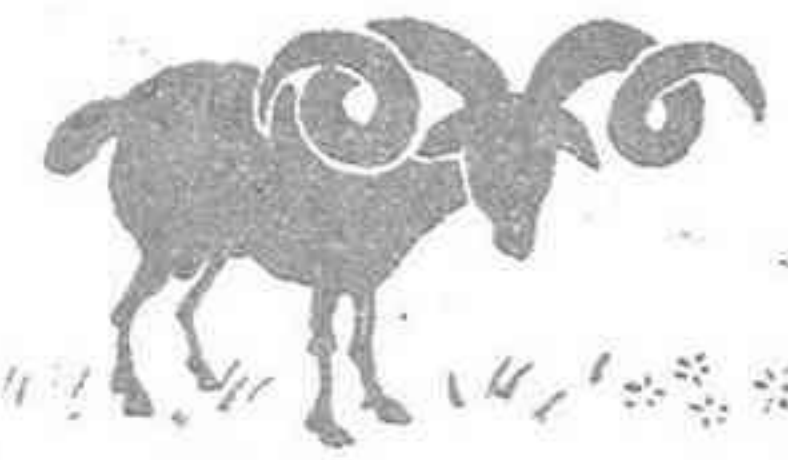

PISCIS

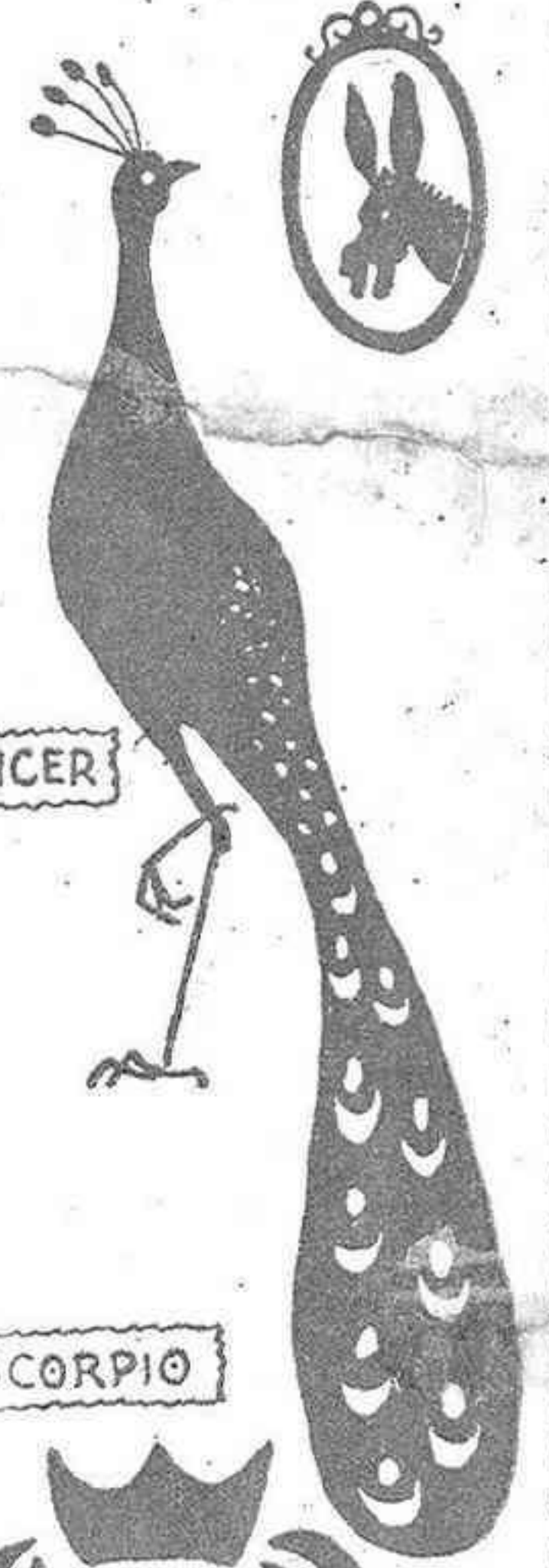
CAPRICORNIO

ARIES

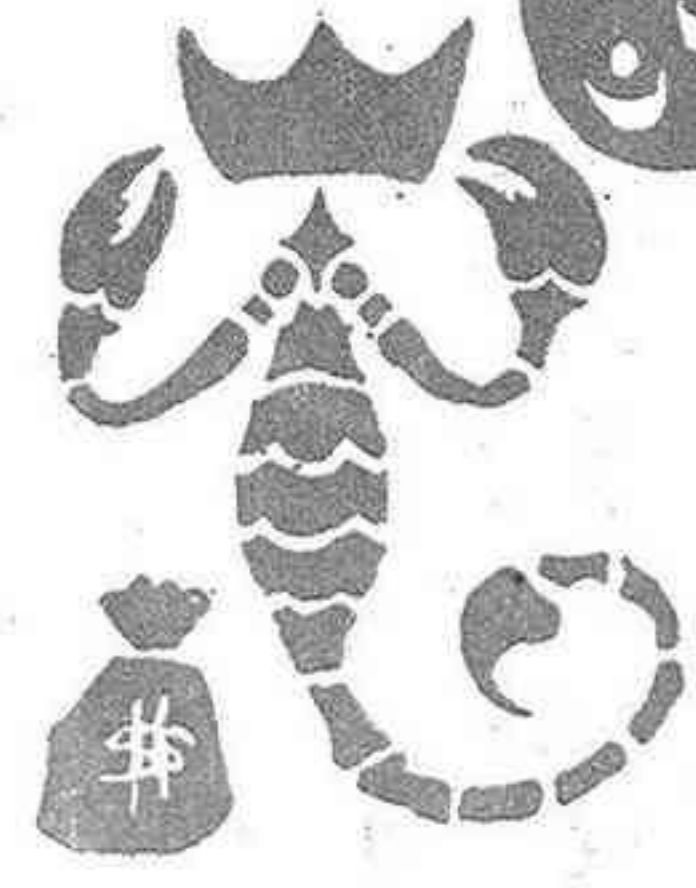

JANER	FEBRER	MARS
1 diu LA CIRCUM. DEL S. 2 dill Ss. Isidor y Marc. 3 dim S. Aquill y c. ms. 4 dim Ss. Anter y Daniel 5 dij. Ss. Telesf. y Greg. 6 div ADORA. DELS REIS 7 dia Ss. Julià y Teodor 8 diu S. Llucià y es. ms. 9 dill Ss. Julià y Basil. 10 dim S. Gonzal d'Amar. 11 dim Ss. Higin y Silvi 12 dij Ss. Benet y Arcadi 13 div S. Gumersindo m. 14 dia Ss. Hilari y Julià 15 diu Sm. Nom de Jesús 16 dill S. Marcel p. y m. 17 dim S. Antoni Abad 18 dim La Cat. de S. Pere 19 dij S. Canut rei y mr. 20 div S. Sebastia 21 dia Ss. Ignès y Fruct. 22 diu Ss. Vicens y Atan. 23 dill S. Ildefons arque. 24 dim N. S. de la Pau 25 dim Conver. de S. Pau 26 dij S. Policarpi 27 div S. Joan Crisostom 28 dia S. Julià bisbe 29 diu S. Franc. de Sales 30 dill Santa Martina 31 dim S. Pere Nolasco	1 dim Ss. Ignasi y Cecili 2 dij LA PURIFICACIÓ DE DE NTRA. SRA. 3 div S. Blai bisbe 4 dia S. Andreu Corsino 5 diu Santa Agueda 6 dill Sta. Dorotea verge 7 dim Sant Romuald 8 dim S. Joan de Mata 9 dij Sant Cirilo 10 div Santa Escolástica 11 dia Sant Sadurni 12 diu Sept. Sta. Eularia 13 dill Sant Benigne 14 dim Ss. Vital y Valentí 15 dim Sant Faustí 16 dij Santa Juliana 17 div S. Julià de Capad. 18 dia Ss. Simeó y Bladi 19 diu S. Gabino martir 20 dill Ss. Lleó y Nemesi 21 dim Sant Felix bisbe 22 dim La Cat. de S. Pere 23 dij Sta. Marta v. y m. 24 div Sant Maties 25 dia Sant Cesari 26 diu Quinq. S. Alexan- dre. 27 dill Ss. Baldomer conf. y Leandre arqu. 28 dim Sant Romà abad	1 dim Cendra S.-Rossend 2 dij Ss. Lluci y Absaló 3 div Sant Emeteri 4 dia Sant Casimir rei 5 diu I de Q. S. Eusebi 6 dill Sant Oleguer 7 dim S. Tomas d'Aqu. 8 dim Sant Joan de Deu 9 dij Santa Francisca 10 div Sant Melitó 11 dia Sant Eulogi 12 diu II de Q. S. Gregori 13 dill Sant Ramir martir 14 dim Santa Matilde 15 dim Sant Raimond 16 dij Sant Julià 17 div Sant Patrici 18 dia S. Gabriel arcang. 19 diu III de Q. S. Josep 20 dill Ss. Nicet y Ambrós 21 dim Sant Benet abad 22 dim S. Deogracies bis. 23 dij Sant Victòria mr. 24 div Sant Agapito 25 dia ANXEC. DE N. S. 26 diu IV de Q. S. Brauli 27 dill Santa Lidia 28 dim Ss. Castor y Sixte 29 dim Sant Eustasi 30 dij Sant Joan Clinac 31 div Santa Balbina
ABRIL	MAIG	JUNY
1 dia Sant Venanci 2 diu Passió S. Francis. 3 dill Sant Ulpià 4 dim Sant Isidor 5 dim Sant Vicents 6 dij Sant Celestí 7 div de Dolors S. Ciriac 8 dia Sant Dionís 9 diu Rams Sta. Casilda 10 dill Sant Sant Daniel 11 dim Sant Sant Lleó I 12 dim Sant Sant Victor 13 dij Sant S. Hermeneg. 14 div Sant Sant Tiburci 15 dia Sant S. Anastasia 16 diu Resurrec. S. Toribi 17 dill Sant Toribi 18 dim Sant Eleuteri bisbe 19 dim Sant Dionís 20 dij Santa Ignès 21 div Sant Anselm 22 dia Ss. Soter y Caius 23 diu de Quasimodo 24 dill Ss. Gregori y Fi- del 25 dim S. Marc evangelis. 26 dim Sant Filemó 27 dij S. Pere Armengol 28 div Sant Prudenci 29 dia S. Pere de Verona 30 diu Sta. Catarina de S.	1 dill Sant Felip 2 dim Sant Atanasi bisbe 3 dim Sant Juvenal 4 dij Santa Mònica 5 div Sant Pius V papa 6 dia S. Joan Ant-P-Lat. 7 diu El P. de S. Josep 8 dill L'Ap. de S. Miquel 9 dim Sant Gregori 10 dim Sant Ladislau d'A. 11 dij Sant Mamert 12 div Sant Domingo 13 dia Sant Pere Regalat 14 diu Sant Bonifaci 15 dill S. Isidre llaurador 16 dim S. Joan Nepomucè 17 dim S. Pascual Bailón 18 dij Sant Venanci 19 div Sta. Palenciana 20 dia S. Bernardí de S. 21 diu Sant Secundi 22 dill Sta. Rita de Casia 23 dim L'Ap. de S. Jaume 24 dim S. Joan F. de Reg. 25 dij Ascens. DEL SENYOR 26 div Sant Felip Neri 27 dia Sant Juli 28 diu Ss. Just y Emili 29 dill Sant Maximi 30 dim Sant Ferran 31 dim Santa Petronila v.	1 dij Sant Segon martir 2 div Ss. Pere y Marcell 3 dia H. de la Sta. Creu 4 diu Pent. Sta. Mònica 5 dill Sant Bonifaci 6 dim Sant Norbert 7 dim Sant Robert 8 dij Sant Salustia conf. 9 div Ss. Primi y Felicia 10 dia Sta. Marguerida r. 11 diu La Sma. Trinitat 12 dill S. Joan de Sahag. 13 dim S. Antoni de Pad. 14 dim S. Basili el Magne 15 dij Sm. Coeus Casiri 16 div Sant Aureli 17 dia Ss. Manel y Sabel 18 diu Ss. Marc y Marcell 19 dill Sant Gervasi 20 dim Sant Silveri 21 diu S. Lluís Gonsaga 22 dij Sant Paulí bisbe 23 div El Sg. Cor de Jes. 24 dia Nativitat de Sant Joan Batista 25 diu Sant Prosper 26 dill Ss. Joan y Pau m. 27 dim S. Zoilo y es. iars 28 dim Sant Lleó II 29 dij S. Pere y S. Pau 30 div Conver. de S. Pau

CANCER

ESCORPIO

SAGITARIO

GERMINIS

ACUARIUM

Almanac
1911

Salut, mercès y auto-piropo

Al donar un cambi radical de fesomia y d'essencia a l'ALMANAC ens veiem ineludiblement obligats a endressar quatre paraules de salutació y de sincer agraiment als nostres amables parroquians de sempre, tant als pacientissims llegidors que'ns han honrat durant dècades ab el seu constant favor com als meritissims y estimats col·laboradors que han vingut ajudantnos en la penosa tasca d'embrutar paper.

Fins avui, l'ALMANAC DE L'ESQUELLA DE LA TORRATXA havia semblat un magatzem de bisuter, ple de coses bones y boniques, però petites totes y frívoles la majoria; molt estimables, però bastant lleugeres. El sistema dosimetric que fins ara havíem adoptat, tant en el text com en la part artística de la nostra anyal publicació, ha triomfat en la seva època, època justificable, per cert, y ben característica; però està comprovat que la literatura a *globulillos*, per bona que sia de pendre y en que fassi de bon empassar, no satisfà per complert als paladars moderns, que exigeixen en el contingut d'un llibre, per més que aquet tingui caracter popular, uns transcendentalismes y una consistencia que es impossible donarli en composicions poètiques de trenta versos o en articles de curtes dimensions.

Això ha fet que, a pesar de l'exit creixent del nostre calendari, pensessim implantar en ell serioses reformes de fons y d'aspecte, reformes que—n'estem segurs—el discret lector veurà ab remarcable simpatia.

Avui ja no oferim, doncs, espurnes d'enginy, sinó obra complerta. Avui, en el volum a la vista, donem: una novela de debò, que, d'ella sola, en qualsevulga llibreria se'n farien tres pessetes y mitja; un drama tragic representable, gros com una catedral; un curiosissim treball sobre la *Creixensa de Barcelona*, que es un portento de veritat històrica; un poema, tot d'una pessa, que les muses hi canten; uns estudis de folk-lorisme català d'extraordinaria amenitat, capassos d'iniciarnos en la més enlairada sabiesa popular. Donem... Donem tantes y tantes meravelles, que, ab ser poques, omplenen les 112 planes d'aquet nou tamany que avui inaugura'l nostre ALMANAC DE L'ESQUELLA. Tot il·lustrat, tot inedit, tot nou de trinca, ab aquell perfum de virginitat que es la millor de totes les gracies.

Tant per la valua de les firmes com per la índole dels treballs originals, y no menys per l'esplèndida presentació artística y tipogràfica, havem procurat que'l present ALMANAC constituís un llibre interessant, digne de que tothom el fullegi y de que la gent curosa el guardin en el lloc d'honor de la seva *étagère*.

Ja sabem que podríem estalviarnos aquest auto-piropo, tant més quan sempre'ns havem tingut per modestos, però lo que's veu y's toca no admet subterfugis ni atenuants.

Y això del merit d'aquest ALMANAC es cosa visible y palpable.

Gira full, lector, y te'n convenceras.

L'Esquella de la Torratxa

SUMARI

La Creixensa de Barcelona
per S. Sanpere y Miquel

L'Anacoreta (poema)
per Apeles Mestres
(Il·lustracions de l'autor)

Ninots de carn (novela)
per Avelí Artís y Balaguer
(Il·lustracions de F. Sardà.)

Cansons humorístiques
per Rossend Serra y Pagès
(Il·lustracions de Apa.)

Visió de la ciutat futura
per Xavier Alemany
(Il·lustracions de Picarol.)

L'Ignoscenta
(Tragedia en tres quadros)
per Joan Puig y Ferrer
(Il·lustracions de J. Alegret.)

Els balls populars
per Rossend Serra y Pagès
(Il·lustració varia.)

El règim municipal de Barcelona
(Desde l'època romana als nostres dies.)
per A. Rovira y Virgili
(Il·lustració varia.)

El sepulterer filòsof
(Dialòg inverossimil)
per A. March

Jocs y joguines de les criatures
per Rossend Serra y Pagès
(Il·lustració varia.)

La doma dels deus
per Gabriel Alomar

Notes còmiques : Caricatures
per Picarol

PERTENECI A LA BIBLIOTECA
DEL
ATENEO BARCELONES

I

De la Barcelona prehistòrica a la del segle X

Anem a parlar del fet material de la creixensa de Barcelona, no de les causes o condicions d'ella, que de pendre aquets viarans aniríem a perdre'ns no dins d'un Calendari, sinó d'un volum en folio. Naturalment que, per parlar de coses de fet, ens atindrem als fets: o sigui, pel nostre cas, als planols que de la creixensa de Barcelona havem conseguit conèixer en el transcurs del molt temps que havem empleat buscantlos dintre y fóra d'Espanya; emperò quelcom ens caldrà dir fóra de lo que'ns diguin els planols, perquè encara que això de tenir els municipis, pel bon govern de la Ciutat, el planol de la seva urbs, per l'antigor sembla que foren sols les grans metròpolis les que tingueren dit document (Athenes, Alexandria, Roma, y tal vegada alguna altra), per l'Edat Mitjana sembla que la cosa sigui desconeguda per tot arreu, y que sols en el temps modern, que s'inicia ab el segle xvi, se comensa a generalisar la bona costum d'aixecar els planols de les urbs pera'l millor servei de la seva policia urbana, de modo que si volem donarnos compte cabal de la creixensa de Barcelona, o, com si diguessim, del temps de la seva infantesa, ens es precis ficarnos per entremitg dels llibres que'ns parlen dels primers estats de Barcelona; y encara més: aixís com l'història de l'home té una prehistòria, també la té avui una ciutat, ab molta raó y d'antic comparada ab l'home per mor de la similitud de les seves necessitats.

La nostra prehistòria no té per fonament les meravelloses troballes de l'immortal Troia, o sien les despulles de la primera civilització humana, la de l'Edat de pedra. No; nosaltres no baixem tan a fons. Es mitjansant el testimoni historic com nosaltres arribem als llindars de la Prehistòria.

No són sempre els escriptors més antics ni els llibres més vells els que donen raó de les coses més antigues. La Prehistòria es una ciencia tota novella, cosa de mitg segle, de modo que nosaltres estem molt més enterats de les coses d'Egipte de lo que no ho estigueren els sabis del temps dels Faraons.

Qui de Barcelona ens deixa conèixer el seu temps llunyà es, senzillament, un erudit de la Geografia, un romà del segle iv, en Rufus Festus Avienus, qui, posant a contribució munió d'antics escriptors dels quals s'han perdut les obres, ens deixà una descripció de les costes mediterrànies com cap dels geografs grecs y romans ho hagués fet, ab relació als temps primitius, emperò barrejanthi

coses dels seus dies, com li han provat els alemanys, que són, en crítica històrica, els més tafaners.

Tal vegada per aquesta tafaneria dels temps llunyans ens trenquem el cap entorn del sol vers que en dit llibre ens dedica l'Avienus, perquè tal vegada som nosaltres qui li fem dir lo que ell no digué, això es: que aquí, a Barcelona, no n'hi havia una, sino dugues de ciutats de Barcelona; y si ha fet sort l'interpretació del vers de l'Avienus sobre les dugues Barcelones es perquè de fet ne coneixem dugues, com no sia una sola ab dos noms.

Fossin qui fossin els qui primerament visqueren dalt del turó de Barcelona, que té la pedra més alta, com sab tot barceloní, en la reconada del carrer del Paradís, nom poetic, perquè el seu ver nom es el de carrer *del Pereys*, o *de les Pedres*, aquets no tenien res de fenicis, ni de grecs, ni de romans, ni de celtes, perquè li donaren a la seva fundació el nom de *Laya*, o *Laie*, com ho prova el numerari iberic que'ns ha conservat dit nom; doncs, si's deia Laie, ¿per què li digueren Barcino?

L'explicació es senzilla. Quan els mercaders grecs vingueren a les costes del golf de Roses y prengueren terra pera fundar una factoria, que ells ne deien *Empori*, ho feren al costat, però de portes o de muralles enfóra, d'una ciutat que's deia *Indika*; mes com eren els grecs de l'Empori d'Indika els qui's feren conèixer, pel seu trafec, dels pobles veíns, els quals no sabien què volia dir Empori, aquet nom xuclà el d'Indika, que no deixa més rastre que'l nom del a gent del país, que foren els indiketans, que'ns donaren a conèixer els geografs grecs, prenent la ciutat doble el nom senzill d'Empuries. Això mateix hagué de succeir pera Barcelona.

De la Ciutat Laie ningú n'ha parlat, el nom ha quedat en la geografia política. La gent que en l'antigor visqué entre les costes de Garraf y el Tordera era la gent Laietana, y d'una ciutadana Annia Laietana ne tenim la llauda en el nostre Museu d'Antiguitats. Doncs a Laie vingueren també a establirshi uns mercaders, els quals no eren grecs, sino, a lo que sembla, uns pre-fenicis, perquè el nom de Barcino = *Barkino*'s pot explicar per l'hebreu, que al seu torn ens dona raó de la llengua fenicia. Mes com se vulga que a l'altra banda del Mediterrani hi tenim, a l'Àfrica, una Barcino pel temps antic, no's pot negar que be podrien ser els barcinos africans els que vingueren a mercadejar ab els nostres laietans, y d'aquesta emigració dels noms geografics ningú se n'extranyarà si recorda que'ls europeus havem portat a Amèrica els noms de les principals ciutats d'aquest vell món, raó per la qual també s'hi troba, a Amèrica, una ciutat de Barcelona. Ara, si el nostre nom no es, diguemho aixís, geografic, sinó toponomastic, jo continuo creient que *Barkino* — els grecs deien *Barkine* — no vol dir sinó *Pou del Golf*, perquè *Bar* es *Pou* y *Kino* es *Golf*, com ho prova l'haverse

donat a les terres rosselloneses aquet nom, que ve de *Ros, Rus-kino*, o sia terres del *Cap del Golf*, nom que no's dirà que no li escaigui be. Els mercaders de Barcino feren, doncs, per Laie lo que'ls d'Empori pels d'Indika.

Mercès a Strabó, el pare de la geografia antiga, sabem que'ls grecs, no havent sigut admesos pels d'Indika dintre muralles, s'establiren en una illa que avui es terra ferma, o sia a Sant Martí d'Empuries. ¿Aont s'establiren els barcelonins, o pre-fenicis, al acostarse a Laie?

No seré pas jo qui digui que no pogueren també trobarhi aquí una illa a la seva conveniència, perquè si'n coneixem una pels temps moderns, la illa de Maians, que ja tinc dit pogué ser el primer subsol de la nostra Barceloneta, ¿per què en lo més antic no pogué també trobarhi, enfront de nostra ciutat de Laie, una illa favorable a l'establiment de la factoria pre-fenicia, després soldada ab la terra ferma, com ha succeït per Sant Martí d'Empuries?

Cal donarse compte de lo que era'l nostre meravellós Pla, avui convertit en taula de dames, en el seu antic.

El pla del Llobregat, format per les riuades del riu de dit nom, s'anava formant y creixent, com ho fa encara ara per dita raó y causa: doncs quan no estava format, per aquell costat hi teniem un golf que pujà fins a Sant Feliu. Del nostre costat encara conservem tots memoria, en els planols de la nostra ciutat, de la Llacuna, nom que fins a les acaballes del segle XIX ha portat el barri marítim de Sant Martí, y llacuna tan formidable en l'Edat Mitjana, que quan el setge de Barcelona pel rei Joan II, a mitjans del segle XV, tingué aigua y espai pera que en ella hi tingués lloc un combat marítim. Totes les terres baixes del nostre pla estigueren, en lo més antic, cobertes per les aigües marítimes, que anaren reculant al compas de les terres que les riuades del Besòs anaven dipositant en el golf, que tenia per extrems el Montgat y el Montjuic, pujant fins al peu de la montanya Pélada.

Ara, que les hortes de Sant Bertran foren així mateix preses per les aigües ens ho diran també els planols de Barcelona, y el fet de que en lo antic hi venia a desembocar la riera de Magoria, y, com tothom sab, que la riera d'en Malla, que baixava per la rambla de Catalunya, corria Rambla avall pera desembocar en el mar, aont després s'hi feren les Dressanes, veninhi encara la Riera Alta y la Riereta, que'ns han deixat els seus noms en carrers del nostre antic Arrabal, no hi haurà qui, sapigut això, dubti de que en lo més antic tot el nostre Arrabal sigué pres per les aigües, que s'anaren enretirant a compas també dels aports de les rierades de les dites rieres, contribuint certament a omplir l'Arrabal el torrent de l'Olla, que entrava per la plassa de Santa Agna, venint a treure cap al Pla de la Boqueria, com ens ho ensenyava el carrer de la Riera del Pi,—nom que, per ser topografic, l'Ajuntament no hauria hagut de canviar pel del Cardenal Cassanyas, que hauria pogut donar a tot altre carrer menos significatiu—ont girava y se n'anava pel carrer o plassa de les Arenes, nom que tenia en l'antic una

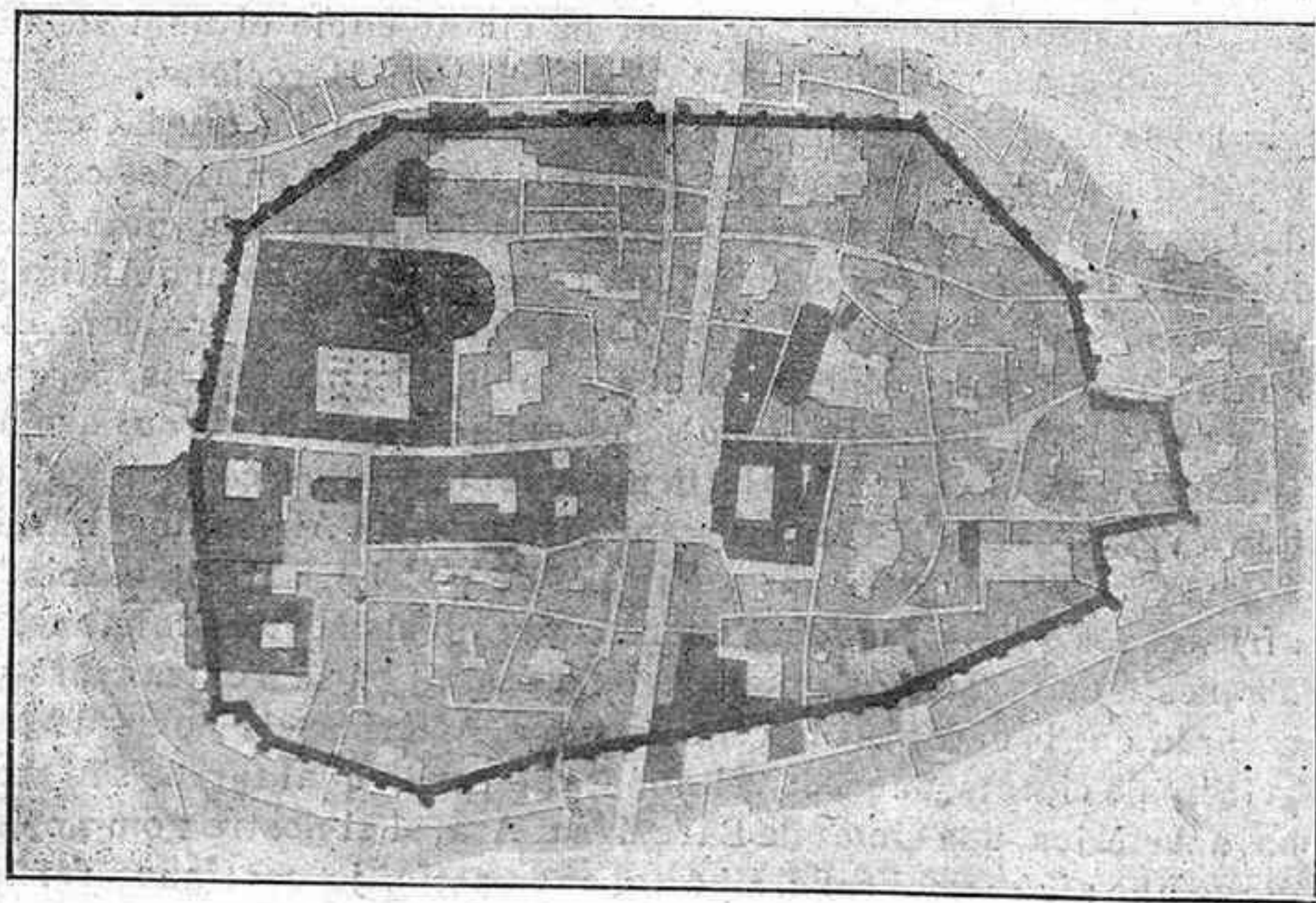

Fig. 1. — Barcelona romana

plassa de davant de la Trinitat, anantse'n cap al mar seguint pel carrer dels Codols, noms tots dos ben expressius.

Ara, pel costat de llevant del turó de les Pedres,—dit també, no sé perquè, Tabor—l'obra de replenament se va fer per les aigües que havem conegut pel carrer dit Riera de Sant Joan, que està desapareixent per moments, riera que trobem ab el tipic nom de Merdansa quan se n'anava Boria avall a portar les seves aigües al mar.

Si lo que acabem de dir se segueix en un planol de nostra ciutat se veurà clar com el melic o llombrigo de Barcelona era a manera de península que entrava fins al Regomir, tenint per llevant els carrers de la Tapineria, que també s'està morint, y el de Basea, que s'acaba de morir, y per ponent els carrers dels Banys y d'en Avinyó. Aquesta península sigué la Laie, la ciutat que emmurallaren els romans, muralles que'ls homes del segle XIX podien encara seguir per tot son circuit y de les que encara'n queda avui no poca part.

¿Aont anar a cercar la Barcino, ara que ja tenim la Laie? Si el nom de Barcino es topografic, jo crec que l'havem d'anar a trobar en el barri de Sant Pere, aont hi tenim el celebrat pou de Sant Gem, ja que un *Pou* ens havia donat el nom que portem. Allí els barcelonins, separats dels laietans pel Merdansa, hi aixecarien la *Vila Nova* que'ns havia de donar nom mundial, *Vila Nova* que, com veurem, no té res d'hipotètica, perquè una *Vila Nova* trobarem aont ara diem, en plena Edat Mitjana, y ab son nom en els temps moderns.

¿Que n'era, de petita, ¿oi? la Laie! ¿Que n'era, de petita, ¿oi? la Barcelona primitiva quan ab aquet nom, que, per extensió, prengué, fou coneguda y donada a conèixer pels geografs grecs y romans! Tan petita era, que'l primer geograf que al detall ens donà a conèixer al món no sapigué dir de nosaltres altra cosa; això es, que era petita, y tan petita que la posa al costat, per la seva petitesa, de Badalona y Blanes; això ho va fer un geògraf hispanoromà, en Pomponius Mela, autor del segle II.

La Barcino romana, que, com hem dit, encara avui se pot seguir per lo que queda de les seves muralles, tots els planols geomètrics antics de nostra ciutat la porten dibuixada. Vetaquí un fet ben curiós, que fa gran honor als desconeguts autors del planol de mitjans del segle XVII, del gran planol geomètric-geodesic que es el que reproduïm ab el número 6, encara que no es ni l'original ni copia directa de l'original, com ja direm. Dic que es ben curiós que, en el planol aixecat en 1679 hi hagués hagut el cuidado de marcarhi el recinte romà sense interrupció, quan allavors, com ara, la major part d'ell quedava tancat dintre de les cases. Aquet respecte per un amurallament que no tenia més que un valor historic parla molt en favor dels que tan grans respectes sentien pel claustre matern de Barcelona: quan un poble s'enorgulleix de son passat es que està segur d'un seu millor pervindre.

La petita ciutat romana de P. Mela, tancada dintre del recinte que's pot seguir per havers'hi marcat també en el planol número 1, de la Catedral, estava dividida, com totes les ciutats romanes, en quatre quaters per dos carrers, un que anava pel llarg y un altre que anava per l'ample, els quals se creuaven en l'actual plassa de la Constitució. El llarg comensava en l'endevallada del Regomir, aont els vells hi recordem encara el portal ab ses torres, paregudes a les de la plassa Nova; a l'altre extrem del dit carrer hi havia el portal de la plassa Nova. El carrer transversal comensava en el Call y acabava en la plassa de l'Angel, passant per l'endevallada de la Presó, que no era altre que'l Pretori romà.

La porta del Call donava al camí franc, com se deia en l'Edat Mitjana, el qual prenia pel carrer de Sant Pau, pujava, travessantla, la montanya de Montjuic, anava a sortir per aont s'hi trova encara la capella de la Mare de Deu del Port, port terrestre y no marítim, com s'ha dit y's repeteix sens fonament. El portal de la plassa Nova treia, com el de la presó, al camp Provincial, transformat pels erudits en Provencal, quan no era sinó la rodalia de la ciutat, que'ls romans senyalaven pel manteniment dels serveis municipals. La porta del Regomir treia a la platja, a la riba. De lo que era nostre camp Provincial res ne deixar en ditels romans, y del nostre mar sols sabem que era ric en bones ostres, que celebraven fins els entusiastes de les ostres de Marennes, ¿si en serien de suculentes les ostres barcelonines!

Cal notarho be, això de que el celeberrim Ausoni li parlés al

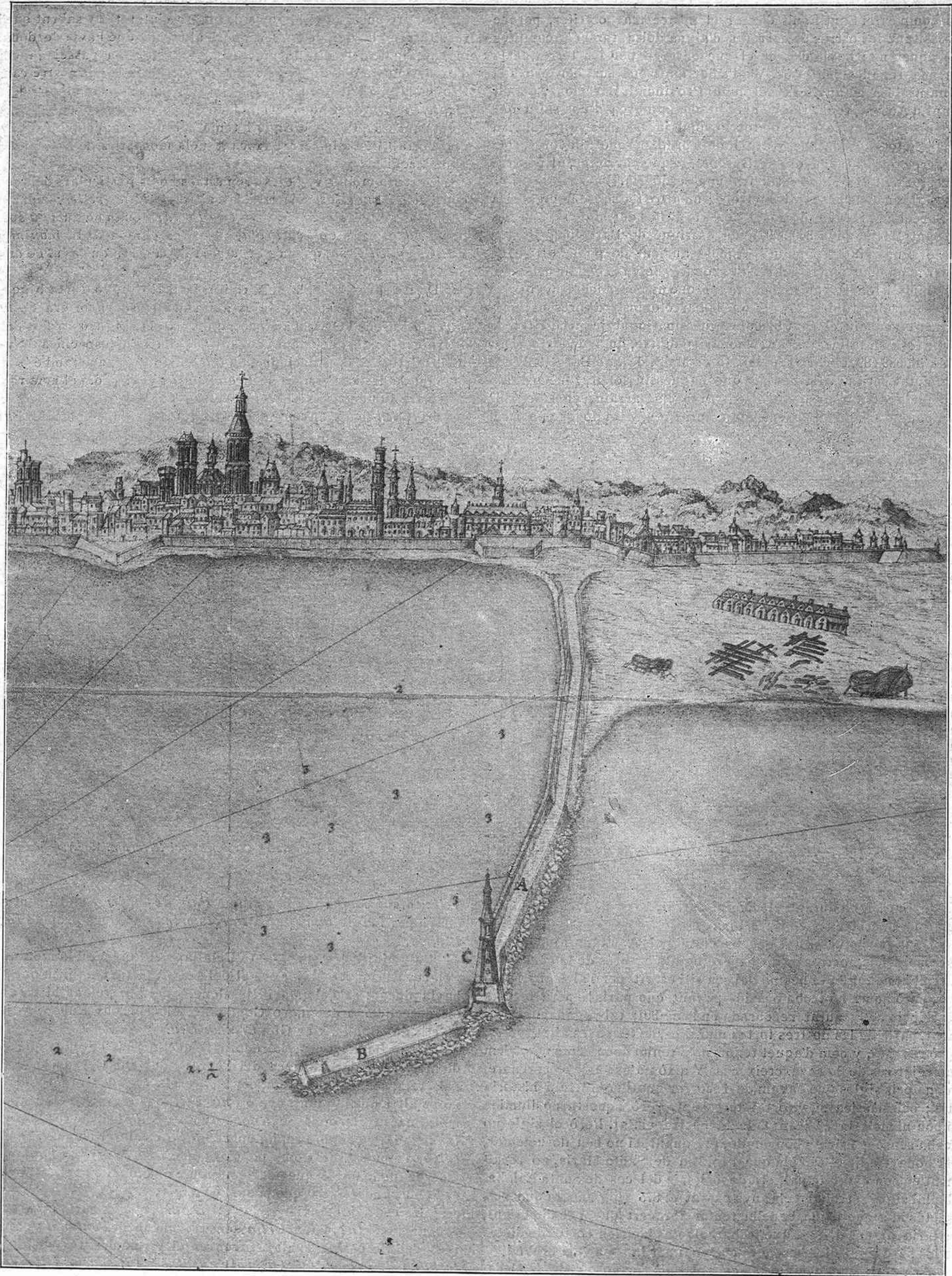

Fig. 2.—Vista del Barri de Ribera, Torre Nova y moll de Santa Creu. (D'un dibuix de la Biblioteca Nacional de París.)

seu compatrici Sant Paulí d'esser el nostre mar ostrifer, perquè necessitant les ostres de corrents d'aigua dolça, també's comprèn que aquet mar havia d'esser el que entrava per les terres de la Llacuna, regades pel Besòs. Vegi's per aont ens surt ben provada la naturalesa estanyífera del camp Provincial. Barcelona, pel dit temps d'Ausoni, tenia també acreditada la marca d'una salsa que feia ab intestins de peix, de tot lo qual ja fa anys vaig donar a coneixer tots els detalls, y ara ho recordo perquè allavors, com ara, crec que'ls fundadors de Barcino, lo que varen fer, al posarse al costat de Laie, sigué establirhi una pesqueria.

Sigles han de passar fins a trobar un altre fet sobre la creixensa de Barcelona. Havem de portarnos als ultims del sigle iv, als dies de Sant Pacià, anys 360-390, quan escrigué de Barcelona dientne que era una ciutat populosa. Aquest augment de població, ¿se va poder acomodar dintre del recinte romà? ¿Se va expandir pel camp Provincial? Res se pot respondre, perquè ni per documents ni per restes arquitectònics cab dir que'ls barcelonins, "al present nombrosos", com diu el sant bisbe, haguessin tingut ja necessitat de sortir fóra muralles, y sí s'acomodarien dintre, quan un altre bisbe Idali, en 688-689, encara repeteix lo de Mela, de que Barcelona era una ciutat petita. Mes, dat cas que haguessin sortit, ¿què passà o què havia de passar quan hi entraren els sarraïns, en l'any 718? Tampoc ne sabem ni podem conjecturar res, y tot lo que podriem

Sempre curiós de l'història de nostra ciutat, tot y sabent que'ls resultats no havien de correspondre al treball que havia de donarme, ab ajuda dels dits documents hi vaig fer una passejada com d'excursionista del sigle x, en l'any de gracia 1893, pel nostre camp Provincial—escrit *Provençalos*—y la serra del Tibidabo que li deien *Monte Ursa*. Aquet nom de Tibidabo es inútil cercarlo en els documents antics. Ja vaig dir que'l tenia per modern: de quan els frares s'establiren a la serra, axecanhi els monastirs de Betlem y de Sant Jeroni.

La serra moltes vegades pren altres noms particulars dels seus colls: dels *Agudellos* unes vegades, altres de *Fenestrelles*; com nom general se diu també montanya de l'*Erola*, y quan aquet nom sura, haventlo pres de *Coll ça Erola*, allavors el nom de la *montanya de l'Os*, o de l'*Ossa*, queda per la part de la serra que avui ne diem de Sant Pere Martir.

De les seves valls, la més típica, la d'Horta, no surt ab aquet nom fins al sigle xi; pels sigles anteriors el seu nom era d'*Auro invento*, vall de l'Or trobat, y ab aquet nom la vaig trobar fins l'any 1034; mes es un document de l'any 994 el que'ns especifica la vall de l'Or trobat posantla junt a un *Cucullo*, o Puig, que també's diu de Sant Andreu en termes de *Provincialis*: vegi's com el nom romà de nostre Pla encara vivia a fins del sigle x.

El *Cucullo* dit ens pren, en altres documents, el nom de *Puig*

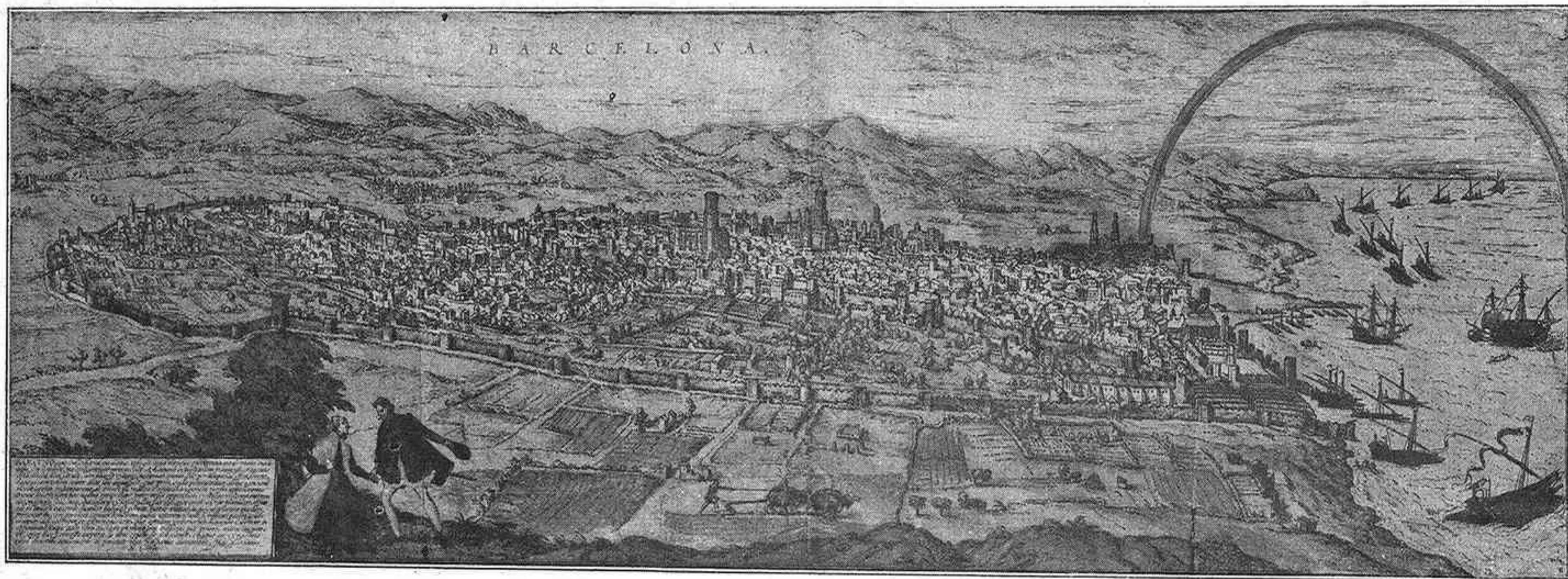

Fig. 3.—Vista de Barcelona presa de la montanya de Montjuic. (De l'obra de Braun y Hohenberg *Civitates orbis terrarum*. 1572.)

dir de Barcelona durant el domini sarraí, no'ns donaria un sol fet relatiu a la creixensa de Barcelona.

De la reconquesta de la nostra ciutat pels Aquitans, ajudats pels succesors dels nostres en dit país refugiats després de la conquesta sarraina, ne tenim el poema del seu siti escrit per l'alemany Nigellus, però aquet no troba ocasió—y tant que parla!—pera fer una descripció de la ciutat, recobrada en l'any 801; tal vegada naturalment, parla de les nostres fortes muralles, de les seves altes torres, però res més, y com d'aquet temps no'n tenim documents no podem rastrejar res de la seva creixensa. Y això no'ns ha de sorprendre, ja que pels sigles que havem de recórrer quasi no'n tenim història civil; eclesiàstica sí, y fort interessant, però aquesta no ilumina ni poc ni molt la creixensa de la nostra ciutat. Però el sigle no acaba sense posar un bon molló, per quant, si no ben documentat, per bona tradició, sembla que l'iglesia de Santa Maria, no certament en son estat actual, era depositaria del cos de Santa Eulalia, el qual sigué retrobat pels anys passat el 875, puig encara que no's tractés més que d'una capella tenim per cert que, pel dit temps, ja faria alguns d'anys que'ls barcelonins haurien sortit de dintre de les seves muralles buscant nou espai per la seva vida urbana.

Ara sortirem de tanta penuria, perquè comensem, desde el darrer quint del sigle ix, a tenir arreplegats en nostre arxiu nacional bon número de documents.

Vell; també compareix per allí un *Puig de Majer* y un torrent que anava per *Pera punnes* cap a *Parets primes*, que era prop de *Torre Blanca*.

Puig Majer era el de Santa Eulalia, y el Puig Vell la montanya Pelada. El nom de Majer era el del seu propietari, un jueu que s'hi havia fincat: se deia Mari Ripsalone, y pel seu veïnat hi estaven els descendents del moro Gondomir, els hebreus Ruben, y junt ab ells dos Bofills, y un Gim *Crec-en-Deu*.

Abans de baixar al pla recordaré que la serie de puigs que avui diem del Coll, de Vallcarca, del Putxet y de Sant Gervasi se deien, pels temps de que parlem, els *Monterols*, y que'l mont *Calvera* no es altre que la montanya o *Puig Vell*, o Montanya Pelada, noms metafòrics trets de la seva constitució geològica de roca, que la fan pelada, y com lo propi d'un *cap pelat* es el ser d'un *vell*, o d'un *calvo*, d'aquí els dits noms populars, que'ns han arribat fins aquets dies, de modo que lo que podriem creure una toponomàstica novella es la més enderrerida que podem coneixer.

Mes tan aviat sortim de la vall d'*Auro*, que donaria *Or*,—en la pronunciació *Ort*, d'aont *Ort-a*—ens trobem ab els *Pontonals* y ab les illes del Besòs, les quals estaven en el terme de *Provincialis*—*in termino de Proventiales a prope insulas de Bisaucio*.—Clar està, doncs, que si el Besòs se ficava fent boques pel pla de *Provincialis*, pera travessar aquest y anar d'una illa a l'altra eren necessaris

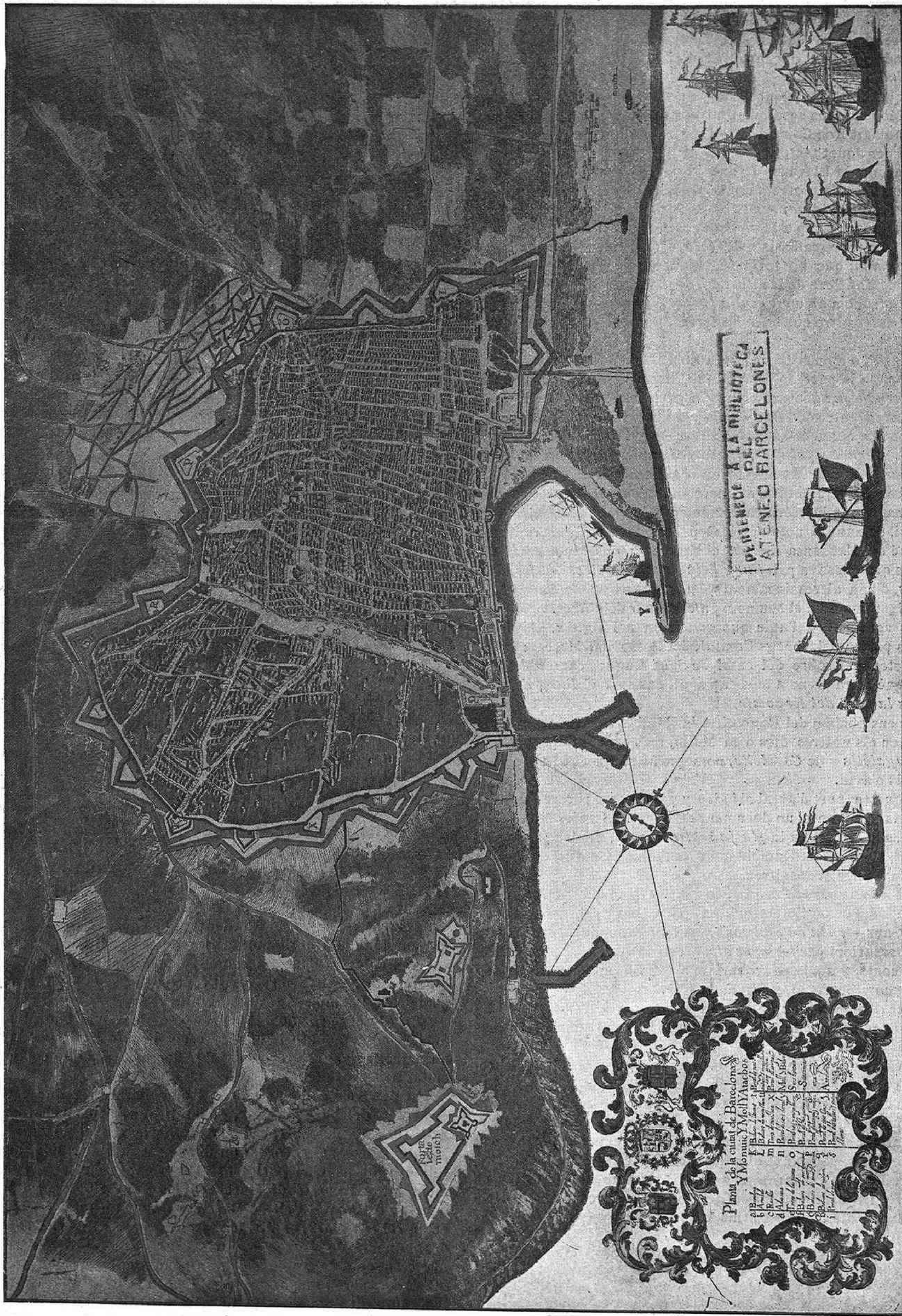

Fig. 4. — Planol de Barcelona de mitjans del sigle XVI. (De l'Arxiu Municipal de Barcelona.)

Pontons, y de *Pontons*, *Pontonars* y *Pontonals*, pera facilitar el pas de les carreteres del Vallès y de la costa, se'n troben molts de citats: el més novell el tinc apuntat per l'any 1079, y era veí aquet del *Cucullum anticum*.

Ara, que dels dits Pontons alguns servissin pera'l pas de les aigües de Moncada, es cosa que l'havem de tenir per certa desde'l moment que'l dit Rec Comtal, ab el nom de *Rego de Barchinona*, ens surt ja per aquet temps.

La Llacuna (la Llacuna de que ja havem parlat com resultat de l'examen físic de nostre Pla), la trobem ab el nom de *Laguna Sanja Maria*, o *Santania*, per l'any 987.

Acostantnos ara cap a la ciutat ens trobem ab el *Cloto*, o *Clota*, de Zamel, nom topografic, ja que *Cloto*, *Clota*, no vol dir sinó *meta*, *limes*, *terminus*, que ho seria segurament de les propietats del monastir de Sant Pere de les Puelles, avui iglesia de dit nom, puig per allí ens trobem ab un *Cucullo prope ipso Cenobio*, que dit està que no pot esser altre que'l que ha arribat fins a nosaltres servint de peu al Fortupí.

La capella o monastir de Santa Eulalia del Camp, situat prop de Barcelona, a la part del Portal Nou, monastir que quedà tancat dins de l'*hornabeque* que's va construir pera defensar el Portal Nou, prenent als argenters de Barcelona, els nostres concellers, les terres contigües, quan la guerra contra Felip IV (1640-1652), estava situat en *lloc aquós y paludic*; vegi's fins aont arribaven els baixos fons del nostre Pla de Provincials en el sigle x.

El Merdansa, aquell torrent que, com havem dit, no es altre que el que dona nom a la riera-carrer de Sant Joan, que'l batejaria en nom propi, deixant el nom original pel carrer d'en Tantarantana, que's digué del Merdansa fins tot el sigle xvii, ens fan a saber els documents que passava pel *Burg dels Arcs*, dels *Arcs antics*, dels *Arcs vells*, diuen altres documents, burg que'ns es ben conegut, ja que ha deixat fins avui el seu nom en el carrer dels Arcs.

No es aquet burg l'unic que coneixem pel sigle x. Els documents ens parlen dels burgs Comtal, del Fosso, del Mercat; burgs que'ns porten per sobre del camí de Sant Cugat—carrer del seu nom—perquè quan prenem més cap avall ens surt el *Burg de fóra muralla a la part del Regomir*.

Si ara ens portem del Regomir a la Rambla ens trobarem ab la riera dita en els nostres dies d'en Malla, mes en el temps antic se deia de *Cagalells* y de *Codolells*, nom que'ns ha quedat en el carrer d'en Codols d'avui.

Ara aquesta part d'arrabal baixa y pantanosa, per raó de dita riera, ens la farà veure un document de l'any 1068 referent a l'iglesia del Pi, situada dret a la *platja septentrional*, llindant a mitjorn ab l'*Arena*, o sia ab la Rambla, com traduïren y digueren els sarraïns y diem encara nosaltres.

Tirant amunt ens trobariem, cap a l'extrem del nostre Pla, ab el Coll de les Forques, nom que ha viscut fins esborrarlo la creïença de Sans,—*villa de Sanctos*—y pujant cap amunt, pera cloure la volta, passariem per *tesserós albos*, o *petras albas*, com diuen altres documents, y aquí ens trobariem ab un lloc anomenat, en l'any 1019, Soriano y Serriano, y Sirrià en 1067.

Y si ara volem pujar dalt de la montanya de l'Ossa, no hi ha com pendre camí per la riera de Magoria, qual nom porta pels anys 999.

Resultats adquirits ab el registre dels documents citats: el coneixement de tenir ja Barcelona un circuit d'arrabals, y en el Pla uns nuclis de població a Sant Andreu, a Sans y a Sarrià.

Ab nous documents ens anirem acostant ara a l'època dels planols de Barcelona, mes ara els nostres documents ens portaran al terreny dels fets, per quant al parlarnos d'iglesiés, y de monastirs, y de muralles ens trobarem a davant nostre ab aquestes fites, en peu unes, y les derrocades escrites en els nostres planols. Hem arribat, doncs, als temps positius, o de fet.

II

De la Barcelona del sigle XI a la del sigle XV

Havem de creure que'ls burgs que rodejaven Barcelona en el sigle x foren poc menos que destruïts quan la presa y semi-destrucció de la ciutat pel terrible Almanzor, en l'any 985. D'aquesta ruïnosa entrada, que consta en multitud de documents, sols ne citarem un de l'any 1032, pel qual veiem al capitol de la Catedral fent obres de restauració d'aquella part de les muralles que anaven de la Porta del Regomir fins a la Torre Ventosa, a la part de mitg-jorn. Aquet document a la vegada ens ensenya que les muralles romanes encara tenien valor militar en el primer ters del sigle xi, provant això que'ls burgs no havien de ser obstacle pera la defensa de la ciutat per la seva importància com edificació.

Com, passada la turbonada almanzoriana, la situació política del comtat de Barcelona's va enfortint de dia en dia, els burgs del sigle x, restaurats en l'xi, pendrien, de segur, una bona volada per dit temps.

N'hi ha un, de burg, el Comtal, que prenia aquet nom del Castell Comtal, el vell palau dels nostres Comtes, ja que també hi havia el Castell Nou, que era'l que defensava la Porta del Call, o de la Bocaria, al qual els documents li donen sovint el nom general de Burg de Barcelona—*Burgo Barchinona ad ipsum Kastellum Comitale*, diu un document de l'any 990.—Pera mi aquet nom generic de Burg de Barcelona ens ha de fer creure que's tracta d'un burg de gran importància pera'l temps. Aquet burg se desenrotllava, pera mi, de l'altra part del Merdansa, que tal vegada sigué, en un principi, camí de Sant Cugat, ara ja distingits l'un de l'altre, y no hi ha com buscarlo en el planol de Barcelona pera veure'l clar, y pera veure'l fins tancat ab defenses provisionals per raó de la seva importància. La tanca, que sortiria de la porta romana de Llevant o de la Devallada de la Presó—plassa de l'Angel—tiraria pels carrers de la Boria y Carders—carrera de Sant Cugat—trencant per les Basses de Sant Pere, Acequia y Plassa de Sant Pere, feia front a l'iglesia-convent de Santa Eulalia del Camp. L'iglesia-monastir de Sant Pere de les Puelles n'era, en aquell extrem, el seu propugnacul, y d'ell ne sortiria la muralla o torre que aniria pel carrer més alt de Sant Pere, com ens ho demostra la seva recta aliniació, fins venir a topar ab el Merdansa, que encara avui ne diem Riera de Sant Joan. En el planol de Barcelona aquet burg, tal com l'havem senyalat, té fesomia propia; ocupa una aria ovalada, sense lligams ab cap altre burg, es independent per la seva forma, ab lo qual demostra la seva gran antiguitat.

Els altres burgs no'n tenen, de fesomia propia, exceptuat el que aviat coneixerem ab el nom expressiu de *Vila Nova*, per lo mateix que aquells s'anaven formant sobre les carreteres que sortien de la ciutat pels seus portals.

Si ens volem donar raó de l'embolicat burg que estem ara destruint, del burg de Mar, donantli aquet nom recordant que'l primitiu nom del carrer de l'Argenteria era el de carrer de la Mar, es necessari recordar un document de l'any 1079, que entre tots els que podrien parlar es el més expressiu, y es un establiment fet pel comte de Barcelona en l'any 1079 de tot lo colindant ab el Castell Vell de Barcelona, junt ab totes les torres que estan *contra Mare*, es dir, fent front o cara al mar. Que aquesta denominació de Torres contra el mar, tractantse d'unes torres que estaven a la Tapineria, no's compregui, de cop, per sernos difícil de veure'l mar tan endalt, ho concedim, y jo crec que ja per l'any 1079 dit nom seria ja un nom historic, això es, un nom vell conservat per la costum. Però indubtablement el mar, si no pujava tan endalt, no quedava, pel 1079, gran cosa més baix, com ens ho demostren aquells Molins d'en Malla, que documents de l'any 1084

ens donen en un suburbi de la ciutat de Barcelona, a la platja oriental, dient encara més: que'ls dits molins estaven *juxta litora maris*, y, com els Molins d'en Malla anaven ab les aigües del Rec Comtal, ha sigut facil trobarlos, y s'han trobat prop de les Basses de Sant Pere, aont els vells encara recordem lo bonic que feia allí l'entrada de les aigües.

Acabem ara de veure un suburbi, el de la Platja, el qual se determina pels Molins d'en Malla, o de la Mar. Aquet suburbi anà creixent, y be's pot assegurar que ho faria a compas de lo que anava, com diem vulgarment, retirantse el mar, de modo que ja pels anys 1364 hi teniem set illes de cases dintre de la primera, en les estatístiques de Cà la Ciutat d'habitants de Barcelona de dit any, que era "la que ix a la Vila Nova e ix devant los molins de la mar". El suburbi, doncs, de la platja no era altre que'l que prengué, no direm quan, el tipic nom de Vila Nova. Aquet suburbi no es altre que'l que enderrocà Felip V pera ferhi la Ciutadela.

Ens trobem, doncs, que les torres del vell Palau Comtal del carrer de la Tapineria donarien, certament, en el baix fons de la nostra ciutat, que s'escau sobre'l carrer de la Princesa fins a Santa Maria, tenint per terme el carrer de la Mar, o Argenteria, pujant desde aquí el terreno fins dalt de la muralla romana, que un dia va donar el seu fossó al carrer de *Basea*, contracció de carrer de la *Basèlica*, o de la Basílica de Santa Maria del Mar. Aquell embolic de carrers, doncs, que he dit, no eren, en el seu origen, més que les barraques que en la pendent del turó barceloní d'aquella part anaven establint la gent de mar pera no allunyarse de la Dressana, — de la Dressana vella — situada *subtus Regomir, ubi fuerunt factas naues*, aont se feien les naus pels anys de dit document, que es de Ramon Berenguer II, doncs d'entre 1076 a 1082. Aixís se comprèn que'ls carrers de la Devallada dels Lleons, de la Mercè y de la Devallada de Viladecols haguessin, en l'antic, portat el nom de carrer de la Dressana Vella. Si ara donem una ullada a la Barcelona romana veurem com la muralla marca, en el Regomir, un cos avençat com planta d'un castell; en efecte, es la Carteria romana, aont segurament hi varen tenir la Dressana, la qual hi perdurà fins l'any 1243, que es quan Jaume I prohibí que per cap manera's pogués ocupar la platja que anava desde la Dressana a casa l'Olzet, — que, per documents molt posteriors, havem pogut saber, refent la seva historia, que estava situada en el carrer de Detràs Palacio, entranthi pel Passeig de l'Aduana a mà dreta y al costat de la capella de Montserrat, que més tard s'hi construí y era la primera casa de dita mà — per quant la dita platja's reservava pera la càrrega y descàrrega de les naus. No podentse construir, doncs, naus d'aquell costat, havem de creure que la nova construcció's faria aont fos possible, en tant no's va fer la Dressana nova, y d'aquet costat no s'hi pogué fer fins a tant no's consolidà y sanejà l'indret, regularisant el curs de la riera d'en Malla, o dels Cagalells.

Donant la volta, hem de veure si entre'l Regomir y la Boqueria, o Call, no s'hi formaven barris nous.

Per l'any 1009 conec l'existència d'una capella de Sant Miquel Arcangel, y com una terra propia de Sant Miquel Arcangel la donen els documents de 1018 com situada *infra*, debaix, de les muralles de Barcelona, està clar que mai podem creure que's tracti de l'iglesia de Sant Miquel, que tenia enganxada la Casa de la Ciutat fins 1868, perquè s'hauria dit *intra* y no *infra*. ¿Es que'l notari no miraria prim, y digué *infra* per lo mateix que teniem les muralles en el carrer d'en Avinyó?

Un altre notari, quan se'ns dona a conèixer per primera vegada l'iglesia del Pi, que es per l'any 1014, ens diu que "la Basílica de Santa Maria Mare de Deu està situada fóra — *extra* — les muralles de Barcelona, en el lloc dit del Pi".

Per aquet costat tenim també coneguts els Banyes del carrer de dit nom ja per l'any 1160, y en un document del 1190 se'ns fa notori que estaven situats "prop — *juxta* — el Castell Nou", que ja he dit que era el que s'aixecava sobre la Porta del Call. Tot lo que deixem dit ens haurà donat el convenciment de que Barcelona, la Barcelona del mont Taber, nom que no surt fins l'any 1101, estava ja rodejada de barris a l'acabar el segle XII, mes aquets no tindrien gran importancia quan el cèlebre viatger anomenat Benjamí de Tudela deia, pels anys 1173, que Barcelona, "encara que petita, era bonica y concorreguda de mercaders de tots els països", de modo que lo dit per Pomponius Mela més de mil anys endarrera era encara ve-

ritat; no's dirà, doncs, que Barcelona fes, com solem dir de les creixents sobtades, una creixensa d'ase; per lo contrari, anava creixent com creixen els homes forts, o, com diuen els italians de lo que ha d'arribar lluny, *piano piano*.

Arribem ja als gloriosos dies de nostra historia, quan, ja no cabenthi a Catalunya, ens desbordem pera anar a treure de mans dels sarrains Mallorca primer, després Valencia; lo que'l segle XIII sigué pera'l reialme d'Aragó havia d'esserho també pera Barcelona: un segle d'expandiment.

Ja havem dit com el rei Jaume I donà ordres pera que estigués afecta al servei mercantil tan sols la platja que anava del Regomir, o Dressana vella, fins davant de nostre Govern civil, emperò no sigué ell, sinó son pare, el rei Pere de Muret, qui, en 1209, inaugurava pera Barcelona l'era de la seva viril creixensa, que encara que lenta, com la de la seva infantesa, no s'ha interromput mai, ni es d'esperar que s'interrompi en el seu pervindre. En efecte, el rei Pere, donant a la Catedral de Barcelona tota aquella platja, arenal que anava del seu Alfundic, de prop Santa Maria del Mar, fins el llit per aont anava l'aigua dels molins de Barcelona al mar, y de la Dressana a les onades del mar, o siga tot aquell espai que després constituí, per infeudació o establiment, la Rodalia de Corbera, tan tristament famosa pels nostres descuidats ajuntaments y tan profitosa pels avispats marquesos d'Ayerbe, obria aquelles parts que segurament el mar ens anava deixant a la creixensa de la Vila Nova. Aquesta donació ens proporciona una fita cronològica pel dit barri, o Vila Nova.

Vegi's la creixensa d'aquest en el planol de l'any 1679 Noti's — deiem en *La Rodalia de Corbera*, llibre escrit y publicat per ordre y compte de l'Ajuntament de Barcelona, pera provar les trapaceries que va fer passar el dit marquès ab greu perjudici de l'erari municipal — noti's com, en efecte, les illes de cases que's formen desde'l carrer del Portal Nou fins al molí de la Sal, que estava situat enfront del carrer dels Assahonadors (Princesa), enderrocats a mitjans del segle XIX, segueixen la direcció y aliniació de les illes de l'antic Burg Comtal. An aquesta direcció s'hi oposa després una barrera, una linia paralela al mar que forma ab aquelles illes un angul de 45.º. Aquesta linia paralela al mar era la d'un ribatge que contingué, fins donar terra seca, la creixensa de la Vila Nova.

El segon període, deiem, també's mostra gràficament, puig, retirat el mar, avensen ara les illes de les cases desde aquella linia y barrera transversal; perpendicularment an aquesta formen una serie d'esperons, com la Barceloneta, ab relació al mar, pera pararse en sec quan arriba a una nova transversal, que es com prolongació del Born, y que, naturalment, ens senyala una nova ribera, d'aont ve que dit barri, o Vila Nova, prengué el nom de Barri de Ribera.

El rei Pere, doncs, lo que va fer fou donar al bisbe y capitol de la nostra Catedral tot lo que ja havia anat deixant el mar, portant la seva riba dintre de l'actual estació de Fransa, que era encara mar en 1209. Complintse, en relació ab el marquès d'Ayerbe, allò de que se li donà pels tribunals "el mar y ses arenes", perquè quan, per la concessió del rei Pere, el mar estava just a l'entrada de l'estació de Fransa, se li donà tota la terra d'aquesta y encara més... [tota la que hi ha de dita estació al mar en el dia d'avui]

Més endavant, y al cap d'amunt de la concessió feta al capitol, se'n va fer una altra al cèlebre bisbe Berenguer de Palou, al gran amic y company de Jaume I, pera fundarhi el monastir de Santa Clara.

Aquet, construït, bell y fort, hagué de despertar dugues idees: la primera, la necessitat de resguardarlo; la segona, la de ferne un punt de partida y una defensa de la muralla que ja era precís construir pera tancar dintre de Barcelona els suburbis, o burgs, que s'havien anat formant, y, en efecte, d'aquesta muralla n'ha quedat el padró, o làpida, que'es posà pera commemorar el dia en que's va acabar la construcció del Portal Nou, lo que tingué lloc el dia 11 de Maig de l'any 1295, y fins l'any 1753 tingué Barcelona la muralla del seu segon recinte per tot lo llarg de la Rambla.

L'istoria de la construcció d'aquesta segona muralla està encara per fer. Com en Bruniquer en la seva monumental *Rúbrica* no'n diu res, perquè a l'Arxiu municipal de Barcelona de documents del segle XIII no n'hi han, tots els que han parlat de Barcelona per

Fig. 5.—Barcelona sitiada per Don Joan de Austria en 1652. (Dibuix original de la Biblioteca Imperial de Viena.)

Fig. 6. — Planol de Barcelona de l'any 1679. (Museu d'Enginyers.)

sucar en dita *Rúbrica* no han pogut dir res de la construcció de la segona muralla per la dita raó.

La construcció de la muralla siguié pactada y concertada pel rei Pere el Gran ab els Concellers y Prohoms de Barcelona, lo que sabem per recordarho un document de nostre Arxiu Nacional de 9 d'Abril de l'any 1287, oferint contribuirhi ab la quantitat de cent mil sous barcelonins de tern. Ni la data d'aquet conveni, ni el mateix conveni, havem sapigut trobarlos. El més vell document per mi conegut igualment en nostre Arxiu Nacional relatiu a la construcció de la muralla es de 2 de les calendes d'Agost de l'any 1285, pel qual sabem que's treballava en l'obra, però res més, es dir, doncs, que l'obra de la muralla's comensà en temps de Pere III, ja que aquet no morí fins al Novembre de dit any 1285.

Tal vegada la mort d'en Pere siguié causa de que les obres no anessin endavant fins a tant son fill y successor Alfons no digués si acceptava els compromisos economics contrets pel seu pare; lo cert es que entre'l Concell comunal de Barcelona y el rei Alfons se concertà un nou conveni, el qual tampoc he sapigut trobar, però del qual ne parla un document reial del 31 d'Agost de l'any 1286, en el qual se diu als Concellers "que ordenin immediatament la construcció de l'obra, ab grans amenasses contra tots aquells que hi posin dificultats, per quant el rei ja havia acceptat l'obligació de subvencionarla, com consta en document del dia següent, 1 de Setembre, pel qual s'obliga a donar dèu mil morabatins, emperò el reconeixement de la subvenció dels cent mil sous y el modo de pagarlos no queda definida fins al 9 d'Abril de 1207, essent l'ordre de pago de la primera anualitat de dèu mil sous del 11 d'Abril de dit any. Y mereix certament notarse que, essent el rei Alfons III un rei prodig, les Corts general de Monsó, de l'any 1289, li revocaren totes quantes donacions havia fet fins allavors, y com entre elles hi havia la referent a la muralla de Barcelona, el rei, no volent faltar a lo pactat ab els Concellers, manava, en 13 de Mars de dit any, al mestre de la seva Seca pera que del seu diner pagués lo que tenia ofert "en auxili de les muralles y valls de Barcelona que s'estan construint". De modo que per aquet document no'ns queda dubte de que l'obra del segon recinte de Barcelona se duia a cap en l'any 1289. La làpida, doncs, del Portal Nou—vegi's com els noms no envelleixen de l'any 1295—ens diu que l'obra de la construcció arribava ja a dit portal.

¿Y per què li digueren Portal Nou al que obriren al cap del carrer que encara avui porta dit nom? Perquè més endintre, darre-ra del Rec Comtal, n'hi havia un, de portal, que's deia d'en Camderà, citat ja en un document del rei Jaume de l'any 1255, provantnos això que'ls burgs estaven, be o mal, tancats, y ab portals, si be havem de creure que no passaria la defensa de tanques de poca forsa. L'antiguitat del portal de Camderà havia d'esser molta, havent guanyat categoria de terme de la ciutat de Barcelona, com ho prova el que quan se feien pregons en els llocs acostumats, un d'aquests llocs era el pont de la porta de Camderà, això es, el pont que la porta tenia davant y sobre'l Rec Comtal.

Respecte de la marxa de la construcció de la muralla que tancava ara dintre de Barcelona els monastirs de Santa Clara, Sant Pere y Junqueres, y les iglesies de Santa Agna y del Pi, no'n sabem res. Són els planols els que'ns presenten construïda aquesta muralla que de Junqueres s'enganxava ab Santa Agna y baixava Rambla avall fins al mar, aont li feia cap y defensa la torre de les Pusses, nom que emigra al baluart de Santa Madrona el dia que deixa d'esser lloc pera'ls banys de mar dels barcelonins, com ho siguié en son lloc el dit baluart fins a la construcció de l'actual Port.

La construcció d'aquesta muralla, que tancava, segurament, grans espais encara per edificar, hagué de donar lloc a la resolució de bona part d'un projecte que d'antic se tindria de lliberar a Barcelona dels torrents y rieres que se li ficaven dins per la part de Junqueres, monastir situat en la illa de la Plassa d'Urquinaona, havent de creure que aquet problema se resoldria ficant les aigües dels torrents dins del fosso, o vall, pera portarles al mar per la dreta y l'esquerra de la seva entrada, o sia fent que bona part de les aigües anessin a la riera d'en Malla, o dels Codolells, que formava el fosso de la muralla de la Rambla.

Ab aquesta gran obra desapareixien de la Barcelona vella les rieres que donaren nom als carrers o rieres del Merdansa, de Sant Joan, del Pi y dels Codols, y aquesta obra jo vull creure que dona-

ria halè pera ferne una altra no menos considerable, però de la qual no n'hi trobat cap noticia; vull dir el desvio del riu Besòs, portantlo per aont avui va, ab lo que no sols se sanejava el Pla, sinó que se li enfortien les terres, fentles favorables pera l'habitació humana, quedant ja tal vegada desde ultims del segle XIII la Llacuna sols alimentada per les aigües del mar y per les dels torrents y rieres que encara s'hi encaminarien pera afavorir el desaigüe del Pla. Es desde'l segle XIII que, pera mi, s'ha de comptar ab la consolidació del nucli urbà de Sant Martí de Provensals.

L'iglesia de Sant Martí se'ns dona a coneixer en l'any 1052, mes no té la significació de poblat, com ho prova el que'l seu propietari en vengui la meitat en l'any 1084, junt ab el seu cementiri, o *sacraria*, lloc que se'ns ha conservat fins avui en el barri de la Sagrera.

La muralla del rei Pere el Gran no sabem de cert si tenia portal aont després hi trobem el de l'Angel, al cap-d'amunt de la plassa de Santa Agna, a la sortida a la plassa de Catalunya, mes havem de creure que sí; els portals de la Muralla a la Rambla són ben coneguts: el de Santa Agna, havent arribat fins a nosaltres les dues torres del mateix; el de la Porta-ferrissa, el de la Boqueria, que no era sino el del Call en relació, y el dit de Trenta-claus, per tenir, segurament, trenta claus la porta del mateix, y el qual s'esqueia a l'entrada de l'actual carrer d'Escudellers. Avui es el carrer del davant el que porta el nom de carrer de Trenta-claus, carrer que no era altre que'l que menava a dalt de Montjuic, o mont dels Jueus, per tenirhi allà el seu cementiri.

Del portal de la Boqueria'n sortien dos camins, que li feien punta, proa o illa, com se deia y s'ha dit segons els temps: l'un portava al convent de Sant Pau, que sortosament se conserva com a mostra de la nostra arquitectura del segle X, y tirava amunt per la via franca, que volia dir pública en els temps antics, camí, doncs, que no es altre que'l carrer de Sant Pau; y l'altre camí, que està exactament representat per l'actual carrer de l'Hospital, se n'anava cap al Coll de les Forques, o sia cap a Sans. Pel portal de la Porta-ferrissa's prenia, pel seu enfront, el camí que anava al mateix lloc de Sans, bifurcant ab l'anterior, com avui, en el Padró, representat també fidelment pel carrer del Carme; y del portal de Santa Agna'n sortia un camí, que'l carrer dels Tallers el representa, pera conduir a Sarrià.

Aquets camins no són hipotetics: els veurem clars en el primer planol de Barcelona.

¿Havia, ab aquet aixamplament, trobat Barcelona tot el lloc que necessitava la seva creixensa pera'l seu acomodament? No ho crec. Crec que'ls barcelonins de les darrerries del segle XIII s'assemblaven molt als vells que vaig coneixer de mitjans del segle XIX, els quals volien fer l'aixample per zones, per districtes, semblantlos una bogeria lo que crèiem els joves de que haviem de veure una Barcelona anant del mar a la montanya y de cap a cap de riu. Lo cert es que tan prompte's donà per acabada la muralla del segon recinte's tingué de pensar en una altra.

Ja no s'hi cabia, dintre de la Barcelona de Pere'l Gran, en el primer ters del segle XIV; ja eren ara els arrabals de la Rambla els que, creixent cada dia més, demanaven esser protegits; era cada dia més urgent la necessitat econòmica d'encloure dintre muralles tot l'espai necessari pera satisfer la creixensa numèrica de la població, per lo qual se resolgué donar satisfacció a tots y a tot, tal vegada fentne una mica massa, perquè'l tercer recinte, que en peu se mantingué fins a l'any 1854, ocupava una aria que no's va arribar a omplir fins ben entrat el segle XIX.

Un document del 2 de Mars de l'any 1302 ens donarà a coneixer com les dites necessitats se satisfieien abans de que se'ls dongués compliment pels poders publicos. Se tracta de la repremsió y castic "així dels cristians com dels jueus—diu el rei Jaume II—que han obert y debilitat la muralla en moltes parts, perforantla arreu pera ferhi finestres:" se tracta dels que prenien l'aigüa del Rec Comtal pera regar les seves finques; dels que havien ocupat y unit als seus honors part dels camins o vies públiques, indubtablement com procedint dels suprimitos llits de les rieres y torrents.

D'aquet tercer recinte, com també en Bruniquer n'estigué poc enterat, se'n desconeix igualment l'història.

Aquesta vegada ens trobem davant de l'autorizació reial pera construir la nova muralla. Es el rei Pere IV qui, "prenent en compte

Fig. 7. — Barcelona sitiada pel Mariscal Vauban en 1697. (De l'arxiu del Marquès de Dou.)

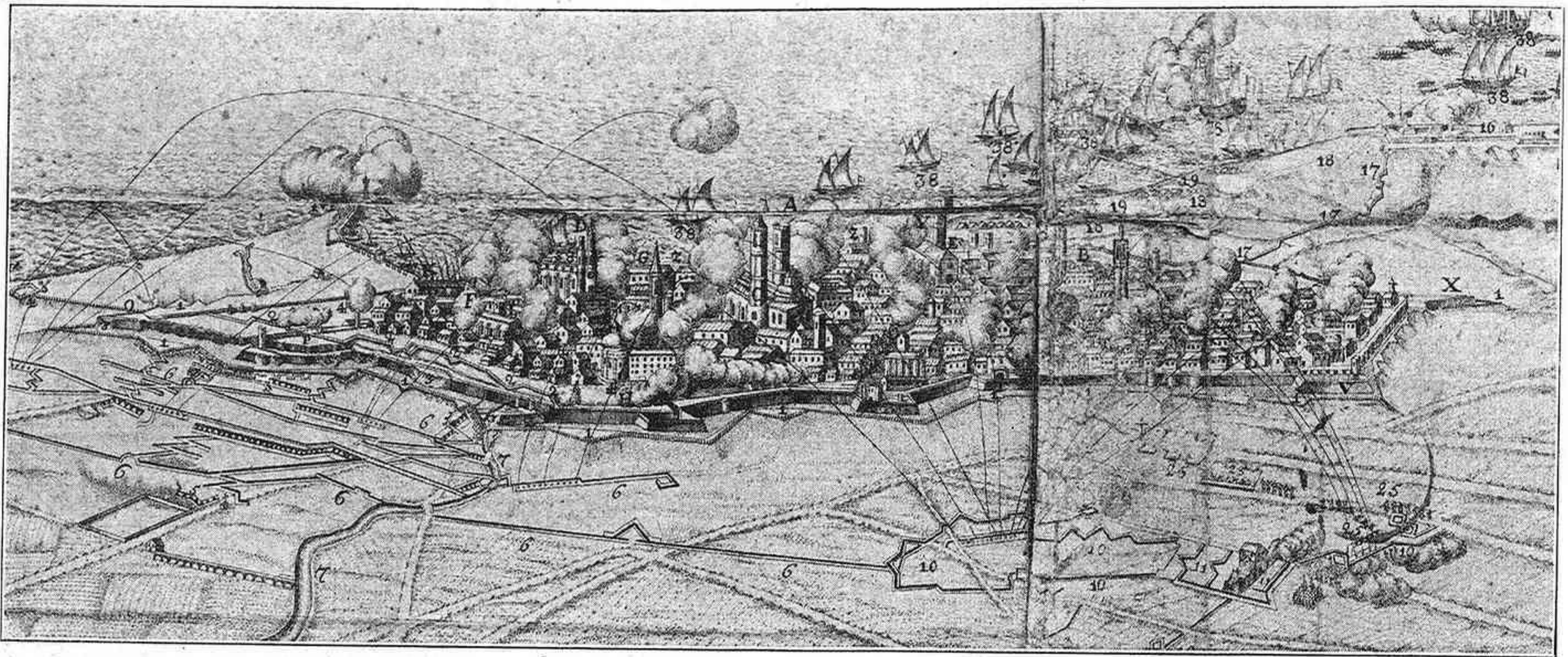

Fig. 8.—Siti de Barcelona en 1714. (D'un gran gravat conservat en el Ministeri de la Guerra d'Austria.)

favorablement el profit, comoditat, millora y utilitat de la ciutat de Barcelona, *que es insigne y notable respecte a totes les demés ciutats marítimes de nostra terra*, donava plena facultat als seus Concellers y Prohoms y a tota la seva universitat (de ciutadans) pera que, quan els ho permetés la seva riquesa, poguessin fer, reparar o construir de nou muralles, valls, torres y altres fortificacions a l'entorn de la ciutat, *emperò a vostra costa y expenses*. Mes si per cas *pera fer les muralles y les valls o fortificacions, convinqués comprar alguns albercs o cases de particulars, que per abans de tocarlos se fessin estimar per perits elegits per la ciutat y el Batlle de Barcelona, no podentlos pendre pera l'ús dit sinó després de ser totalment pagats o deixat assegurat el seu pago*“. Aquesta autorisació porta la data del 10 d'Agost de l'any 1357.

Dèu dies després autorisava als Concellers pera fer diners a dit fi, imposant tals quals rendas y articles de menjar y beure (vitalles).

Les obres se comensarien tot seguit, mes probablement per la

muralla que defensés a la ciutat per part de mar, doncs consta que aquesta's va comensar el dia 15 de Janer de l'any 1358 y havia d'anar desde Santa Clara, que s'esqueia dins del Parc per la part de dita plassa d'armes, fins a Framenors, o sia fins a topar ab la Rambla, puig el convent de Sant Francesc ocupava tot el solar que va de la plassa de Duc de Medinaceli fins a la dita Rambla. De manera que lo que en veritat feien els Concellers era cloure el segon recinte.

Però no era això ni lo més urgent ni lo que més se demanava: lo que volien els molts habitants que ja poblaven l'Arrabal era que se'ls fiqués dintre muralles, o dintre ciutat, ab lo qual ne tindrien tots els privilegis de ciutadans, puig ara eren forans. Y com clamarien fort pera que se'ls amparés, el rei Pere IV reuní el Concill de Cent jurats en el monastir de predicadors, que era el de Santa Caterina, avui plassa-mercat d'aquet nom, demanantlos “que continuessin y fessin continuar ab diligencia els murs y valls que estan comensats en torn de l'Arrabal fins a la seva terminació,

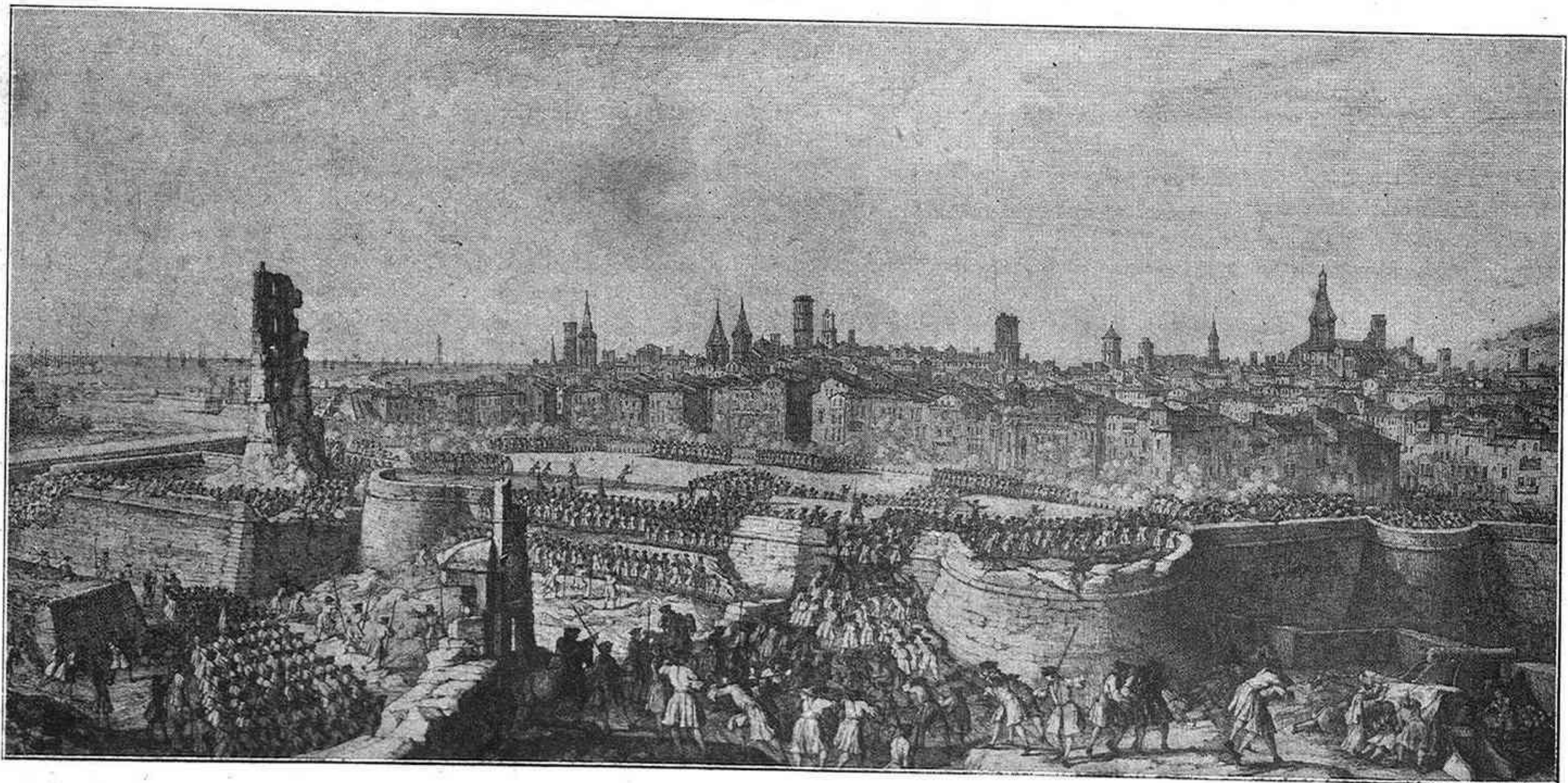

Fig. 9.—Siti de Barcelona en 1714. Assalt. (D'un gravat de l'època conservat en la Calcografia del Louvre, Paris.)

perquè tota ciutat està més desitjosa de viure en pau y quietut quant més segura està de no pendre mal"; mes com l'obra a fer era, com ja havem dit, gran y costosa, els Concellers y jurats li demanaren una mostra de la seva lliberalitat, la qual no refusà el rei, qui, en efecte, digué: "establim y també ordenem, que pera totes y cada una de les obres a fer, tots y cada un dels ciutadans y habitants de Barcelona presents y futurs, en els testaments o altres últimes disposicions pera les seves ànimes, dedueixin la quadragèsima part, o altra major a menor, segons millor semblés als Concellers y Prohoms de la dita Ciutat, pera invertirla íntegrament en els gastos dels murs y valls". Més lliberalitat ab els bens dels altres no's pot desitjar: el lliberalisme, per part dels reis, es sempre una sorpresa. Tal es, en substancia, el document, que guarda el nostre Arxiu Nacional, de 5 d'Octubre de l'any 1359.

Mes tal lliberalitat, que no podia ser més lliure per part del rei y de tots els ciutadans de Barcelona, no'ls sostreia de contribuir en vida per lo que tinguessin y els imposessin els Concellers y Prohoms de la Ciutat, com se prevé y's recorda en altra disposició del mateix dia.

Dos dies després, en 7 d'Octubre, se nomenava una comissió executiva formada per dos prohoms ab facultats molt amplies pera l'execució de tot lo ordenat, y pera que procuressin que per tot l'entorn de la muralla hi hagués, aixís de dintre com de fóra, un espai lliure y còmode pera anarhi fins a cavall ab l'objecte de privar que's pogués acostar a les muralles l'enemic.

¿Podem, ara que havem fet public tot això, que be's podia saber, y fins quan crec que encara se'ns busquen raons per l'Estat pels carrers que avui passen per lo que abans eren les muralles, valls y camins de ronda o glacis, construït tot a expenses dels ciutadans de Barcelona, podem menos de meravellarnos de que l'Estat ens prengués les muralles y les vengués com cosa seva, deixantse expoliar tranquilament els representants de la nostra Ciutat?

Aquestes muralles que tan cares ens costaren, baixant fins a topar ab el mar, ho feien també ab la Dressana nova, o reial, de la qual es ben sapigut ne sigué fundador així mateix el rei Pere el Gran. Ara lo que era aquesta Dressana no ho diem, perquè no fa al cas d'aquet treball, però sí ens sembla pertinent, després de lo dit de les muralles, ajuntar, que en l'any 1369, quan ja anaven aquestes cap al seu compliment, la Ciutat, tenint en compte que'l rei feia "proposit de construir e edificar, quant oportunitat e loch sia, palau solemne e bell en aquella partida o loch del mur aon que al senyor rey plaura; la ciutat per honor del dit senyor e per tal com del dit palau se seguirà nobleza, abeliment e fortaleza en la Ciutat, de gracia e no per dente en ajuda de les obres de dit palau" dona "Cent mil sous barcelonins, a obs

del mateix e no per nengunes altres usos ne coses". Mes si Pere IV deixà correr lo de fer el palau, no va fer lo mateix ab la promesa dels cent mil sous, obtenint finalment que la ciutat els dongués pera. "cobrir, tancar, murar y vallar la Dressana,; però la Ciutat exigí que'l rei, per la seva part, també hi contribuís ab set mil florins; que la Generalitat de Catalunya prengués també la seva part en les obres, etc. Que lo demanat per la Ciutat se va fer ferm y's tirà endavant l'obra de la Dressana ens ho demostra el que avui encara's pot veure, dins de les naus gòtiques de la Dressana, l'escut de la Generalitat o Diputació de Catalunya, prova incontestable de que aquesta va fer y pagar la seva part, y que la Ciutat també complí ens ho diu un curiós document del 23 de Febrer de l'any 1384, pel qual veiem al rei Pere demanant a la Ciutat que pagui lo que li resta pagar, encara que lo convingut sia que no ha de ferho si el rei no ho fa així mateix, perquè "nos provehirem a pagar la dita nostra resta", per no interrompre les obres, Però el rei no pagaria, patintne la gran millora

Fig. 10.—Vista de Barcelona de part la mar en 1705. (D'un gravat de l'època.)

Fig. 11. — La Ciutadela vista desde la seva esplanada.

que's feia de la construcció de la Dressana nova, y tan cert es això que en 1390 se va fer un nou conveni entre'l rei, qui ho era aleshores Joan I, y la Ciutat, pel qual s'estatuí que'l diner que havia de donar el rei se prengué de lo que pagaven les naus que feien el comerç d'Ultramar, això es, d'orient, donantli a la Ciutat d'aquet dret privilegi perpetuu, ab el ben entès de que, cas de que'l rei ne distraqués de dits drets alguna part, ho tindria d'anular als deu dies de la reclamació que li fes la Ciutat, y de no ferho, "feia a la dita ciutat donació y traspas dels dits emoluments y drets y n'hi donava possessió a dit fi, ab exclusió de tot altre ús". Privilegi pel que la Ciutat pagà al rei 198 mil sous.

Ara be: quan es la Ciutat y la Diputació de Catalunya les que paguen la construcció de les Dressanes, el nostre Ajuntament se va avenir a donar un grapat de mils duros pera escapsarla el bocinet necessari pera l'aperturá del Paralel. Això de rescatar lo nostre no era aquesta vegada nou: era la conseqüència d'havernos, en 1869, obligat a fer altre tant pera construir el Parc de la Ciutadela. Si allavors s'hagués obligat a que fos l'Estat qui pagués la malifeta de Felip V, y no la Ciutat que'n sigué víctima, no hauriem pagat el bocí de Dressana que havem dit... ¿La continuarem pagant? ¿La Diputació, que hi té posades les seves armes com fites de la seva propietat, ¿deixarà també que'l Govern, que l'Estat, avui o demà, se li vengui lo que es seu? Quan tothom reivindica, ab dret y sense dret, lo seu, ¿serà sols Barcelona, serà sols Catalunya la que no tindrà dret a reivindicar la propietat de les Dressanes?

Finalment: havem dit quan se comensà l'obra de la muralla de Mar, muralla que passava per aont tants l'havem vista y que tirava dret cap dintre de la Ciutat fins unir-se ab el monastir de Santa Clara. D'aquesta muralla del Mar n'hi ha planol en l'arxiu del Baró d'Esponellà, com es ben sapigut, y la dita muralla's va fortificar ab algunes torres: una d'aquelles prengué'l nom de Torre Nova, y tots els que hagin llegit la meua *Rodalía de Corbera* recordaran si me'n donà de feina el trobarla y posarla en son lloc, que venia a caure davant del carrer de Tras Palacio, per quant en el plet ab el marquès d'Ayerbe era una gran fita pera demostrar lo que ja he dit: que demanava com a seu "la mar y ses arenes"; doncs be: aquesta Torre Nova ara tinc el gust de posarla a la vista de tothom d'una manera indiscutible, per quant la vaig trobar en una vista de Barcelona de part de mar que's guarda en la secció de planols y gravats de la Biblioteca Nacional de París (fig. 2), torre que ja havia senyalat, per veurela així mateix en altres vistes allavores publicades; però ara parlo clar per quant, com se pot veure en les *Memorias* d'en Campmany, — de qui ningú se'n recorda, avui que celebrem a Espanya el centenari de les Corts de Cádiz, y això que d'elles ne sigué el Secretari, o sia el factotum — el dia 30 de Setembre de l'any 1477 se posà la primera pedra del moll de Santa Creu, *davant de la Torre Nova*. Vegi's el tram recte del moll de l'any 1477 com surt de la Torre Nova, "aont sigué comensat y aont continúa realment en el dia", com digueren els Jurats de la Ciutat en una acta del 17 de Novembre del dit any 1477.

Qui vulgui saberne més coses, de tot això, llegeixi la meua *Rodalía de Corbera*. Ara sols hem d'afegir que la retirada del mar, donant lloc a la construcció de la muralla de Mar, tancava de moment la creixensa de la Vila Nova, o barri de la Ribera, mes com la construcció del port per aquella part era una equivocació, no passà molt temps sense que s'enderroqués, per la part de la Vila Nova, la dita muralla de la Marina, perquè, si l'estació de Fransa encara era mar en 1477, a fi de sigle ja havia sortit del fons del mar el seu solar.

Aquesta creixensa del solar de Barcelona per aquella part de

la Ciutat es la característica de la creixensa de la úrbs barcelonina, y com s'havia omplert el port d'Alfons V ens ho ensenya la magnífica vista de Barcelona de l'any 1572 que donem com figura 3.

Braun y Honhenberg publicaren en 1572 a Colonia una gran obra en tres volums, dels quals ne vaig poder comprar un costantme molts diners, el primer, que porta la vista de la ciutat de Barcelona presa de dalt de la montanya de Montjuic, y que be es de comparar ab la vista que, presa del mateix punt, dono com a capçalera d'aquest estudi sobre la creixensa de Barcelona, com dic, d'avui. Les consideracions les farà el llegidor, perquè l'espai que tinc marcat me va faltant.

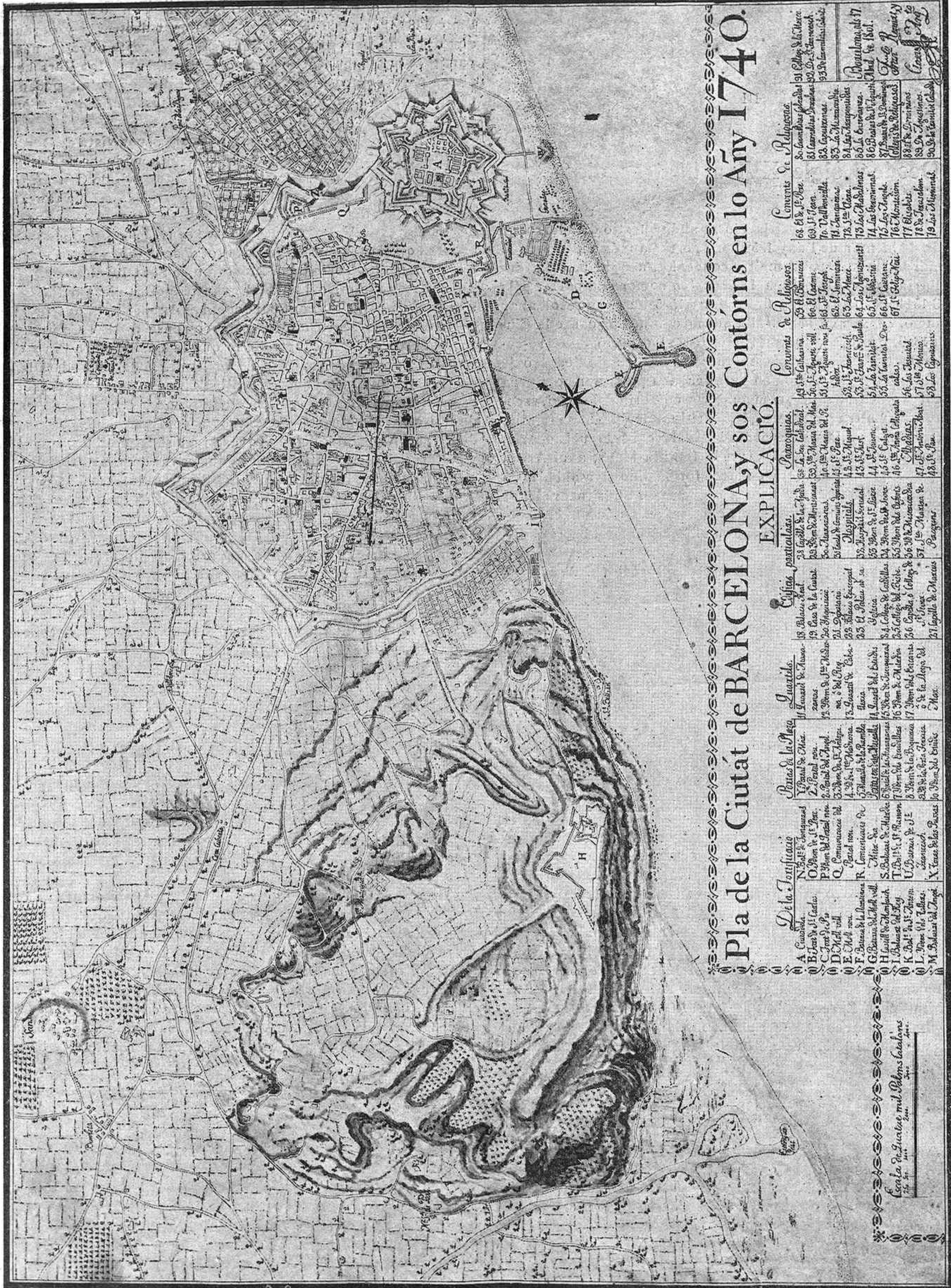
L'exactitud es portentosa, y empleo aquest adjectiu perquè n'hi ha per morir-se de riure davant les vistes de Barcelona de la part de mar que porto conegudes. Quasi el disbarat més petit es fernos sortir el Montserrat per dalt del Tibidabo, cosa que arrela tan y tan be, que fins quan ja les vistes marítimes de la Ciutat són acceptables no's pot prescindir de la sortida del Montserrat: se podria ben dir que ningú hauria conegut en les vistes la nostra Barcelona de no sortirhi el Montserrat.

Vegi's, a l'extrem de la vista, l'iglesia de Santa Maria ab els seus dos campanars. Les dues torres de darrera y de la muralla corresponen al tancat del monastir de Santa Clara; la de més aprop es la Torre Nova, de la qual se veu l'arrencada del moll de Santa Creu. En primer terme hi tenim les Dressanes, y ben clara's veu, de dalt a baix, la muralla de la Rambla; la torre de baix es la de les Pusses. Vegi's quin era l'estat de creixensa de la Ciutat per l'Arrabal al publicar dits editors la seva monumental obra *Civitates orbis terrarum*.

Aquesta vista ens dona el primer cop d'ull que podem donar a nostre Pla, però era tal la petitesa dels seus nuclis urbans que no'ls podem distingir. Però sí podem formarnos una idea de lo que serien per les estadístiques de contribució o de focs que tenien els poblats del Pla quan, a mitjans del sigle XIV, construïrem els murs del tercer recinte de Barcelona.

Sarrià, que era'l lloc més poblat, tenia 121 focs, ab 605 habitants. Seguia en ordre Sant Andreu ab 108 y 540. Sant Genís, o sia Horta, ne comptava, respectivament, 55 y 275; Sans, 38 focs y 190 habitants; Vallvidrera, 21 y 105; Sant Martí, 16 y 80, y Sant Gervasi, 5 focs y 25 habitants. Gracia encara no existia: la seva població comensa al sigle XVIII y no pren peu fins al XIX. Total, el Pla de Barcelona comptava 1.820 habitants. La Ciutat tenia 7.651 focs, que ab l'aument de sobre un 20 per cent per raó de lloc tancat, portaria sobre 44.000 habitants pera la ciutat de Barcelona.

La creixensa de Barcelona propia del sigle XV, com ja's comprèn per lo dit, se feia ocupant l'aria de l'Arrabal, però la muralla de la Rambla era un destorb que's va salvar acudint al rei Alfons V, el qual en l'any 1451, "desitjant donar tot quant pertanyia al esplendor de la tan noble ciutat de Barcelona y també pera que la dita Ciutat dels barcelonins consegueixi la major magnificència, particularment pera aquella gran y dilatada plana vulgarment dita la Rambla, junta als antics murs de la mateixa Ciutat, en la que s'hi han empleat grans sumes de diners pera aixamplar y augmentar la dita Ciutat", dona llicència pera que's puguin, no sols construir cases adossades a la muralla que va de Santa Agna a les Dressanes, sinó que també's puguin obrir en les muralles o murs portes y finestres pels colindants, com ho farien en casa propia, pagant lo que be paresqués a la Ciutat. Aquest es l'origen de la edificació en la Rambla, que arriba fins a mitjans del sigle XVIII, de la qual ne tenim dos planols, un dels quals fa relació al seu enderrocament y bona aliniació de la Rambla, que per cert no's va seguir.

Pla de la Ciutat de BARCELONA, y sos Contorns en lo Any 1740.

EXPLICACIÓ.

- De la Fortificació**
 - A. Caspella
 - B. Puig de Sant Joan
 - C. Puig de Sant Joan
 - D. Puig de Sant Joan
 - E. Puig de Sant Joan
 - F. Puig de Sant Joan
 - G. Puig de Sant Joan
 - H. Puig de Sant Joan
 - I. Puig de Sant Joan
 - J. Puig de Sant Joan
 - K. Puig de Sant Joan
 - L. Puig de Sant Joan
 - M. Puig de Sant Joan
- Partes de la Ciutat**
 - 1. Puig de Sant Joan
 - 2. Puig de Sant Joan
 - 3. Puig de Sant Joan
 - 4. Puig de Sant Joan
 - 5. Puig de Sant Joan
 - 6. Puig de Sant Joan
 - 7. Puig de Sant Joan
 - 8. Puig de Sant Joan
 - 9. Puig de Sant Joan
 - 10. Puig de Sant Joan
 - 11. Puig de Sant Joan
 - 12. Puig de Sant Joan
 - 13. Puig de Sant Joan
 - 14. Puig de Sant Joan
 - 15. Puig de Sant Joan
 - 16. Puig de Sant Joan
 - 17. Puig de Sant Joan
 - 18. Puig de Sant Joan
 - 19. Puig de Sant Joan
 - 20. Puig de Sant Joan
 - 21. Puig de Sant Joan
 - 22. Puig de Sant Joan
 - 23. Puig de Sant Joan
 - 24. Puig de Sant Joan
 - 25. Puig de Sant Joan
 - 26. Puig de Sant Joan
 - 27. Puig de Sant Joan
 - 28. Puig de Sant Joan
 - 29. Puig de Sant Joan
 - 30. Puig de Sant Joan
- Quartels**
 - 31. Puig de Sant Joan
 - 32. Puig de Sant Joan
 - 33. Puig de Sant Joan
 - 34. Puig de Sant Joan
 - 35. Puig de Sant Joan
 - 36. Puig de Sant Joan
 - 37. Puig de Sant Joan
 - 38. Puig de Sant Joan
 - 39. Puig de Sant Joan
 - 40. Puig de Sant Joan
 - 41. Puig de Sant Joan
 - 42. Puig de Sant Joan
 - 43. Puig de Sant Joan
 - 44. Puig de Sant Joan
 - 45. Puig de Sant Joan
 - 46. Puig de Sant Joan
 - 47. Puig de Sant Joan
 - 48. Puig de Sant Joan
 - 49. Puig de Sant Joan
 - 50. Puig de Sant Joan
- Església particulars**
 - 51. Puig de Sant Joan
 - 52. Puig de Sant Joan
 - 53. Puig de Sant Joan
 - 54. Puig de Sant Joan
 - 55. Puig de Sant Joan
 - 56. Puig de Sant Joan
 - 57. Puig de Sant Joan
 - 58. Puig de Sant Joan
 - 59. Puig de Sant Joan
 - 60. Puig de Sant Joan
 - 61. Puig de Sant Joan
 - 62. Puig de Sant Joan
 - 63. Puig de Sant Joan
 - 64. Puig de Sant Joan
 - 65. Puig de Sant Joan
 - 66. Puig de Sant Joan
 - 67. Puig de Sant Joan
 - 68. Puig de Sant Joan
 - 69. Puig de Sant Joan
 - 70. Puig de Sant Joan
 - 71. Puig de Sant Joan
 - 72. Puig de Sant Joan
 - 73. Puig de Sant Joan
 - 74. Puig de Sant Joan
 - 75. Puig de Sant Joan
 - 76. Puig de Sant Joan
 - 77. Puig de Sant Joan
 - 78. Puig de Sant Joan
 - 79. Puig de Sant Joan
 - 80. Puig de Sant Joan
- Parroquias**
 - 81. Puig de Sant Joan
 - 82. Puig de Sant Joan
 - 83. Puig de Sant Joan
 - 84. Puig de Sant Joan
 - 85. Puig de Sant Joan
 - 86. Puig de Sant Joan
 - 87. Puig de Sant Joan
 - 88. Puig de Sant Joan
 - 89. Puig de Sant Joan
 - 90. Puig de Sant Joan
 - 91. Puig de Sant Joan
 - 92. Puig de Sant Joan
 - 93. Puig de Sant Joan
 - 94. Puig de Sant Joan
 - 95. Puig de Sant Joan
 - 96. Puig de Sant Joan
 - 97. Puig de Sant Joan
 - 98. Puig de Sant Joan
 - 99. Puig de Sant Joan
 - 100. Puig de Sant Joan
- Convents de Religiosos**
 - 101. Puig de Sant Joan
 - 102. Puig de Sant Joan
 - 103. Puig de Sant Joan
 - 104. Puig de Sant Joan
 - 105. Puig de Sant Joan
 - 106. Puig de Sant Joan
 - 107. Puig de Sant Joan
 - 108. Puig de Sant Joan
 - 109. Puig de Sant Joan
 - 110. Puig de Sant Joan
 - 111. Puig de Sant Joan
 - 112. Puig de Sant Joan
 - 113. Puig de Sant Joan
 - 114. Puig de Sant Joan
 - 115. Puig de Sant Joan
 - 116. Puig de Sant Joan
 - 117. Puig de Sant Joan
 - 118. Puig de Sant Joan
 - 119. Puig de Sant Joan
 - 120. Puig de Sant Joan
- Convents de Religiosos**
 - 121. Puig de Sant Joan
 - 122. Puig de Sant Joan
 - 123. Puig de Sant Joan
 - 124. Puig de Sant Joan
 - 125. Puig de Sant Joan
 - 126. Puig de Sant Joan
 - 127. Puig de Sant Joan
 - 128. Puig de Sant Joan
 - 129. Puig de Sant Joan
 - 130. Puig de Sant Joan
 - 131. Puig de Sant Joan
 - 132. Puig de Sant Joan
 - 133. Puig de Sant Joan
 - 134. Puig de Sant Joan
 - 135. Puig de Sant Joan
 - 136. Puig de Sant Joan
 - 137. Puig de Sant Joan
 - 138. Puig de Sant Joan
 - 139. Puig de Sant Joan
 - 140. Puig de Sant Joan

Fig. 12

Desde 'l sigle XVI a nostres dies

El sigle XVI s'inaugura per la Ciutat ab la qüestió d'enderrocar la muralla de la mar de l'any 1358 pera portarla més avall, perquè aquella mar havia ja reulat molt y convenia guanyar pera la Ciutat tota l'aria que quedava seca. D'això s'en comensa a parlar pels anys 1513-1514, però no es sinó fins a l'any 1535 quan se resol anar a una solució, construint la muralla que no caigué fins caure la Ciutadela en 1869, y encara quedantne dintre de l'estació del ferro-carril de Fransa un bon tros. Aquesta muralla, que reunia l'esperó de Llevant al Baluart del rei, fou en part ocupada posteriorment pera satisfer certs serveis publicis, com quartels, cotxeria del virrei, escola militar, etc., y altra part s'establí a varis particulars: a la familia Berart, avui Fortuny, Baró d'Esponellà; als Mascarós, avui Llopars, quals solars formen l'estació dita; a la familia Muns, avui Arrau y Oriach, etc., establiments que donaren forma definitiva al barri de la Vila Nova, o de Ribera, que hauria anat creixent fins tocar el mar d'avui; y per cert que be podriem dir que l'ha feta, aquesta creixensa, perquè la Barceloneta no es sinó un fill postum del barri de Ribera, o de la Vila Nova, derrocat per Felip V.

El sigle XVII es el sigle dels planols de Barcelona. Ara la podem veure, la Ciutat, tal qual l'havien deixada els sigles que acabem d'historiar.

L'origen dels planols de la nostra Ciutat m'es desconegut; no he tingut la sort, en les meves cerques, de trobarlo, però tinc per barceloní el planol de la figura 4, que's guarda en l'Arxiu de Cà la Ciutat. En aquet planol, tal com ens ha arribat, hi tenim representat el siti de Barcelona de l'any 1698, però que'l planol es més antic ens ho diu clar el que encara no s'havia construït l'iglesia de Betlem, que es de l'any 1681. A major abundament recordaré que en el Dietari municipal de Barcelona s'hi troba aquet planol reduït a la línia dels seus murs, com explicatiu del siti de Barcelona per don Joan d'Austria. El planol, doncs, que presenten, no es sinó una copia del planol original, avui pera mi perdut o desconegut. Fòra del replenament de les illes de cases, arbitrari y monoton, el planol es del tot exacte. Els carrers y places estan cada un en son lloc, y els principals edificis, iglesies y convents, estan representats en perspectiva. La Vila Nova, o barri de Ribera, està ple de carrers y cases fins a la línia de la muralla de mar de l'any 1358, després se veuen els solars establerts als ciutadans ja dits. El barri d'Arrabal ens dona ben deliniats els carrers de Trenta-claus, Sant Pau, Hospital, Carme, Tallers, etc., ensenyantnos com s'anava poblant, y en veritat lo que s'hi veu no sembla correspondre a lo dit per Alfons V, mes no s'ha d'olvidar que pera Barcelona sigué fatal la segona meitat del sigle XV, puig la Ciutat se va veure abandonada per la gent de cabals que fugia de l'Inquisició, que no havia vingut aquí sinó pera atra-

parlos. Els Concellers li deien al rei Ferran, en 20 de Desembre de l'any 1484, "que la Ciutat serà certament destruïda y perduda si aquesta Inquisició va avant. Car abans d'aquesta nova alguns eren partits, e molts, havent temença, havien transportat llurs bens en altres parts, e ara sentit aço vuydan e trahen quant poden de la Ciutat, que *la Taula de aquella dins poch dies ha tant buydat quens havem a callar lo poch qui reste*".

Tenim també, y reproduïm en la figura 5, una vista de Barcelona sitiada per l'exèrcit de Joan d'Austria, diguem doncs de l'any 1652. Aquesta vista es presa com si diguessim de dalt de Gracia, y així ens dona a conèixer el front nord de la Ciutat. En el pla tancat pels sitiadors hi tenim, d'esquerra a dreta, el convent dels Angels, el de Jesús y el de Vallonzella. La torre senyalada ab el número 2 no es altra que la tristament famosa torre de la Ciutadela, en el temps que parlem dita Torre de la Pólvora o de Sant Joan.

No reproduïm, del siti, el gran planol publicat a París, aont s'hi veu, en petit, formant part del planol general, la nostra Ciutat, per raó de les seves mides, puig comensa desde'l Cap de Creus pera acabar darrera Montjuic, lo que fa que'l nostre Pla y Ciutat no tingui dimensions suficients, per la munió dels seus detalls, pera esser reproduït per aquet treball. Y ho sentim molt, perquè, si be es veritat que'l dintre de Barcelona es un gran disbarat, està be de muralles y baluarts, donantnos a conèixer aquell *hornabeque* del Portal Nou dintre del qual queda inclosa Santa Eulalia del Camp y la terra dels Argenters, per la qual avui demanen indemnició els del gremi a l'Ajuntament. Es, després, interessant perquè hi veïem dibuixades, emperò en perspectiva, les montanyes del Tibidabo, y senyalats Pedralbes, Sarrià, el convent dels Recolets, o de Santa Maria de Gracia, etc., però tot rudimentari, vull dir sense valor geomètric, però sí d'una manera molt pintoresca.

Aquet planol sigué reproduït pera representarhi el siti de Barcelona pel general Vauban en 1697, donantli emperò una forma nova a la Ciutat en consonancia ab el temps, y un planol més gran com detall de la ciutat, que, per lo que fa al seu repartiment en carrers, es *une grosse blague!* El deixem estar perquè donem, pera'l siti dit, el planol d'en Joan Gianola, gravat a Barcelona en 1699 per Gazan, reproducció de l'exemplar unic que conec existent en l'arxiu del Marquès de Dou (fig. 7).

Mes aquet planol Gianola ¿quins antecedents té?

Donem en la figura 6 un dels més acabats y hermosos planols de Ciutat del sigle XVII, si be en la seva forma ens arriba en una copia del sigle XVIII. Es un planol geodesic, y ab això queda tot dit respecte del seu valor tecnic, y es una obra d'art topografic com no se n'hagin fetes de millors per enginyers y arquitectes durant tot el sigle XIX, que sigué el sigle de la topografia. Però aquet planol ¿quan se va aixecar y per qui? A la primera pregunta s'hi pot contestar, no a la segona.

Guarda en la seva biblioteca l'Escola d'Arquitectura de Barcelona una meitat de dit planol, la part de llevant; aquet planol fragmentari, autorisat justament per la important firma del jefe d'enginyers de la plassa de Barcelona Zenén, en 9 de Juliol de 1770, està retolat d'aquesta manera: *Plano de una porción de la Plaza de Barcelona que manifiesta la disposición de las Murallas y Puertas existentes en el año de 1679 y al presente ocupadas con la Ciudadela*. Doncs ja sabem, d'una manera indubitable, que la data del planol es la de 1679, lo qual queda confirmat perquè també en aquet

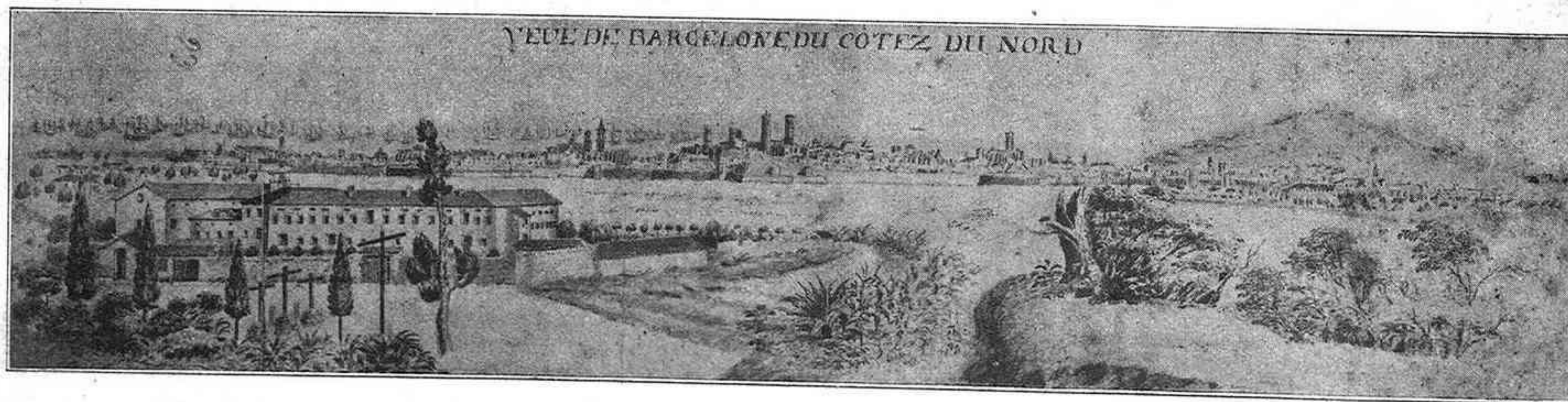

Fig. 13.— Vista de Barcelona de la part del Nord. (D'un dibuix de la Biblioteca Nacional de París.)

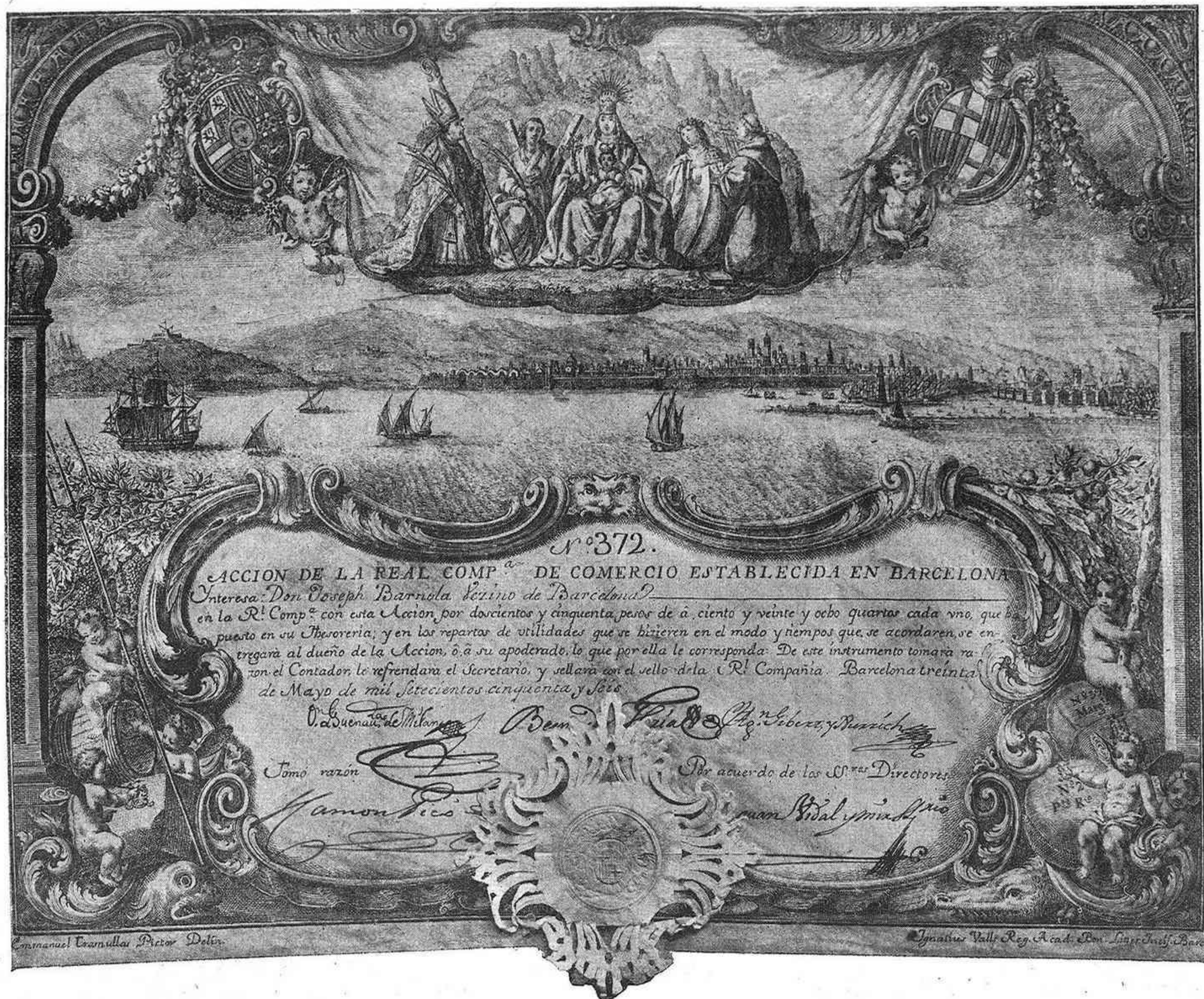

Fig. 14

planol encara no hi ha l'iglesia de Betlem, que va comensar a construirse, com havem dit, en 1681.

¿Qui va aixecar aquet magnific planol de Barcelona? Això no ho puc dir, ho he buscat molt per tot arreu sense conseguir no ja l'averiguarho, sinó tan sols traslluirho. Mes aquet planol aont me va sortir va esser en el Ministeri de la guerra d'Espanya, y això, unit al fet de trobarse en poder dels enginyers de l'exèrcit espanyol, tant que serví al general Verboom pera fer els seus estudis sobre l'emplantament de la Ciutadela, ens ha portat la convicció de que'l planol de 1679 es obra del enginyers militars espanyols.

Mes he dit que aquet planol no'ns ha arribat íntegre, y això no es veritat sinó a mitges. Dibuijat a la lleugera per lo que fa a l'interior de la ciutat el tinc conegut en un gran planol que's conserva en l'Arxiu de Simancas, no'l dono per lo raó d'esser una copia deficient, però deficient y tot té gran importancia pera l'història de la creixensa de Barcelona, per quant ens dona coneixensa de la forma y contingut del barri de Ribera, o sia de la Vila Nova, en l'any 1679, mentre que en el planol que reproduim, y lo mateix en la copia certificada d'en Zenén, ens surt mutilat el barri de Ribera, és dir, ens surt tal qual el va deixar l'heroica defensa de Barcelona contra les tropes aliades borbòniques.

Ben sapigut es, y tot al llarg ho conto en la meva obra *Fin de la Nación Catalana*, que quan els barcelonins vegeren arruinada pel sitiador la muralla que anava de Santa Clara al Portal Nou, obertes bretxes considerables y imminent l'asalt de la ciutat per

aquesta part, resolgueren, immortals imitadors de Sagunto y de Numancia, derrocar una bona part del barri de la Ribera pera construir, ab les seves heroiques runes, una muralla interior que substituís la que tenien d'abandonar. Els carrers que's van tirar abaix se dedueixen, doncs, de la comparació del planol dit de Simancas ab el de 1679, tal com ens ha arribat per motiu de la construcció de la Ciutadela.

Retuda Barcelona, els vencedors volgueren fortificarla de manera que fos impossible als seus habitants cap més alsament contra'ls Borbons; d'aquí que'ls enginyers se preparassin pera'l seu treball fentse ab un planol de la Ciutat, y com aquet existia, la única cosa que van fer sigué copiarlo, suprimint tota aquella part del barri de Ribera que havien desfet pera construir la *Cortadura*, com allavores se deia, o sia la muralla interior.

Aquesta *Cortadura's* pot veure en la vista que donem de tot el front d'atac de la Ciutat per l'exèrcit aliat franc-espanyol en 1714. El número 2 es la *Cortadura* y en la llegenda del planol se diu: *Cortaduras que quedaron imperfectas por falta de gente*. Pot veure's aquet planol íntegre en el *Fin de la Nación Catalana*; d'ell no reproduim ara més que la vista de la Ciutat, com document destinat a donarnos a coneixer l'estat de Barcelona creixent pel costat nord. Ara aquesta *Cortadura* en peu ens la fa veure la figura 9, que també vaig publicar en el *Fin de la Nación Catalana*. Els assaltants se van escorrent pels baluards del Portal Nou y Santa Clara, mentre altres ocupen ja tot el llarg de la *Cortadura*, batent

la Ciutat y els seus defensors desde aquesta defensa malograda. Aquí tampoc reproduïm aquet gravat sinó pera fer veure aquet malaurat barri de la Ribera en el moment en que, per la guerra, anava a desaparèixer pera sempre, donant lloc a la tan aborrida Ciutadela, y al mateix temps pera completar la vista de Barcelona per tots quatre costats. An aquest efecte donem també un gravat del temps, gravat holandès, fet en commemoració de l'entrada a Barcelona de l'arxiduc Carles, per quant ens dona una bona vista del fort de mitg-jorn, o de la Mar, en l'any 1705 (fig. 10).

Però ¡allò de que no hi ha mal que per bé no vinga! Pera la creixensa de la Ciutat, el siti y la destrucció del barri de Ribera sigué un bé. Aquet barri, per lo mateix que s'havia anat fent sobre'l mar, diguemho aixís, sobre les terres que anava deixant el mar al retirar-se, havia, per raó d'esser, desde'l comensament, el barri marítim y comercial de Barcelona, apilonat molta gent en un espai molt reduït. Tirarlo a terra no ho hauria pogut fer mai la Barcelona antiga; ho hauria fet la Barcelona d'avui, com en veritat ho ha fet, perquè tot lo que de tipic y comercial s'ha enderrocat ara per la reforma y apertura del carrer de la Reina Regent no era sinó el resultat de la concentració dels elements mercantils per efecte de la seva expulsió del barri de Ribera; per aquesta raó hostals, botiguers y establiments antiquíssims de la Vila Nova's ficaren dintre de la Ciutat. Però com lo que's feia tirant a terra la Vila Nova era en particular abatre'l barri marítim, tan prompte quedà resolt construir sobre dit barri la Ciutadela, que s'havia volgut posar en la Dressana, de lo qual ne tinc un bell planol, que no reproduceix perquè no té res que veure ab la creixensa de Barcelona, se tingué de pensar aont se ficaria la gent de mar.

La solució immediata sigué la de que se n'anés a viure a l'Arrabal. A l'Arrabal certament hi cabia fins triplicat el barri de Ribera; això's pot veure en els planols de les figures 6 y 7. Barcelona no havia crescut, sinó minvat, durant els sigles XVI y XVII; aquest ultim, ab la desastrosa guerra contra'l mal govern de Felip IV, ens havia acabat d'arruïnar, completant l'obra de l'Inquisició. Els dits planols, per lo que fa al Pla, me demostren, ab el quietisme dels seus pobles, que no tenia medis pera ferlos creixer, perquè's comprèn que la seva creixensa havia d'anar ensemps ab la de la Ciutat, y com uns y altra havien de creixer quan Barcelona, al miserrim estat espanyol dels dies de Carles II, li demanava diners pera establir un Banc, destinat a aixecar el comerç y l'industria del seu estat ruinós!

Però contra l'anar a viure a Ribera la població de l'Arrabal s'hi oposaven dues grans dificultats. La primera que, com als propietaris desposseïts de les seves cases no se'ls senyalava o donava més que solars y les runes pera que les fessin de nou, la major part d'ells, petits propietaris-industrials arruïnats per la guerra, no tenien cabals pera reconstruir-les. Cert que pel Govern s'havien fet les estimacions de totes les cases, iglesies, monastirs, etc., enderrocades pera indemnissar-les, però no es menes cert que mai foren pagades dites indemnissacions, d'aont n'ha sortit el plet dels propietaris contra l'ajuntament de Barcelona, per haver aquest acceptat el compromís de pagarlos lo que'ls tenia de donar el Govern.

Jo no conec cap cas de que'ls propietaris acceptessin els solars de la part d'Arrabal.

L'altre impediment sigué el del llegitim orgull patriòtic de la Ciutat. Els que havien vist caure, ab les seves cases, la casa pairal autonòmica no podien voler que s'aixequessin les unes sense l'altra. Per aquesta raó ningú demanava solars a l'Arrabal.

En peu la qüestió y fent la seva obra el temps, sorgí l'idea de construir o reconstruir fóra del portal de mar, en l'areny que s'anava de dia en dia més estirant y aixamplant, el barri de Ribera, derrocant les moltes barraques que ja s'hi havien fet, unes d'antic temps, altres desde l'enderroc de la Vila Nova.

Aquesta idea trigà molt temps en triomfar, perquè'ls enginyers militars hi feren tota mena d'oposició, dient que era destruir el valor militar de la Ciutadela, que tants diners havia costat. En efecte, la Ciutadela era una bella cosa, y tan celebrada sigué que de l'extranger se'n demanaren planols y datos: això'm consta ab tots els detalls pera Portugal (fig. 11). Però la Ciutadela, pels seus orígens, estava destinada a desaparèixer sense deixarnos més rastre que'ls milions que tindrà de pagarne la Ciutat pera recobrar lo seu, per l'imprevisió seva de no deixar del carrec de l'Estat l'indem-

nisació deguda als patriotes barcelonins de l'any 1714. Se mantingué tot el temps que trigà en reneixer a Barcelona el sentiment lliberal català. Viu aquest, se la condemnà a mort, y la seva execució sigué sols cosa de temps.

Quan la Camància ja s'hi posà mà, però les bombes d'Espartero la van salvar. Emperò desde allavors ja'l mateix Govern se'n volia desfer. ¿Per què?

El govern d'aquell unic Borbó que sembla ha de quedar en l'història de la seva dinastia, no pels seus merits personals, sinó per haverse sapigut rodejar d'homes de govern, —d'un Aranda, qui ens va treure els Jesuïtes, d'un Ensenada, que restaurà la marina, d'un Jovellanos, que'ns portà l'abolició dels *mayorazgos* y la desamortissació, etc., —ens havia obert el poder trafiquejar ab Amèrica fins al seu temps reservat el trafic a la corona de Castella. Aquet comerç, emprès tot seguit ab gran intensitat, ens anava enriquint, y com pera fomentar-lo y fer-lo més lucratiu lo millor y més segur era portarhi les nostres mercaderies, això va crearnos o recrearnos la nostra industria manufacturera, que s'establí dintre de la Ciutat, puig ne tenia de sobres, de lloc, en l'Arrabal; es quan ja no hi capigué quan se va apoderar del Pla.

El Govern se volia vendre la Ciutadela. Els pobles del Pla anaven creixent de dia en dia, y si la construcció de la Barceloneta anul·la el valor militar de la Ciutadela pera la defensa marítima de la Ciutat, el gran desenrotlló de Sant Martí, cada dia major, l'havia igualment anul·lat per lo que feia a la seva defensa terrestre.

A la solució de tots aquets problemes s'hi anà ab temps, ab molt temps.

Aquí tenim el planol de la ciutat de Barcelona de l'any 1740 (fig. 12), guardat encara avui en l'Arxiu de la Catedral. Aquet planol ens ensenya que en dit any la Bordeta y Sans eren encara poblats agrícoles petits insignificants, com els havem vist durant tota l'Edat Mitjana. De la Barceloneta encara res: sols les barracotes ja esmentades.

Per la part de terra en tenim una, de vista, que donem (fig. 11), del mateix temps, presa de dalt del convent de Jesús, que'm dona o repeteix la visió de la figura 8. Mes per l'any 40 del segle XVIII, un segle just abans de la Camància, era ja una resolució la construcció de la Barceloneta; però ¿hi volgueren anar a establirhi els successors dels barcelonins expoliats pels Borbons en l'any 1717? No, no hi volgueren sapiguer res: se'ls cridà una y altra vegada, però quan se'n presentava un, li regatejaven de tal manera lo que se li donava en cambi de lo que se li havia pres, que no ho volia acceptar. Y entenguí's que lo que se'ls donava era terra: aquesta terra que'ns ha fet pagar el marquès d'Ayerbe valentse de que tothom, dintre y fóra de Cà la Ciutat, ha estat adormit, perquè de diners, ni un xavo dels que quedaren escrits en el llibre de valoracions de les cases preses, que no ha desaparegut ni s'ha perdut, puig obra en el meu poder, y a Cà la Ciutat n'hi ha una copia del temps y en la Capitania general una altra de moderna. En fi, pera acabar, vegi's l'expedient de la construcció de la Barceloneta en l'Arxiu de la Capitania general y's veurà com dit barri's tingué que fer nou de trinca, perquè l'esperit altiú del català millor volgué poder tirarli en cara a l'Estat espanyol el seu engany que no rebre'n, pera satisfacció dels seus drets, una miserable almoïna.

Aont s'havia arribat en l'any 1756 en la construcció de la Ciutadela ens ho diu (fig. 14) la vista que de Barcelona de cap de mar ens dona una làmina o acció de la *Real compañía de comercio de Barcelona*, que tan gran importancia tingué en la prosperitat de nostra Ciutat. En 1756 la Barceloneta existeix: la Ciutat ha crescut, ha sortit ja fóra de muralles, de les muralles velles, y al sortir ha posat sobre la taula la qüestió de l'inutilitat de la Ciutadela.

Havem dit que'l Govern la volia vendre, els ajuntaments li empenyien..., però els governs se van contenir davant dels informes de les autoritats militars, que li deien: es veritat lo dels milions que diu l'Ajuntament que val la Ciutadela, però ¿sabs tu els que tindras de pagar, si l'enderroques, als propietaris expoliats per lo de la Ribera, per causa d'utilitat pública, al reneixer íntegres els seus drets de propietat? Ab això els militars van espantar als governs y deixaren la resolució a la gloriosa Revolució de Setembre, causa inicial de la gran y meravellosa creixensa de Barcelona en l'ultim ters del segle XIX. Lo que no va voler fer l'Estat ho va fer l'Ajuntament de Barcelona. Ab molt bon ull acceptà l'obligació de

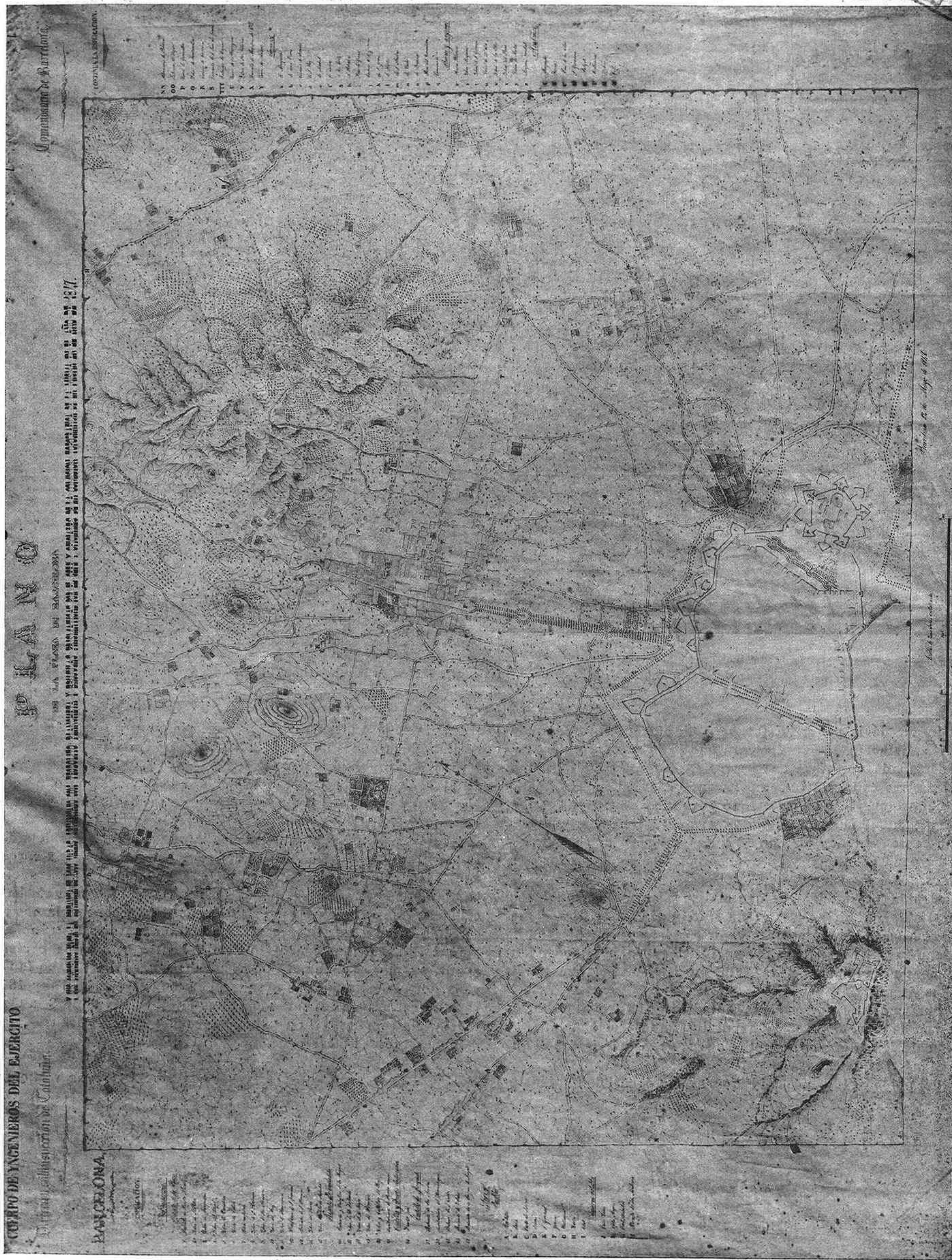
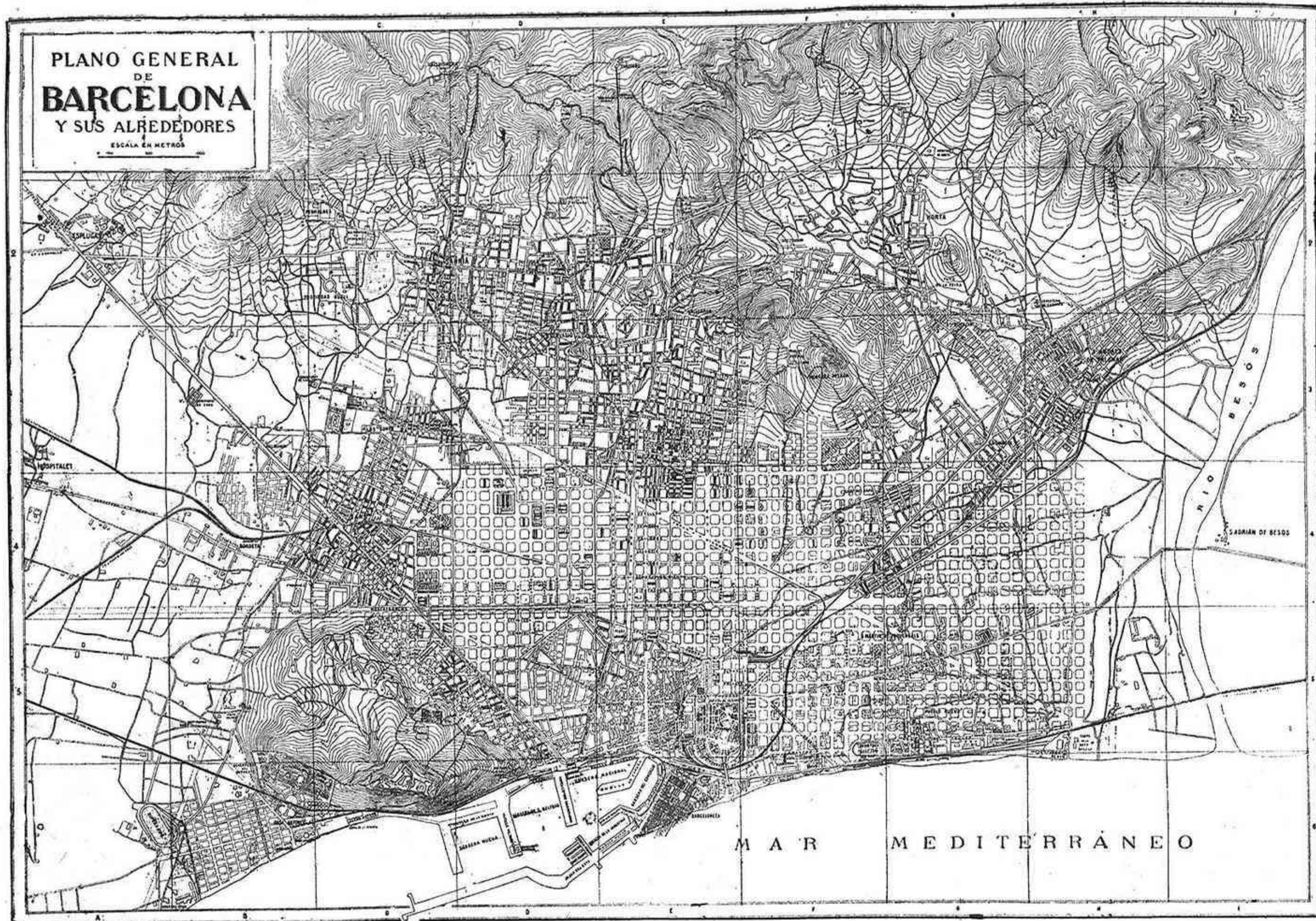

Fig. 15.—Plano de la plassa de Barcelona y els encontorns fins a la distancia de 4,000 varas, pres per la Comissió Topogràfica de la mateixa l'any 1847.

Barcelona actual. (Planol inedit, proxim a publicarse en la "Guía Lop".)

pagar lo que devia pagar l'Estat, però, en el meu veure, sense demanar-li satisfacció, a l'Estat, encara que jo ja'm figuro que d'haver-la demanada, en Prim y en Figuerola, y no dic res dels diputats castellans, ens haurien tirat en cara que ja'ns podiem accontentar ab el negoci que hi fariem, perquè ¿quantes s'en reivindicarien, d'indemnisacions? Diguemho: *una octava part*. De 800 propietaris, sols un centenar tenen plet ab l'Ajuntament pera que'ls pagui lo que'ls va pendre Felip V y es avui *propiedad de todos los barceloneses*.

Destruïda la Ciutadella, be que mal se posava en comunicació el camp de llevant ab la Ciutat, Sant Martí y el Clot ab Barcelona, y dic be que mal, perquè el Parc venia a esser una nova mena de Ciutadella, que, enganxant-se ab l'estació de Fransa, continuava fent impediment a la creixensa de la Ciutat precisament pels seus barris maritims y industrials.

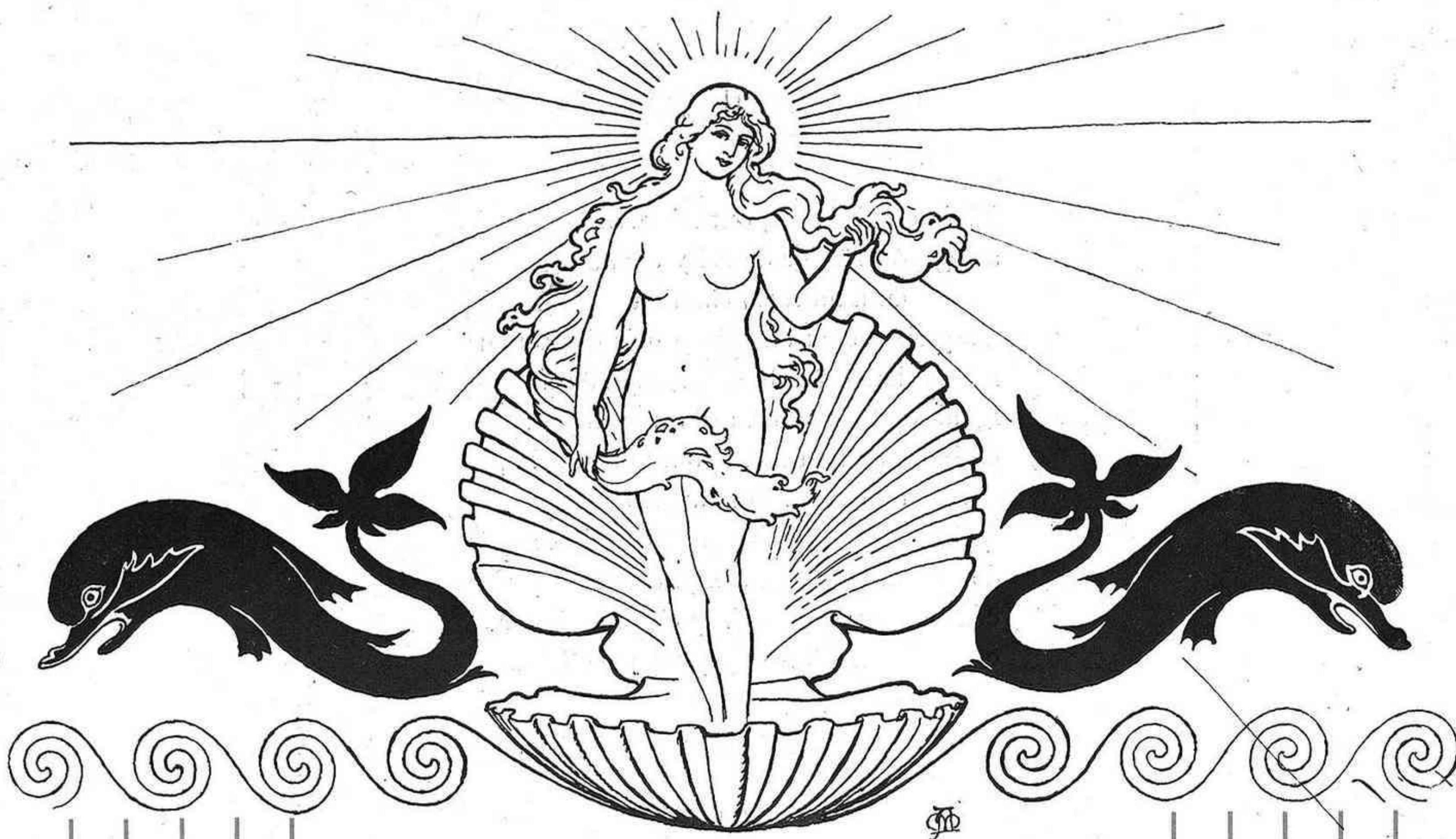
El barri marítim, derrocada la Ciutadella, no ha trobat obstacles per la part de mar, però continua mal lligat ab Barcelona vella.

El poble de Sant Martí, ab tots els seus grans barris, era el que quedava més perjudicat.

Aquet poble y els demés del Pla no'ns han donat, de fet, l'histo-

ria de la seva creixensa. Jo no conec planol més antic del camp de Barcelona que'ls de l'any 1847, que tenim en el Diposit d'Enginyers d'aquesta Ciutat. Mes ab tot y això, si's compara aquet planol ab el d'en Cerdà, que aixecavem en l'any 1855, y m'hi poso, perquè hi vaig fer les meves armes de recluta de la meua carrera, en la brigada del meu cunyat en Josep Fontserè, autor del Parc de la Ciutadella, se veurà si n'era de ràpida la creixensa dels poblets del Pla, sobretot de Gracia, que va neixer y morir en el segle XIX, com aqueixes efemerides que en un dia ho són tot, essent avui un dels bells barris de la nostra Barcelona, que'ns l'estimem bojament els barcelonins, com estimen els pares als seus fills, perquè es la nostra obra, de la qual no'n devem res a ningú, ni tan sols les gracies; perquè l'havem feta contra tothom y contra tothom la portem avant, y sempre més amunt la portaran nostres fills—ja ho fan—y els nostres néts, perquè nosaltres, els homes que en l'any 1854 varem tirar a terra les seves muralles mitgevals, y en 1868 la Ciutadella, els hem ensenyat a estimarla, com l'estimem nosaltres, per damunt de totes les coses.

S. SANPERE Y MIQUEL

L'ANACORETA

POEMA

I

Lluny del trahut dels homes,
de llurs deliris y ambicions y febres,
de llurs odis y lluites,
malvestats y miseries,
vivía en el desert, sol ab son ànima,
un vell anacoreta.

II

Vivia en el desert, ont adorava
a l'ignot Crëador de cel y terra,
en admiració càndida
d'aqueix trenat de coses que's destrenen
inconscients, fatalment, ara y süara,
igual avui que ahir, ara que sempre;
d'això que, no sabent com nomenarho,
nomenem «meravelles
de la Natura», y són tan sols mirotos
d'aquesta rutinaria sempiterna;
com la blavor del cel, que poc es blava,
o el llevarse d'un sol, que poc se lleva.

III

El rugit del lleó, l'udol del tigre,
el lubric miolar de la pantera
y el xiulet de la serp entre bardisses,
pel bon anacoreta
eren veus d'una plàcida armonia
que afalagaven sa adormida orella.
Y ho trobava tot bell, bell en la calma
com bell en la fragor de la tempesta;
que'l ronc de l'huracà rodant pels cingles,
y el cruixit del vell arbre que esbadella,
y el bramular del tro, tot li semblaven
notes sublims d'una sublim cadencia.
Pera ell això era amor—amor terrible
que puny el cor y fa acotar la testa.

IV

Un mitgdia d'Abril, quan tot floria,
atravessà el desert una Princesa;

¡y aquesta sí, vos juro,
que era una veritable meravella!
Sos ulls esplendorosos
van clavarse en el pobre anacoreta
ab bondat exquisida; en tant, sos llavis
van parlarli somrients, y ab tal tendresa
que'l vell no recordava haver sentida
melodia més bella.

V

Y ferit dolsament en les entranyes
pel resplandor de la mirada aquella
y el sò d'aquella veu, sentí el pobre home
—sens compèndreho apenes—
que en son cos y en son ànima, en tal hora,
com per miracle, 's feia
quelcom d'inconegut, quelcom de magic,
de sobrenatural.

Tots els seus membres
tremolaven convulsos, a semblansa
dels pastors primitius quan en presencia
se trobaven d'un deu. Son cor glatia
tan fort, ab tal violencia,
que'l vell sols recordava
que li hagués bategat d'igual manera
allà als vint anys... una vegada sola
que'l mirà fit a fit una donzella.

VI

Però no, no era igual. Ara's sentia
banyat tot ell d'una dolsor benèfica,
d'una tan inefable benhauransa
com cosa més del cel que de la terra.
Ara admirava y adorava extatic
com no havia jamai en sa existencia

admirat ni adorat...

Y ab els ulls fixos
en els ulls fulgurants de la Princesa,
pensava sens pensar (que'l que be adora
no es ab el cap, sinó ab el cor, que pensa):
«Deu en persona no ho deü ser..., no es fàcil;
però deü ser essència,
emanació de Deu... criatura o cosa
pròxima a Deu...»

Y enraonava ab ella,
sense donarse compte
ni d'allò que li deia la Princesa
ni molt menys de lo que ell li responia.

VII

Lo que més dol li feia,
lo que'l torbava més, era mirarse
davant de sa presència
tan pobrement vestit. ¡Oh, quan indigna
li semblava sa tosca vestimenta!
Per cop primer s'averkonyí llavors
de contemplarse aixís. ¡Què no donguera
per mostrarse als seus ulls vestit de porpra,
resplandint com un rei! ¡ser rei de terres,
del món, del firmament, pera oferirli,
per' posarho als peus d'ella!

VIII

Y encara més: per la primera volta,
y ab infantil sorpresa,
sentia un malestar indefinible,
barreja de despit y de dolensa,
considerant sa barba hirsuta... y blanca
de la neu — que no's fon — de la vellesa.
Per cop primer de tot son cor va doldre's

JTB
1910

de sentir vell son cos, vella la bestia,
¡quan tan jove y roent y ple de sava
bategava el seu cor!...

—Naturalesa,
contradicció brutal, ¿qui t'ha dit sabia,
oh boja sempiterna?

IX

Tot just això pensava
com desapareixia la Princesa.
Aixís desapareix en les altures
la joiosa aureneta;
així en la vall desapareix de sobte
la lleugera gazela,
sens que guardi cap rastre
de les ales el cel, dels peus l'arena.

X

Passà... com passa tot.

Però el sant home
quedà postrat... en èxtasis.
Y ab aquella visió miraculosa
fixa sempre en el cor, fixa en la pensa,
prosseguí donant gracies
al Deu de tal bondat y tal clemencia
que abans de cloure'ls ulls permès li havia
contemplar tan excelsa meravella.

XI

Y uns altres sols en l'horitzon lluïren
y altres sols se pongueren,

y devorà una lluna a una altra lluna,
y a un any seguí un altre any...

Y la serena

voluptat de son cor, de dia en dia,
s'anà tornant abrusadora febre;
la plàcida anyoransa
del bé entrevist—potsê esvaït per' sempre—
fou desitg de gaudir-lo altra vegada;
el desitg fou ardencia;
l'esperansa's feu dubte;
el dubte, desencant; el prec, blasfemia.

XII

Llavores sanglotava ab amargura:
«Era un somni; desperta't!
Els somnis esvaïts ja mai més tornen...
¡No tornarà!... ¡No has de tornar a vèurela!»

XIII

Llavores la Creació li apareixia
com a màquina inútil, morta y freda,
d'una vuidor estúpida,
d'una monotonia ronsaguera,
fatigosa, irritant!... com una cosa
sens objecte ni fi!... Y ¡ai! l'autor d'ella
—el Deu mateix que, poc abans, encara
beneïa de cor;— llavors el veia
com un tirà implacable,
senyor de bens y vides, com un dèspota
que hagués jugat ab ell per divertir-se...
Tal el marrec burleta
—inconscient o malvat— fa sa joguina
de l'aucell indefens a qui atormenta.

XIV

Sols algunes vegades, — oh, quan poques!
no més de tard en tard! — de sobte creia
que'l sol, més esplendent, l'amorosia
ab resplandors d'aquells grans ulls esplèndids;
que'l rossinyol entre'l fullam cantava
ab sons d'aquella veu tan dolça y tendra,
y que l'oreig li duia al cor fragancies
que no eren de cap flor d'aquelles serres.

Llavores... ¡oh! llavores,
com sentintse reneixer,
prenyats els ulls de benefactores llàgrimes
— gairebé delicioses, de roentes —
redressantse exclamava:
« Tornarà! tornarà!... Tornaré a veurela! »

XV

« Jo'm postraré a ses plantes;
jo besaré la terra,
la benhaurada pols que ella trepitgi,
y en alta veu, — que'm sentin les esferes,
que'ls espais ne retrunyin —
« Oh IDEAL! — li diré — ¡sublim BELLESA!
¡Si he sofert esperante!
¡Si ha sagnat el meu cor en ton ausencia!...
Però't miro y et veig! Lo que t'adoro
no ho busquis pas en les paraules meves,
no ho escoltis dels llavis:
llegeixeho en mos ulls!... ¡Mil cop beneites
les tortures passades!
Só tan ditxós, avui que't torno a veure,
que per gosar la ditxa que ara goso,
sofrir tot lo sofert de nou volguera! »

.....

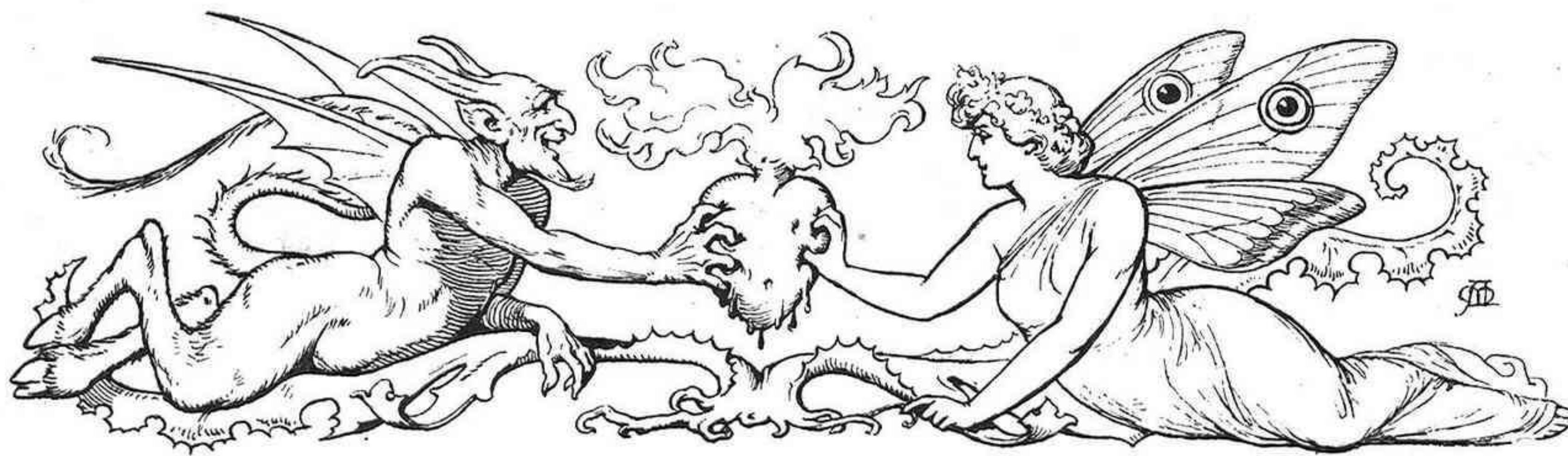
XVI

—Y be: ¿y després? ¿Còm va acabar l'història?

—L'història no ha acabat. Vella, tan vella
com el dolor, com l'home,
com la terra mateixa,
molt més que ella potser, potser que duri
tant com duri la terra,
¡més enllà de la terra, tal vegada!...
¡Tal vegada es eterna!

APELES MESTRES

(Il·lustracions de l'autor.)

NINOTS DE CARN

(NOVELA)

I

La porta's tancà sorollosament y escala avall se sentiren perdre'ls taloneigs nerviosos d'uns peus minuscals.

Era que se n'anava la Felissa.

L'Arcadi encengué un cigarret, va deixarse caure tranquilament al balanci—que's mogué ritmic, airejant l'estancia y fent fer zigues-zagues a les glopades de fum que s'alsaven blavoses, voluptuoses,—y va dir:

—Altra vegada sol!—

Arronsà les espatlles, posà les cames més segures de repòs y estirà'l bras pera agafar el llibre que minuts abans havia deixat damunt la taula.

Tenia l'aire de resignat y semblava que anava a posarse a la lectura tota la seva atenció d'aquell moment. Emperò la calmosa actitud durà poca estona y sobtadament el llibre tornà a cloure's, les mans s'encastaren als polsos, el front se contragué pronunciantse'n les arrugues y el pensament emprengué la volada, en zigues-zagues, com la fumerola del seu cigarret, que s'extenia en nuvols aromosos...

Altra vegada sol! Y quina xifra li corresponia an aquesta desaparició que suara acabava de presenciar? Un dos... un tres... un quatre! Per quarta volta havia sentit una porta de pis batre ab semblanta estridència; per quarta volta'ls taloneigs s'allunyaren escala avall, y per quarta volta succeïa la mateixa quietut, més espaventable après que les veus s'havien alsat ab aquell etern discutir de cada hora.

Solament era nova, aquesta vegada, la tranquil·litat en que ell restà somès després que l'airosa figura de la seva dona li havia dit el darrer mot y havia desaparegut del seu costat. Y ho era tant, de nou, allò, que ell ho cregué un triomf del seu genit y se'n sentí orgullós.

¡Ja era hora de que hi hagués ardidesa pera afrontar l'escena sense que per dintre'l burxés aquella llàgrima que en ocasions semblantes traidorament l'havia compromès! Ara, a la fi, escoltant ab indiferència'l batre de la porta sense que's formulés un plany, ni una exclamació, ni un retret, ni un intent d'aturar l'acció, l'home's manifestava tal com devia. Era la voluntat que tornava an ell ferma y potent, com pertanyia a la seva figura vigorosa. Era l'home sobrehome que, vencedor, se revelava.

Y satisfet, envanit de la serenitat que no's coneixia, alsà nova-

ment el cap, el cigarret tornà a posarse als llavis, y, com una mainada que ha tingut un geste de gran, se posà les mans a les butxaques y passejà amunt y avall del pis la seva victoria, taral·lejant unes frases del quart acte del *Rigoletto*.

Una idea súbitament vingué a emmudir la cansó... No fou solament l'home fort qui uns minuts abans s'era manifestat resistent ardidament el comiat de l'esposa; era'l sincer qui sorgia també victoriós d'aquella lluita que acabava de sostenir. D'aquella lluita aon precisament l'arma que la Felissa havia esgrimit ab més trassa era la manca de sinceritat d'ell, y davant de quals formidables raons, ell, covard, veientse descobert, havia hagut de callar...

Sí, sí, ara's manifestava'l sincer. Ara que tenia valor pera confessarse aquell pecat que tantes voltes li hauria remordit la consciencia si ell, en el desitg de tranquilisarsela, no hagués forsat el pensament pera ferli donar una girada, enfocantlo vers altres miratges de guisa ben diferenta. Ara'l recobrava'l valor que pera dirho calia. Y ho deïa: ell mai havia estimat a la seva dona; mai, mai, si estimar vol dir fondre dues ànimes caldeiant el gresol en el foc de la joventut esclatanta...

S'hi havia entregat endut per l'encís d'un moment, quan encara era un noi, sense altres coneixements de la vida que'ls que havia adquirit en els llibres als quals havia recorregut en recerca d'exemples salutífers que'l fessin home, tal com havia imaginat alcansar. Y l'impressió que les lectures deixaven en la seva ànima jova era tan forta, que ab aquell bagatge intel·lectual se cregué prou poderós pera llensarse als combats del cor, y així estimà segons li ensenyaren els mètodes que més l'havien obsessionat, y així s'aferà en ell l'afany de superiorisar els actes tots de la seva existencia pera ferse comparable als hèroes preferits; y a cada conversa ab ella li semblava repetir una escena coneguda d'un poeta admirat, y comparava's als homes altíssims que havien passat per davant dels seus ulls adolescents en les planes atapaides de lletra, deixant al pensament marcat el seu pas inesborrable. Y ell, amant incipient, se meravellava de veure que era cert que'ls homes y les dones eren de la naturalesa que'ls poetes els pintaven, y de que tenien aital grandesa de sentiments y subtileza de pensar, y de que l'amor endolcia d'aital faisó les coses més nimies que'ns rodegen.

Y d'allí nasqué la seva insinceritat, ara se'n donava prou compte. Insensiblement, en les hores amoroses, les paraules que ell deïa no eren seves, car voluntariament, en l'afany de donar grandesa a lo que volia que fos passió, no feia altra cosa que re-

petir la llissó apresada, y lo que guanyava en eloqüència que subjuguava a l'estimada ho perdía en intensitat, perquè'l cor no podia bategar a l'unissó que la paraula.

Sí, sí, era falsa aquella veemència que coloria la seva verba quan parlava a l'orella de la Felissa, cantantli el seu amor superiorisat. Si ell, precisament, tingué la més forta decepció de la seva vida quan se trobà haver parlat a una noia que, sospitantla espiritual, tenia'l cervell pastat ab el mateix llevat que'l de la majoria, y no obstant la decepció, quan s'hauria imposat l'apartament, ell, vanitós de tenir promesa y no conformantse ab pèrdrela, va seguir enamorantla, donant consol a les contrarietats del seu esperit a l'empenyarse en trobarli excelències fins aleshores per tothom incogudes, en endevinarli ductilitat pera donar una girada al carac-

ter; y prometentse educarla al seu temperament, s'enardia per la seva mateixa fe en devenir mestre d'aquella noia incomparable; y proclamà, vanitós, que'l dever principalissim de la seva joventut era aprofitarne les aptituds y cultivarne l'esplendor del seus merits, modelantli l'ànima inculta però ben disposta, talment com l'esculptor modela del tros de fanc preparat el caparró de la noia viva, que pren ànima perquè ell, artista, ha posat trossos de la seva en aquella obra que durarà més que la seva vida de mortal.

Y els llibres que an ell l'havien obsessionat passaven a les mans y als ulls d'ella,—que moltes vegades no'n podia treure l'entrellat,—y els discursos brollaven de la seva parla, y aclaria dubtes, y retreia casos, y citava exemples, y arrugava'l front quan li semblava oportú un moment de meditació...

Y ella, a tot això, inconscienta del mal que feia, contribuia a

l'engany de l'envaniment d'ell, volent assemblarse, plena d'ignocència, a les protagonistes de llibres per ell exalsades y dient frases del poeta recomanat, apreses martiritzant la memoria... Aleshores l'Arcadi veia aconseguir el seu anhel: aquella noia anava fentse emmotllada al motllo aont ell havia's emmotllat; y devindria una dòna nova, forta, generosa, excelsa com el seu amor.

Tot mentida! Tot mentida! Per no tenir el valor d'afrontar l'apartament com ara l'havia afrontat no volgué entretenirse a meditar les conseqüències que devindrien d'aquell engany que's feia a sí mateix, y el medi poc a poc l'anà encerclant, lligantlo a la Felissa ab lligams que après no podria rompre, y que ell acceptava a gratcient endut per aquella obsessió de conseguir la perfecció en la dòna, y perquè ella li escoltava les paraules que sabia havia après en lectures y no l'hi deia perquè també a ses orelles sonaven grates y armonioses.

Y com que'ls amics l'envejaven d'haver trobat aquella promesa, les excelències de la qual ell cantava exagerantne sempre'l perfum,—y creientse l'exageració a forsa de repetirla—y la família li havia celebrat l'elecció, y la vida d'ella era ja part tan important de la seva, mai pogué cedir a la temptació de saber si era justa l'admiració que deia sentir; y no hi cedí perquè'l dolor de la decepció, de venir, fora mortal, y perquè quan s'era fet el proposit d'observarla en silenci y estudiarla pacientment, ella se li presentava hermosa, els ulls parladors, graciosa y plena d'ingenuitat,—una ingenuitat postissa, però delectable—y el pensament s'esvaia y els proposits s'esfumaven com un nuvol lleuger que no du en sí cap malesstrugansa.

Y un dia s'hi casà perquè ja'l pas no podia evitarse. El món de les seves amistats coneixia massa'l prometatge y ell havia repetit massa les gracies de la Felissa pera que li fos perdonat, d'haverlo tingut, el pensament de desferse'n. Y s'hi casà... Y s'hi casà... sense que se li acudís meditar que allò volia dir subjectar definitivament el seu destí al destí d'una altra ànima.

L'Arcadi havia tornat a asseure's, a alsarse, a caminar... Els passos l'havien dut al salonet del davant, justament allà ont el retrat de la seva dòna ocupava gairebé tot un pany de la paret... Se n'havia ben distret de que allà la tornaria a veure!... No va seguir el pensament. Per què havia d'enganyarse encara? Aquell viure mentintse les accions, duraria tan com la seva vida? No ho sabien totes les cordes de la seva ànima que lo que l'atreia an allí era'l retrat de l'esposa, ab desitjos de contemplarlo llargament, talment que n'estés separat per una absència d'anys inacabables? Y doncs, per què fer dissimular al sentit lo que'l sentiment manava? Per què anava a amagar en la casualitat d'haverse colcat el quadro allí, el seu afany de mirarlo?... Ben cert que si el retrat fos colcat en altre lloc no estaria tan obligat a contemplarlo, car precisament pera sortir al balcó havia de passarhi pel davant, emperò... No seguí, perquè la segona excusa l'havia satisfet més, y com si volgués transmetre a l'esposa l'aclaració, va mirarsela y va somriure ab l'intent de recobrar la fermesa de quan se n'havia anat. Semblàvali que la figura que tenia davant sos ulls era la Felissa feta carn, y no volia que l'ombra més lleu torbés sa serenitat. Mes l'esfors no fou prou gros, y l'ombra, sinistra, vingué promptament an ell, tornantlo a la realitat y fentli confessar, com un *mea culpa* més que s'afegia als d'aquella tarde, que no hi havia dret, emperò, d'alegrarse tant del succés.

El seu niu quedava altra vegada buid, d'aquella buidor desesperadora que l'engrandia enormement, talment que si les parets s'entretessin pera deixar més amplaria a les estancies y el sostre s'alsés fins als núvols, y que lo que era piset fet a mida pera cabrehi no més dues persones—dues que no'n feien més que una de sola, segons s'havia repetit centes vegades—ara fos convertit en casa gran, immensa, en la qual manquen els plors y els sorolls de la mainada y els crits de la mamà y del servei, que se n'han anat a passar l'estiu a fòra, deixant, ab tant de silenci, una més greu anyoransa...

Talment el mateix efecte. Tot grandejava per ell sol, com quan era noi a casa seva, que'l papà'l deixava cuidant el despaig y anava ab els demés a atendre's la salut. Y per altra part, fòra d'a-

quella tristesa, quina mà curosa hi hauria ara que li endressés tot allò tan bé com l'hi endressaven les de la seva esposa? Qui l'hi tindria aquell interès pera que la casa fes goig, unic consol que desde casat havien les seves hores malestrugues?

Novament el desordre imperant, y ara tal volta, segons s'havien descapdellat de punyentes les paraules, per un temps tan llarg com la seva vida... Altra vegada la portera cuidantse del pis, trencantli un dia una figulina d'alabastre, un altre una porcelana de Sèvres, un altre un cristall venecià, un altre deixant posar les mans brutes y llefiscoses del seu noi a les tecles de blancor immaculada del piano, un altre deixantli marcar els dits, pera que calli mirant *sants*, als volums de la llibreria coqueta...

Per què l'havia deixada marxar, a la Felissa, sense provar d'evitar la fatalitat que allò era? Per què havia estat tan imbecil de no provar convèncela ab bones paraules?...

Se mirà'l retrat, que diria's que responia a ses lamentacions ab una rialla gracilment irònica, y s'esverà d'haver perdut la serenitat de que pocs moments abans s'enorgullia. L'egoisme vencia a lo que ell pensava esser d'home sobrehome.

Y responent a la mirada inquietant del retrat de la seva dòna va dir, carregant les silabes, en veu alta que ressonava per tota la casa:

—A la fi de la fi, si prenc una minyona potser no me'n podré fiar prou y serà més lletja que tu...—

Y esclafí una rialla forçada.

II

La Felissa havia arribat a casa la seva tia ab els ulls anegats de llàgrimes... Ara sí que tot s'havia acabat pera sempre! Ni una paraula de neguit havia eixit dels llavis d'ell, contrets en ganyota de resignat, que'l feia més aborrible, mentres ella anava desgranantli el seu rosari d'agravis. Ni un intent d'aconsolarla, de dissuadir-la de la seva acció quan li digué que se n'anava! Serè, impertèrrit, havia presenciàt com ella's vestia, com posà en ordre *tot lo seu* pera després ferho recullir, com en aquell moment d'excitació que l'hauria empès a fer desgracies havia estripat cartes, trepitjat records, malmès reliquies que anaven eixint oblidades pels seus calaixos de quan era soltera, convensuda de que allò era la paraula definitiva que feia caure'ls lligams. Y ni aleshores s'indignà, ni intentà una protesta, com si hagués devingut insensible a les coses de la terra. Seguia clavat, mirantla, vigilantla imprudentment, insultantla ab l'esguard que aparentava traslluir temors de que s'endugués lo que no fos de la seva pertinenca, lo mateix que's feia ab la minyona si's despedia enfadantse!...

Res més, res més. S'anava desfent el nus que lligava els dos cossos — ja que no les dues ànimes — a cada paraula que ella formulava pausadament, com si de l'una a l'altra deixés l'espai precís pera calcularne l'efecte que havien de produir al ressonar en ell com un martelleig seguit, y ell aparentava esser de bronzo y el dringar de les paraules no trascendia més enllà de la carcassa.

A què era degut allò tan insospitat? Era que tàcitament aprovava l'acció de l'esposa? Era que trobava incontestables les paraules y en son venciment ni forces li quedaven pera imposar silenci? Per què callar com feia, si encar que un dia vingués la conciliació imposada per les conveniencies, la seva vida havia d'esser tota una altra après d'haverne desentranat l'artifici, après de les revelacions d'aquell moment en que ella l'hi anà dient tot, tot, prenent, aleshores sí, el caracter y la fortlesa d'una d'aquelles heroines de l'amor que ell deia admirar tant?

No se'n sabia avenir, la Felissa, d'aquell escoltar sense inquietarse, la mirada serena, els brassos creuats, les espatlles descansant al cantell del piano, els peus picant suaument al trespol, acompanyant el ritme de no se sab quina cansó que cantava interiorment.

Devia voler esser la significació del desengany aquella fredor incomprendible mentres ella mantenia'l caliu de la paraula, desfogantse dient valentment les coses més grosses, — que sempre havia pensat que restarien eternament tancades dintre seu, espan-

tada de la forsa que li aparentava menester pera esser dites y que ara brollaven clares, simplicíssimes, plenes de la llibertat que devindria de la seva victoria damunt el marit, après que fora acabada l'història dels llurs amors.

Es cert que ella havia plorat llargament, però algú podia precisar si era de dolor o de l'amarament de llibertat de que havia's inundat l'ànima al sentirse batre al rostre calid la retornadora fresca del cap-vespre?

No era motiu pera plorar y anegarse en llàgrimes d'alegria'l veure que tot lo que podia desitjar, esser lliure quan fos arribada l'hora de les confessions definitives, ho havia aconseguit ardidament?

Y en el paroxisme del seu divagar, enduta per tantes sensacions que no sabia explicarse, refeia lo que havia succeït, reconstruïa aquell moment, la data del qual restaria senyalada ab lletres de foc al seu pensament enfebrat...

L'Arcadi, etern inquiet y ambiciós, pretenia anarse'n pel món avid d'aventures, deixantla an ella fins que hagués trobat el lloc a propòsit pera satisfer les seves ansies. Aquest espai era reduït per ell, home de grans empreses que abandonava lo segur en persecució de lo quimeric... Desitjava nous horitzons y volia sortir en sa recerca. Quan fos arribada l'hora, ella's posaria en camí y's retrobarien.

La Felissa no volgué avenirshi. S'havia unit an ell pera passar a son costat els anys tots de la seva vida, y massa l'havien privada d'aquest anhel, fins ara, els atzars... Un dia perquè ell ja havia provat això que ara novament intentava, y un altre, y un altre, y un altre perquè discussions que comensaren sense importancia, acabaren per separarlos, fins que ella's posà sobre sí, y la darrera vegada que's reuniren li feu jurar, durant l'abracada conciliadora, que pera res d'aquet món la deixaria...

¿Y ella podia permetre que ara'l jurament se trenqués per l'afany d'ell, de cercar no sabia's quines coses que terres enllà l'obsessionaven? No podia esser! no podia esser!

Y la veu s'alsà, y els nirvis se violentaren, y la menassa eixí com eclosió de tots els pensaments.

Mes ell era orgullós, y pel seu orgull diria's que calien escenes com aquella, en que podia *posar d'home fort* y dir emfàticament que la seva voluntat era de ferro, y que'ls passos seus no s'aturaven davant d'obstacles quan tenien el dalit de caminar.

Y la Felissa botà com una pantera, els ulls eixintli del cap, volent en el seu desenfrè derruir la torre de la vanitat del seu marit, que se sostenia sense fonaments, — com ho sabia ella! — en la forsa dels quatre puntals desequilibrats que sempre trobava a punt en la memoria de les seves lectures.

—Si tu te'n vas, no pots negarme'l dret d'anarme'n,

—Aont vols anar?

—No ho sé... Allà ont la ventura'm porti.—

L'Arcadi quedà sorprès... Ella tenia raó. Era incontestable que pels drets que li anà conferint quan l'educà al seu esser, no podia oposarshi. Però quina bogeria fora allò! Una dòna sola pel món, exposantse a mil contratemps, qui sab de quina mena!... Fins al de que un home hi fes coneixensa, y li oferís la companyia, que ella, en un d'aquells moments en que'l cos se li sentia remogut per una ardencia, y els ulls apagaven sa lluisor, y els llavis eren rojos de tant mossegarlos les dents blanques, acceptés, perdut el seny de tan malalt als efluvis del seu histerisme... Com a la viatgera d'aquell llibre, una nit a la ciutat lusitana...

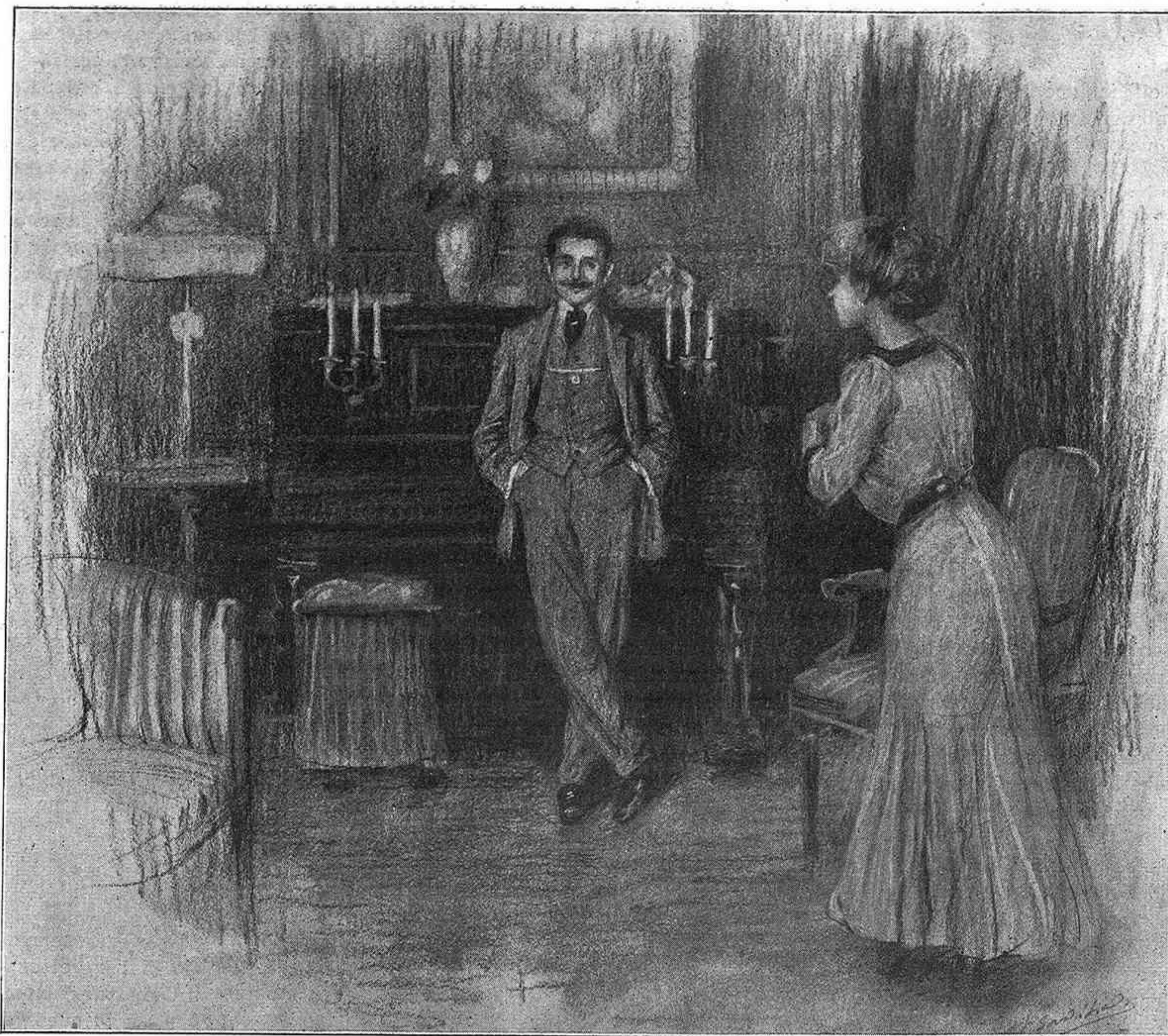
L'esposa endevinà l'atac de gelosia del marit y se n'aprofità gallardament.

—Que'n tinc, jo, de gelosia de tu?...—

Sabia que era extemporània l'interrogació, donat el caracter d'ell, tot altre oposat al d'ella, però sabia també que no gosaria confessarho pera no contradir-la, après de mentirli tantes vegades que patia les mateixes sensacions.

Foren quatre paraules fortes, descarnades, sublevadores, les que seguiren an allò. Insistia ell en l'anada perquè res podia aturarli la decisió, y ella's quedaria allí esperantlo perquè ellho manava així...

La Felissa medità llargament, l'esguard caigut, els dits de les mans creuats. Após alsà'l cap vigorosament, en suprem geste definitiu. Era arribada l'hora de mirarse tants a tants, pit a pit, orgull

a orgull. Si ell reclamava llibertat, reclamàvala ella també. Després de tantes promeses de quan eren solters, no podia's sotmetre al manament d'ell, home com tots els homes, encara que simulés lo contrari.

—Felissa!...

Si fins aquesta menassa era feta com l'hauria feta l'home més vulgar dels homes. Lo mateix, lo mateix! Sols mancava que alsés el braç, que potser no alsava per covardia.

Y els carrecs seguien, tempestuosos. Per què s'hi havia de subjectar encara an aquella vida passiva de resignació que li havia robat la joventut per l'ambició de posseir-la eternament?...

Retreia com s'havien conegut, el curs de llurs relacions y la veemència de les promeses pera contrastarho ab la realitat batentant.

Era una acusació formidable aquella que brollava de la gorja de la Felissa, y que—talment com la corrent que neix a les congèstes s'endú al mar tot lo que troba al seu pas, destruint fins les més fortes obres de la Naturalesa,—destruïa el palau de l'amor que mentiderament l'Arcadi havia aixecat, convensut de que sols en l'engany podia aletejar l'encís de la seva vida.

Ell s'havia casat ab ella no per lo que era, sinó per lo que volia que fos, creient factible corretgir l'obra del Deu que ofereix a cada criatura un cervell que no's pot enxiquir ni engrandir, per superiors que siguin els esforços de la voluntat humana.

S'hi havia encegat pel seu aire criaturer de noia que encara anava de curt, ensenyant el contorneig de la cama esbelta, els cabells orlant d'or la seva cara blanca, de pell fina y delicada com un sedós lliri de Sant Antoni. Era ben hermosa ella, aleshores! Era ben hermosa aquella noia que perdé la gensor a mida que ell, impudic, la besava!

Ell, que, afanyós de practicar un amor que havia après en la fantasia dels poetes, se'n va enamorar y va enamorarla an ella, que, en l'inconsciència dels catorze anys, posava la seva fe tota en les paraules subtils que entraven en ses orelles a les poques hores d'haverhi entrat els cantos que pel carrer alsaven les noies de la seva edat, envejades per l'enamorada, que moltes voltes les hauria acompanyades si no fos aquell patir pera ferse dòna abans de temps; y d'ella envejoses perquè tenia promès, ignorantes de que al costat d'un home's perd l'encís criaturer, y de que valen més les cansons ingenues que les paraules fogoses del galan.

—Per què m'escoltaves?—s'atreuï ell a interrompre.

Per què l'escoltava?... Qui era capas, aleshores, de ferli veure l'equivoc? Podia veure'l ella que en l'ignocència de la seva joventut tot ho creia bo y desconeixia l'insinceritat? Com podia endevinar que fos mentit l'amor que se li confessava ab paraules plenes de foc, ab llàgrimes, ab besos esclatadors que ara considerava impurs recordant la blancor de carn que aleshores tenia? El llenguatge era tan nou pera ella, el suau pessigolleig a l'orella del zum-zum de la verba de l'Arcadi era tan grat, els hèroes de l'amor de que li feia esment eren tan admirables arrastrant tots els dolors del món en ares de llur passió, els llibres que li feia llegir exalsaven tant la dòna que sab estimar posant ardencia en les besades y grandesa en l'obrar, li feia batre'l cor ab tanta forsa, havia aconseguit ja emmotllarli tant l'ànima a lo que ell exigia, que no era res extraordinari el que l'escoltés, ni el que'l pit no abastés pera contenir tantes emocions, ni el que'l cos s'esllanguís, ni el que la mirada vagués sempre en el misteri, anhelant assolir quelcom que la convertís en heroina transformantli la naturalesa.

...Y aixís fou que s'entregà an ell, deia aleshores, mentidera, que ab plena consciència de l'acció, y així l'innoble fill de lectures que

no sabia besar com els seus hèroes estrenyé en sos brassos la blanca carn, fruint, més que de l'encís del moment, de la victòria del seu apostolat.

Y mentres ell, insincer, tenia sugestionat el cervell y no l'ànima, que qui sab per aont vagava, en ella's manifestava l'histèrica que satisfèia la morbositat del cos, amparantse ab el vel de creienta cega...

III

El bloc del calendari havia anat disminuint son volum a l'arren-carne, diariament, una fulla; la que aquell dia quedava al descobert, en xifres negres y seques, portava un 15...

Avui, 15 d'Agost, han passat tres mesos d'ensà que l'Arcadi va tenir la mala pensada d'anarse'n a fòra, desencadenant damunt seu l'enuig justificat de la Felissa. Y nosaltres, relators imparcials, diem justificat perquè ell, en aquets tres mesos de vida solitaria havia fet llarg examen de consciència y havia resumit les seves divagacions convenint en que ella tenia raó, y que, si ara fos a fer, no l'hi negaria. Confessió gens extranya en ell, etern panell que ballava la dansa y la contradansa que'l vent enjogassat volia.

Ja li era bon tros crudel veure's trepitjada la seva superioritat, mes les paraules condemnatories de la Felissa repercutien tan viventes en el seu esperit, retreientli, clares y fermes, les equivocacions de la seva vida, que quan intentava aconsolar-se enganyantse a sí mateix, ab la facilitat que pera ferho tenia, el record d'una frase li destruïa l'engany, y errava perdut en el buid immens aont la seva mirada s'extenia.

Com s'havia equivocat! Com ell, tan envanit d'observador, no havia vist el caracter de la seva dòna, adormit dintre d'ella mentres cregué an ell un home perfecte, y que's revelà ab tota fermesa quan vegé que era *un home com tots els homes!*

Y era clar que sols allò podia esperarse d'aquella dòna, educada en l'espill de tantes dònes que tingueren arrogancies semblants. Sinó que ell estava acostumat a pendre'n lo exterior, dels exemples, y ella havia sabut entrarne a l'ànima; y això, naturalment, el sorprengué.

Potser en aquet nou aspecte ja li agradaria més, la Felissa... Una dòna plena d'energia y d'ardidesa, que sabés ferse respectar, ab enteresa pera exigir els drets que's reservés l'home... Nol... no... quina estupidesa! Altra vegada l'engany festejantlo! Ell era home y volia esserho y tenirne l'autoritat.

Allò, *teòricament*, sí que era acceptable! Mes *pràcticament* era impossible. Ara ho veia clar: com tots els problemes de la terra: idealment, quina facilitat en conseguir lo que'ns obsessiona, en salvar dificultats, en vencer obstacles! Emperò en la realitat viva, quant costa salvar tots els inconvenients! Ens imaginem una gran empresa, y, els ulls closos pera que res pugui destorbar a la fantasia'l bategar de les seves ales

rosades, treballem planerament y fem succeir a les contrarietats un triomf immediat, y tot cau, rodoladís, als nostres peus, o s'alsa, majestuós, al nostre cap, y sortim sempre victoriosos, fins dels perills que pareixien més espaventables. Aprés, proveulos de realisar els vostres pensaments, y veureu que tot allò que rodolava o s'alsava s'atura o cau fatalment, y el vostre accionar es endebades, y el sentiment s'apodera de vosaltres...

Perquè, com podia acceptarse'l conferir els mateixos drets de l'home a l'esposa? Ara mateix ell havia anat d'ací d'allà, cercant paraules o rialles que atenuessin el seu sofrir, y un dia s'uní a uns brassos femenins, y un altre s'uní a uns altres... No fora horrible que la Felissa fes altre tant? Oh! ho fora, ho fora! Ne tingué momentaniament la visió, y si hagués intentat parlar la llengua s'hauria trabat per l'alè que li mancava.

Y doncs, per què hem d'esserho, així? Per què no ha d'abandonarnos aquest egoisme, y no hem de tenir en compte'l dels altres? Això li mancava! Sentirse egoista!

Y en l'afany de calmar l'excitació, intentava donar la culpa al medi aont vivia, que feia'ls homes inferiors...

Excuses! No es això! No es això! Altra vegada un sentit volent enganyar els altres... No era ell qui devia prescindir de tot, seguint rectament la linia de la seva consciència?

El pensament tornà enrera, com pera fixarse en aquell punt lluminós que'l sotraquejà fins a lo més fons de la seva ànima. Fora horrible! Fora horrible! Y no's podia sostreure al temperament de la Felissa, ardenta de sentiments, apassionada, que tal volta no podria passar sense les caricies de l'home, com ell no havia passat, essent tan diferent, sense les de la dòna...

Y com era que fins aleshores no havia pensat allò?...

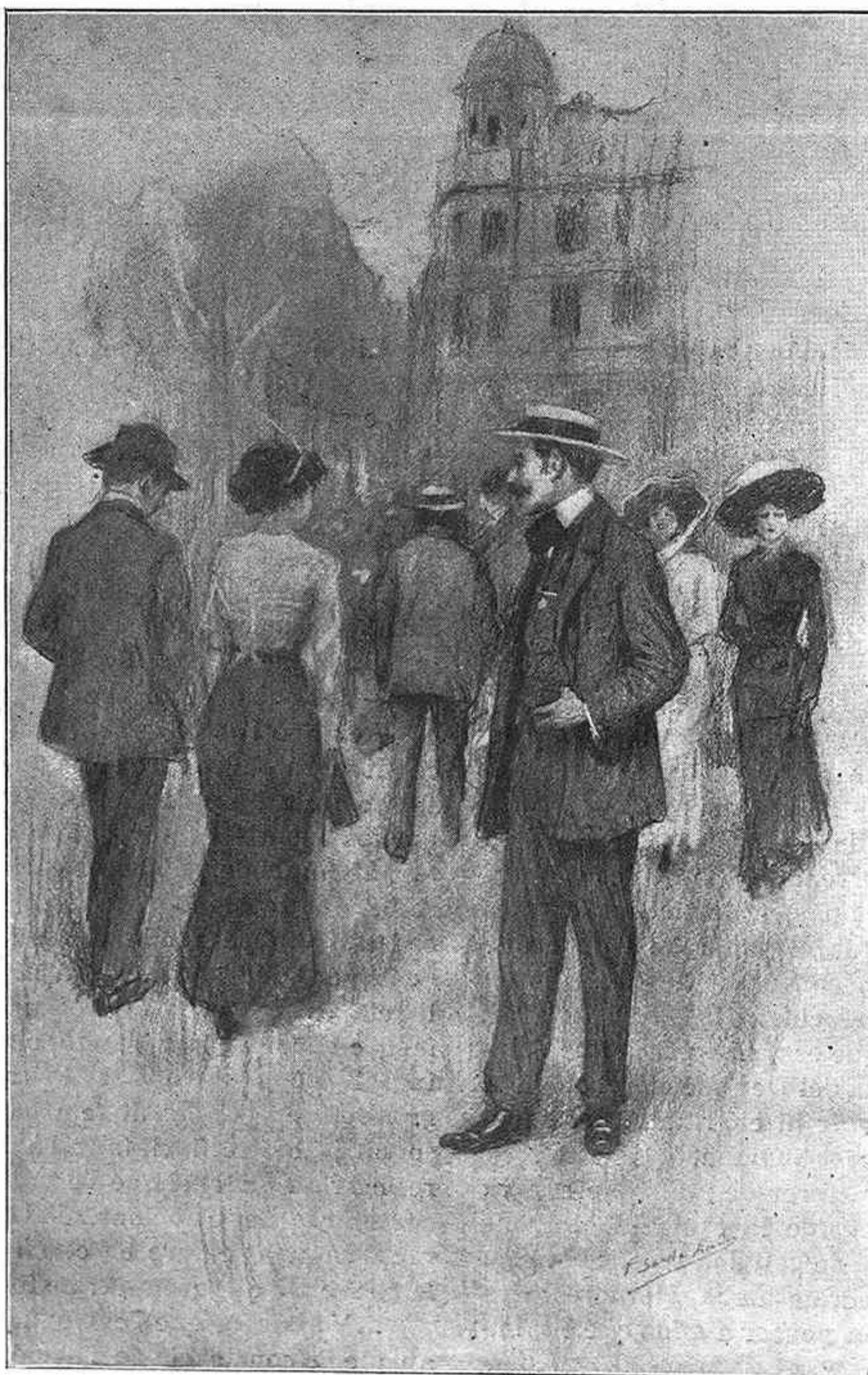
S'alsà resolut, prengué'l capell y baixà les escales rapid, empès per la forsa d'aquells pensaments torturadors.

El carrer se matisava en la mitja claror del cap-vespre estival. L'Arcadi caminava apressat, agè a tot lo que'l voltava, atent a la punyenta meditació... Sols fitava l'esguard en les parelles que passaven, si eren home y dòna, impulsat pel temor de que en alguna hi anés la Felissa. Y corria adalerat d'una acera a l'altra, atansantse, caminant depressa, als que's veien al lluny, y més d'una volta, en la seva obcecació, li semblà endevinarla per les torsos d'unes caderes, y el cor li feu un salt y el cos un remolinament, y tingué d'aguantarse pera no caure a la terra que li aparentava obrirse als seus peus preludejant un cataclisme.

Mes la dòna passava aprop d'ell, rient les galanies de l'acompanyant, y l'Arcadi sentia's retornar la tranquil·litat y els passos s'encaminaven en l'orientació que's prometé quan abandonà casa seva...

Aniria a veure la Felissa. Se presentaria davant d'ella ab qualsevol subterfugi... Uns papers que pera anarse'n necessitava, potser... Y hi parlaria, ab la fe de que de l'entrevista havia d'eixirne la pau.

Caminà, caminà d'esma, els ulls clavats a totes les dònes que passaven. Ni una era ella, ni una

s'hi assemblava... Lletges, mal vestides, antipàtiques les trobava. En cap més hi havia la gràcia del caminar de la Felissa, que cimbregava'l cos de tan bella manera... Y a la mirada aquell parlar, y als cabells aquella riquesa d'or, y als llavis aquell somriure!

Sense donarse'n compte havia arribat davant la casa. Anava a pujar, decidit, emperò retrocedí. Calia abans aturarse a reflexionar el pas... Perquè'l cas era que anava a veure a la seva dòna sense tenir la serenitat que l'encontre requeria, y no era cosa d'humiliarse davant la fortalesa d'ella... El dubte s'havia presentat... No havia convingut en que potser li plauria més d'aquella guisa ardida y plena de geni?... No hi anava ab una excusa? No, no, ja la refusava ara. Fòra incoerencies, cas de decidir-se; y parlar sincerament, dient que desitjava termenar aquella separació que li entristia la vida... Y si ella, orgullosa, responia ab altivesa?... Ell donaria per perduda la batalla y es diria vensut noblement. Y la Felissa, aleshores, tindria damunt d'ell un poder al qual l'espòs se sotmetia desde'l moment de regonèixerli...

Les meditacions el torturaven. No hi havia remei per ell, malalt incurable que passejaria pel món la malestrugansa de la seva iniciació a la vida...

— Quin castic! — deia. — Quin castic! —

Y desfeu el camí sense veure l'esposa, covard, vensut, humiliat davant d'ell mateix, y anà a provar alivi al seu estat morbós als brassos d'una amiga — martirisant l'imaginació pera no confessar-se que era allò lo que avui l'anava a encarar ab la Felissa, — tal com acostumaven aquells amants desgraciats que coneixia de lectures y que li feien llàstima y fastic a l'ensem, perquè'ls trobava a mancar el valor precís pera barallarse cara a cara ab la vida...

Aquell passeig capvespral de l'Arcadi va repetir-se dies y dies. Pera ell s'havia fet una obsessió el poder parlar ab la Felissa y passava les hores solitaries estudiant el discurs que li faria, que sempre devenia un discurs ple de fogositat, com els dels dies del prometatge, contrariantlo, perquè ara, allissonat ab lo que havia succeït, s'era fet proposit de devenir sincer sense que podés conseguirho.

Poc a poc l'anà envaint un consolador pessimisme. Llegia lo més negre que trobava y sa cara devenia trista, y pensà que ajudaria an aquell seu consol trasmetre al paper impressions de la seva vida que ell considerava complexa y complicada.

Sentí un desenfrenat anhel de fer grans coses... Escriure y accionar pera que'l món parlés d'ell. El seu món, que era la Felissa, car ell sabia que si pogués ferse un nom ella s'hi conciliaria per la seva vanitat d'esser l'esposa d'un home de qui la gent parlés, el nom del qual prenent notorietat aniria pels periodics. Sí, sí: començaria donant conferencies, y faria vida intelectual activa, y aniria de l'una a l'altra redacció, y es passejaria per les Rambles al costat dels literats, y així tothom aniria coneixentlo, y l'àngel de la gloria li somriuria y ell podria viure felís novament al costat de la dòna que anava a veure realitat el somni que ell li endevinà un dia que parlaven d'un amic que ell sol omplia'l lloc de l'actualitat literaria barcelonina.

Aquell dia, en pensament, com va pecar la Felissa! L'Arcadi li havia presentat l'amic y l'amic parlà llargament ab ella, y el marit, un xic separat, discutint ab altre company, com observava a l'esposa que's desfeia per aparèixer ingenua y intel·ligent davant del poeta, fins que ell, atent a la conversa, vegé en un compromís el nom de dòna espiritual que a la seva havia donat y s'hi acostà, respondent lo que la Felissa no hauria sabut com respondre.

Après, a soles, la Felissa n'havia parlat, del poeta. El trobà un home notable, de criteri agut y clar, exaltador sincer de les coses més nimies, de paraula bella y armoniosa que esqueia bé a la perfecció del tipu.

Y això l'hi deia mentre's despullaven, y quedaren adormits en la mitja llum rosada de la cambra, ella encara ab el nom del poeta als llavis...

El torment de la gelosia altra vegada! El record d'aquella nit no li havia tornat mai a l'Arcadi tan persistent com avui...

A treballar! A assolir lo que anava a constituir d'ara en avant la seva ambició absoluta: ferse un nom!

Adeu, pessimisme! La vida, botent triomfant, t'apartava l'home en qui anaves a fer presa!...

Una cansó's posà als llavis de l'Arcadi. Una cansó y un somriure. Obrí els balcons pera que entrés l'aire a renovar l'atmosfera. Vegé una dòna que passava pel carrer y la trobà hermosa...

S'assegué al voltant de la taula, ne tragué la pols, posà paper blanc y cambià la ploma del manec... A escriure!... La caps de mistos el destorbava y l'enretirà. Aprés el llum xiulava y l'abaixà; feia poca claror; desembussà'l bec y l'encengué novament... La cadira rondinava y va canviarla. Somrigué. Aveiam si no acabaria mail... Consultà un llibre. Un altre. La cendra del cigarret caigué damunt el paper y bufà ab indolència... La cara tornava's seriosa... Passejà l'esguard per tot lo que'l voltava, com si dispers per allí hagués de trobar lo que havia d'escriure...

Sucà la ploma; posà paraules... La lletra no li eixia clara... Inquiet! Inquiet!... Estripà un full de paper y va comensarne un altre. Més paraules. Vaguetats, coses dites mil voltes, frases que havia escrit pensant que eren filles d'ell y quan les veia al paper s'adonava que eren dels altres...

Impossible! Impossible! La seva existencia restaria inconeguda de la gent, com la d'un home com tots els homes...

Y reconeixentse la voluntat vensuda per la propia impotencia, el fastic a sí mateix fou com un nou remordiment per la joventut perduda.

Obrí un llibre clar, en recerca de distracció pel seu esperit malalt. Y l'etzar li posà davant dels ulls aquestes paraules d'Anatoli France: "Conec una nena de nou anys que es més savia que tots els savis. Fa poc me deia:—En els llibres se veu lo que en la realitat no's pot veure, perquè es molt lluny o perquè ja ha passat. Lo que's veu als llibres se veu malament y ab tristesa... Els infants no haurien de llegirne de llibres... Hi ha tantes belles coses que mereixen veure's y ells no han vist!: els llacs, les montanyes, els rius, les ciutats, els camps, la mar, el cel y les estrelles!...—Jo tinc la mateixa opinió de la meva petita amiga. Si hem de viure solament una hora, per què'ns hem de preocupar de tantes coses? Per què apendre tant sabent que mai sabrem res? Vivim massa en els llibres y massa poc en la Naturalesa, assemblantnos al beneit de Plini, que estudiava en un orador grec mentres el Vesubi enterrava cinc ciutats sota les seves cendres."

L'Arcadi rellegí altra volta aquelles paraules, tardanes als seus sentits... Com endevinen els mals de l'ànima'ls poetes! Calia viure! Calia viure!...

S'aixecà, apagà'l llum, prengué'l capell... y tornà als brassos d'aquella amiga, que l'esperava somrisenta y que al veure'l arribar trist va fer una ganyota desvergonyida que sabia que li feia gràcia.

IV

Un vespre la Felissa reparà a l'espòs al trencar una cantonada. Ell no la vegé an ella y ella n'hagué desconsol, car desitjava l'encontre.

El seguí; y segura de que ell l'aturaria, pensà passarli al davant quan no's pogués sospitar que feia a dretes la passada. Ell caminava apressat, agè al seguici que duia, y anava recurrent carrers y places que desapareixien al seu pas.

La Felissa comprengué que'l seu marit duia un camí determinat y's preguntava quin podia esser per aquells indrets aon no li sabia cap amic. Y's repensà pera satisfer sa curiositat, y en lloc de passarli davant pera parlarhi preferí anarlo seguint pera espiallo fins al terme del romiatje.

Prest vingué... Un darrer carrer, una escala, y l'Arcadi hi entrà súbit, com si tingués por de que'l veiessin.

Ella s'aturà en sec. Aprés d'un moment d'observació tirà avant, mirà l'escala, consultà'l número... Y desfeu el viatge fet, ab la recansa de no poder esbrinar desseguida quin fi era'l que an aquella casa portava al seu marit.

El camí's destrenava poc a poc, perquè la sensació d'aquell es-

pionatge restava forta dintre la Felissa y la feia caminar pausadament pera no perdre la coordinació de tot lo que havia presenciada. L'Arcadi duia un capell nou que s'havia comprat sense que ella podés ferli la festa de provarse'l; sabates rosses que mai havia dut, y el vestit clar un xic revellit, perduda dels pantalons la ratlla de la planxa, que'ls donava l'aspecte de nous y que ella conservava ab cura de dòna endressada.

Y caminava davant seu, depressa, y ella'l seguí sense dirli res, an ell, que era'l seu marit y passava de tres mesos que no s'havien vist! El *seu marit*, malgrat lo que succeí, car fins aleshores ningú podia negarli'n la pertinenca ..; y temptada estigué, seguintlo, de dirho als que passaven que aquell home era seu, ab tot y no semblarho yeientlos d'aquella guisa. Y no obstant, ningú hi havia parlat tant com ella, ni'n sabia tan béls secrets, ni'n coneixia tant els defectes, ni hi havia dormit tantes nits delectables y desitjables ara en la seva solitud.

Era'l *seu home*, y mentalment ho repetia tan plena d'orgull infantil com als primers mesos de casada. Era'l seu home, de qui l'havien separada circumstancialment diferencies de caracter que bentost s'aplacarien, se tornarien a ajuntar, a ajuntar definitivament pera no deixar-se mai més.

Ella estava convensuda de que'l marit era un desequilibrat que en l'afany de superiorisarse havia malmès lo que en ell podia haverhi d'aprofitable, y el coneixia massa pera creure que no pensava en ella, boi segura com estava de que no l'estimava prou, però confiada en que l'absència que patien li fora una llissó y de que ell tornaria als seus brassos ple d'amor, transformat pels sofriments de la solitud, més greus quan s'ha provat el perfum d'una dolça companyia.

Si era lo que an ella li passava!

L'Arcadi hi tornaria desitjós d'una nova vida. Fora un home com era, igual que tots, però sense la preocupació de sobreposarse als altres. Reconeixeria la seva manca d'aptituds, de talent, de superioritat pera embellir ses accions, y així viurien eternament felissos, en el suau repòs d'una casa tranquila y una vida modesta, entregats l'un a l'altre eternament...

Arribà tard a casa sa tia... Dues o tres vegades s'havia assegut als pedrissos del passeig, puix les cames li flaquejaven de cansanci y el cervell demanava repòs a tot el cos pera millor girar a l'entorn de l'idea fixa que'l dominava. Parats tots els moviments, el cos deixat anar en indolenta deixadesa, distreta a tot lo que l'envoltava, els ulls miraven la flama fosforescenta d'un fanal, com una criatura que per primera volta presenciés l'espectacle. Mes se trobava lluny de tot allò y l'esguard era insensible. Era'l cap que seguia treballant mogut per les sensacions d'aquell vespre.

Quan se donà compte de que's feia tard, s'alsà sobtada, com si despertés d'un somni, y mirà esverada a tot arreu, temerosa de que algú hagués observat el seu divagar sense esma...

Mentres anava a casa seva's preguntà si explicaria que havia vist al marit... No... Potser parlantne no podria evitar una llàgrima com la que ara en silenci sentia's córrer cara avall...

Tot just sopà excusantse que no's trobava massa bé. Se n'anà al llit desitjosa de repòs, mes el sòn no vingué als seus ulls, sinó les meditacions encara, que eren ja com un torment.

Se dolia de no haver fet lo que primer pensà: passar al davant de l'Arcadi... Així ara'l dubte ja fora esvait y qui sab si an aquestes hores ja'l tindria al seu costat, perquè ell hauria parlat aclarint aquella anguniosa situació que'ls seus desitjos li havien fet creure hores abans que's resoldria planera y que ara ja tornava a sospitar que's perllongaria indefinidament y li faria passar la vida esperant, desitjant y avorrint.

Ben cert que aquella tarda ella ho donà tot per acabat, mes ell, contra lo que suposava's, sospengué el viatge motiu de la discussió y allò fou pera la Felissa una vaga esperança que brillava al lluny del seu destí, aparent estela que suavisava la negror d'una nit nuvolosa.

Perxò esperava. Perxò s'era fet l'ilusió de que ell un dia l'aniria a cercar, car si la paraula de rompiment fou dita clara y ferma en el moment de l'obcecació, an ella li semblava que calia refermarla en una conversa tinguda novament, quan la serenitat hagués tornat an ells dominadora de l'accent.

Perquè, què'n treien de viure en aquell encantament? Migrarse

l'un y l'altra; al menys ella, que anava decandintse com un lliri assedegat.

Se tombà y's retombà pel llit, nirviosa, anguniosa, en inquietut de malestar.

Tal volta era ella sola que's migrava!... l'arà súbitament l'excitació. Obrí els ulls, la mirada dels quals se perdé en les ombres de la cambra, y tot l'esperit, y tota l'ànima, y el cor y la materia tota's fixaren en un punt sospès en l'aire, prenent llargament alè pera formular l'interrogació: Potser ell tenia una dòna?...

Ella mateixa se respongué après uns segons, acompanyant la resposta d'una espaventable impulsió. No era possible! Ell no podia oblidar lo que deia an ella allà en els dies del prometatge:—Quan jo sigui d'una altra dòna tu quedes en llibertat d'esser d'un altre home...—Y arriscaria's a tant?

Ah! si ella podés saberho! Si ho hagués sospitat quan el seguia, com s'hauria omplert de valor pera preguntar als veïns, al porter, a fos qui fos! La burxava l'idea d'alsarse ara mateix y anar a preguntar al vigilant si era dubtosa la casa; y si li deien que sí...

Se tapà la cara ab la gira del llensol com si li n'haguessin de veure l'expressió... Expressió incontinguda de goig, imaginant que era allò lo que tal volta calia pera assolir plenament la llibertat y resoldre d'una vegada'l problema de la seva joventut...

Y talment com feia mesos s'era dormida als llavis el nom del poeta ab qui havia fet coneixensa, avui, quan el cervell se sentí abatut y el cos cansat, també s'adormí pensanthi, car justament a la tarda s'havien vist y parlat llargament com dos amics de molts anys, ella despresa d'aquell aire d'intel·ligència del dia que's conegueren y ell ab paraules plenes de galania, vivament interessat per l'història que ella feia de les renyines ab el marit...

Al cloure'ls ulls, les pestanyes dels quals queien com si un pes formidable les empenyés, els vidres del balcó trametien la transparència blavosa de l'auba, y una oreneta passava arran dels terrats, y un sotraqueig de carro rebotia per l'empedrat, y la porta de ferro de la taverna s'alsava ab estridència omplint el carrer de les bafarades alcohòliques, que éixien pestilentes après de les hores d'opressió.

Aprés que fou desperta, la Felissa saltà del llit apressada y cridà al porter y li donà una adreça escrita nirviosament al marge d'un diari, encarregantli que s'enterés de qui era que vivia en aquella casa. El porter se n'anà, y ella, ansiosa, com si en aquella aclaració s'hi jugués la vida, se quedà esperantlo al balcó, els minuts tornantseli dies.

Ab tot, estava alegre aquell matí. De tant en tant entrava a fer festes a la tia, que no sabia compendre què passava a la nevoda, que reia y cantava com si estés certa de rebre una bona nova.

Y la nevoda tornava al balcó y comensava a inquietarse, per la tardansa del missatge y perquè súbitament no sabia quina corda de dintre seu feia tornarli indecisió lo que havia estat abans resolució ferma en l'auguri de lo que anava a saber...

Altra volta deixà la miranda y s'abandonà, abatuda, a una butaca del salonet cuidadosament arranjat per les mans delicades de la tia...

Meditava. No era massa greu lo que havia pensat fer? Sí, ho era; mes qui podia negarli el dret de rescabarse de l'infamia del marit?... Una infamia, una infamial... Y estirava'l mocador, y el mossegava, y's barallava ab un rull de cabells que li acariciava la cara... No esperava ella, encara, resistint l'embat de tot el cos que l'empenyia queixantse amargament?... Y doncs, per què ell havia d'esser més debil?

El missatge trucà y la Felissa anà a obrir adalerada, talment que la seva sentència de vida s'esperés part enfòra de la porta.

El bon home's quedà parat davant de *la senyoreta*... Tot el camí que venia rumiant com l'hi diria la mena de gent que era aquella per la qual s'era anat a informat, y après que creia haverho resolt, ara que la tenia al davant no's recordava de les paraules que s'havia combinat...

Ella l'interrogà àvidament ab la mirada, ab la boca, ab una

contracció de la cara tota... El porter no sabia com sortir-se'n... Barbotejava, insegur...

La Felissa ho comprengué desseguida. Feia tantes hores que'l cervell jugava ab la sospita terrible!

—Són dònnes de mala vida?—preguntà.

El portador de la nova quedà admirat del valor de *la senyoreta*. Ell ja pensà dirho així, però li semblava molt fort.

—Una de sola, senyoreta, n'hi viu.

—Gracies, gracies, Llorens—y tancà la porta violentment, com si hagués d'esser quelcom d'estentori lo que acompanyés la fermesa de la decisió que tornava, plena, an ella.

Se tancà a la seva cambra, y plorà una hora de cap al coixí ab plors silenciosos que no arribaren a la tia.

Aprés sentí un benestar, talment que'l seu dolor s'hagués evaporat ab les llàgrimes; y cansada, rendida, s'adormí en el desitg de compensarse de la nit perduda.

Dormí fins a mitgdia tranquila y reposada. Res vingué a torbarli el somni placid que endevinava's a través el somriure de la boca y l'indolencia tota del cos, les mans dintre la tofa de cabells, els brassos en arqueig de ballesta.

Al despertarse's retratà al mirall pensant trobarse'ls ulls lletjos de tant plorar y la cara estafeta de tant sofrir. No. Havia reposat y es trobà hermosa. Hermosa encara, aprés la tortura de tants dies que l'anava aniquilant, fentli perdre forces y envellintla.

S'arreglà'l cabell, enrenou encara de la nit passada regirantse pel llit, y mentres se'l recullia's deia, coqueta, que tan mateix aquella cabellera d'or era un bell marc pel seu rostre palid, de linies fermes, el nas pronunciat sense esser gros, el front ample, la boca de llavis carnosos, els immensos ulls de mirada serena per la seva mateixa blavor, les conques enfonzades per aquell inacabable martiri...

Se contemplava tota ella, tan sola a la petita cambra. Se contemplava amorosida, cercant les senyals del pas del temps sobre la carn blanca, la pell forta y lluenta, el rasgueig de les linies del seu cos...

Se banyà y la tebior de l'aigua de primer enduvi li produí un esborronament. Aprés s'hi trobà bé y li costava eixirne. Ja fóra, recordà una làmina en que una dòna hermosa com ella, el bany també al costat, mitg coberta pera que la gent no s'escandalitzés, se contemplava a l'espill trametentli la gracia del seu cos... Y ella l'imità, y al veure's reflectida tota nua l'instint pudorós la feu anar a observar si la porta estava ben tancada.

Se vestí y es pentinà garbosament, posant cura en tots els detalls, mirantse a cada pessa de roba que's posava y fent y desfent llassos perquè no queien prou bè...

Y resoltament va dirse que aquella tarda sortiria.

V

Quan sortí se li acudí l'idea de que fora un fort pas l'anar a trobar al marit y dirli que estava enterada del seu mancament y que proclamava's lliure.

Emperò visqué ràpidament l'escena. Ella, dòna y dòna debil, venceria desseguida a l'home que's creia home superior, com el vencé la tarda en que la seva verba era plena y segura; y aprés el venciment vindria'l demanar consol y ella no sabia negar'hi, transornada com estava de tants dies de solitud.

Aquet temor l'espaió, car fora horrible entregarse an aquell home que recorria, tenint esposa, als brassos corromputs d'*una qualsevol*; y més encara, entregarshi a les poques hores de fet el mancament, quan dels llavis totjust s'hauria esvait l'impuresa dels llavis mercenaris.

Y ella, la Felissa, no podria pas evitarho allò, si l'anava a veure tal com havia pensat. Se coneixia massa pera considerarse ab forces pera resistir la batalla y sabia que si la seva veu eixís victoriosa de la discussió, el cos no n'eixiria del contacte, car cauria forzosament rendit als efluvis de la paraula de l'Arcadi.

Fou pera evitar això, que aprés hauria de penedir quan la serenitat tornés an ella, que desistí de la visita y acordà que una

lletra fora prou pera dignificarse orgullosament davant l'indignitat del marit.

Y resoltament s'encaminà aont de primer enduvi havia pensat anar.

Calia trobar algú a qui poder contar l'estat del seu esperit, en recerca del descans que pera l'ànima solicita'l creient que s'agenolla als peus del confessor y esvaeix el misteri de les seves culpes.

Anava al passeig aont ahir havia trobat al poeta, que sabia l'escoltaria respectuosament, interessadament, ell a qui preocupaven les lluites anímiques dels homes...

En aquella hora agradable en que la calor de la tarda d'estiu minvava, era plaent passejar pausadament al costat d'un bon amic que recullia les emocions de la dòna confidenta, tota senzillesa, que aleshores sí que devenia superior, plena del perfum de la seva ingenuitat.

El passeig s'extenia, remorós de carruatges y de vianants, ab dues fileres de plàtans a banda y banda. Les cases, altes, presumien l'arrogancia de l'artista que les havia creades ab l'amor que's posa a l'obra que ha de durar més que la nostra vida, besades dels alts per un retall de sol morent, y mentres pel mitg els cotxes pujaven y baixaven al trot estafet dels cavalls, mostrant el senyoriu de dames temptadores, pels costats, sota la verdor de les branques florides, els peus caminaven ab grata indolencia y les paraules sonaven armonioses impregnades de la calma de l'hora. Hora de repòs, aquella, en que'l cos se desentumia de la reclosió y banyava's de serenitat.

La Felissa caminava al costat del poeta ab la joia de no haver fet el camí endebades. Y parlava, y deia lo que sofria y lo que pensava, segura de que l'ànima artista de l'escriptor l'escoltava plena d'interès, puig sabia aconsolarla ab paraules benivolentes, enfortintla ab els seus consells y amparantla ab la seva amistat. Bon amic aquell qui tenia'l do de dominar lo més impetuós, de vèncer la malestrugansa ab el somriure veement dels seus llavis!

La Felissa se'l mirava no volent perdre un detall de la seva configuració. Era alt y fornit, d'espatlles amples, d'ulls negres y penetrants, nas perfecte, d'una sola ratlla segura y ferma, barba de noble castellà, acariciada de la punxa per un geste gracil de la mà esquerra quan l'ànima vagava per lo inefable. Senzill malgrat el seu talent, posava cura en les paraules y la seva cordialitat brindava's a tothom afectuosa. Era un refinat fins en l'indumentaria, car vestia com un *dandy*; y d'exquisit accionar, els brassos trasaven corves a l'aire quan calia de llur esforç pera arrodonir una idea.

L'esposa de l'Arcadi sentia's orgullosa de caminar al costat d'aquell home, tant perquè la gent el coneixien y el saludaven o's giraven, al passar, pera mirarse'l, com perquè an ella li semblava que feien una parella perfecta, que també cridava l'atenció als vianants.

Ell també'l sentia aquest envaniment de caminar al costat d'una dòna hermosa y distingida, y els seus llavis s'entreobrien en un somriure subtilment ironic quan el que'l saludava era un amic de confiansa.

La Felissa parlava ab fogositat y el poeta l'escoltava voluntariós. Ella li deia'l seu dolor, el seu sofrir per no haver trobat un home que la volgués en sa senzillesa, y ho deia ab simplicitat, sense pronunciar una paraula que no'n comprengué prou el sentit pel mateix respecte que'l talent li inspirava, davant del qual volia aparèixer humil, segura de que així's feia més estimable.

Ell la calmava ab son parlar serè, ben persuadit de quina guisa eren els sofriments de la dòna desvalguda que portava al costat. Sabia que la flama que dintre ella restava encesa calia apagarla pera atenuar la tortura, y encara que comprenia que la tasca era més de metge que de poeta, l'aconsellava resignació, prudencia, evitar excessos de memoria y, sobretot, procurarse distraccions que li fessin oblidar, en lo possible, l'amor, car pera dominar la forsa de la seva ànima no li convenien excitacions...

—Molta pau, molta tranquil·litat, amiga, que les ferides de l'ainor se curen soles si el mal no s'inquieta...—

Ella quedava silenciosa, decepcionada davant la fredor d'aquell home'ls versos del qual eren foc... ¿Així havia de veure per terra'ls castells d'ilusions que s'havia aixecat, tot lo que al vestirse trobava tan facil, tot lo que somnià en les poques hores que dormí, als

llavis el nom d'ell y el cos en l'espume d'un consol inconegut? Perxò havia sortit de casa? Pera assistir al trist espectacle de veure fallir els projectes de lo que creia que fora un moment culminant de la seva vida?... Y recansa tingué de que l'home que duia al costat no fos per un moment com el seu marit, de que no prediqués l'amor de la fàisó que aquell el predicava, franc y obert a tota hora, pera oferir, com en el temps del seu prometatge, pera aquell dia mateix, tot l'encís de la seva voluptuositat...

Ell també meditava en aquell silenci que succeí a les seves paraules benvolentes. Sentia dintre seu com una irradiació de l'ardencia de la Felissa y, observador, llegia en els pensaments d'ella com en les planes d'un llibre obert a tota llum. Ella esperava que ell sollicitaria, noblement, lo que'l marit sollicitava, indigne, de dònnes com aquella que ara passava lluint entre'ls coixins d'un cotxe les gales de la seva luxuria escandalosa... La trobava hermosa, a la Felissa; sentia néixer dintre seu una voluntat envers ella y, home al fil, endevinava en la blavor dels ulls, y en l'or dels cabells, y en l'esbeltesa del cos una bella ofrena y un inefable encís en la voluptuositat d'una nit amorosa. Mes tenia por. No pas del marit, a qui catalogà de *poseur* vulgar... Era por a la dòna lo que tenia. Por a la dòna perquè fora difícil sostrèuresse'n quan el cansanci fos arribat—ell no podia oferir més que la cordialitat d'uns mesos—y perquè hi havia'l perill de que lo que comensaria essent admiració acabés en passió criaturera.

Y el poeta lluitava ab aquells temors y ab el desitg, que anava afermant's ara que la mirà llargament sense esser observat per ella, seguidora dels moviments d'una dama habillada ab elegancia que caminava al seu costat.

Durà estona aquell silenci. Un y altre, en pensaments tan oposats que's resumien a l'arribar a un mateix punt, se barallaven mentalment no gosant posarse d'acord. An ella li semblava que era que ell no s'atrevia a formular la demanda, l'indicació lleugera que donés motiu pera girar vers aquell punt la conversa omplintla de subtiletes. El creia a moments decidit y l'oït restava atent, per si la paraula venia amagada entre altres de diferents, dita en veu baixa per temor y per prudencia... Y jugava ab la cadena d'or que empresonava'l vano, entortolligant'sela pels dits, y estirantla fort y fentse mal en una inevitable vibració de tots els nirvis.

Ell fumava a petites glopades, els dits que sostenien el cigarret sense moure's d'aprop dels llavis, com si el braç s'hagués entumit, l'esguard fixat sempre a un mateix lloc, meditant el cas que vivia.

Quan la cadena entortolligada als dits d'ella li produí la sentida del dolor, ell se donà compte de que la duia al costat y de que'l silenci se perllongava massa.

—Que s'ha fet mal?

—M'està bé. Soc tan inquieta! Però no es res, vaja...—y mostrà'l dit blanc y delicat, aont hi quedaren lleugerament marcades les anelles finíssimes de la cadena d'or.

S'empreguá ab aquell motiu un discreteig suau que tregué'l regust de les meditacions torturadores. Paraules delectables que

eixien remoroses y els animaven els ulls y els posaven somriures als llavis...

La ratlla de sol que besava'ls alts de les cases havia desaparegut. El passeig se tonalisà del gris de l'horabaixa. Minvava la cursa dels carruatges, y la gent treballadora que caminava apresada de l'un a l'altre cap de ciutat en recerca de la llar amorosa, havia canviat l'aspecte del passeig.

La Felissa digué que se li feia tard... Tres hores que era fóra de casa y la seva tia passaria neguit. Ell se brindà pera acompanyarla.

Y l'acompanyà, seguint aquell dialleg que aletejava ple d'aromes, com un fi de festa agradable après un espectacle dolorós.

S'acostà'l terme aont ella havia de quedarse y les mans d'un y altre se trobaren encaixades sense que gairebé se'n donessin compte. Això'ls feu gracia y rigueren bona estona, sense dependre's. Les d'ell bullien y al contacte de la destra finíssima d'ella, que restava empresonada dintre la seva, tot el cos del poeta's comogué en una escafoleta. Ella ho compregué y sentí un invencible pudor que li encengué'l rostre palid.

Els saluts se repetiren incessantment, ab les mateixes paraules, y les mans no's desprenien, sinó que eren estretes més efusivament, com si ab aquell llenguatge volguessin dirse tot lo que fins aleshores callaren.

Els grans ulls del poeta llenraven lluissors de foc y la seva alta serenitat fugia qui sab aont. La Felissa's reanimava. Sentia's esperansada d'oír la paraula que havia de commoure-la y agitarla ab tot y esperarla tant...

Mes la paraula no vingué. Les mans, per fi, s' desuniren y, cadahú en la seva direcció, donaren dues passes. Emperò allí's quedaren clavats, sense dalit pera tirar avant...

Ella havia de parlar. No era pel seu estat anarse'n ab el greu d'haver perdut tan llastimosament un altre dia, un dia que pera ella era una eternitat. Y barbotejant, temerosa, discreta, va dir:

—Demà'ns veurem?

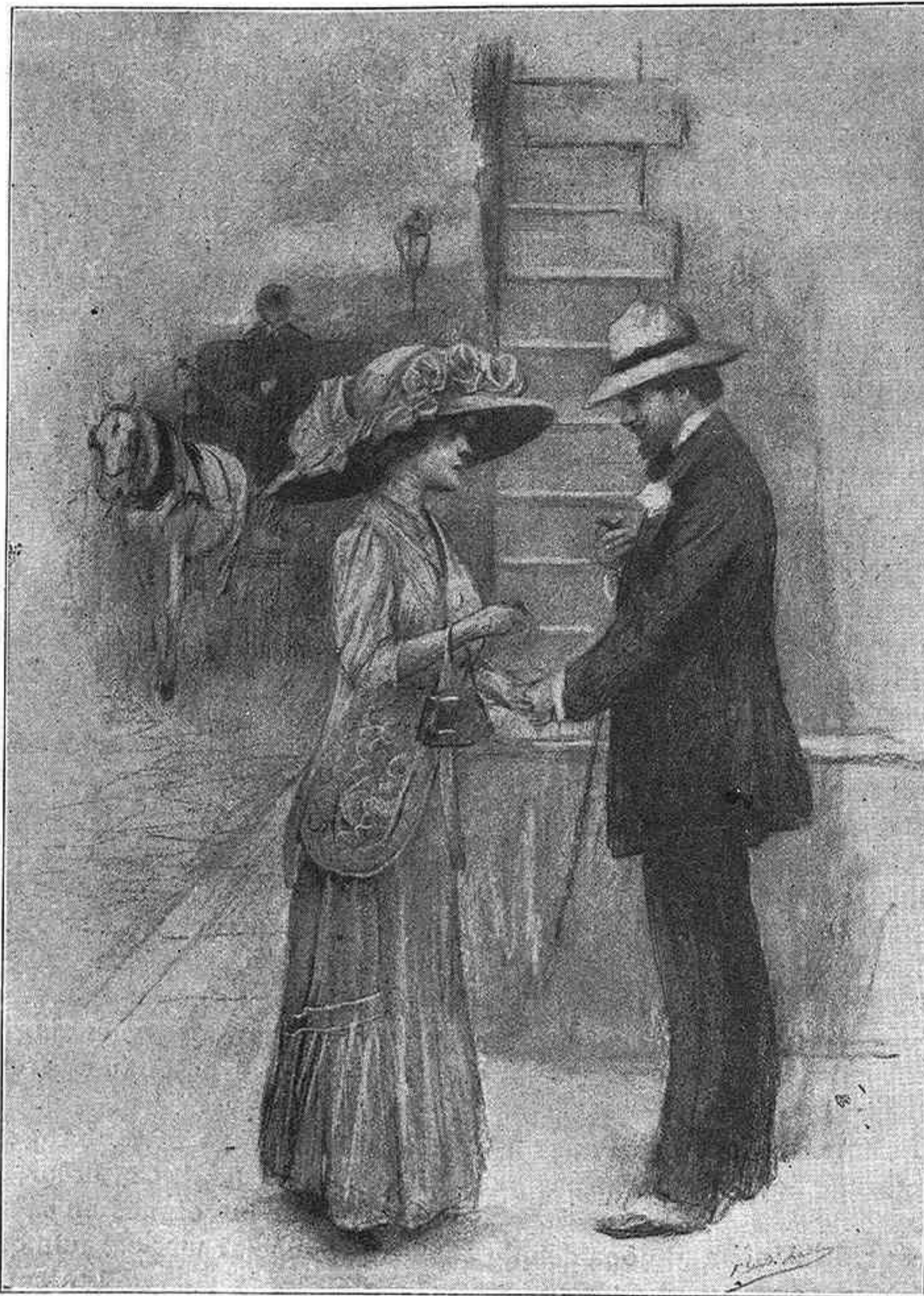
—Sí,— ell afirmà ab decisió.

La Felissa se'l mirà coquetament, après els ulls baixaren l'esguard als dits, que jugaven ab el vano, y afegí:

—Doncs pensi en mi, eh?...— y una rialla forçada, pera desfer el mal efecte del prec si hagués resultat extemporani, ressonà a les orelles del poeta, que la mirava astorat, com si presenciés quelcom sobrehumà que la seva

fantasia, tan potent, no hauria mai concebut... Algú podia sospitarla la gallardia d'aquella dòna que l'invitava al delictes, emperò posant tanta ànima a les paraules que intentava disfressar ab rialles, que li feia perdonable lo tragic de la demanda? Era cert, doncs, que ell era cridat a esser part d'aquell drama que presumia espaventable après unes delitoses hores d'agradable exposició? Y com era de valenta la Felissa que havia la gosadia de demanar per fi ab la paraula lo que ab l'accent y l'esguard havia demanat tota la tarda...

Era'l marit, era'l marit estupid qui sorgia a través el prec d'ella. Eren les seves ensenyances d'un amor sublim, d'una vida sublim, que arriscaven a la dòna, fruitant una volta més...

—Pensaré en vostè— digué ell, per fi, tornant a pendreli la mà que hauria volgut poder besar ple de llibertat.
Y es deixaren...

Tres dies après d'aquell fou quan la Felissa, que havia's tornat alegre y cantadora, — ab sorpresa grossa de la tia — la cara colorida d'un rosat palid que li hermojava les faccions, el cos lleuger y gracil, escrivia al marit la lletra que's prometé la tarda de la llarga confessió ab el poeta.

Deia, ab caràcters fermes y acurats, com si tingués interès en que ell veiés la serenitat del seu pols:

“Arcadi: Sé que t'has entregat *generosament* als brassos d'una dòna hermosa, en afany de conseguir lo que de mi havies perdut. Ben fet. Varem proclamar la nostra llibertat y en ella hem de fer passar la nostra vida. Com tu m'ensenyares a obrar, obro en aquesta ocasió. “Si un dia jo soc d'una altra dòna — deies — tu tens el dret “d'esser d'un altre home”, y les teves paraules reflectien l'esperit dels hèroes que admiravem y ens esforsavem pera imitar en ansia de conseguir l'excelsitut de l'amor.

“Jo també soc d'un altre home. T'ho comunico pera que vegis que les meves accions, com sempre, responen a l'educació que m'has donat. — FELISSA.”

Llegí cinc vegades la lletra, abans de clòurela al sobre. La mirava y la remirava, pensant més en el disgust que donaria al marit que en la grandesa del seu geste, que no podia capir.

Y ingenuament, mentres els llavis humits resseguien la goma que havia de tancar la lletra, d'espatlles a l'espill li trametia tota la gracil expressió del seu cos rejuenit.

VI

Era per aquells dies que l'Arcadi tingué un erro a la Borsa y perdé gairebé tot lo que li quedava de la fortuna que'ls seus pares havien reunit après de mitg sigle de treball pera que ell pogués fer vida de senyor.

Anava tan a la segura en el negoci, estava tan cert de que lo que exposava's multiplicaria inondantlo d'or, que arribà a creure cert allò de que'ls desgraciats d'amor són els afortunats en el joc, ell, tan després de prejudicis!

Mes el truc fallà y el deixà al lllindar de la miseria. Un desastre! Y, els dits enfonsats an els cabells, mirava com un esperitat les notes que l'agent acabava de durli.

No podia venirli en més mala ocasió aquella desfeta a l'Arcadi. Perquè, separat de la dòna, aon podria recórrer pera salvarse del conflicte? Li quedaven uns centenars de pessetes que podia arriscar en qualsevol negoci, mes en quin?, si ell no era nascut pera estar subjecte a res; si tot lo que abans d'ara havia intentat moria a les seves mans com una planta mancada d'aigua pera apagar la set de les arrels! Y menys ara, que ja s'havia aviciat a les emocions del viure desordenat, dormint a deshora, menjant per'quí y per'llà, caient, gairebé sense donarse'n compte y sense esforsos pera evitarho, en l'abim de la perversió estúpida que no té cap atractiu — ell ho reconeixia — però que un cop s'hi es se fa difícil l'eixirne.

Y doncs, com solucionarla aquesta desfeta, honrós epileg a l'epopeia de la seva joventut?...

De tants camins com hi ha al món pera que un home pugui viure, tots eren tancats pera l'Arcadi. Sols un tenia una portella entre-oberta, y semblava convidarlo a entrarhi. Aquella excèntrica que seriosament va dirli una nit, al beure en la mateixa copa, que volia un home que li fes companyia pel món, puix s'avorria, tan rica y tan sola...

Era l'unic camí que deixava lloc pera passarhi... Mes l'Arcadi el trobava pedregós y dubtava de si arribaria ple de salut a la fi del romiatge. Y no s'atrevia a lllensarshi...

Súbitament el cos s'aixeribí, els ulls s'obriren esperansats y els llavis iniciaren un lleu somriure. N'havia trobat un altre, de camí,

que l'apartaria de la tempesta que'l seu cel ennegrit menassava desencadenar damunt son cap: la Felissa.

Ella podia comptar ab tot lo de sa tia, vella senyora que no tenia altre parent y a qui deixaria les seves riqueses, que no eren poques...

Però ell s'havia dit que no s'hi presentaria més que en el moment en que la sinceritat li obligués, — tenia tanta por de que ella conegués l'engany! — y el cas no era pas arribat, sinó tot lo contrari... Altra volta'l camí tancat.

Se n'aniria a París, se digué... Presta la contradicció venia. Y què hi aniria a fer a París? A arrossegar la seva miseria, a veure com la roba se li envellia sense esperansa de renovació, a passar gana quan fossin gastades les pessetes que li quedaven? No, no era cap solució una marxa així. Al revés: això potser acabaria d'exacerbar a la Felissa, que, ¿quí podria assegurar que no s'havia tranquil·litat al veure que ell sospenia el viatge inicial de la separació?

No hi havia remei. Havia de trencar la promesa feta y recórrer ab paraules humils a l'esposa en demanda de *perdó*...

Era horrible, però com evitarho? El destí l'havia condemnat a arrastrar l'insinceritat fins que la seva vida s'acabés, ninot de carn que no tenia d'home més que la figura y el saber fingir.

Ajassat al canapè, anava construint l'escena que havia de presenciari. Ell se presentaria sobtadament davant l'esposa, a casa la tia. Y l'esposa, a presencia d'ell, posava la cara llarga, tenia un geste despectiu, pera espantarlo, per res més!, y intentava deixar-lo sol al salonet... Ell feia una senya a la tia pera que se n'anés. Y la tia, que sempre protestava d'aquelles separacions perquè la gent hi tenia que dir, obedienta se n'anava...

A soles, ja estava resolt el conflicte. L'agafava amorosament, primer per un bras, fentla seure al seu costat; després, al tenirla allí, el bras li passava pel coll y les paraules li eixien veements, parlant de desenganys, de penediments, d'ansies de renovar la vida. Y no l'enganyava, ell, no; la volia renovar, la seva vida; donarli un tom de dalt a baix pera acabar ab aquell sofrir que ja durava de massa anys. Ella comensava a donarse, vensuda per la paraula y per la forsa de l'abras. Plorava. Ell li pregava que aturés les llàgrimes, que'l creiés home sincer, per primer cop si ella volia. Però que li cregués. Y la besava... La Felissa, a l'esclat del petó, semblava que's reanimés, y volia alsarse, dientli mal home, mentider, indigne de besar la seva cara... Y ell li demanava que li tornés el petó, que n'estava afamat de sentir al seu rostre'l refrec dels llavis anyorats... Un altre geste de resistència, mes en và... El cos era vensut y ella's rendia y el primer aparentant indolencia, però'l segon ple de foc, els besos segellaven la pau...

S'alsà impulsivament. Ara, en viu, era cosa d'anar a resoldre la qüestió. Potser après trobaria inconvenients y li costaria decidirse. Ara, ara, que s'hi sentia empès com si tota la dinamia que hi havia en aquell ninot que ell era l'arrastrés ab una forsa invisible que ningú podria aturar...

Trucaren y anà a obrir. L'hora era irònica y el carter li duia la lletra de la Felissa. Se quedà sorprès, y endut pels calculs que ja li deien feta la conciliació, sentí transtornarlo un amarament d'alegria... Què era allò? Estava segur del que veia y el que tocava? Quin poder desconegut disposava d'aquella faisó les coses que les feia coincidir tan bellament?

Lletra de la seva Felissa y en aquell moment! Y deia cridant l'exclamació, remarcant que la Felissa era seva, com si estés segur de que l'airé reculliria la veu y en trametria les frases a l'esposa.

Mes ell, descregut, tenia per dintre algun dubte, y encara que volia esser endut per un agradable pressagi, no gosava descloure la lletra, l'esguard fixat en els rasgues de la ploma. Sentia horror a les desilusions en aquell moment y s'empenyava en convece's de que allà hi venia un prec d'armistici. Sinó un prec, quelcom que podria iniciarlo sense que ell hagués de descendir a tant com minuts abans se sentí precisat.

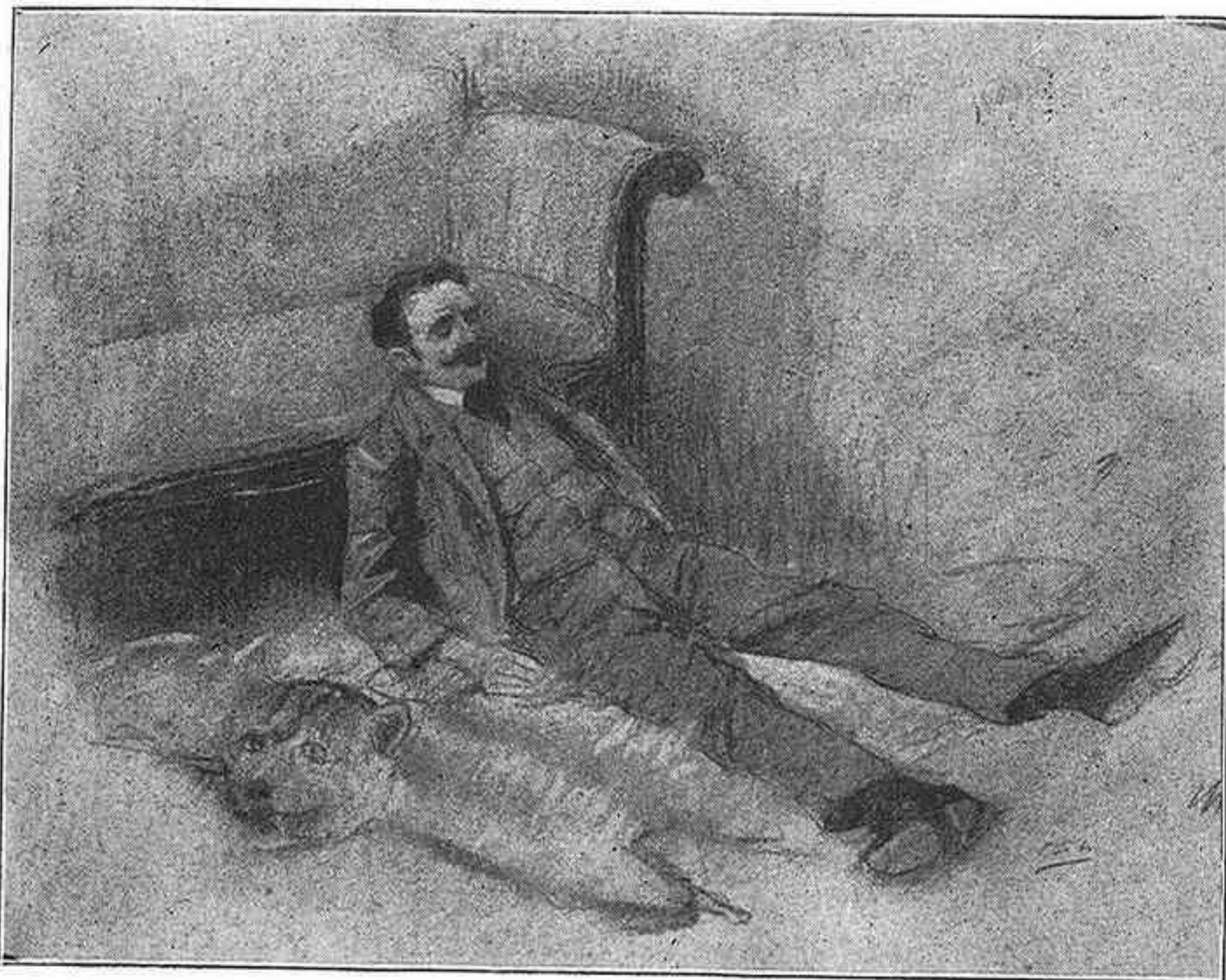
Mentider encara! Si la lletra que venia an ell era una crida a la seva bondat, per què no havia de manifestarla dientli hi tot a la seva Felissa, tot lo que passava pel seu cervell enfebrat abans de rebre la lletra que havia besat més de trenta vegades sense descloure-la? Y sí, l'omplia de petons, en desfici inimaginable... Y succeí als petons un silenci llarg. Per què ho feia, allò? Per què s'hi entregava tant a l'encís d'aquell tros de paper? Perquè era de la seva dòna?

Y quina inconeguda raó era aquella que suara'l duia an aquell engegament, après de confessar tantes voltes, y quan se deia sincer del tot, que no l'estimava; après de decidir anar a trobarla no per amor, sinó pera que'l tragués de les grapes de la miseria; après que pensà enganyarla provocant el venciment parlantli no més al cos; après que havia passat tants mesos de rebaixament cridant que allò era viure y allò era conèixer la vida y renegant d'haver llegit tant y dels llibres que l'havien dut al matrimoni, sacrificantli la joventut que fins ara no s'era revelada?...

Y doncs, per què havia de besarla tant aquella lletra; per què havia d'adorarne tant els rasgues, talment com un adolescent al rebre'l perdó de la promesa, ubriagat de goig al veure que ella no li ha oblidat el nom y que'l pensava quan la ploma corria?

Protestà una volta més de la seva existencia, y necessitant accionar en el desesper dels seus nirvis, estripà, sense donarse'n compte, el missatge que tenia als dits...

La cara's contragué en ganyota tràgica y un crit espaventable alterà'l silenci del pis... Què era allò, Deu de Deu? De quina faisó era'l seu fat, que'l feia anar d'aquí d'allà jugant ab la vida com el vent ab els pampols rodoladissos que pel carrer s'arremolinaven al seu embat? Què era allò tan negre que se n'emportava al món? Com queien les coses després d'alsarse majestuosos? Quina follia feia córrer a la gent, en temensa de no se sab quins sofriments que s'apropaven? Què hi havia sota terra que s'alsava menassador y què hi havia al cel que baixava arrasant la terra? Y de quina guisa era aquella protesta que totes les veus y tots els elements formulaven, omplint l'espai de clams que s'unien als clams de l'Arcadi, que queia vensut, sense forces, sense coneixements, sense orgull, aterrat per la forsa de l'espectacle que horroritzat acabava de presenciar?

Vensut! Vensut!... Ni una paraula més. Ni un gemec més. Ni un intent de sobreposarse a la fatalitat. Se removia convulsivament pel canapè, els nirvis en tensió. Y, rodolant, caigué a terra, sobre la pell de tigre que, ab la boca oberta, aparentava voler acabar ab tants dolors de que era testimoni immutable...

Quan tornà en sí gairebé no podia alsarse. Se sentia copejat, com si a bastonades haguessin aconseguit son venciment.

Sentí francament que aquell cap de tigre no tingués la vida d'ell pera entregarshi. S'assegué al canapè, cansat, pantejant. Al davant seu tenia'l retrat de la Felissa, somrienta sempre, ab aquell vestit blanc que li queia com una túnica, marcantli les turgencies del cos, y que ell li havia fet fer, triant el figurí, acariciant les hores voluptuosas de tenirla abraçada damunt del seu pit.

Ella somreia, impertorbable davant del seu dolor. No dolor—volia dirho cridant y obria la boca pera pendre alè, la caixa del pit

infantse y desinflantse com una manxa—no dolor per l'amor que li fugia, sinó per veure's rendit ab les mateixes armes que ell, confiadament, li havia fet a mans en el desitg de que esgrimintles li endolcís la vida. Y les armes, traidores, havien servit pera occir-lo talment que fos una bestia com la que tenia als peus, sempre ab la bocassa oberta...

Feu un esfors y sortí al balcó. L'aire de la tarda era bondadós y a l'acariciarli el rostre'l retornà bona cosa. Vegé que tot restava lo mateix que abans de l'alucinació que suara havia patit. Les cases, altives, presumien l'elegancia que ell, sense saber per què, havia dit cursi tantes vegades. La gent caminava tranquila, agena al sofriment dels desvalguts. Un chor de noies de l'alsada de la Felissa quan ell la conegué cantaven una cansó, les mans unides y les cames brincant enjogassades. El cel era blau, serè, de serenitat simplissima... Un hermós blau de cel que devia caure bellament damunt la blavor del mar...

Arrepenjat a l'empit del balcó tingué'l pensament sinistre. El blau del mar el rebria amorós, ab un abras inacabable. Fora un epileg gloriós pera ell... Els amics ne parlarien y potser algun periodista conegut li dedicaria quatre ratlles. Quatre ratlles que foren tot lo que d'ell restaria pera aquella immortalisació que tant l'havia obsessionat *quan era jove*.

Un suïcidi ben teatral! Anar al mar y llensarshi ple de valor. Però pera que l'acte tingués transcendencia convindria que algú'l veiés. Si pogués esser la Felissa, quin goig el del seu morir! Ella li demanaria perdó, ab els ulls inflats de tant plorar, abrasantlo, entortolligantse an ell com una serp, la cabellera extesa... Y ell, serè, resistiria aquella lluita, y apartantla, ab forsa, del seu costat, llensantla a terra, insultantla, donaria a la mala esposa l'exemple d'una gran acció. Y's llensaria a esser joguina de les onades remoroses...

Y après, què? Si ell pogués, invisible, observar lo que passava! Si ell se pogués salvar de la seva acció sense que ningú ho sabés, y llegir lo que escrivís el periodista conegut, y veure lo que feia la dòna, si's posava dol, si el plorava, si tenia remordiments!... Perquè fora ben trist abandonar la seva vida sense endurse'n la seguretat de que la desaparició era comentada y era motiu de grans transorns pera'ls culpables.

“Es que soc un covard!”, pensà. Y fou sincer, aleshores.

Restà mitja hora meditant el cas, barallantse ab sí mateix ab el teixir y desteixir d'aquella trama a que havia's de subjectar la seva vida.

Queia la tarda y el carrer anava enfosquintse y els arbres se tornaven taques negres sobre'l gris de l'empedrat. De les botigues n'eixien faixes de llum que besaven la terra. Els fanals s'encenien silenciosament, primer l'un, après l'altre, com si s'encomanés un neguit d'aclear la foscor que avensava.

Tot allò era nou pera l'Arcadi. Mai s'hi havia fixat encara com se realisava aquell cambi de tons lluminosos que tots els dies devia ferse ab la mateixa exactitut. Ara una, ara l'altra, ab quina facilitat les ombres s'esvaien!... Talment els contra-cops de la seva vida, que ara semblava l'anaven a soterrar pera sempre en la més negra de les nits, ara l'alsaven triomfador, enlluernat per la lluisor d'uns ulls llampeguejants, la mirada dels quals sollicitaven centenars d'homes.

Y sí, ell l'anava a fruir ab tot l'esclat aquell devassall de llum que li faria oblidar el pecar de la seva dòna.

— Què sab ella dels plaers de la vida, pobra histèrica que peca sense malicia! — se digué.

Y mirava ab compassió la gent que passava pel carrer, sota seu, sense poderse moure d'aquesta ciutat d'horitzó reduït, quan ell, al costat d'aquella excèntrica tan rica y abans tan sola, ja's veia mons a través, rebent cada dia sensacions noves, fent la joventut, tardana per mor d'aquells llibres que quan abandonà'l balcó comensà a estripar a poc a poc, segur de que no li calien pera'l viratge que anava a donar a la voluntat, en un tot d'ara en avant sotmesa als desitjos d'aquella bona amiga que li havia promès protecció y amor si sabia esser prudent y discret quan els esdeveniments ho reclamessin...

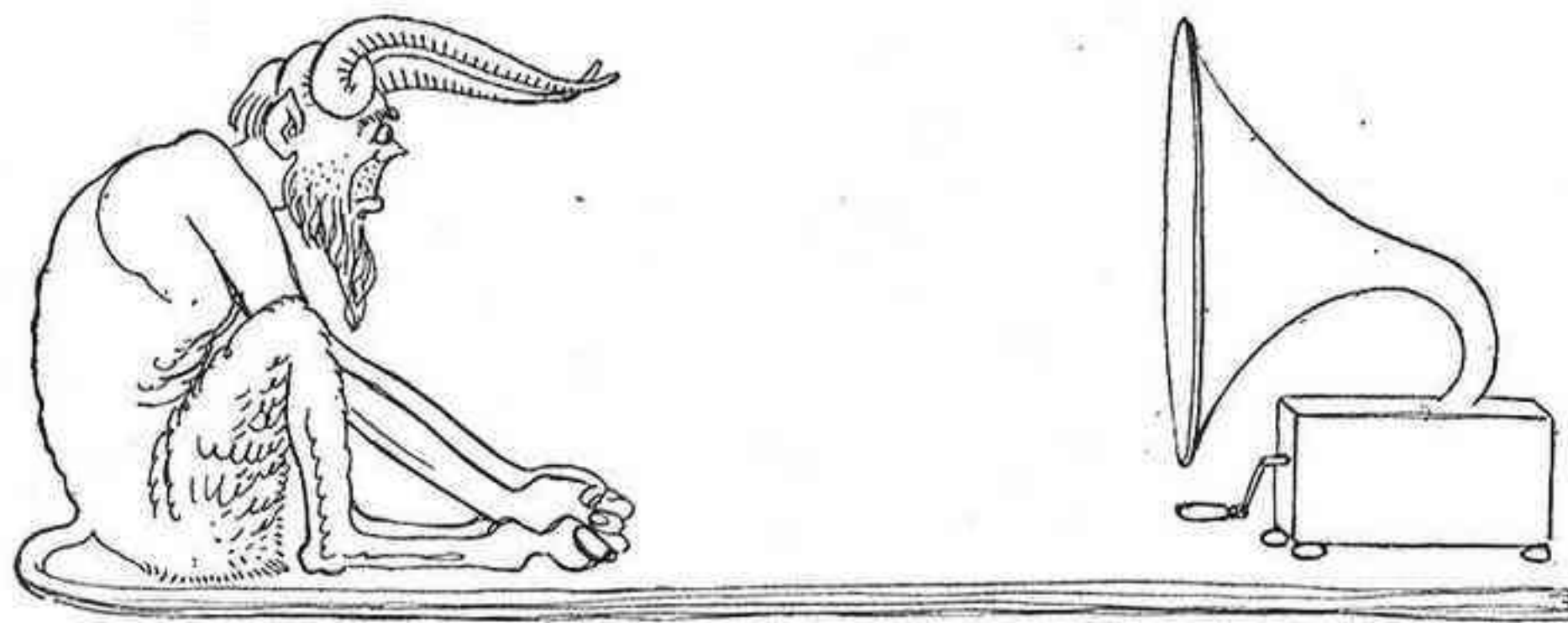
AVELÍ ARTÍS Y BALAGUER

(Il·lustracions de F. Sardà.)

CANSONS

PERTENECEN A LA BIBLIOTECA
DEL
ATENEU BARCELONÉS

HUMORÍSTIQUES

Es molt general la creensa de que'l cansoner popular català es trist, com la musa del poble de per tot arreu.

Es tan exagerada aquesta afirmació, com la contrària, que algun folk-lorista també ha sostingut, de que les cançons tradicionals de Catalunya són alegres.

Les nostres cançons són lo que han de ser: n'hi ha d'alegres y n'hi ha de tristes, exactament com els diferents actes de la nostra vida, en els quals s'inspiren.

Es clar que això farà pensar a molts: "Ja sé, doncs, lo que hi dominarà, tota vegada que són moltes més les estones dolentes que passem en aquet món que no pas les bones." Però, aixís y tot, fora tal volta difícil pronunciar-se en un o altre sentit.

En Rousseau, que era un observador finíssim y una intel·ligència privilegiada, en el seu *Diccionari de la Música* defineix la cansó d'aquesta manera: "Es un poemet líric molt curt, que versa ordinàriament sobre assumptes agradables, al qual s'hi afegeix una tonada pera ser cantat en ocasions familiars, com es ara: a taula, ab els amics, ab l'estimada y fins tot sol, a fi d'allunyar per alguns moments l'aburriment, si s'es ric, y pera soportar més suaument la miseria y el treball, si s'es pobre."

Si adoptéssim aquesta definició malament la podríem posar d'acord ab els que's volen explicar el deix de tristor que pera ells tenen sempre les cançons del poble, atribuintlo a tendència de rassa, a l'opressió política secular, a lo penosa que s'ha fet la vida sempre per part dels pagesos, mariners y treballadors, etc., etc.

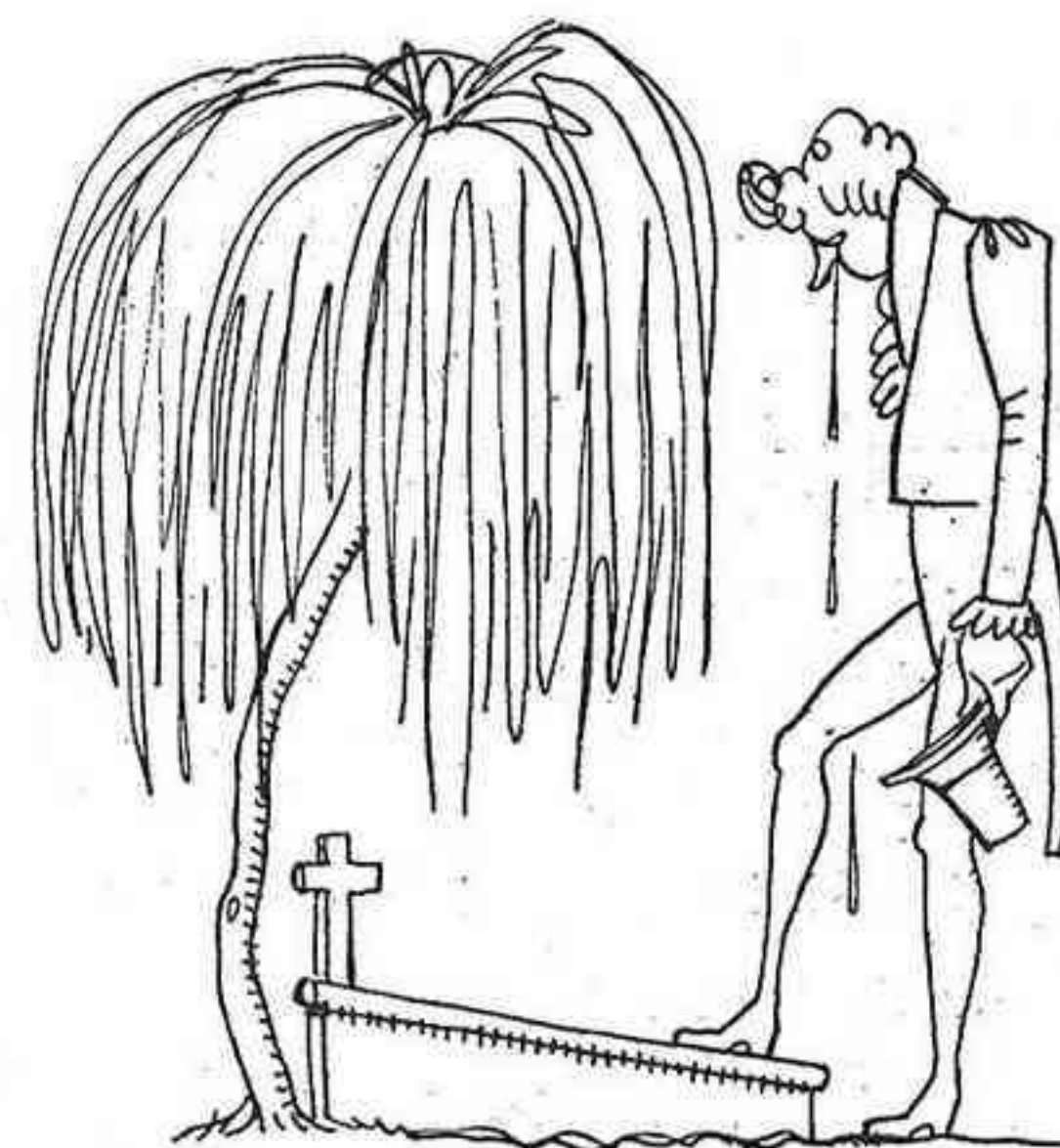
Si's volgués anar una mica més enllà en l'estudi de la materia se'ns ocrorria, sens dubte, agafar un cansoner popular com el *Romancerillo*, d'en Milà y Fontanals, o els cinc volums de *Les cançons de la Terra*, d'en Francesc Pelay Briz, per lo que a Catalunya's re-

fereix, y allavores ens semblaria haver trobat la solució definitiva, perquè fent un recompte, veuríem que són moltes més les cançons tristes que les alegres. Però tampoc fora exacte l'apreciació; els aplecs que fins ara s'han publicat han sigut fets per literats, generalment, y alguns, els menos importants, per músics. Els primers donen tota l'importància a la lletra, y els ultims a la tonada.

Encara ha de sortir el cansoner popular català fet ab veritable esperit folk-lòric, aont hi hagi la lletra, la música, el moment psicològic de la cansó, o sigui el movil que l'ha inspirada, les ocasions en que's canta, l'origen probable, el coteig, la crítica, l'àrea d'extensió y l'estudi de variants.

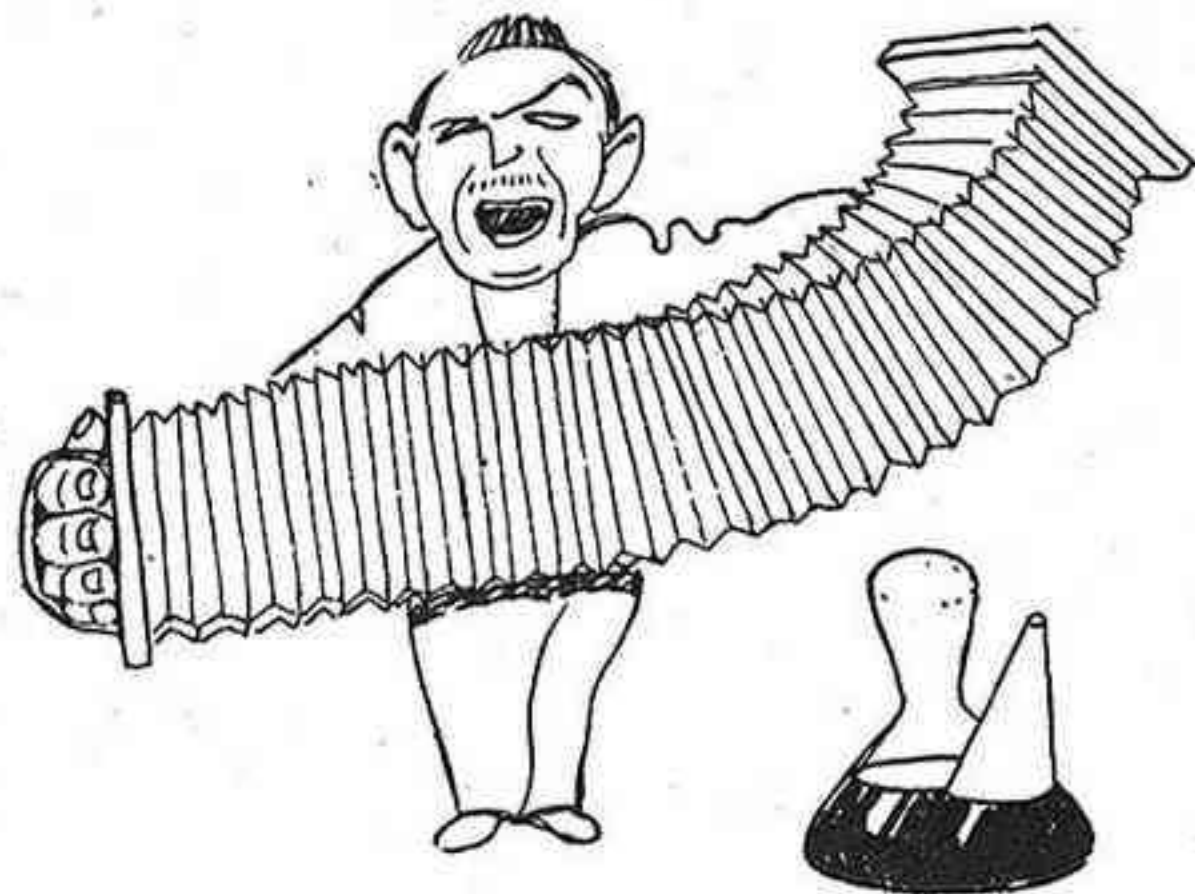
El dia que's pugui veure tot aquet material aplegat, del qual cada dia s'en perd una part considerable per no trobar qui's prengui la pena d'anotar-lo, naturalment que s'estarà en presencia d'una quantitat immensa de cançons grolleres, insignificants, xavacanes, incorrectes, indecents y brutes, que avui com avui ningú s'atreveix a incloure en els reculls cansonístics. No obstant, el poble les canta; doncs s'han de reunir. Es lo mateix que passa ab els museus: si's vol fer un estudi del treball d'un poble, no s'ha pas d'anar a fer en vista de les obres exposades en un museu sumptuari, aont no més hi haurà les manufactures d'ordre artístic, en les quals hi predominarà'l refinament de bon gust ab motius y temes de caracter universal que un poble anirà copiant de l'altre. Pera conèixer lo genuí d'un país, caldrà anar al museu etnogràfic, si's tracta d'un poble primitiu, o al museu folk-lòric, si's refereix a un poble civilizat, y allí s'hi trobarà la manifestació artística barrejada ab la casolana, la camperola, l'infantil, en una paraula: l'eminentment popular, que es lo que's tracta d'estudiar.

La gent canta pera distreure's, y són molts els que pera lograr-ho no volen cantar res serio; altres que per un mal gust innat (el bon gust es patrimoni de pocs) canten coses evidentment grolleres; són

molts els que pel caracter y l'educació se senten escèptics y càustics, reflexantho directament en les cançons; y aixís per l'estil trobariem llegitimades una pila de modalitats en les cançons, independentment dels assumptes bàquics (en les de beure), eròtics (en les amoroses de certa mena) y de la sàtira política, religiosa y social, que tantes mostres, bones o dolentes, ha originat.

Musicalment, doncs, podriem dividir les cançons humorístiques en les següents agrupacions: de camí, de beure, d'amor, de festa (caramelles, carnestoltes, etc.), de taller (pera cantar-se en colectivitat ab l'objecte de distreure's del treball) y de sàtira patriòtic-social (es a dir, les que tenen per objecte exclusiu, ridiculisar partits o homes polítics y la constitució actual de la societat).

Per l'esperit que les informa podrien dividir-se en: còmiques, satíriques, sicalíptiques (adoptant aquet terme barbre) y humorístiques.

Però tot això fora tractant-se d'un estudi extens y ben fonamentat; en el present article no hi cab.

Fins si tractessim de filar una mica prim, comensariem ja per trobarnos entrabancats en el concepte mateix de l'assumpte: ¿què són cançons humorístiques? De segur que la major part contestarien: "Les que fan riure", lo qual no fora pas cert en tots els casos. Hi ha cançons que fan riure per lo bunyols, altres per lo ingenues, y altres que són ben tristes en el fons; de la mateixa manera que 'ns fa riure una persona vestida ab presumpció y sense possibilitats, una criatura que plora perquè té por d'un escombriaire, o una persona que caigui. Y en cambi hi ha cançons ben humorístiques que faran fer grans rialles a persones d'una colectivitat determinada y no xocaràn gens a les d'altre estament.

L'ironia fina y l'eufemisme ben perfilat, van be en els salons y passen desapercibuts en el carrer y en l'aire lliure.

Les noies que's volen revenjar de les ingràtuts dels joves se donaràn per satisfetes ab una observació irònica; però'ls ultims, quan tracten d'anar a torna-jornals, se creuen obligats a emprar paraules ben groixudes.

Les sàtires, especialment polítiques, estan fetes molt sovint ab un apassionament y una mala sang terribles. Quan se vol apostrofar a la gent del partit contrari, no's recorre pas a la raó. S'aludeix sense pietat, s'insulta, s'calumnia y no hi ha prou paraules fortes en el diccionari pera calificar a l'enemic.

Fins en certes cançons que's volguessin incloure en aquesta agrupació s'trobaria que hi ha categories, com entre'ls menjars. Hi ha paladars estragats, que no s'accontenten de lo que's pot guisar usualment, sinó que hi fan tirar molt pebre y bitxo; els volen ben picants. Les cançons condimentades ab excitants coents també abundan.

No cal dir que les cançons de gresca han sigut sempre eminentment populars y són tan antigues com les cançons mateixes. L'antigor clàssica'n tenia un gran repertori, y al instituir-se les *atel-lanes* (*atellanae fabulae*) a Roma, en el sigle III abans de J. C., pot dirse que la grolleria y l'indecència van plantar academia. Eren les *atel-lanes* unes representacions còmiques originaries d'Atella, poblacioneta de la Campania, en les que'ls personatges Pappus, Dossennus, Maccus, Bucco, Mania, etc., coneguts sempre del públic (com en els putxinel·lis actuals en Titella, en Cristofol, el Dimoni, la Cascarria, etc.), en dialègs prosaics a tot serho contaven les coses més vulgars pera fer riure als espectadors poc educats en materies artístiques. Alternaven la prosa ab cants en vers, que eren més celebrats y excitaven més l'entusiasme quant més desvergonyits y més

indecents eren, acompanyats de gestos que no desdeien en res de la lletra.

Venien a ser els sainets d'ara, imprescindibles deprés de tota funció sèria, en les quals hi prenia part el jovent, sense ser còmics de professió. Això va fer que les cançons indecents se propaguessin d'una manera gran en temps de la dominació romana y varen continuar en ple cristianisme, malgrat l'indignació y els anatemes dels capellans y bisbes.

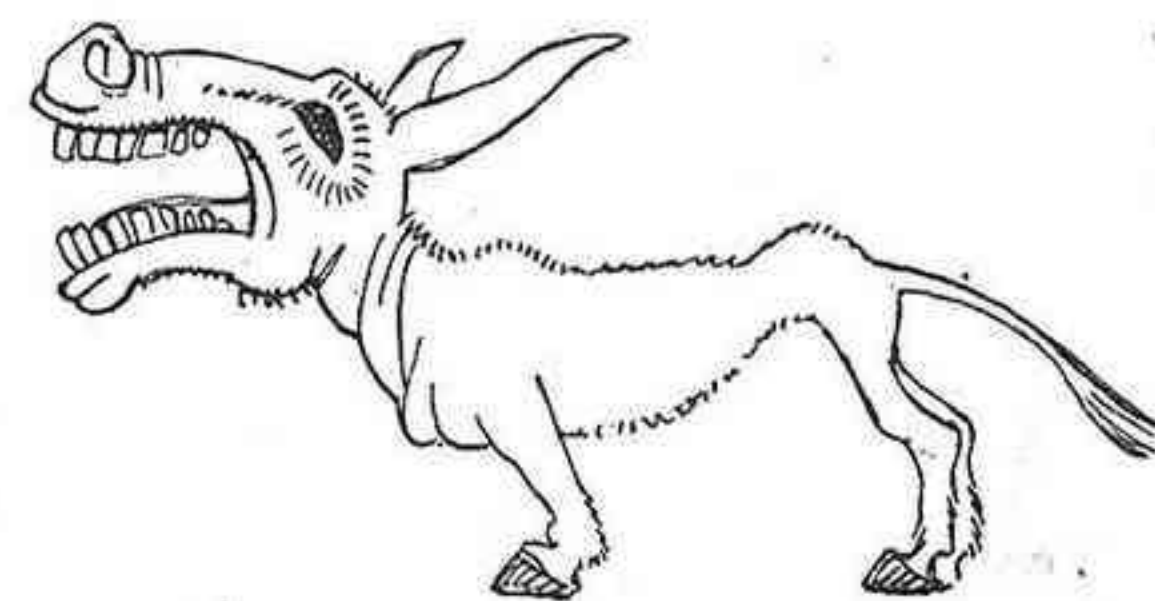
Els pagesos, posseïdors sempre del genuí cant popular, cantaven aquestes cançons sempre que estaven de broma, ja sigui en festes de caracter public, com per Carnestoltes y en les ballades, ja en les purament casolanes, com els àpats de familia, casaments y bateigs.

En Carlemany mateix, que sembla ser el primer aplegador de les cançons populars, califica les esmentades de "*Canticum turpe atque luxuriosum circa ecclesias agere omnino, quod et ubique vitandum est*", horroritzat de que's cantessin pels voltants de les iglesies.

Per això quan a vegades algun moralista d'excessiva bona fe's queixa de la perversió dels temps actuals, y creu que abans la gent no més entonava càntics de lloansa a Deu y als Sants, indubtablement que no planteja la qüestió en els veritables termes.

Si en l'actualitat sentíssim a dins mateix de l'iglesia la prosa de l'ase, per exemple, com se cantava en plena Edat Mitja, en que per via de rescobla tothom hi entonava els brams del ruc, de segur que's creurien arribada la fi del món; y això que cada vegada que se sent un d'aqueixos brams es creensa general que la vida s'allarga set anys més.

Però deixant correr les cançons que aquí no's poden estampar

y seguint l'influencia del Cristianisme en la musa popular, trobarem de bones a primeres una munier de *cançonetes de Nadal*, nom ab que'l poble ha batejat les destinades a alabar al Jesuset y a la Sagrada Familia ab motiu de l'adoració que de molt antic venia fentse a les iglesies y més tard va estendre's a les cases particulars ab els *pessebres*.

Els pastors y la quitxalla, hèroes principals de la festa, s'accontentaven ab cançons ben ingenues, tant, que moltes d'elles entren en realitat en la categoria d'humorístiques.

Tothom sab l'encís especial que té pera les criatures, la cansó de Nadal coneguda pel *Desembre congelat*, que comensa aixís:

"Lo Desembre quan gelat
confús se retira,
Abril de flors coronat
que als angels admira,
naix d'una divina flor
de celestial primor
d'una ro, ro, ro,
d'una sa, sa, sa,
d'una ro, d'una sa,
d'una rosa bella,
fecunda y poncella"

la qual es sempre de gran èxit, especialment per les repeticions de les sílabes que en cada posada hi ha.

Però de segur que algun pseudo-literat, devia trobarla massa senzilla, y, després de rumiar molt, ne va fer una altra, ab la consabuda repetició pera assegurar-se de l'èxit, una de quals posades diu aixís:

"En la nit que naix el Sol
hermós com lo dia,
tots los angels ab un vol
y plens d'alegria,
gloria in excelcís cantant
per los aires van volant,
que fan ca, ca, ca,
que fan bri, bri, bri,
que fan ca, que fan bri,
que fan cabriolas
tocant castanyolas."

¡Pobre poeta! ¡que no se li ocorregués una imatge més ideal que la dels angels volant per l'aire tot fent ca, cal...

La cansó del *Rabadà* comparteixab el *Desembre congelat* (llegeixi's *quan gelat*) l'admiració musical de les criatures. Aquell dialóg tan ignocent y primitiu que s'entaula entre'l pastor y el rabadà que van a adorar al Jesuset s'enmotlla perfectament a la comprensió de les intel·ligències senzillíssimes:

"—A Betlem me'n vull anà
¿vols venir, tu, rabadà?
—¡Vull esmorzà!
—A Betlem esmorzarem
y a Jesús adorarem.
—¡Massa hi ha neu!
—La neu que pel camí hi ha
la calor ja la fondrà.
—¡Per la que fa!"

Etc., etc.

Doncs també ha hagut de trobar imitadors d'un gust més depurat, segons se devien creure, perquè entre les moltes cansons d'adorar que tinc anotades, ne trobo una en que'l pastor canta, en versos de més pretensions, unes coses que no fan riure si un hi busca la gracia, perquè no'n tenen, però si un les llegeix desprevingut, hi riu, com si presenciés una sortida inesperada d'un clown. Un dels presents que'l pastor porta al Jesuset es una pell pel llit; en cambi li diu que no li ofereix cap formatge perquè no'n té, y per ultim, cremat ab el rabadà per les respostes de poca-solta, exclama:

"—Joanet, tu no vindras
perquè m'has fet quedar mal;
una altra volta apendras
a no ser tan animal.
—¡Oh! no serà tall."

Y es que la cansó del *Rabadà* ha tingut un èxit extraordinari, glosantsela de diferents maneres y cap d'acceptable, com se pot suposar. Fins n'hi ha una de tan infelís que es en castellà de municipal, que comensa com la primitiva, però desseguida'l pastor, davant l'incredulitat del rabadà, li diu:

"—Si no ho creus en català
jo t'ho diré en castellà.

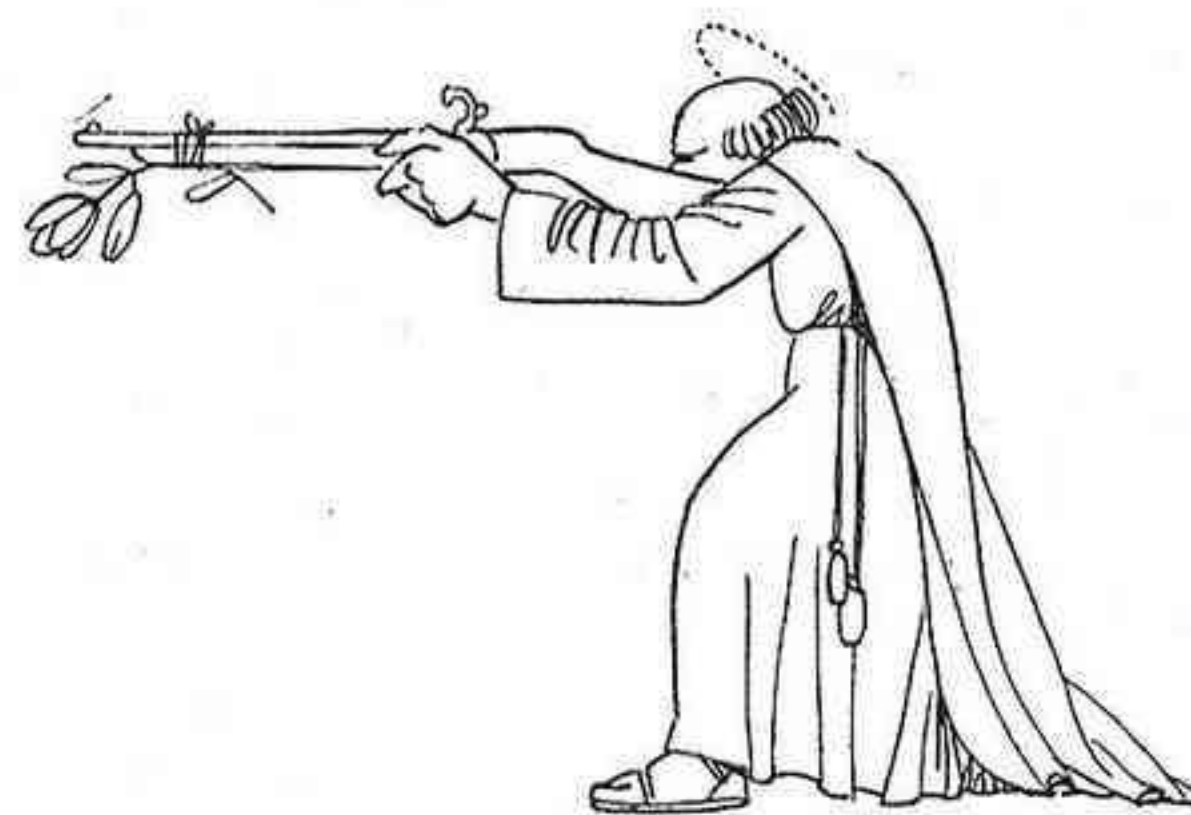
—Això sí pla.
—En Betlem hi ha un chiquito
més que l'Aurora bonico.
—M'enganyes, Quico.
—Entre dos irracionals,
a la paja y sense envanos.
—Y dos vamos, vamos."

etc.; es d'una insignificancia tan horrible, que no val pas la pena d'ocuparse'n més.

Tot el cicle de cansons que's canten per Nadal, aixís com n'hi ha algunes d'una bellesa insuperable, altres, en cambi, volent atacar la nota ingenua, cauen en una ridícula llastimosa. Al pobre Sant Josep el fan protagonista d'unes ximpleries tals que'l converteixen molt sovint en un veritable babau.

Vegi's per mostra:

La Verge ha tingut un noi
encara no hi ha tres hores.
—Verge, si voleu ballar,
l'infant vos tindrà una estona.
—Balleu vos, l'espós Josep,
balleu vos enhorabona.—
Josep se'n posa a ballar
ab jipó y calseta closa.

Y com a poca-solta del gènere, a continuació donem una cansó sencera (inèdita):

Sant Josep y la Mare de Deu
van a fer una passejada
y en sent a mitg camí
senten cantà una cigala:
—Cigala, ¡si vols callar!
si no't tiro escopetada.—
La cigala era un poc sorda
de cantar no s'es deixada;
Sant Josep se va enfadar
y li tira escopetada:
l'ha tocada en un brasset
y la meitat de mitja ala.
Vinguen doctors y barbèrs
a visitar la cigala;
el primer barber que hi va
la cigala està molt mala.
El segon barber que hi va
no's veu ab cor de curarla;
el tercer barber que hi va
al suplici l'acompanya.

Però la cansó humorística per excelencia es la que's refereix a les dònnes, ja sigui per trèurelshi a relluir els defectes o les manyes y alguna vegada pera contarne escenes picants.

Tot això no es pas nou d'ara; en les literatures orientals, sobre tot l'India, se'n deia de les dònnes a l'alsada d'un campanar, y durant l'Edat Mitja va ser l'afany de gran part dels literats.

Aquí sí que se'n pot presentar un repertori gros, que per sí sol podria constituir un volum, desde les cançons humorístiques de forma exquisida fins a les que's canten quan els vapors del *vi de setze* enterboleixen el cap y embarbossen la llengua.

La cansó deliciosa que cita en Daudet en *Numa Roumestan*, que comensa:

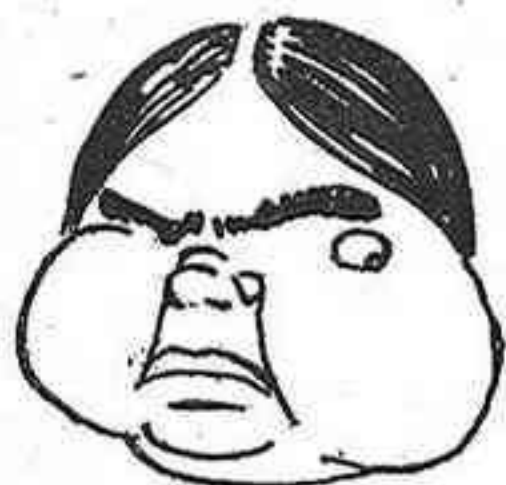
— Où as-tu passé ta matinée,
morbleu, Marion?
— A la fontaine chercher de l'eau,
mon Dieu, mon ami.
— Quel est celui qui te parlait,
morbleu, Marion?
— C'est une de mes camarades,
mon Dieu, mon ami."

etc., la tenim nosaltres, més ben desenrotllada encara en l'acció:

"Y a dins del hort — de lo meu pare
lo meu galan — m'hi esperava.
*Viva, viva l'amoreta,
soleta, vidom,
a devall de l'om.*

Lo pare tot — s'ho escoltava
y desde'l pont — que se'ls mirava.
— ¿Qui era aquell — ab qui parlaves?
— N'era tan sols — una companya.
— Me sembla que — barret portava.
— N'era lo lli — que ella filava.
— ¡Ail m'apar que — capa portava.
— N'era l'abric — que l'abrigava.
— ¡Ail m'apar que — barba portava.
— N'eren moretes que menjava.

No conec ningú que'n sàpiga'l final, com no siguin uns versos que semblen afegits per mans inexpertes, que hi venen totalment balders y que no resolen res. Lo mateix per això passa ab les versions estrangeres.

La golaфра ja es d'un altre gènere més realista; diu aixís:

"Jo me'n só ben esmorzada;
un quarter de cansalada.
*La flor del jardí,
la flor del jardí m'agrada,
la flor del jardí.*
Y de pa una pasterada.
Tres botes tinc encetades,
menos una que n'es agre.
Mon marit m'hi ha atrapada;
ja me'n pega bastonada.
— ¡Ai marit! Quan m'hauras morta,
¿aont me faras l'absolta?
— A sota la bota grossa;
les mosques sonaran l'orga
y els mosquits el violí.
*La flor del jardí,
la flor del jardí m'agrada,
la flor del jardí.*

Però encara es poc en comparació ab la popularíssima que tothom coneix ab el nom de *La majordona del Rector de Vallfo-*

gona, o d'altres bandes, perquè la qüestió es que vingui be pel número de síl·labes, que lo que es el nom de la població, no ve d'aquí:

"El Rector de Vallfogona
n'ha caigut en gran baixesa.
Una dòna n' ha llogat
que no's pot tenir de vella.

*Jo mai més
de velles no'n llogaria.
Jo mai més
de velles no'n vull cap més.*

Quan ne són an el tractar:
— Senyor Rector: So aigadera,
les borres en el celler
les filo com una seda. —
Ella, quan va a treure vi,
posa'l cap sota l'aixeta,
y si no'n té prou d'això
s'hi posa ab l'escudelleta.
Ella, quan fregeix el peix,
no tira oli a la paella:
les gotetes del seu nas
semblen gotes de mantega.
Ella, quan va a plegà'ls llits,
se moca ab les coixeneres;
el senyor rector ja ho veu:
— ¡Ai la porca de la vella!

*Jo mai més
de velles no'n llogaria.
Jo mai més
de velles no'n vull cap més.*

Els exemples de casades que poc cas fan del marit es cosa gens escassa en els cançoners populars de tots els pobles, y algunes vegades està expressat ab una cruesa que no deixa res que desitjar.

A Catalunya's coneixen varies cançons per l'estil, y la que's podria citar com a tipo presenta algunes variants. Se la sol anomenar *La mala viuda*, y figura una casada que té'l marit malalt de febres ab grans desitjos

" — de menjar carn de cabrit;
jo li compro una cabrassa — que set anys 'via nodrit.
La primera caixalada — ja reclama a Jesucrist"

y va anar tan depressa pera auxiliarlo, que va sortir de casa seva per Cinquagesma no tornanthi fins per Pascua, trobant ja al marit

mort y enterrat, ocorrétseli allavores informarse de si el varen amortallar ben fort, y afegeix:

“Ab un cavec sense punta — y més fondo de mitg dit me'n vaig anà al cementiri — a veure si es ben cubrit. Un foradet ja n'hi trobo — que no hi passava'l dit xic, n'hi so posat una pedra — que pesava un quintà y mitg; y li dic un pare-nostre — que al infern puga bullir y també un ave-maria — que si hi es, no'n puga eixir.”

Una altra de bastant coneguda es *La mal casada*, dòna d'un pastor, que conta les seves trapaceries:

“Ell ne beu de l'aigua fresca
y jo del vi millor.
Ell menja sopes ab oli
y jo caldo de moltó.
Ell ne dorm ab la samarra
y jo ab llemsols de cotó.
Ell pensa que dormo sola
y sola no hi dormo, no.”
Etc., etc.

No s'acabaria mai la relació de cançons humorístiques y satíriques, en que les dònes fan males passades als homes, o que se'n queixen, o que's barallen, o que'ls són infidels. Solament la secció de renyines conjugals fora bastant extensa, en la qual hi haurien d'entrar una pila d'arreglos infelissos que'l poble s'ha fet ab versos dolents d'en Robreño y d'altres, que han adquirit molta popularitat, com els tan coneguts d'*En Celdoni y la Marguerida*, ab una pila de parts, com les noveles d'en Dumas.

Però, pera cloure la secció, donarem a conèixer dues cançons que són ben antigues y exteses per moltes bandes, que en el gènere són de lo milloret que hi ha.

La una es *El marit petit*:

“Maridet me n'han dat
la setmana passada,
me l'han dat tan petit
que enlloc no hi abasta.
Pera pujar al llit
té menestê una caixa;
la caixa y escambell
y encara no hi abasten.
Dalt del llit que va ser
les pusses se'l menjaven;
l'agafo ab un brassat

a l'estable'l portava;
l'agafo ab un brassat
al gallinê'l portava;

quan va sê al galliner
el gall l'espicassava.
L'agafo ab un brassat
baix del foc l'en baixava;
baix del foc que va ser
li faig passar bugada;
el foc, com era ardent,
tot el socarrimava.
L'agafo ab un brassat
baix del riu l'en baixava;
baix del riu que va ser
li'n faig rentar bugada;
el riu baixava gros,
l'aigua se l'emportava;
se'n va anar riu avall,
riu amunt l'en buscava;
en comptes de plorar
a beure m'en posava;
comptes de tocà a morts
faig tocar les campanes.”

L'altra cansó es la tan coneguda de *La vella*, a seques, o de París, de Mallorca o de qualsevol altre punt. Diu aixís:

“Una vella hi ha a Mallorca
de cent cinquanta tres anys.
Ja se'n clenxa y se'n pentina
com si sols tingués quinze anys.

Jamai morirà la vella,
jamai morirà, jamai.

Se posa les arracades
y's mira en el mirall;
se'n posa la mantellina
y a la plassa a ball se'n va.
El ballador que la treia
n'era un pobre estudiant.
—Estudiant, si'm vols creure
ne seras un ric marxant,
té donaré cent ovelles
y també cent moltons blancs;
té donaré cent cabretes,
totes cent cabridaran;
cent escuts per la butxaca,
y aquestos diners comptant.
De pollastres y gallines
jamai no te'n faltaran,
que vaig posar cent llocades,
totes cent molt be aniran.—
Ja s'agafen per la mà
y a câ'l notari se'n van:
—Anemse'n a câ'l notari
a tirar la cosa avant.—
El notari se la mira,
veu que no més té un caixal
y encara li tremolava
com la fulleta en el ram.
El notari ja li deia
—¿Que n'ets boig, estudiant?—
—No soc boig, senyor notari;
matrimoni passi avant.—
El dilluns feien els tractes,
el dimars, casats estan;
el dimecres cau malalta,
el dijous ja l'enterram.
El seu marit va al darrera
ab un floviol sonant.
—Ab els diners de la vella
ne tinc una de quinze anys.”

No podem posar exemples de les cançons relatives a les aventures amoroses tractades massa lliurement, per més que, com se compendrà, no escassejen pas. N'hi ha una que's presenta molt

PERTENENT A LA BIBLIOTECA
ATENEU BARCELONÈS

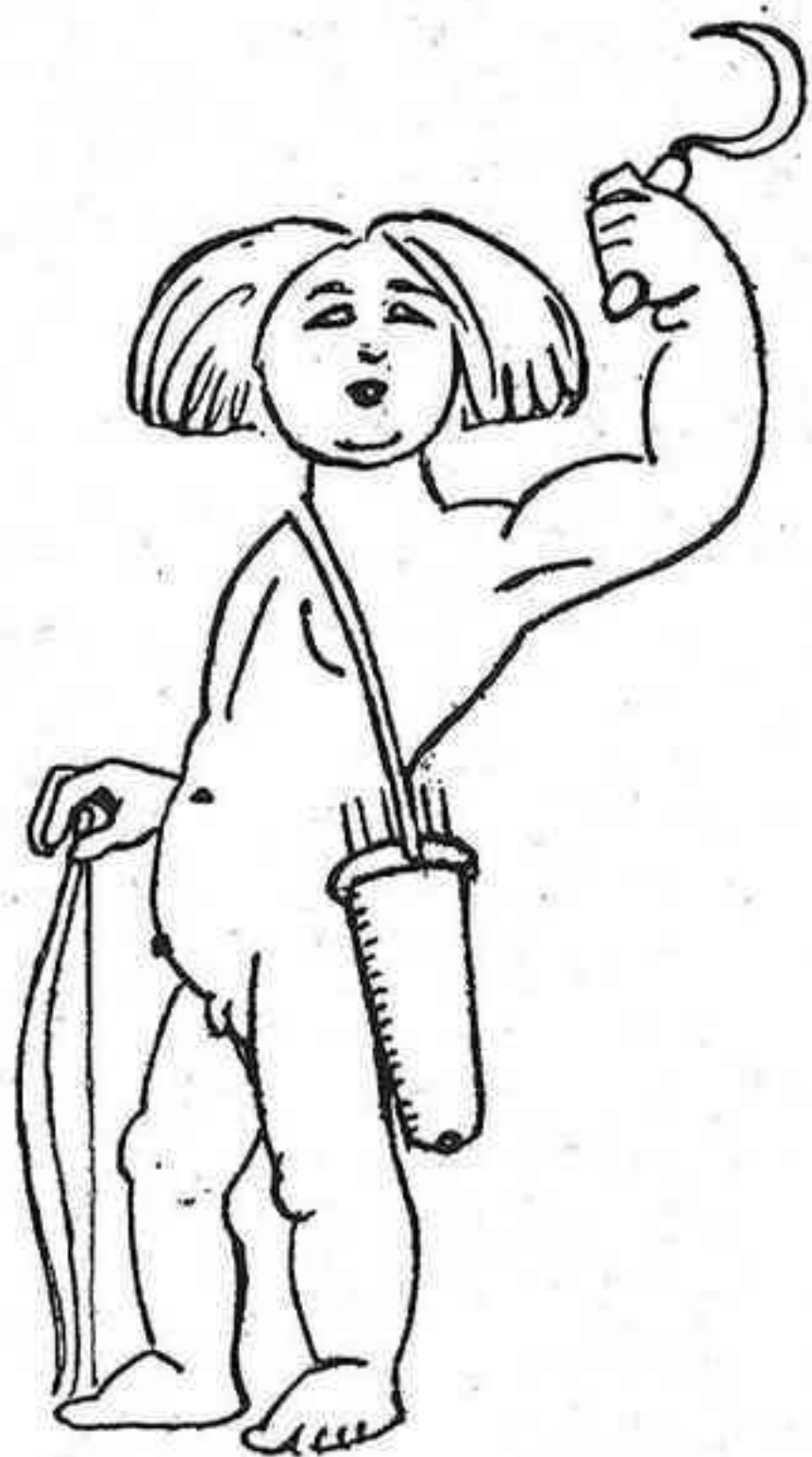
disfressada y que ha fet un paper notabilíssim en la nostra època, perquè es la que ha dut la música d'*Els Segadors* y té'l mateix títol. Textualment es aixís:

"Eren quatre segadors,
baixaven de la montanya,
lo més petit de tots
du la fals sobre-daurada.

*Segueu arran,
que la palla va cara;
segueu arran.*

Els didalets porta d'or,
els garrots capsats de plata,
la filla del rei francès
n'ha quedat enamorada;
ja l'ha fet anà a buscar
per una seva criada.

—Digueuli que hi aniré
a les quatre de la tarda.—
Quan quatre hores van tocant
segador puja l'escala;
la dama l'està esperant
a dintre la seva cambra.

—Deu la guard, linda senyora
¿Què es lo que vostè'm demana?

—Segador, bon segador,
ne tinc un camp de civada,
si la volieu segar
per' vos la primera garba.

—Sí, per cert, la mi senyora,
segons ont sigui sembrada.
—N'es sembrada en un hortet
en terra molt retirada;
de dia no hi toca el sol
ni a la nit hi cau rosada.—

En sent l'hora de segar
la dama l'hi acompanyava;
mentres n'estava segant
la dama li preguntava:

—Segador, bon segador:
¿Quantes garbes n'heu segades?

—Vintivuit o vintinou,
trenta ab la que ara he lligada,
y més n'hauria segat
si la fals no's'gués blincada."

Aquesta variant es inèdita.

Les cançons religioses, com s'ha vist al parlar de les de Nadal, tenen també el cantó humorístic, que es el de l'excessiva ingenuïtat; però hi ha, a més, les parodies.

La parodia es, per desgracia, una de les coses que més sent el poble català, perquè està faltat d'educació literaria, y durant molt temps les úniques manifestacions que tenia eren religioses de molt mal gust y coses xavacanes, de quartel y de taberna.

Catalunya va reaccionar per uns quants literats y una massa eminentment popular, a la qual se l'afalagava fentla riure; y, es clar, ¡tot s'havia de ridiculisar!

¿Hi havia un drama, una poesia, una cansó, fos lo que fos, d'anomenada? Doncs sortia desseguida la parodia. Aixís se pot dir que va ser el nostre despertar fa mitg sigle, y ha passat com en aquelles families que eduquen malament els fills donantlos tot lo que volen... Varem comensar rient y ara tot ens fa fastic, haventse apoderat de nosaltres el mal gust heretat dels ja anomenats Rector de Vallfogona y Robreño.

Per això aquí hi ha parodies de tot: d'oracions, del cant dels capellans, de poesies cèlebres, d'òperes y *vaudevilles*, de drames, de goigs, d'auques de redolins, de cançons populars, etc., etc. La qüestió es riure, ab solta o sense.

Vegi's, com a mostra, els *Goigs de Sant Patantum*, que són les caramelles que's canten a Alella (1).

"A dalt d'aquella montanya
ont esteu aposentat
tots els que us venen a veure
eren mosques y escarbats,
y algun tábac barrejat
que sempre fa la zum-zum.

*Guardeunos de mal-de-cap,
gloriós Sant Patantum.*

Lo primer miracle fou
les butxaques escurar
de dos homes que dormien
fins que's varen despertar.
Portento fet a les fosques,
perquè hi vèieu sense llum.

Guardeunos de mal-de-cap, etc.

Vos que teniu la mà torta
y el bras cargolinat,
per favor us demanem
que'ns vingueu a segà'l blat.
Tenim bon any de tocino,
pastenagues, vi y llegum.

Guardeunos de mal-de-cap, etc."

(1) Aquets goigs y els següents, inèdits, han sigut anotats per la folk-lorista senyoreta Adelaida Ferré y Gomis.

Y per l'estil se'n podrien citar d'altres, com es ara els *Goigs de les minyones*, que venen a ser una parodia dels de la Mare de Deu, y que's canten per la mateixa diada que'ls anteriors.

Les primeres posades són aquestes:

"El primè es un goig alegre.
Comensant per lo teu cap,
l'hermosura de ta cara,
de ta boca, del teu nas,
dels ulls an els teus cabells
y el teu front tan ben posat.
* *Nostre Senyor t'ha criada
per ferme'n mori y penar.*

El segon ab alegria
també't voldria explicar.
La cara tens tan hermosa
com un clavell encarnat.
Als llavis tens una rosa;
ditxós qui l'olorarà.
Nostre Senyor, etc.

El ters, de la tua llengua
també't voldria explicar
que per (?) les mil meravelles
obres tu ab el parlar.
Se'n pot tenir per ditxós
aquell qui t'alcansarà.
Nostre Senyor, etc.

La cansó política y històrica es la que arrossega una vida més efímera. Ne surten a centes cada any; ne viuen molt poques y són comptadíssimes les que passen a la posteritat.

Tantost hi ha un fet que fereix l'imaginació popular, ja sigui un mal governant, una batalla, les penalitats d'un captiveri, un rei o capdill estimat d'un poble, els efectes desastrosos d'una guerra, qualsevol cosa d'una mica de ressò, desseguida's refereix cantant.

La cansó es el diari de la gent analfabeta, que comenta'ls fets a gust de la última y ho fa en la forma més agradable y més fàcil de recordar: en vers y en música.

Totes les explosions populars se troben en cançons, que, naturalment, molt aviat perden l'oportunitat. Per això la sàtira històrica-política, tantíssim conreuada, deixa ben poques mostres, que, per altra part, fora d'un gran interès que s'apleguessin, perquè aixís compendriem el veritable sentit de l'història, que es la popular y no pas la que oficialment ordena la *Gaceta*.

Les dues corrandes que segueixen diuen més de l'esperit popular contra'ls francesos y en Josep Bonaparte que tots els comentaristes erudits que's poguessin posar:

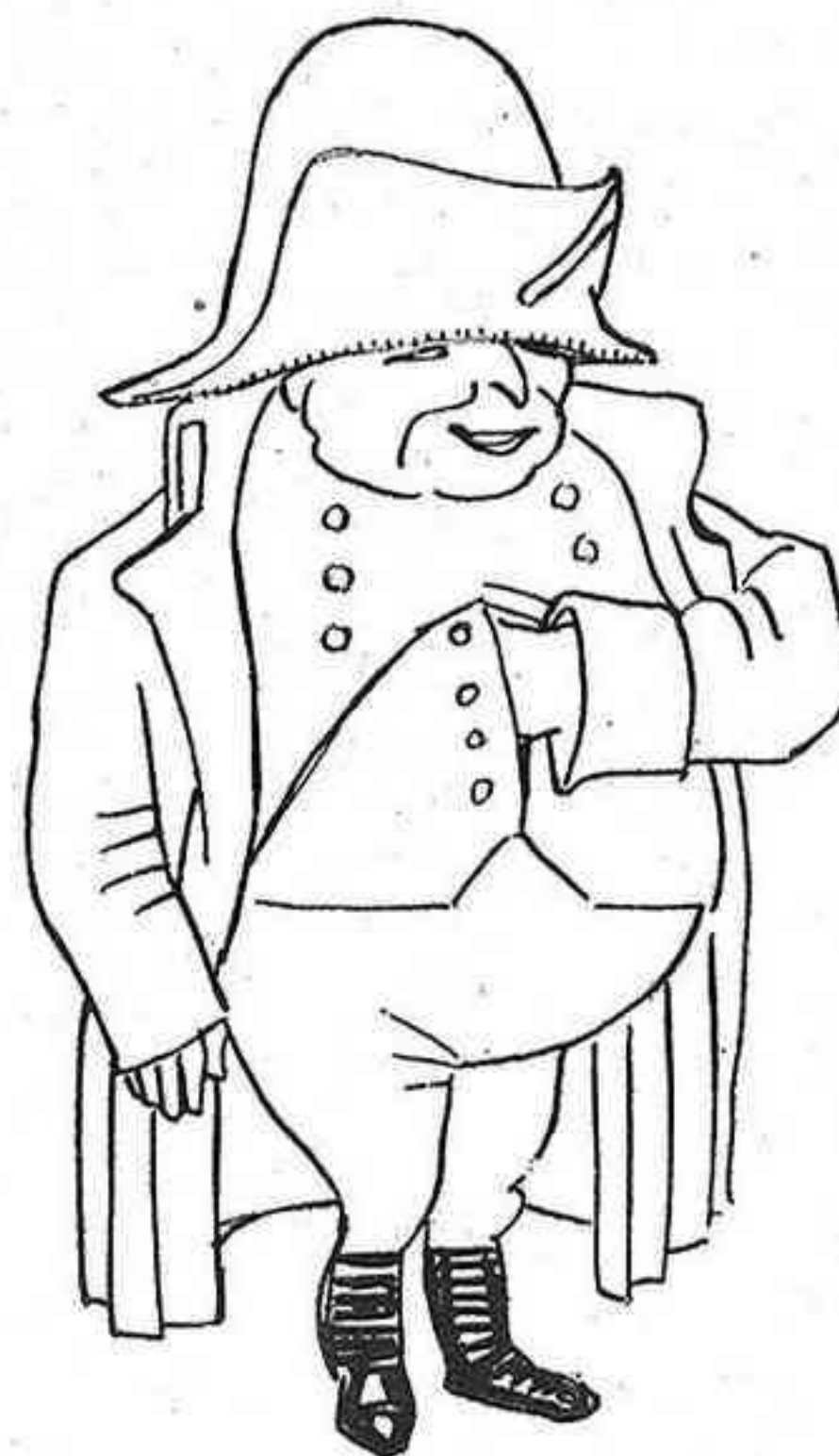
"Els gabaigs venen de Fransa,
com les grues: a remats,
descalsos com els pollastres
y borratxos com a gats."

"Malapart es un diable,
quan lo vegeu, feuli creu;
es barbut com una cabra
y pelut de cap a peus."

Aquesta idea de pintar an en *Botella* molt pelut y com a un dimoni se troba, en molt semblants conceptes, en la cansó dita d'En *Malaparte*:

"Y a l'Altíssim jo demano
salut pera anà a dictar
una cansó curiosa:
de la Fransa'l desengany.
Treta n'es de Malaparte,
home tirano y crúel
que a la Fransa pretenia
fer perdre l'enteniment.

Malaparte es un dimoni,
es barbut com una cabra,
es pelut de cap a peus;
ja li podem fer la barba.
Anant plegats a la una
quedarem molt triomfants;
de la sang d'en Malaparte
ens en rentarem les mans."

A mida que l'època s'anès acostant a la nostra les cançons abundarien d'una manera extraordinària; sobre tot la *quarteta*, que s'aplica a tot: a fòra fa de *corranda* y a la ciutat fa de *couplet*.

Tota revolució de ciutat o aixecament a la montanya, tot partit, tot home public visible, desseguida venen cantats per les quartetes, ja ab l'aire de corrandes que's ballen, ja ab les tonades propies de les semi-improvisacions populars, o ja ab la música de *sarsuela* coneguda, d'aquella que obsessiona durant una tongada curta.

Desde'l destronament d'Isabel fins a la República, les alusions polítiques que's varen cantar ab la tonada del *mabille* no tenen fi ni compte: la Reina, el P. Claret, Sor Patrocini, en González Bravo, en Prim, y tots els personatges d'aquella època eren posats en boca del poble com mai s'hi hagi posat a ningú. Fa tot just una quarantena d'anys y ja ningú's recorda de cap cansó.

Lo que succeïa molt sovint, naturalment, era que una mateixa tonada servia pera alabar a uns y desalabar a altres; com, per exemple, la *Cansó dels carlins* o de les *montanyes de Busa*, que eren una serie de quartetes com aquestes:

"Vosaltres, pagesos
que crieu conills, (*Bis*)
crieu ben grassos
pels pobres carlins."

"Deunos bones armes,
bons soldats serem. (*Bis*)
¡Visca Carlos sexto!
Que'l defensarem."

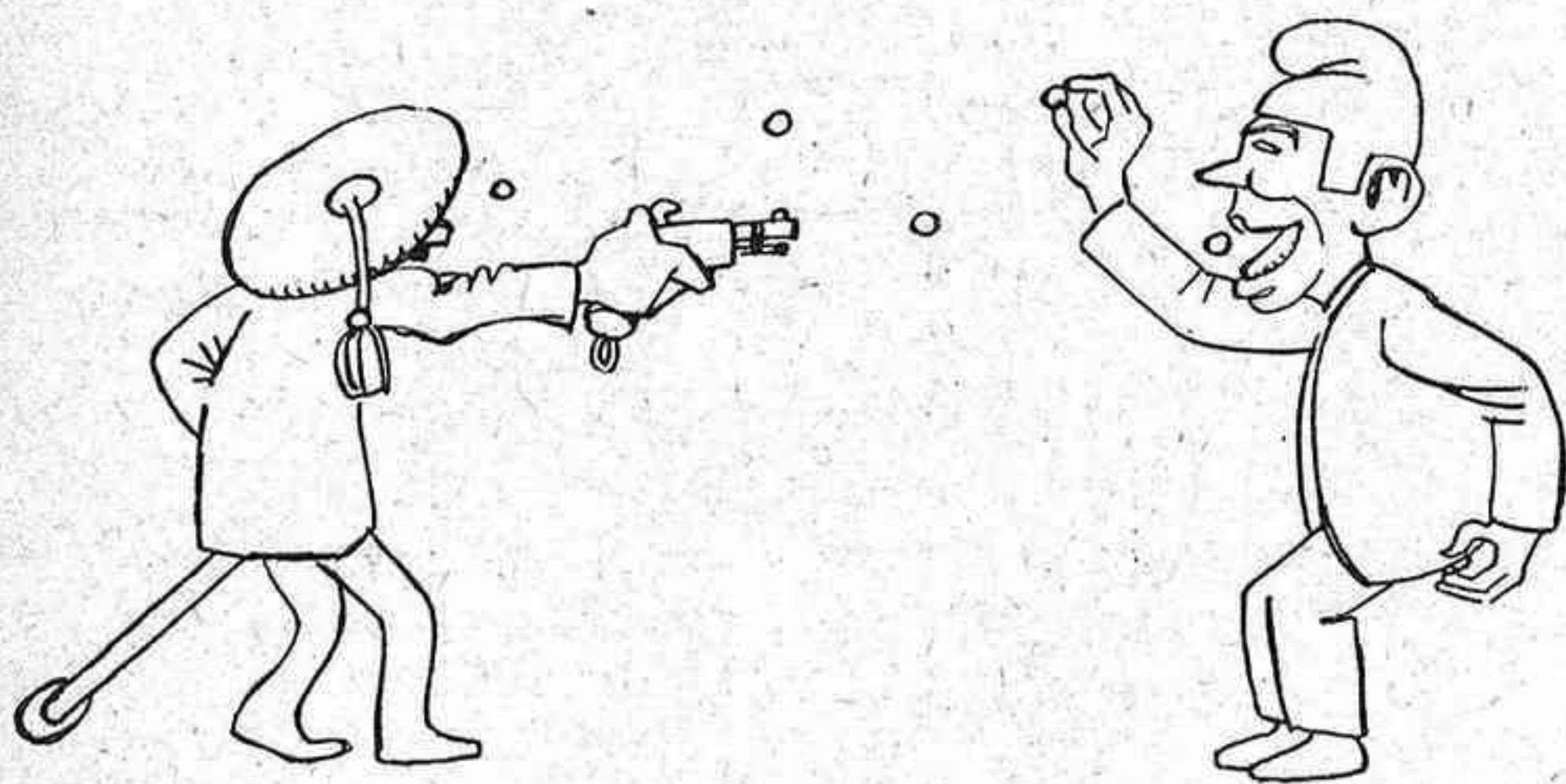
y els liberals les cantaven completament al revés.

Durant la guerra dels Set anys, els carlins del Nort varen treure unes cançons pel mateix estil ab la rescobla del *motilà*, que, pera donarne una idea, n'insertem aquí una:

"Viva el rey don Carlos quinto
y viva la Religión;

viva don Ramón Cabrera,
 general de la facción.
 ¡Ay, ay, ay!
motilá, chapilingorria
 ¡ay, ay, ay!
motilá, viva lanceruá."

Doncs les sàtires polítiques del *motilá* varen ser tan importants y de més durada que les del *can-can mabille* de la República; estant en gran predicament durant la segona meitat del primer mitg sigle XIX.

Vegi's, per exemple, una de les innombrables brometes que'ls *verts* d'allavors dirigien als *madurs* (conservadors):

"Tenen raó de dirnos
 que som descamisats:
 ens han pres la camisa
 els pillos moderats.
 ¡Ai, ai, ai!
motilá, madurs a la paiella
 ¡ai, ai, ai!
motilá, madurs ab bacallà."

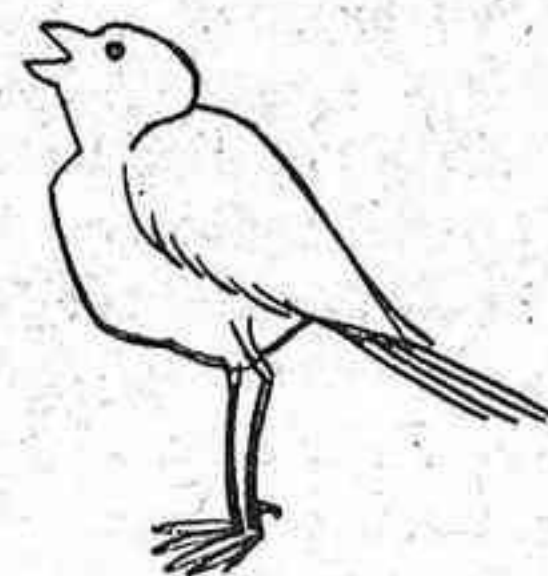
La parodia política naturalment que es abundosa en el cansó català, y una de les més belles mostres sens dubte n'es la cansó de Nadal dita dels *Aucells*, veritable joia musical, qual lletra figuren els cants de lloansa que entonen els diferents aucells pel naixement del Jesuset. Comensa aixís:

"Al veure despuntar
 el major lluminar
 en la nit més ditxosa,
 els aucellets cantant
 a festejarlo van
 ab sa veu melindrosa.
 L'àliga imperial
 va pels aires volant,
 cantant ab melodia,
 dient:—Jesús es nat
 per treure'ns de pecat
 y darnos alegria."

Doncs quan va arribar l'arxiduc d'Austria Carles, que Catalunya'l comptava pel III d'aquet nom entre'ls monarques, pel qual va vessar la sang abundantament y perdre les llibertats, entre les grans demostracions d'afecte que se li varen fer, va sortir la parodia del *Cant dels aucells* "quan arribaren els vaixells davant de Barcelona y del desembarc de Carles III (que Deu guardi)":

"Cantaven los aucells
 quan veren los vaixells
 davant de Barcelona,
 y lo alegre Tord,
 cantant deia an el Bort:
 Tu eres la ponsonya.
 L'àliga imperial
 va per l'aire volant,
 cantant ab melodia
 l'alegria que causà
 quan lo rei va arribar
 en esta monarquia."

La cansó es llarga y encomiàstica; és feta ab un servilisme de cortisà, com allavors se solien fer les coses. Vegi's per mostra dues posades, referents la una a Carles III y l'altra, la següent, al duc d'Anjou, el seu contrincant, més tard rei d'Espanya ab el títol de Felip V, el primer dels Borbons:

"Canten los cruixidells
 y tots los passarells:
 Visca lo rei d'Espanya;
 Carles tercer es lo nom;
 es blanc com un colom,
 vingut d'Alemanya.
 Sols no daria un sòu
 del pobre duc d'Anjou,
 canta lo gran canari;
 basta sols que sia crac,
 si varen fer gran nyac,
 puig lo tenim en dari."

Fins ne tinc anotada una, de parodia, que me la va cantar un vell, sense poderme donar cap més dato ni de l'època en que's cantava ni del personatge a qui s'aludeix, que desde'l moment ignoro qui pot ser; es més: no crec que hagi existit mai el comtat d'Asp. Vaig anotarme la cansó, perquè era la parodia del *Comte l'Arnau*, la més solemnia que tenim y d'aire més antic, sens dubte. Diu aixís:

Esparver de llargues ungles — brutes de sang.
 Esparver de llargues ungles, — el comte d'Asp.
 Escupim la teva cara, — bort català.
 Escupim la teva cara, — el comte d'Asp.
 Cop de fals el cap te segui, — bort general.
 Cop de fals el cap te segui, — el comte d'Asp.
 Etc., etc.

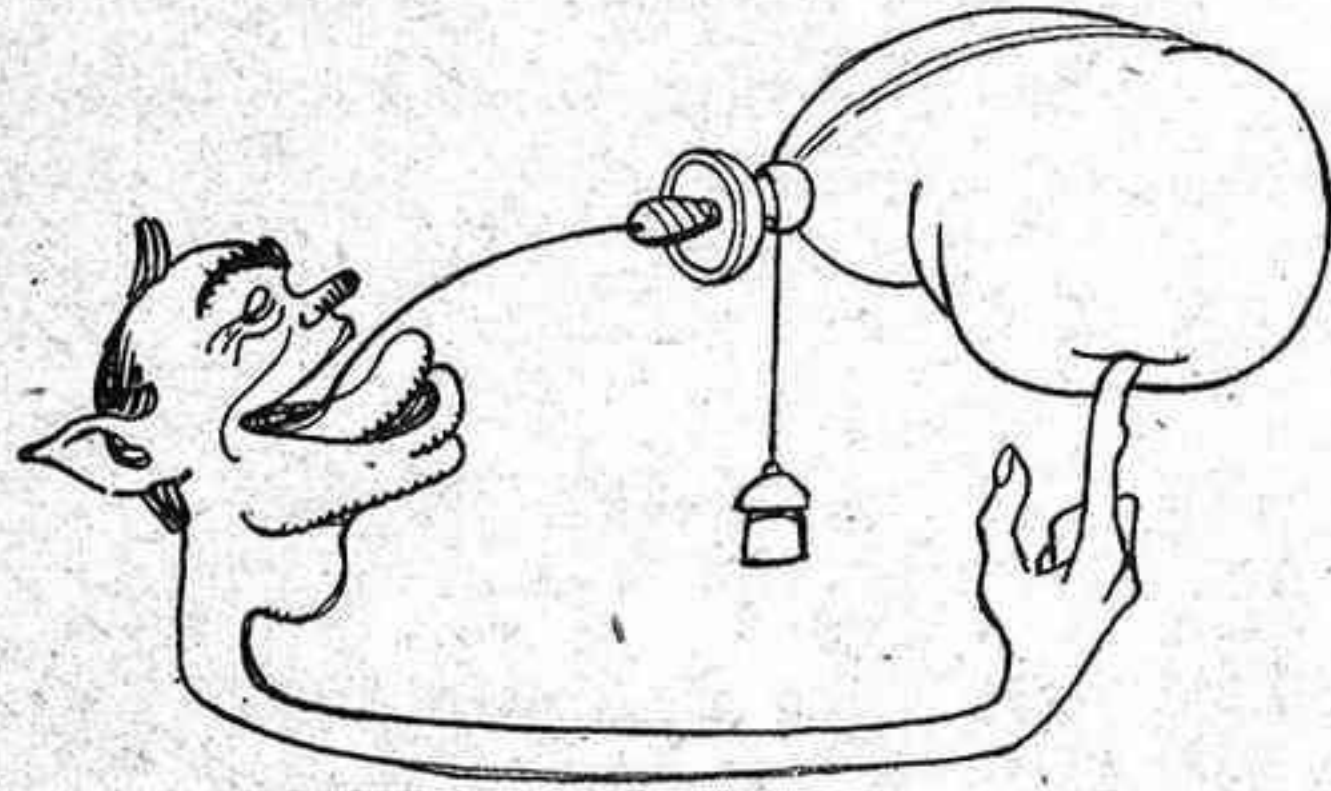
Y pera acabar la sèrie de cansons humorístiques ne posarem una de beure, que sempre són alegres. Es una cansó bàquica que musicalment es grandiosa y literariament és un desproposit pan-teista:

"De la terra surt el vi,
 el vi de la terra.
 Terrim, terram, terrim.
 Surt de la terra'l vi.
 ¡El vi de la terra!

De la terra va a la bota
el vi de la bota.
Botim, botam, botim.
Surt de la bota'l vi.
¡El vi de la bota!

Y va passant de la bota a la tassa, a la boca, a la panxa, a la
m..., desde aont

“El vi de la terra,
terrim, terram, terrim,
torna a la terra'l vi.
¡El vi de la terra!”

Aquesta ràpida ullada pel camp del cansoner humoristic, ex-
cloent la llarga serie de les cançons que no's poden estampar pel

caracter especial que tenen, provarà lo digne d'estudi que es la
materia y la finalitat que compleix. ¡Fer riure! Es molt humà,
molt difícil y molt *caritatiu*.

D'assumptes que fassin plorar se'n troben sempre, les tonades
tristes abunden massa; després d'una rialla espontania produida
pel judici contradictori que un mateix obre al fet que se li pre-
senta a examen, l'esperit queda explaiat, els nervis a to, el cos
descansa y les toxines de la tristor queden arreconades.

Quan germinen les rialles en el cervell s'obren les portes de
la clemencia y de la generositat. Feu riure a un criminal y el pu-
nyal li caurà de les mans; feu riure a un jutje y la ploma no voldrà
correr si ha de firmar una sentència condemnatoria.

¿Voleu guanyarvos la voluntat de la gent? Feulos riure.

El treball se fa passador cantant, tant pel poder del ritme, que
reglamenta la continuïtat de l'esfors, com per la distracció de l'es-
perit ab la cansó que l'atempera.

Viure, en el sentit complex de la paraula, es més penós enca-
ra que treballar, y per això no basten les cançons de ritme, sinó
que calen aquelles que involuntariament desarruguen les celles,
allunyen les cabories y fan esclafir la rialla.

Lo que s'ha de procurar es fer riure dignament al poble ab el
cap alt, la mirada serena y la consciencia tranquila. Trieuli, doncs,
cançons alegres, satíriques y humorístiques.

El poble que rigui aixís serà'l més feliç del món. ¡Desconfieu
d'un poble que rigui sense solta y d'un poble massa seriós!

ROSSEND SERRA Y PAGÉS

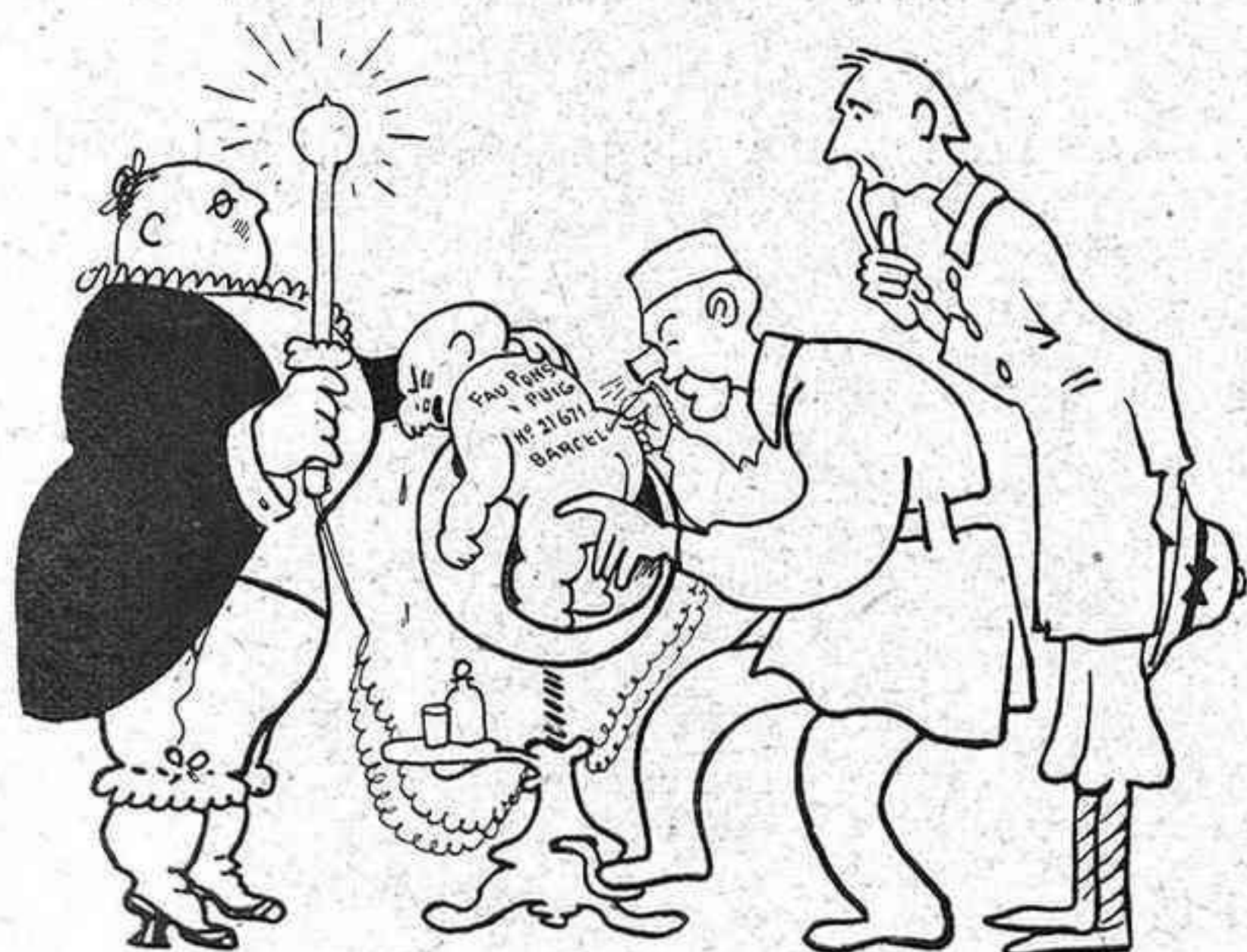
porcions fòra de mida. Ja no són el Llobregat y el Besòs les fites posades a tan superba creixensa. Saltant per damunt dels rius s'extén per la Costa desde Mongat a Garraf y són llurs barriades extremes Moncada, Rubí, Vallcarca y Olesa de Bonesvalls. Y entre caserius y edificis publics verdegem parcs y boscos y jardins y prats. Y no's veu cap xemeneia, ni cap campanar: pals y antenes y construccions metàliques atrevides per tot arreu. Y a dreta y a esquerra, fins a l'horitzó, tuberíes extranyes, xarxes fantàstiques de fil-ferros, agulles colossals enlairades. Y encara més amunt, un volejar perpetuu de recaders y aeroanants, proveits de les seves aletes individuals, venint y marxant com un mosquer monstruós o un vol de rats penats divagant per l'espai interminable.

Tot es nou: institucions, governs, costums, etc. El *Comitè directiu internacional* ha suprimit les guerres. No existeixen exèrcits: ni militarisme, ni antimilitarisme. El *Comitè directiu internacional* ha suprimit d'una plomada el Cel, l'Infern y el Purgatori. No hi ha, doncs, cultes ni religions. No existeixen clericals ni anticlericals. Ningú pensa en morir; tothom ansia viure. Això es la Ciutat nova: l'imperi de la Vida.

En tallers espaiosos, dotats de tot confort, sans, alegres, els treballadors fan llurs quefers. Labora'l poble: l'amo es la Ciutat. Els veïns sens distinció cada jorn fan la seva tasca: dues hores d'ocupació que la moderna maquinaria ha convertit en distracció agradosa, senzilla y lleu.

Les costums d'avui són ben diferents de les d'altre temps.

El recent nascut, abans del tercer dia es conduit a l'*Oficina demogràfica* del Districte. Se l'inscriu, anotant

totes les condicions personals: mida, pes, constitució, anomalies o senyes característiques y fotografia; una ve-

ritable y completa fitxa antropomètrica. Després, en lloc de batejarlo, passa a la *Secció de tatuatge*. A l'esquena se li tatúen els cognoms, patern y matern, la data del naixement y el nombre d'ordre: una especie de segell de correus de caracter indeleble. Sobre d'això tingueren lloc series, llargues y embrollades discussions, més al cap y a la fi's resolgué'l *tatuatge obligatori*, en raó a que l'home honrat ni pot ni deü desmentir jamai la seva personalitat, y menos en una Societat perfecta; y d'altra banda, són molts els beneficis que'l Comú pot reportarne y escassos els perjudicis que pot produir a l'individu.

Els vuit primers dies de la vida's dediquen a inoculacions preventives: vacuna de la verola, del *garrotillo*, del tifus, del sarampió, de la tuberculosi, etc., y queda l'infant a cobert de qualsevolga malaltia infecciosa.

Fins als vuit anys, vida vegetativa. Dels vuit als dotze comensa l'instrucció: una instrucció concentrada, senzilla y divertida. Les aules són a l'aire lliure y en ple jardí, a l'ombra de frondoses arbredes.

Allí s'ensenya desde petit a parlar el *Paulalio*, llengua internacional més facil que'l nostre *Esperanto*, que es tot lo que's pot dir.

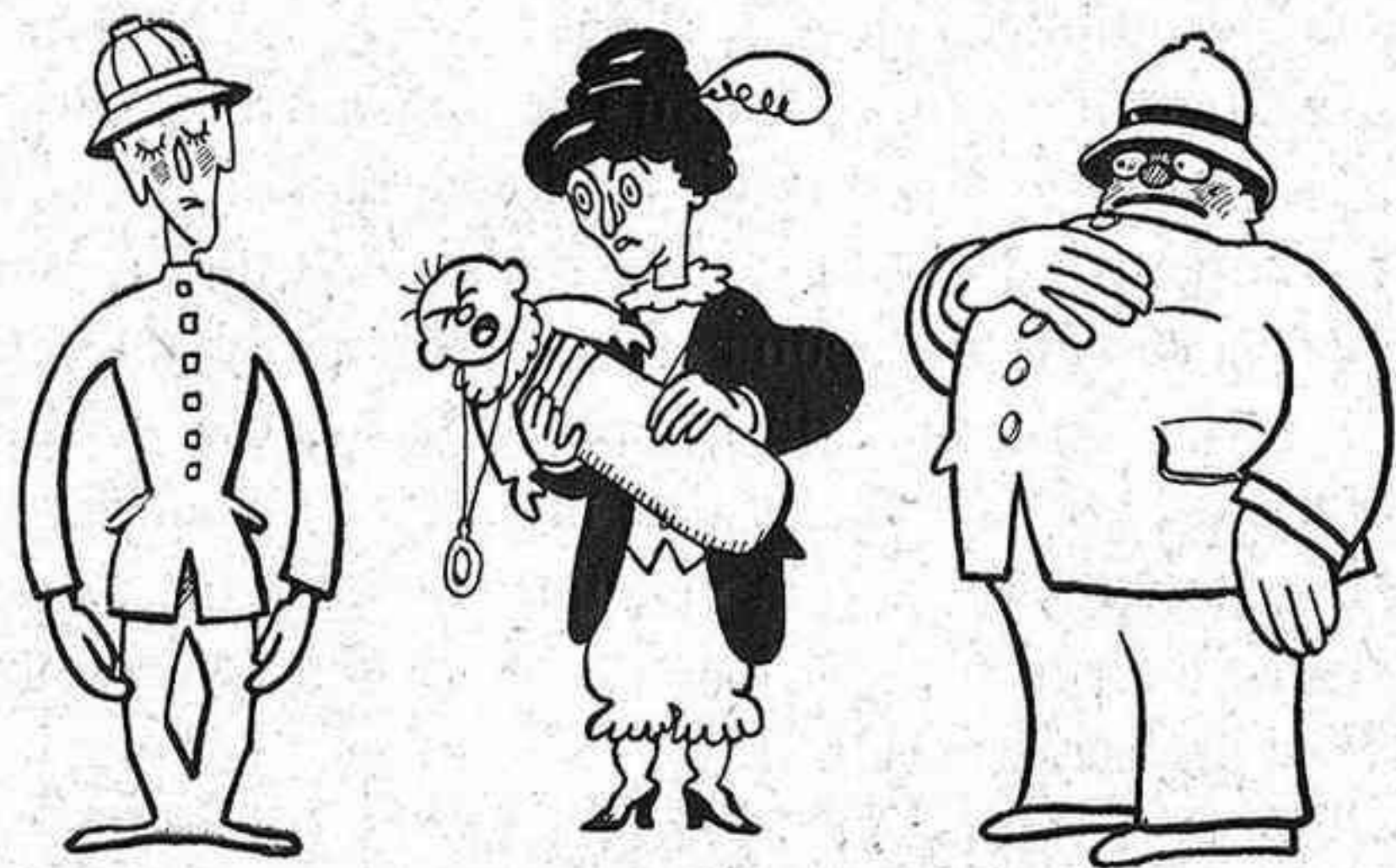
La caligrafia es elemental: ara s'escriu ab el *graf-fon-tak*, una maquineta que no fa més bulto que un joc de cartes o una petaca. L'instrument es perfeccionat: per una banda hi ha un punxó que escriu y per l'altra s'enraona. La paraula parlada queda immediatament escrita en virtut de la vibració especial de cada lletra. Tot paper aixís manuscrit, posat després damunt d'altre aparatet dit *el parlador*, es llegit en veu alta per la maquineta ab més claretat que'ls antics corrons fonografics.

Als divuit anys tothom va al sevei obligatori; no al servei militar, entenga's be: al servei comunal. Un any al servei de la ciutat, un any al servei de la comarca y dos anys al servei internacional.

El servei es mixte: intel·lectual y mecanic. Cervell y forces se posen a contribució, sempre dins d'un bon regim higienic. Més que una càrrega es un *sport* que dura quatre anys, en plena confraternitat juvenil. El servei comarcal fa que's conegui la regió propia, y l'internacional dona lloc a adquirir grans coneixements, gosar de

bons viatges y establir un tracte constant, recíproc y amistós que assegura la fraternitat universal, en raó a que tothom estima lo que coneix, y les relacions d'amistat y fins d'amor són freqüents y ben conservades.

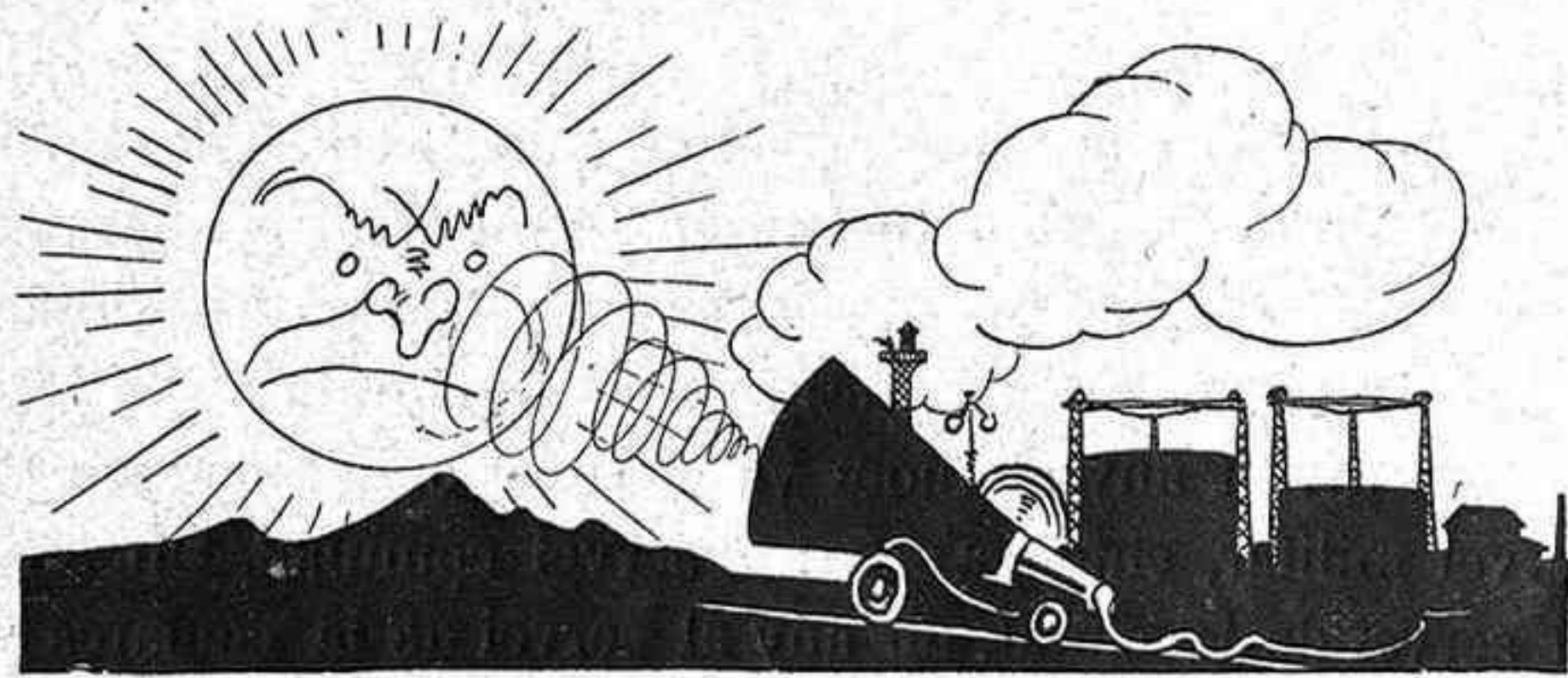
No hi ha matrimonis, però sí reconeixement obligatori dels fills per part dels pares. En cas de dubte, la mare elegeix. Com l'Estat manté a tothom y no hi han

classes socials, la mare no té interès en atribuir la paternitat a un ric. Y l'elegit tampoc té gaire empenyo en negarho, puig al fill no té altra obligació que donarli el congnom.

Quan un se mor se suprimeix l'enterrament. O se'n fa cendra al forn crematori, o's porta al diposit disolvent, una mena de safreig gran ple d'acids que en poca estona deixaten el cadavre com un bolado en un vas d'aigua. No hi ha misses, ni funerals, ni manifestacions de dol, ni seguicis fúnebres: els amics y coneguts envien targetes de pesa'm a la familia del difunt, y prou.

Els avenços de la ciencia han desterrat de l'ús comú el carbó de pedra y el gas pobre com a forces motrius y productores de llum. Pera'ls motors s'aprofiten les forces

del mar y les del vent. L'iluminació's fa per la llum solar: de dia s'amagatzema la llum que cau damunt de la terra, y, com qui recull l'aigua en una cisterna, els raigs solars s'acumulen en màquines especials d'aont surten a la nit, repartintse per la via pública y per dins

de les cases mitjansant una conducció molt ben encertada.

L'aigua y l'electricitat tenen grans aplicacions en medecina, millor dit, pera l'higiene pública y privada. S'han suprimit els remeis d'altres temps: res de drogues, extractes, tintures, alcaloides ni demés potingues. Quasi en desús els xerigots animals, s'ha lograt ab conreus delicadissims que la sava tinga especials propietats, tornant microbicides les plantes. Y mercès a tan hermosa treballa, certes fruites y verdures són preuats remeis pera prevenir y fins curar determinades malalties.

Cada quartel de la població compta ab un visurador higienista ab més poders que'ls governadors dels nostres temps.

Llensols, camises, estovalles, en fi, tota la roba blanca que constituia el parament d'una casa, ara es de paper. Un cop utilizada una pessa, 's llensa y's crema. Uns llibrets molt bufons de paper de seda serveixen de mocadors. Els fulls usats pel carrer són recullits en diposits especials.

Les vies públiques y els passeigs són nets com una

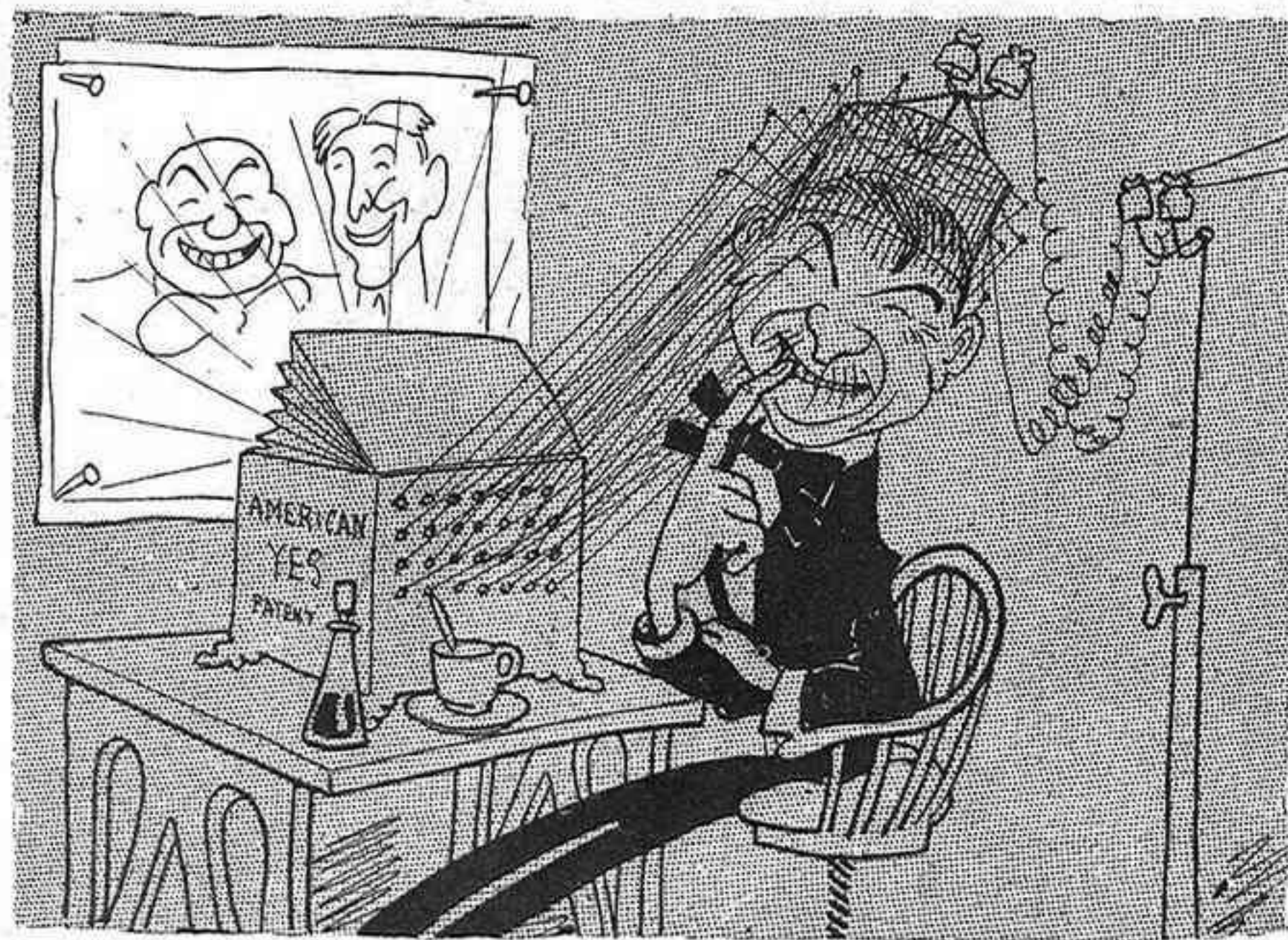
plata. Com no hi corren les cabres de la llet, ni gossos, ni cavalleries, perquèls veïculs van moguts pel radium, no té rès d'extrany.

No hi han cuines particulars y no hi han escombraries. Les cuines comunals serveixen els menjars rementlos el *bono* o butlletí corresponent. La distribució de menjars se fa ab aeroplà. Per una especie de xemeneia ab ascensor baixen les viandes y s'hi pugen els plats vuids, que són recullits en la mateixa forma.

La maquinaria arriba a l'extrem més inverossimil. Els automovils, les màquines d'escriure y de calcular y les superbes locomotores del nostre temps són joguines de canalla en comparansa de les d'avui.

Ja us he parlat de les aletes individuals. Són una meravella: una especie de motxilla ab motor de radium, té dues ales que penjen al costat com dos paraigües plegats. Un llistó pera seure y un altre pera apoiarhi els

peus, ajuntats com una escala de corda, completen l'aparatet, que no pesa gaire més de dos kilos. Penjada la mot-

xilla a les espatlles, se fa marxar la màquina, s'extenen les ales y l'home vola com una rata pinyada.

Hi han màquines pera exteriorisar les idees. El dibuixant, l'escultor o el novelista, ab la maquineta aplicada al front, impresiona una placa, ont queda fotografiat el dibuix, l'escultura o l'escena que imagina el seu cervell.

Damunt dels camps plou, neva, fa boira o llu el sol a voluntat de l'agricultor. Res de *rogativas ad petendam pluviam*. ¿Hi ha sequedat? Surt la màquina de fer rui-xats. ¿Se presenta un temporal? Res de tocs de bon temps. Vinga la màquina d'asserenar, un veritable bufanúvols que deixa'l firmament més polit que un mirall.

Un llibre com un missal podria escriure's de voler explicar una sola part de lo que porto vist.

No hi ha prempsa diaria. Ab el triomf de la Justicia y de la Fraternitat no's parla de política. El *Centre informatiu urbà* comunica a les cases els principals successos. ¿De quin modo? De manera prodigiosa.

Cada pis o habitació té un *takifotófono*, una pantalla de cinematograf que funciona al voltar una clau. Mitjansant una corrent fluídica apareixen a la tela, en escena viva, els fets culminants del dia, mentres una bocina va explicant la relació dels mateixos. Aixís un hom se n'entera, fins boi dinant si vol, com si ho hagués presenciat al mitg del carrer.

Pera lograr tal objecte, el *Centre informatiu urbà* compta ab milers de maquinetes receptores instalades per places y passeigs, jardins y vies públiques, fixades en totes direccions. Al rebre's la comunicació lluminosa la Central selecciona. Els mils y mils fets insubstancials que's registren son retirats. En cambi els que tenen interès public els aprofita, posant les películes impresionades en comunicació ab les pantalles o receptors domèstics.

Aixís l'he vista jo la Ciutat futura. Incomparablement hermosa, quasi perfectament sana, en ple bellugeig de progrés, en plena fruició de Vida, y no he pogut de menys que dirigirme al meu vell acompanyant, al qui va deixondarme de la secular catalepsia, y dirli entusiasmat:

— Ditxosos de vosaltres que heu assolit tan alt grau d'avens y de millora. ¡Vosaltres sí que podeu ben gaudir y vanagloriarvos d'esser felissos!—

El bon avi'm dirigi un suau cop d'ull amarat de fonda tristesa, y per sos llavis traspuà una sola paraula de dubte crudel y desesperador:

— ¿Felissos?

(Ilustracions de Picarol.)

XAVIER ALEMANY

Projecte de decoració, per SALVADOR ALARMA

L'IGNOSCENTA

— TRAGEDIA EN TRES QUADROS —

PERSONATGES

EL VELL PACIÀ, noble empobrit; 70 anys.
 DOROTEA, sa filla, molt hermosa; 25 anys.
 PERE D'ILDEVERT, espòs de Dorotea, noble ric, únic senyor del
 castell y terres del seu nom; 40 anys.
 MONTAGUT... }
 CERCÓS.... } nobles senyors, amics de Pere.
 BRUGUERA... }

ELIES..... }
 SERGI..... }
 BRULL..... } mossos y sirvents de Pere.
 SEBASTIÀ... }
 UN NEN..... }

L'acció en el gran castell d'Ildevert, en el Pirineu català, a les darreries del segle XVII.

QUADRO PRIMER

Gran sala en el castell de Pere d'Ildevert. Al fons ampla porta que dona a l'escala central de l'edifici. L'escala es de pedra, d'una sola llosana cada esgraó, y la voreja una ferma barana de fusta artísticament treballada. Puja de dreta a esquerra, forma un espaiós replà davant de la porta, y continúa vegétsela pujar en giravolt. Al fons de la caixa d'escala una gran finestra gòtica, un poc alta, ab hermosos vitratges de colors, que guaita a un pati interior del castell. A cada costat de la porta d'entrada, omplint els dos panys de mur, hi ha pintats dos frescs: el *Naixement de Jesús* y el *Devallament de la Creu*. A la dreta dues portes que són de dues cambres. A l'esquerra un gran finestral ab vitratges de colors y una bella columneta de marbre al mitg. Rics cortinatges y tapissos ab dibuixos representant escenes de guerra y de cassa, per les portes y finestra. Armes diverses, banyes de cervo, ullals de porc singlar, corns y trompetes de cassa ornamenten els murs. Cadires, sitials y sillons d'època. Una taula de roure davant de la finestra convenientment colocada y altres mobles propis del lloc y l'època.

A primera hora d'un bell matí primaveral. A fòra canten les aloses. Els primers raigs de llum fresca y rosada entren pel finestral obert. El vell Pacia està assegut contra la taula, vers el centre de l'escena, en un silló ab alt respalller. Té el cap baix y els brassos caiguts sobre els del silló. Una pausa breu. Entra Elies pel fons, venint de la dreta. S'acosta al seu amo parlantli ab afecte y molt respectuós.

ELIES

Senyor; ja apunta el jorn y vos encara no us heu reposat gens. Dormí us caldria...

PACIÀ

Dormir!... repòs!... dormir!... L'esperit vetlla neguitejat, com vols que'l cos repòsi?

ELIES

Mes el dia ja s'alsa; el cor s'alegra...

PACIÀ

Brilla el sol, pro jo soc dins nit obscura...

ELIES

Ab la llum del nou jorn vindrà la filla com ha vingut l'aucell que a fòra canta; l'aucell, nunci del sol... Alegre oiulo. Tots els mals de la nit son cant allunya.

PACIÀ

Per què la més fidel de les esposes a la llar del marit desde ahir manca?

ELIES

D'ahir?... Digueu dotze hores, sols... Compteules.

PACIÀ

Qui per eternitats les hores compta!...

ELIES

Maneume, mon senyor... si es que jo pugui minvar la vostra pena ab els meus passos...

PACIÀ

La cerquen cavallers, sirvents y mossos ab Ildevert al cap, y no la tornen...

(S'enfonza en el silló y mormola abatut.)

Senyor!... dissipa el vel d'aqueix misteri!

ELIES

No perdeu el coratge!

PACIÀ

Es viva o morta ma filla?...

ELIES

No ploreu. Aconsoleuvos ab la bona esperansa que fa viure.

PACIÀ

Oh! si un torrent de llàgrimes amargues me l'hagués de tornar, ma dolsa filla!...

ELIES

Mon cor, que vos sabeu la llei que us porta, me diu que tornarà prest. D'ell fieuvos. Un cor fidel a voltes endevina.

PACIÀ

Vesten, Elies, deixa'm. Per què's guarda ni un sol home aprop meu? Sols qui galopa com una furia en cerca de ma filla

m'es grat avui. Què'm cal a mi, vell pare?
Ab ella tinc el món; res tinc sense ella.

ELIES

Y plorareu tot sol desesperantvos...

PACIÀ

Tindries més coratge si tu fossis?
No tens cap filla, tu?

ELIES

Ni fill ni filla.

PACIÀ

Si no ets pare, què sabs del dol d'un pare?

ELIES (*anantsen*)

Seré a baix esperant les vostres ordres.

PACIÀ

Bon sirvent deù llegí en el cor de l'amo.
Pren un cavall, Elies, y galopa
de masia en hostal, del pla a montanya.
Demana a l'aire, y als camins, y als boscos,
y a gent de tota mena per ma filla.
Com nascut a Ildevert vull que se't doti
si tornes ab ma bona Dorotea.

ELIES

No pel dot, per amor, senyor, jo us juro
fer tot quant pot un home y més encara.

(*Se'n va corrent. Una pausa.*)

SERGI

(*criant a fòra, d'una finestra alta de l'esquerra*)

Eh! Brull!... No veus al lluny una corrúa
de gent que avensa pel camí d'Olestia
vers la plana coberta de gran boira?
Me sents, vell Brull?

PACIÀ

Crudel es la vellesa
quan ens despulla dels sentits deixantnos
com nau que guia inhabil timonaire!
Y no respon mon vetlla!... Oh! Sergi!... Sergi!...
Tórnali a preguntar!

SERGI

(*a fòra, com el primer cop*)

Què veus, Brull?... Digues...

PACIÀ

Ab veu aguda de clarí responli,
com se llensen al vent els crits de festa.

Massa tardes, oh Brull! Tu la montanya
el pla y la vall domines, fidel mosso.
Bon vell, si tos ulls d'àliga aperceben
ma Dorotea, a tu, venturós nunci,
te daré la millor de nostres vinyes.

SERGI

(*després d'una pausa, presentantse, fred y respectuós, a la porta*)

Senyor: diu Brull que aquesta gent que passa
són uns marxants de bestiar que compren
bous y ovelles en gros. Tornen a vila
sense tocâ al castell...

PACIÀ

Oh! prompte, Sergi,
corre a trobarlos!

SERGI

Mes per què, mon amo?

PACIÀ

Sabem d'ont venen y què poden dirnos?
De tot arreu pot vindre la llum clara!

SERGI

Aquets marxants, senyor? Y ho podeu creure?
Ells van a pas de bou, mentres els vostres
galopen com el vent y ningú arriba
ab noves al castell...

PACIÀ

Demano passos
y no raons!

SERGI

Senyor, cal que s'escolti
lo que s'ha dit per bé.

PACIÀ

Un pas que donis
en cerca de ma filla es millor cosa
que cent consells dels teus.

SERGI

Mes les paraules
fan clarô al seny, y a vos la pena us cega...

PACIÀ

Cap mortal hi veu clar dintre la fosca.

SERGI

A les palpentos l'un pot guiâ a l'altre.

PACIÀ

Bon home fores, Sergi, si logressis
a menys paraules ajuntar més obres.
Per què restes avui dintre de casa?
Ets massa vell pera cercar ma filla?

ELIES

Oh Deu!... què no faria jo per ella?
De genollons pel bosc, entre argelagues,
o descals pels rostolls avensaria,
tot per trobarla... no'm creieu, mon amo?

PACIÀ

Pobre de fets y de paraules prodigi!
Sempre ho he vist igual. Ah, orgullós Sergi!
Tu no has nascut per' creure; no tens ànima
de sirvent. Tu no sabs com plau a l'amo
veure's atès sense enutjoses rèpliques.

SERGI (*ab orgull*)

Com una roda pinten la fortuna.
En altre temps, senyor, com vos manava;
com vos casal y bons sirvents tenia.
Mes ara, mon senyor, la raó es vostra.
Un sirvent cal que siga, davant l'amo,
a totes hores un sirvent. Quan l'arbre
ha caigut sota els cops de la tempesta
no s'alsa més... Senyor, ja us obeeixo.
Si per ventura us porto vostra filla
espero que la vostra recompensa
d'aquesta esclavitut per sempre'm lliuri.

(*De la porta.*)

Si el noble cau, voleu encar que senti
l'ultratge de serví humilment als altres?

(*Se'n va per la dreta del fons.*)

PACIÀ

Aquest home'm pertorba... em fa l'efecte
d'un vi de calitat al que una extranya
droga s'hi mescla... enterboleix la vista
y el seny...

(*De sobte, com si li manqués la paraula, cau
aturdit a la cadira. Llarga pausa.*)

BRULL

(*apareixent pel fons ab certa temor*)

Com a cavall els sirvents fugen
y us deixen a vos sol, mon senyor y amo?

PACIÀ

Ben arribat ets, Brull, aquí a ma vora.
Suara me pensava que'm moria.
Me mancava l'alè...

BRULL

Voleu que us porti
al vostre llit?

PACIÀ

No, Brull! No tal vergonya!
Quan mos sirvents tots corren, quan tu, encara
ab els teus anys, dalt de la torra vetlles
tota la nit... jo, el pare, m'ageuria?
Prenme ab tu a dalt, que vull resâ en l'altura.
Vull demanâ al bon Deu per què'm flagella,
a mi, que no he fet mal, jo, que soc pobre
y que no tinc orgull ni set de ditxa...

BRULL

Voleu que a la capella us acompanyi?

PACIÀ

No dins de la capella trista y fosca...
En la més alta torre vull resarli,
de cara al cel, ont resplendeix sa imatge.
Allí la llum y l'aire, els camps y els boscos,
tot vull que pregui ab mi, tot lo que essencia
cobra y reb d'ell y's mou sota ses ordres.

BRULL

Millô us seria reposâ en la cambra...

PACIÀ

Vull demanâ al Senyor què es de ma filla! ..

BRULL

Qui hagi fet mal an ella, ail del gran castic
que'l bon Deu li reserva!... Que ella es bona
per tots...

PACIÀ

Y dolsa y pura...

BRULL

Y viu tan trista!...

PACIÀ

Y perquè viu tan trista, Brull, ho ignores?

BRULL

Mon senyor, jo no sé..., no m'atreveixo...

PACIÀ

Sembla que hi ha un secret en la teva ànima.

BRULL

Ella ab el seu espòs no es prou ditxosa.

PACIÀ (*commós*)

Jo no sé res. Ja vell, en eixes terres
vaig pujar per seguir la meva filla;
vell, quan el seny y tot sentit tremola...
Oh! la sort de ma bona Dorotea,
casada ab un hereu d'alta nissaga,
noble y valent guerrê estimat dels prínceps!
Cosa més gran els somnis no l'engendren
y ab tal grandesa ni la ditxa's troba.
Jo vivia ab més pau vora la riba
del riu que m'ha vist neixe y que ara anyoro.
Y ella, ma filla, no es tampoc ditxosa,
que se m'acosta, m'amanyaga, 'm besa
pera alegrarme a mi... mes ella plora...
Per què dèu plorar, Brull, que no sab dirho,
o no vol dirho, sobre'l cor d'un pare?

BRULL

Perquè, senyor, com vos hèu dit, es bona
la vostra filla. Y com la neu es blanca
la seva ànima. Y com la mel es dolça
tota ella. Com vell bàlsem es tota ella.
Y ab tot això molt jove. De la vida
porta tota la llum y no cap ombra.
Mentres que l'amo tristament devalla
sota un pes de neguits y aspres angoixes.
Sa joventut fou tèrbola, y moguda
per tantes passions, que ara sols resta
dintre'l seu cor una secô amarganta.

PACIÀ

Y per res sent amor ni res desitja,
y lo que té, essent molt, son cor no omple.

BRULL

Com aquell dia tal avui me'l miro
que vingué silenciós com un sepulcre
de retorn de sa vida aventurera
després forsa anys que, morts avis i pares,
corria terra, al coll solta la brida. (*Pausa.*)
Mes, passat temps, un jorn semblà alegrarse.
Parlà de casament y d'una noia
que vora l'Ebre conegut havia.
Tot ne semblava enamorat, somreia,
joiós, parlant de tanta d'hermosura.
Contes d'amor contava a les vesprades
y de bo foll d'amor tots el creguerem.
Y així devia ser, doncs com s'explica
que l'home ric se casi ab una pobra?

PACIÀ

Així va ser. Tan noble com la seva
fou nostra casa desvalguda. Un dia

un cavaller s'hi presentà de sobte.
—De si teniu un fill vinc a parlarvos.
—Per ben mort l'he donat—faig per resposta—
Que va fugir de casa maleintme
y sempre en guerra ab mi y ab Deu estava.
Res més sé d'ell,—vaig dirli—y Deu el tingui
a l'infern esbravant la seva furia.—
Ell respongué que tal el meu fill era;
que irat y furiós com jo'l pintava
y venjatiu, tal conegut l'havia.
Y de llunyanes terres aventures
va dirme; y ab mon fill l'amistat forta
que ell tingué, y com un jorn de crua guerra
van separarse sens que's retrobessin.
Ma filla era aprop meu, trista y plorosa,
sens record del germà. Ell la mirava;
tot mirantla, encantat, de mi's distreia...
Així va enamorar-se de ma filla. (*Pausa.*)

BRULL

Oh! pare malhaurat com mai cap altre
qui parla del seu fill sens beneirlo!

PACIÀ

Malhaurat es el vell que sens fills resta! (*Pausa.*)

BRULL

Oh, no temeu per ella, que es tant bona!
Jo us dic: qui mal li fassi, ai! del gran castic
que'l bon Deu li reserva...

PACIÀ

Una tristesa
de mort omple mon cor... Anem! Vull aire!
(*S'alsa pera avensar cap al fons.*)
A la llum del Senyor que'ns ilumini!
(*Quan vol avensar, acompanyat de Brull, les
cames li fallen y s'aclofa alsant els bras-
sos en oració.*)

BRULL

(*sostenintlo a mitg aire*)

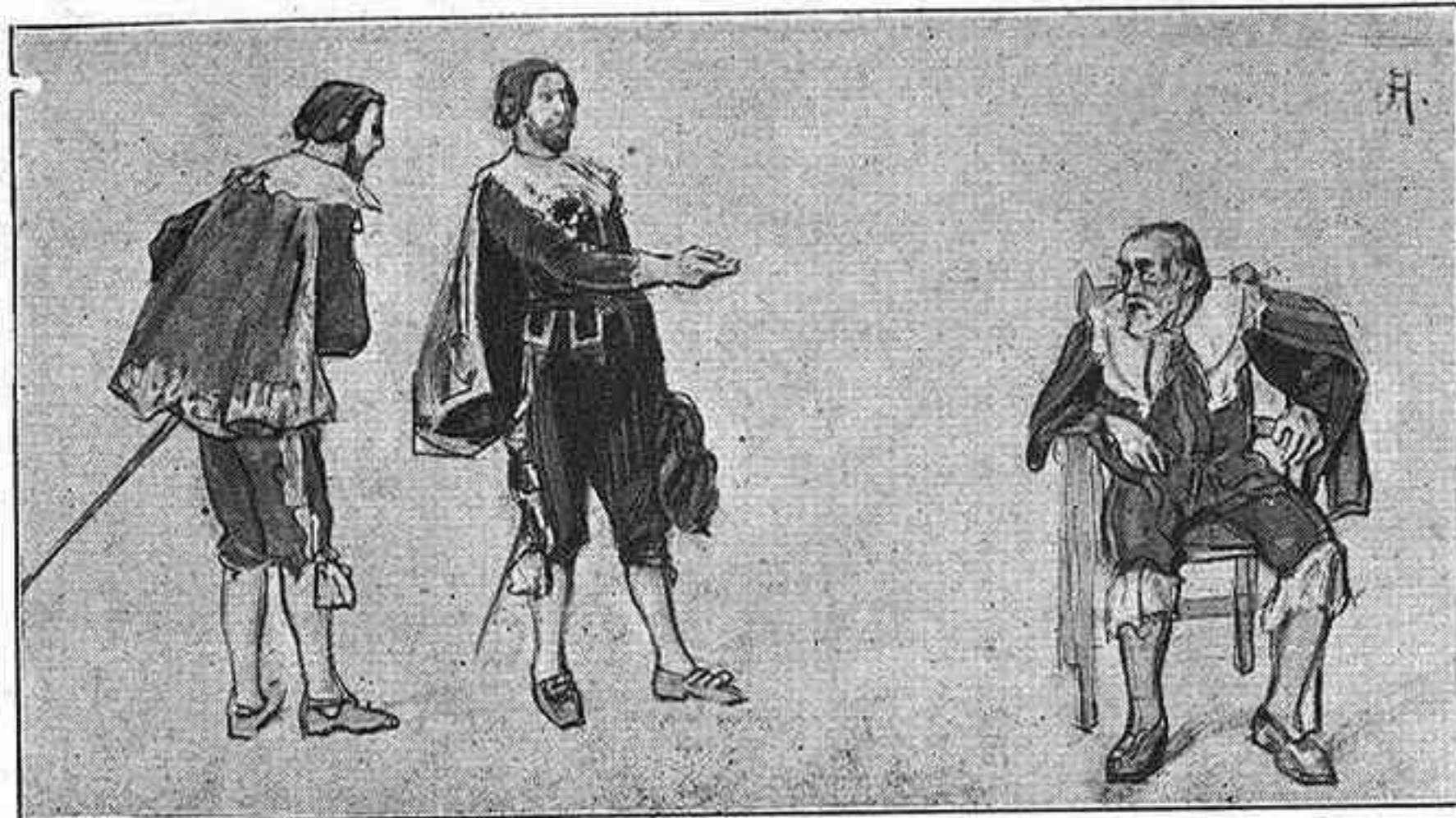
Pera pujâ a l'altura us manca forsa.

QUADRO SEGON

Mateixa habitació.

Hora avensada del matí; el sol ja té la gran esplendor del mitgdia y omple de boja llum tota la sala. A fòra, venint per la finestra, zumzits d'abelles y perfums de flors. El vell Pacià, assegut a la cadira de brassos, té el cap caigut sobre'l pit y tot el cos sense actitut ni geste, làs, enfonzat en sòn profon, meitat desvaneixement, produït pel dolor y la fadiga. Se sent el trot d'arribada de dos cavalls. Una gran pausa. Entren Montagut y Cercós pel fons dreta.

CERCÓS

Aquí arribem sense trobar persona;
sembla un fossà el castell pel gran silenci...

MONTAGUT (*dirigintse al vell*)

De tan lluny com venim... Senyor... dormieu?

CERCÓS (*acostantshi més*)

No respon, Montagut. Acosta't... veulo.

MONTAGUT

El dolor li ha robat les seves forces
y, com un lent narcotic, la fadiga,
fentlo adormí, ha calmat la seva pena.
Si li portessim una dolça nova
d'aquelles que'l cor reb ab alegria
no desvetllarlo prest fora culpable...
Mes diga'm: com podrà agrair la nostra
solicitud, Cercós?... car desvetllarlo
es cridarlo a sofrir mentres reposa.

CERCÓS

Dorm la vellesa al caire de la vida;
per una breu estona els ulls acluca
y els obre en les regions de pau eterna.
Tranquil no estic fins a sentir que'ns parli.

MONTAGUT

Mals y temors són encomanadissos.
Desvetlleuvos, senyor! Eh! Desvetlleuvos!
Montagut y Cercós són aprop vostre!
Prompte, crida la gent!

CERCÓS

Jo be ho temia,
que sempre crida mals la malhauransa.
(*Surt al replà.*)
Eh!... Gent!... Aquí!... Ont sou?... Elies!... Mònica!...
Aquí!... Socors!...

UN NEN (*abaix*)

Qui crida?

CERCÓS

No'm coneixes?

Soc jo... Cercós...

MONTAGUT

Els ulls mou y respira.

EL NEN (*presentantse a la porta*)

Què volieu, senyor?

CERCÓS

Ont són els mossos
que fins aquí hem pujat sens veure una ànima?

EL NEN

Són fòra tots.

MONTAGUT

La casa deixen sola
ab un vell y un infant! Ont són?

EL NEN

Elies

y després Sergi, l'un aprop de l'altre,
han sortit a cavall com dues furies...

MONTAGUT

Y les dònnes, ont són? Caldria que elles...

EL NEN

A l'ermita del Puig a fer pregaries
pel bon retorn de la mestressa.

PACIÀ

(*removentse penosament y movent les mans com qui cerca
en el buid*)

Filla!...

Ah!... ma filla!...

CERCÓS

Senyor!...

MONTAGUT

Som amics vostres. (*El nen se'n va.*)

PACIÀ (*encara dintre'l somni*)

Ma filla ont es?

MONTAGUT

Encar no podem dirvosho.

PACIÀ

Si aquí jo l'he sentida!

CERCÓS

Pobre pare!

MONTAGUT

En vostre cor l'haureu sentit, sens dubte, parlantvos dolsament, mes no era ella, sinó una ilusió vostra...

PACIÀ

No m'enganyes, bon Montagut, ni tu?... Pro jo l'he vista quan l'heu passada per aquí malalta. Del seu cor s'exhalava una gran queixa, el coll torsat sobre l'espatlla duia...

MONTAGUT

Us juro que ignorem de Dorotea la sòrt... (Oh! Deu! li he dit de faisó dura!...) Mes tants la cerquen, que entre vostres brassos prou la tindreu abans que'l dia caigui.

PACIÀ

Digueume, doncs, per què heu vingut suara?

MONTAGUT

Tan gran era la nostra impaciencia per arribâ y saber d'Ildevert noves que'l nostre cor perdé sa valentia entre esperances y temors, puig mentres nosaltres cavalcavem neguitosos ell podia tornâ ab sa esposa amada. No més l'afecte ha estat conseller nostre; no'ns ha mogut l'enuig ni la fadiga. Y així provemli, amic. A baix esperen nostres cavalls. El jorn es llarg encara. La marxa reprenem. Quan la nit tombi joiós abressareu la vostra filla.

PACIÀ

Malgrat vostres paraules, ombres mudes me sembleu, que la calma al cor no porten. Arbre sens branques soc y soca vella sense plansons... Senyor..., per què no envies un llam del cel que'm fassi caure en cendres?

CERCÓS

Moume a pietat y cap paraula trobo que pugui confortarlo en sa gran pena.

MONTAGUT

Les paraules no calmen, ans exciten com una gota d'aigua sobre un ferro roent. Anem, Cercós!... La nostra marxa millor que'ls mots li portarà un alivi...

CERCÓS

Amic, sento cavalls.

PACIÀ

Brull, calla!

MONTAGUT

Escolta; que es Ildevert diria.

PACIÀ

Sol ve.

MONTAGUT

Sembla que més de dos cavalls ab ell s'acosten.

PACIÀ

Y encar que mil siguessin, sols vindrien mentres Brull calli...

CERCÓS (*que guaita a la finestra*)

Els són; ja descavalquen. Demostren els cavalls, inflats de nassos y escumoses les anques, la furiosa marxa que'ls ha portat. Ell descavalca sense destresa, ell, mestre en eixa art nostra! Senyor, feu el cor fort, encomaneuli fortaleza.

PACIÀ

Fort semblaré si callo; si parlo'm trairé...

MONTAGUT

Doncs esforceuvos. En tant jo vaig a rebre'l.

(*S'en va per la dreta. Una pausa.*)
(*Silenci. Cercós s'assenta.*)

ILDEVERT

(*entrant acompanyat de Montagut y de Bruguera,
dirigintse al primer*)

No parlis més; ja sé que no m'haurieu deixat entrà en mes terres sens donarme la bona nova... Ja les forses perdo. (*S'assenta abatut.*)

BRUGUERA

Tot cavalcant vers el castell, me deia:
«Montagut y Cercós, homs de fortuna,
l'hauran trobada ja...»

MONTAGUT

Ab tal fe venia.
Ara m'heu aterrat! Per què tornaveu?
Era una caritat que al trist li feieu.

CERCÓS

Qui resisteix l'afany de saber noves?

BRUGUERA

Igual desitg ens feu venir pressosos.

ILDEVERT

De quan que sou aquí?

MONTAGUT

Fa curta estona
y a punt estavem de partir...

ILDEVERT

Bruguera,
guarda son pare, tu. Jo ab ells m'ajunto.

SEBASTIÀ

(*entrant y dirigintse a Ildevert*)

A vostres ordres soc.

PACIÀ

Sebastià, vina,
acompanya'm a dalt!

ILDEVERT

Aont, mon pare?

PACIÀ

A dalt, ont sol estigui. Planys de dones,
llàgrimes y gemecs el cor me nuen.
Deixeu que'ls vells en moll dolor s'enfonzin;
els joves combateulo ab energia.
Jo tos forts anys envejo y ma vellesa
escauria millô als homes que corren...

ILDEVERT

Calleu o aneusen! Vostre to m'insulta!
Oh vell! m'averkonyiu ab eix cor vostre
massa ferm y massa alt, quan jo esperava
trobarvos ab la galta encara humida
de llàgrimes, y tot corvat ja us veia,
rompuda eixa vellesa abans tan forta.
Jo esperava llensarme en vostres brassos,
y sobre vostre pit, com dues d'ones,
plorar nostres dolors germans... Y us trobo
més ferm que jo, que a mi l'angoixa'm mata...
(*Dona un pas el vell per no trairse ab el seu dolor.*)
Te'n vas sense plorar... tu, el vell, el pare,
t'aguantés dret, y jo aplanat me sento
com un trist gra de pols sota la roda.

PACIÀ

Gurada el dolô y corre a cercar ma filla.
Millor que'l plô es la cursa...

BRULL (*de molt alt, just perceptible*)

Dorotea!

PACIÀ

Brull es!

ILDEVERT

D'ont ve? Què diu?

PACIÀ

Ma filla torna!

BRULL

(*a fôra, més aprop*)

Beneït siga Deu! Senyô!... alegreuvos!...

MONTAGUT (*a Ildevert*)

Aquesta veu te torna la ventura.

BRULL

(*apareixent a l'escala y baixant*)

Pare, ja heu recobrat la vostra filla!
Senyô Ildevert, teniu aprop l'esposa!

ILDEVERT

(*S'avensa a rebre'l quan ell entra a la sala.*)

Ab qui ve? Per ont ve? D'ont la vegeres?...

BRULL

Al lluny tenia extesa la mirada
per apercebre serra y vall... tot d'una...

ILDEVERT

Estalvia paraules!... Prompte... diga'm
ont cal anarla a rebre... aont pot esser.

BRULL

Del bosc veí ha sortit baixant vers l'horta;
cap al castell s'encaminava dreta
y sola, pro d'una manera extranya!...

PACIÀ

Mon Brull, què vols? Demana...

ILDEVERT (*a Brull*)

Primer guia'ns.

Vetlla son pare, Sebastià. Vosaltres
acompanyeume tots... Per fi l'esposa
torna a l'espòs després d'aquet misteri
que anem a descobrir...

BRULL

(*qui, pera guiarlos, ha avensat fins al replà, exclama:*)

Senyor, mireula!

(*Tots queden sorpresos de la presencia d'ella,
perquè té el rostre molt palid, perquè el*

*veurela produeix esgarrifansa, tant en sa
expressió s'hi marca lo terrible, malgrat
mostrarse severa y altiva.*)

ILDEVERT

(*Commós tot ell, se li acosta, mentres ella permaneceix
silenciosa.*)

Per terrible que fos lo que'ns diguessis
més no pot serho que la teva perdua.
Quan de la mort un hom a vida torna,
quins mals cruents podran espardir-lo?
Gentil esposa!... Tendra Dorotea,
abrassa'm, y els amics també, abrasseume.
Un moribon jo soc tornat a vida
viva mirant a la qui creia morta.

PACIÀ

Senyor!... Senyor!... m'ofego del gran aire
que entra en mon pit!... Senyor!... doncs, si les penes
no maten, mataran les alegries?
Ma bona filla, vina aquí als meus brassos!

(*Ella s'hi acosta.*)

MONTAGUT

(*volent dissipar el malestar*)

Ara tota la pena's torni en festa!

CERCÓS

Per ella alsem la copa ab alegria!
Mitgjorn s'acosta, amics... (*A Ildevert.*) Tu dona ordres
per' celebrâ el retorn de faisó esplèndida.

BRUGUERA (*als dos amics*)

Mireu que sos ulls gelen y es com marbre
de blanc son rostre...

PACIÀ

Parla, oh! parla, filla!...

ILDEVERT

Ton rostre y ton silenci al cor no duen
la pau que prometia ta presencia
y el contorben encara... Parla, esposa...

DOROTEA

Parlaré sols davant l'espòs y el pare.

MONTAGUT

Nostra amistat no'ns diu més que obeirvos.

(*Se'n va y silenciosament el segueixen amics
y sirvents.*)

ILDEVERT

Fidels amics, no abandoneu ma casa;
necessito la vostra companyia.

PACIÀ
Ma filla, quins mals vens a anunciarnos?

ILDEVERT
L'ansia'm té cor-glassat... Esposa, parla.

DOROTEA
L'horror més gran que pot sofrir una dona
jo he sofert eixa nit...

PACIÀ
Quina horror, filla?

DOROTEA
D'un home jo he sentit el vil ultratge...

ILDEVERT
Un home! Oh Deu! Com fou! Qui era l'home!
Y eix vil ont para? Tu el coneixeries
o el coneixies ja?

DOROTEA
Ho ignoro encara.
Mes ab cap viu podré jamai confondre'l.

ILDEVERT
Per què?

DOROTEA
Ja no existeix.

ILDEVERT
Oh, noble esposa!
Al teu ultratjador tu has fet justícia?

DOROTEA
Ell mateix se l'ha feta.

ILDEVERT
Pel cel, parla!

PACIÀ
Ma filla, que m'ofego, parla!

ILDEVERT
Digues;
no les paraules a mitg dir te'n tornis!
Aont s'ha mort! Ont es! Eix mort vull veure!

DOROTEA
Prompte'l veuràs!

ILDEVERT
Com el veuré?

DOROTEA
Tos mossos
m'han trobat vora d'ell, esmaperduda,
al sortí a la claror d'entre unes roques
que formen una balma solitaria...
A Guiu y Lluc he ordenat que'l portin
per' reconeixel tu... De tu parlava
al morir...

PACIÀ
D'eixa fosca treunos, filla!

ILDEVERT
D'ont ve aquet cop ignoro, esposa meva.
Digues com fou per si una llum s'abranda...

DOROTEA
Ab els amics alegrement partires
al sò del corn, y jo, mancantme l'aire,
deixo l'ombrós castell darrera vostre
y pel camí que entre alzinars s'eleva
volia anar fins a la roca blava,
ont tants cops t'he esperat al caure el dia,
y allí de tos cavalls la polsaguera
veure aixecarse al devallâ a la plana.
Del sol ponent m'hi convidava l'hora.
Al traspasar la vall fonda y humida
de l'aigua que allí hi baixa de l'altura,
com el sol ja's ponia, y allí l'ombra
sempre es espessa per l'abundor d'arbres,
una extranya remò'm feu perdre aquella
dolsa pau del meu cor que'm conduia.
De sobte un home va sortí entre branques,
a mi s'acosta ab manifesta furia,
crido, la veu se'm glassa dins la gorja,
y'm sento presa d'ell com entre ferros.

ILDEVERT
Oh! el vil felló!

PACIÀ
Ai, filla meva, parla!

DOROTEA
Del fons del cor una suprema forsa
m'arrencà un crit... Y ell sord. Ja dominava
la nit. Orientantse a les palpentes
m'entrà silenciós dintre unes roques
y'm portà en un lloc fred dessota terra.
Tan lluny del món llavors vaig sentirme
que sens cridâ en sos brassos caigui morta.

PACIÀ
Monstre sortit d'una bagassa horrible,
si acàs tens filles, que igual sort els vingui,

PERTENENT A LA BIBLIOTECA
ATENED BARCELONES

y sinó, que ton ànima feréstega,
ni abans ni après de l'eternal judici
repòs no trobi, per mals vents moguda...

ILDEVERT

Parla fins a aclarí el misteri horrible!

DOROTEA

Al despertar, enfront d'ell, vaig suplicarli
que la mort me donés; o be que, lliure,
al castell de l'espòs me deixés correr.
—Per ell no hi tornaràs com ne sortires
—digué, y prenentme tota per la forsa,
ab menasses de mort, vil, m'obligava
a sos desitgs mostrarme complascenta.
Era inutil plorar... Mon pit, mos brassos
porten l'empremta dels seus dits furiosos.
A claps, a claps, ma carn blavenca's mostra
sota l'ultratge de les seves urpes.
Si ma sang no vessà, prou la ferida
incurable la porto dintre l'ànima.
Ja la llum del matí, per una esclatxa
oberta entre les roques, penetrava
dintre la balma fonda y va banyarlo.
Va semblar que la llum l'averkonyia.
Llavors novament vaig suplicarli.
Ell semblava entendre poca cosa
y'm mirava en els ulls y sense furia.
Ma veu se feu més tendra y suplicant
dolsa brollant del fons del cor, humida
de plors, y ab l'espantat accent de nena
implorant a un lleig monstre vist en somnis.
En tant, mon pit desnú enfòra's mostrava
sens mena de pudor, que l'esglai era
més fort que la vergonya... y en ma sina
penjava el medalló que de la mare
guarda el retrat y un floc de cabells negres.
L'home, de sobte, ab gran esglai me mira.
Quina mirada que'm travessà tota!
—Te dius tu Dorotea?—'m preguntava.
—Sí—vaig respondre.—'S deia Magdalena
ta mare?—Sí—vaig dirli, y's torna livid;
ab son punyal colpeix son si, sos brassos
extén vers mi clamant perdó, y s'aterra.

MONTAGUT (*apareixent pel fons*)

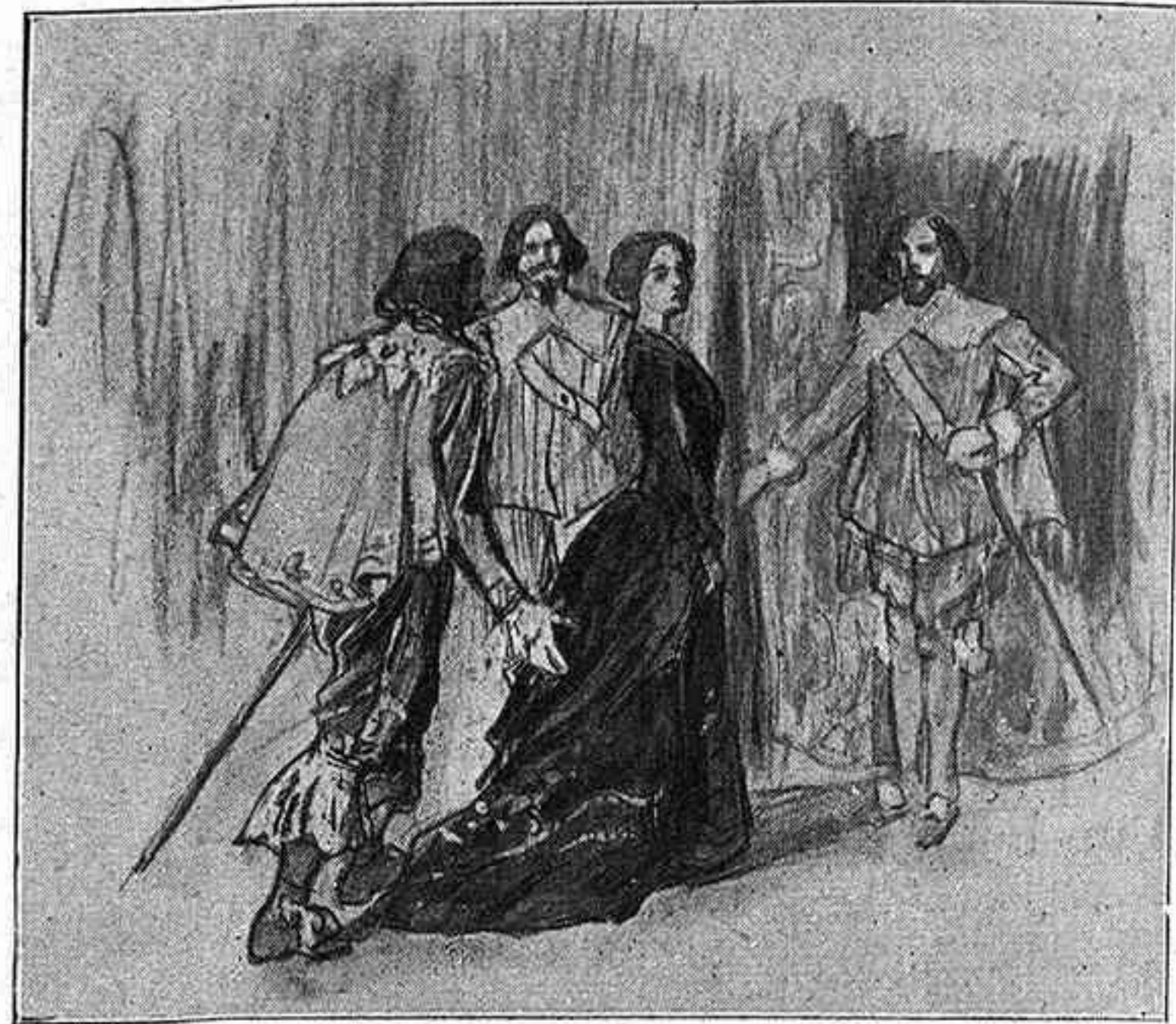
Bon Ildevert, què passa a casa vostra?
Tos mossos Guiu y Lluc al castell venen
portant una civera ab un cadavre...

DOROTEA

Prompte, espòs meu, anem! Tu sols pots dirme
qui es el mort; tu sols aquet misteri
pots aclarirme. Anem!

ILDEVERT

Ma esposa, resta.
No tinc coratge per mirâ aquest home!

QUADRO TERCER

Mateixa habitació

*Mitgdia. Brilla el jorn de primavera ab tota sa forsa.
Dorotea està assentada en el silló de son pare. Ildevert
a la vora li parla dolsament.*

ILDEVERT

Terribles mals has soportat, ma esposa,
en breus hores, mes cal asserenarte.
Si'l mal es greu, la causa n'es lleugera.
A tots ens pot ocorre un jorn ser víctimes
d'un foll desesperat que l'atzar posi
en nostra via...

DOROTEA

No l'atzar va durlo.
Pera acomplir venjansa ell m'esperava.
Tu sabs quina venjansa, tu que restes
confós y ple d'espant...

ILDEVERT

Tos mals jo sento!

DOROTEA

Ara el present es lluny de la teva ànima
y lo llunyà present... De mi t'oblides
tot y sent jo a la qui tens presenta.

ILDEVERT

Me perdo entre tenebres com ma esposa.

DOROTEA

Massa clar sembles veurehi y t'espantes.

ILDEVERT

Per què ho suposes?

DOROTEA

En ton cor llegeixo.
Aquest home coneixes!

ILDEVERT

Que no, 't juro!

DOROTEA

Per què no'l veus, primer que fer tal jura?

ILDEVERT

Me miraries, doncs, com una hiena,
encesos d'ira els ulls, sobre ell llensarme
sens respectar la mort?...

DOROTEA

Ara que'm deixes
sens guia ni clarò, ab horror te miro.
L'afany de descobrí qui es aqueix monstre
y el misteri del fet tota'm tortura.
Ah! tu hi veus clar y a mi la llum me negues!

ILDEVERT

Que jo hi veig clar!... Dintre mon cap s'hi agiten
mil quimeres extranyes que'm pertorben.
A voltes penso... ara mateix rodava
pel meu cervell... oh!... Una de tantes coses
que l'imaginació enfebrada engendra...

DOROTEA

Mes digues què pensaves...

ILDEVERT

No seria
un antic pretendent que amor en odi
ha convertit?

DOROTEA

Espòs, per què menteixes?
Prou sabs que era una nena encara el dia
que vaig rebre el primer bes de tos llavis.
Encar d'amor m'havia dit cap home
paraules, ni en l'esguard n'endavinava.
Tu el primer y tu l'unic, tu sables
el meu cor encisar contantme lluites
y aventures guerrereres de ta vida.
Quan dels brassos del pare als teus passava
els cabells destrenats encara duia.
Oh! mon espòs, be prou que te'n recordes!

MONTAGUT (*apareixen pel fons*)

A baix, el vell, irat contra tu crida;
crida que ets amollit com una fembra.
Tot sol vol anà a veure aquet cadavre
y mos amics ja contenir no'l poden.

DOROTEA

El meu pare a qui els anys corven l'espatlla
ab més braó que tu!... No't fa vergonya?

MONTAGUT

A baix tothom extranya que aquí restis
com una noia enfront la mort poruga.

ILDEVERT

Be, Montagut; tot sol l'aniré a veure.
Pel cel clement que jo'l veuré a tu't juro!

(*A sa esposa.*)

Mes cal que sigui lluny d'aquí, que fora
massa afrentós entrarlo en nostres terres.
Que davant meu l'enterrin nostres mossos
en un barranc fangós per sepultura,
ont de l'hivern les aigües perfidioses,
precipitant el lent treball dels dies,
colin vers ell y prest ni rastre'n deixin.
Y après l'oblit, puig que no hi cab venjansa.

DOROTEA

Oh! com aquest misteri sens llum resta!
No vulguis que mon ànima s'enfonzi
dintre eixa mar de dubtes paorosos!
Grans mals haig de saber, ab ferm coratge
els vull oir. Mai la present angunia
soportaré tan ferma. Ildevert, porta'm
davant d'eix mort terrible y descobreixme
els mals passats que ab el d'avui se lliguen!

PACIÀ
(criant ab veu terrible a fòra)
Mon fill! Es el meu fill!

MONTAGUT
Sents? Com foll crida!...

DOROTEA
(corrent cap a fòra del replà)
Oh! quin cridà el meu pare!

ILDEVERT *(que resta astorat)*
Deu, què sento!

MONTAGUT
Pere Ildevert, què passa a casa vostra?
(Cercós y Bruguera entren portant en un silló al vell, que de tan livid fa terror.)

DOROTEA *(aprop del vell)*
Què té? Digueume, què ha tingut el pare?
Mira, Ildevert: que't vol parlar demostra.

CERCÓS
La paraula li manca quan va a dir-la.

PACIÀ
Y tu ho sabies, Ildevert, tu sempre...
(Li falla la paraula.)

ILDEVERT
Cercós... Bruguera... no parreu?... Què us passa?

PACIÀ
Mos fills!... Mos fills!... Perxò vaig engendrarvos?...

BRUGUERA
Horror semblant no l'han vist mai els homes!

PACIÀ
Es ell!... Es el meu fill!... Ton germà, filla!...

DOROTEA
Mon pare es foll!... Sentiu com desvarieja?

ILDEVERT
Digueume... amics... digueu què té...

BRUGUERA
Tu dígaho,
que jo no pucl!... Y eix vell que final!

DOROTEA
(llensantse a sobre d'ell)

Oh, pare!

CERCÓS
Som plens d'esglai, que fets tan horrorosos
ni somniarse poden...

MONTAGUT
El cadavre
li heu deixat veure?

CERCÓS
Inutil contenir-lo.
Guiu y Lluc l'han portat a sa presència.
Pres de follia que es son fill clamava.

ILDEVERT
El misteri aclarit a tots ens cega.
Oh trista Dorotea! qui l'atura
el riu quan surt de mare?... Jo l'esposa
del teu germà prenia quan li reia,
asserenada per l'amor, la vida.
Gran fou el mal, terrible es la venjansa!
Pel cel jurà que la que'l nom d'esposa
y el seu cor me donés la sofriria;
y jurà arribà al crim pera venjarse.
D'ell y de mi ets la víctima ignocenta,
tu, pacificadora; tu, escullida
pera aplacar la furia menassanta.

DOROTEA
Fugim d'aquí, mon pare!... Pare!... Oh! trista!...

ILDEVERT
(agenollantse vers ella y el vell)
Perdó! Perdó, mon pare! y tu, ma esposa!...

DOROTEA
(fugint pel fons esquerra)
La mort es dolça y bona!

ILDEVERT
(inclinant el cap sobre'ls genolls del vell)
Perdó, pare!

MONTAGUT
(sortint pel fons esquerra)
Eix espectacle no es per mi. M'ofego...

ILDEVERT
Perdó, mon pare!

BRUGUERA

Els morts jamai perdonen!

ILDEVERT

Es mort!... Es mort!... Esposa! Dorotea!...
Per què la filla s'ha allunyat del pare?

CERCÓS

Els somnis monstruosos y quimeres
que engendraren tot temps caps malaltissos
avui la realitat als homes mostra.

MONTAGUT

(apareixent lívid pel fons)

Plora, Ildevert!... ta esposa, ella mateixa
s'ha dat la mort...

CERCÓS

La mort! Oh Deu, perdónala!

ILDEVERT

Senyor, per què castigues ab mà dura
y cegament? No es just qui així castiga!

MONTAGUT

No sabem res. Deu es inexcrutable.

JOAN PUIG Y FERRETER

Il·lustracions de J. Alegret.

ELS BALLS POPULARS

Diu en Maragall en el seu magnífic *Elogi de la Poesia*...

"Sí; ara'm sembla que'l primer impuls d'expansió artística del primer home degué ésser la dansa: que en sa primera percepció de la bellesa del món (de Deu en la forma de les coses) sentí l'home agitar-se dins seu tot el misteri de la vida, y no podent contenir-lo immobilitat—per sentir que la vida es moviment—volgué representarlo humanament, humanisar-lo, fer-lo art, y alsà el cap, obrí els brassos, mogué els peus y tot el cos en la cadència del ritme que sentia, y dansà y cantà en paraules l'alegria d'aquella revelació primera: y fou la primera música, y la primera poesia, y la primera estatua y pintura, y el naixement de tota forma artística. Mireu com fins la multitud se dignifica quan es sotmesa al ritme de la dansa, y de caòtica torna grandiosament humana.

"Mes ¿per què es en la dòna que la dansa se'ns fa més expressiva y agradosa? Perquè en ella la bellesa està fonament lligada ab l'amor, el misteri de la forma ab el misteri de la creació. Per això la dòna es el major símbol de la bellesa, perquè la seva forma, com cap altra, desperta en l'home'l sentit d'immortalitat. Perquè aixís com se troben homes poc sensibles a d'altres manifestacions de la bellesa, no se'n troben d'insensibles a la més forta sollicitud d'ella, que es l'amor.

"Aixís, doncs, la dòna, dansant, es el compendi de la creació; perquè en ella's representa l'esforç diví ab el seu ritme, la forma reveladora del suprem grau espiritual que la terra ha lograt humanisant-se, y l'amor que'l perpetúa pera durlo encara més enllà, y més enllà sempre...

"Aixís en la dansa trobem el principi y fi de totes les arts: desde la dansa encara caòtica de les ones de la mar y de tota multitud primitiva, fins an aquella última y més pura que podem imaginar y sentim glatir al bell fons dels amors nostres, de la Unica atraient encara l'Unic y emportant-se'l a fondre's ab dós en el cim de la Bellesa immortal..."

Fullejant qualsevol llibre d'etnografia y d'història se poden treure abundoses cites de l'importància que ha tingut sempre'l ball a través dels segles y en els diferents pobles. No es pas un refinament del nostre estat social: es una necessitat sentida per tothom. Ballen els selvatges, les criatures, els joves, y la gent més aristocràtica; uns pera manifestar l'alegria, altres l'amor, altres per complir ab el ritual religiós, altres seguint aixís les cerimònies de l'etiqueta cortisana, y cada hù a la seva manera exteriorisa determinades sensacions mitjansant els moviments cadenciosos del cos, guiats pel ritme musical.

Es un impuls tan natural, que no més s'ha de fer que mirar una criatura que s'escolti una música de ritme ben marcat, y al cap

d'una mica s'observarà que ella mateixa, instintivament, mou els peus, el cos y els brassos, a compàs de la tonada.

Algú ha dit que'l ball ha sigut la literatura muda dels països, y en efecte: abans d'escriure's els fets que han ferit poderosament l'imaginació de les generacions més reculades, han sigut representats plàsticament tot ballant.

Això's demostra encara avui dia ab els selvatges y barbres de totes les parts del món. Y estudiant els fets actuals, podem venirne en coneixement fins ab els mateixos balls que avui dia s'estilen a Catalunya, alguns dels quals són evidentment derivació directa de les primitives civilitzacions; perquè'l poble, per distanciat de centúries que estigui, s'assembla més de lo que molts se creuen en lo que constitueix la seva ànima colectiva.

En opinió de cèlebres tractadistes, una de les manifestacions més antigues del culte ancestral es el *ball de les espases*. Entre les primitives civilitzacions, quan moria un guerrer se li feien una pila de demostracions de dol y d'estimació: els àpats de morts, seguicis llargs, el sacrifici del cavall (pera provar que ningú més se'n serviria), el ball litúrgic de les espases, en prova de la veneració que's tenia per la del difunt, y altres pràctiques encara.

Es indubtable que'ls nostres primitius habitants, els ibers, tenien aquesta dansa guerrera, y si la costum s'ha perdut entre nosaltres, subsisteix encara en el Ribagorsà, que sempre havia format part de Catalunya. L'*espata dantza* dels vascongats n'es una prova

irrecusable, y ells han sabut conservar millor que nosaltres una costum admirada per tot lo món, y que, essent una de les característiques del poble èuskar, bon xic ha ajudat a la consideració que tothom sent pel mateix.

A Graus, per les festes del Sant Crist, entre les varies comparses, els gegants y nanos, balls, *rondalles*, *moixiganga*, y altres coses típiques, hi compareixen els pagesos de Casserres ballant la *dansa de les espases*, com venen fent de temps immemorial. Els gradencs del segle x ja varen celebrar unes grans festes en obsequi dels comptes de Ribagorsa en Bernat y na Toda, fundadors del monastir d'Ovarra, durant l'estada a Graus, y varen ser aixís mateix obsequiats ab aquestes danses.

Grupo dels joves dansaires ab els «repatanes» y «volantes».

Dansaires, gegants y nanos.

Durant l'estada de Felip IV y la seva esposa a Tarragona, varen compareixenhi 48 comparses de pobles de la provincia (sense comptar els de la capital), entre'ls quals hi havia els que ab espases y escuts representaven al viu una batalla, fent evolucions guerreres al so de la música.

Bastin doncs aquets datos pera fer comprendre la persistencia dels antiquissims balls belics, o *pirrics*, com s'anomenaven en l'antigor clàssica.

Els grecs atribuïen l'origen d'aquet ball al mateix Pirrus, fill d'Aquiles, y altres a Pyrrhicus, cretenc de la ciutat de Cydon; y tanta importància li donaven, que Sòcrates y Plató atribuïen la decadencia de la tàctica militar grega y de l'exemplar disciplina a l'oblit del ball esmentat, que era, per lo tant, un veritable aprenentatge de la guerra.

En el ball pirric els soldats anaven armats ab llances, darts, fletxes, espases y escuts de fusta, y tot ballant simulaven es diferents evolucions y maneres de batallar, per lo qual els balladors se dividien en dos bandos, y l'autoritat, que presidia la festa, multava als que no ho feien be.

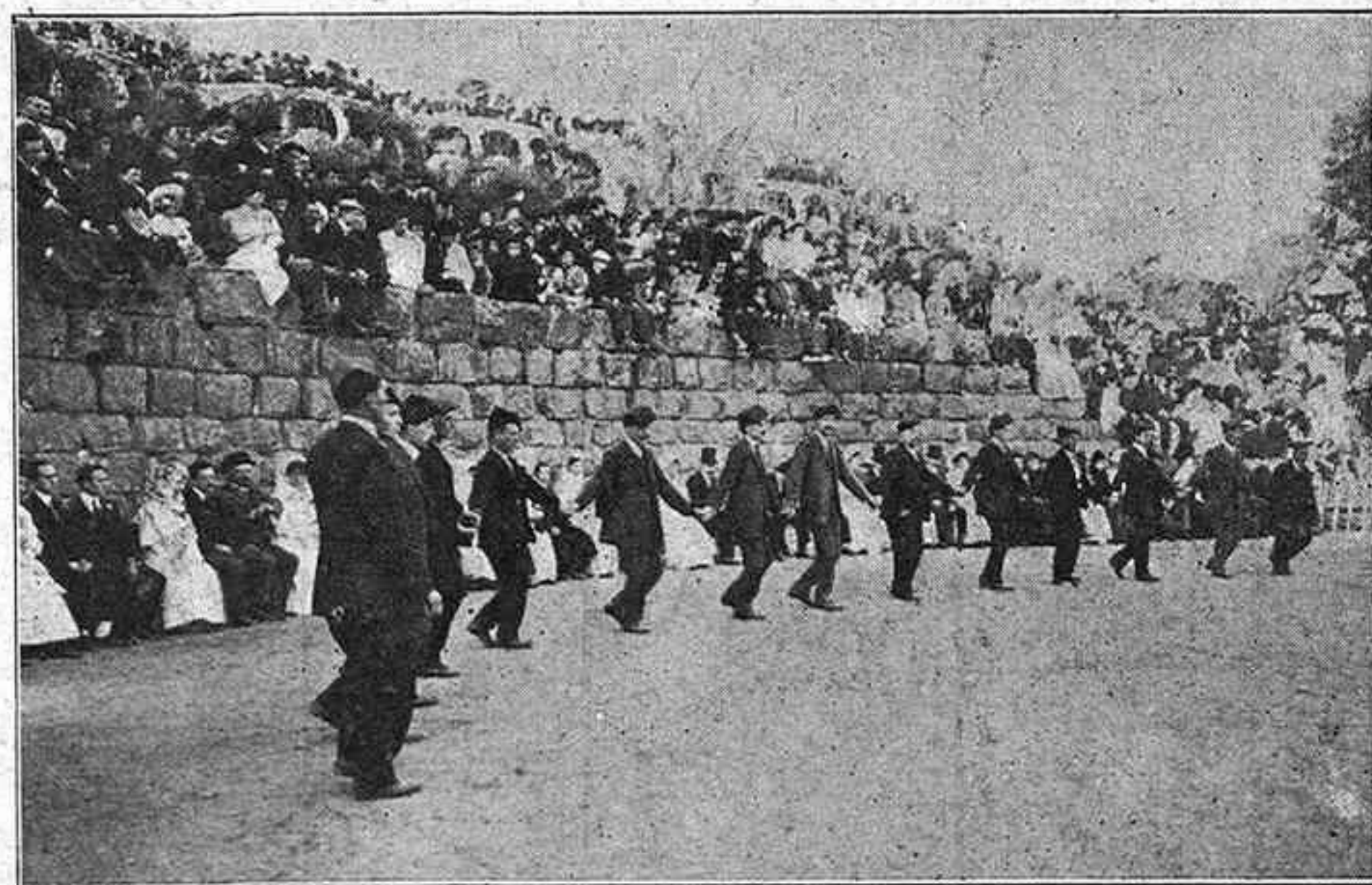
Ab el temps va anar desvirtuantse aquet ball; va deixar de ser aprenentatge militar pera convertirse en diversió d'homes y dònnes, es a dir: en ball propiament dit, tal com el comprenem avui en dia; y fins va ser consagrat a Bacus, substituint les primitives armes per tirsos y antorxes, ab que s'iluminaven aquestes festes orgíaques.

«Ball pirric», reproduït de diversos fragments de ceràmica grega.

Això'ns pot explicar perfectament les lluites que veïem simulades entre dos partits d'algunes colles tradicionals, que no duen armes precisament, sinó trofeus de festa, com bastons enramats, flors, etc.

De totes maneres, doncs, els balls guerrers han persistit a Catalunya, y sobre tot n'hi ha un de curiosíssim, que, al dir d'historiadors il·lustres, es la dansa pírrica mateixa, ab els cants primitius gentilics transformats en la Passió de Crist. Es el contrapàs, ball que mai s'ha deixat en la nostra terra, però que s'havia perdut gaire be per tot arreu y sols se ballava en alguna que altra banda montanyenca. Gracies a l'esfors d'alguns bons patricis s'ha restablert aquet ball antiquíssim, que tant crida l'atenció als folkloristes estrangers y que en poc temps hem pogut veure ballar a Barcelona mateix, per la colla de Banyoles y per una formada en la nostra ciutat.

«Contrapàs llarg» ballat al Parc Güell per la colla de Banyoles en 1908, un dels números de la festa dels balls populars, celebrada ab motiu del cinquantenari dels Jocs Florals.

Se coneixen diferents contrapassos: el curt, el llarg, el serdà, la porsigola, el dels merolans, etc.; però'ls dos primers són, certament, el més notables, en els que s'hi canta una lletra religiosa que'ls tractadistes y historiadors suposen que ha substituït als cants gentilics.

El contrapàs llarg comença aixís:

“Pecador tingues esmena.
Tingues dolor del Redemptor sempre.
Pecador tingues esmena;
tingues dolor del Redemptor sempre.
Per ton pecat seràs castigat
si d'ell no tens prou dolencia.
Per ton pecat seràs castigat
si no confesses la veritat.
Mira no visques descuidat.
Grans treballs Cristo passava
per salvar los pecadors.
Dintre de l'Hort suava sang y aigua;
nostres pecats ne foren la causa.
D'un tal dolor,
patí est dolor per nostre amor,
dintre de l'Hort fent oració.

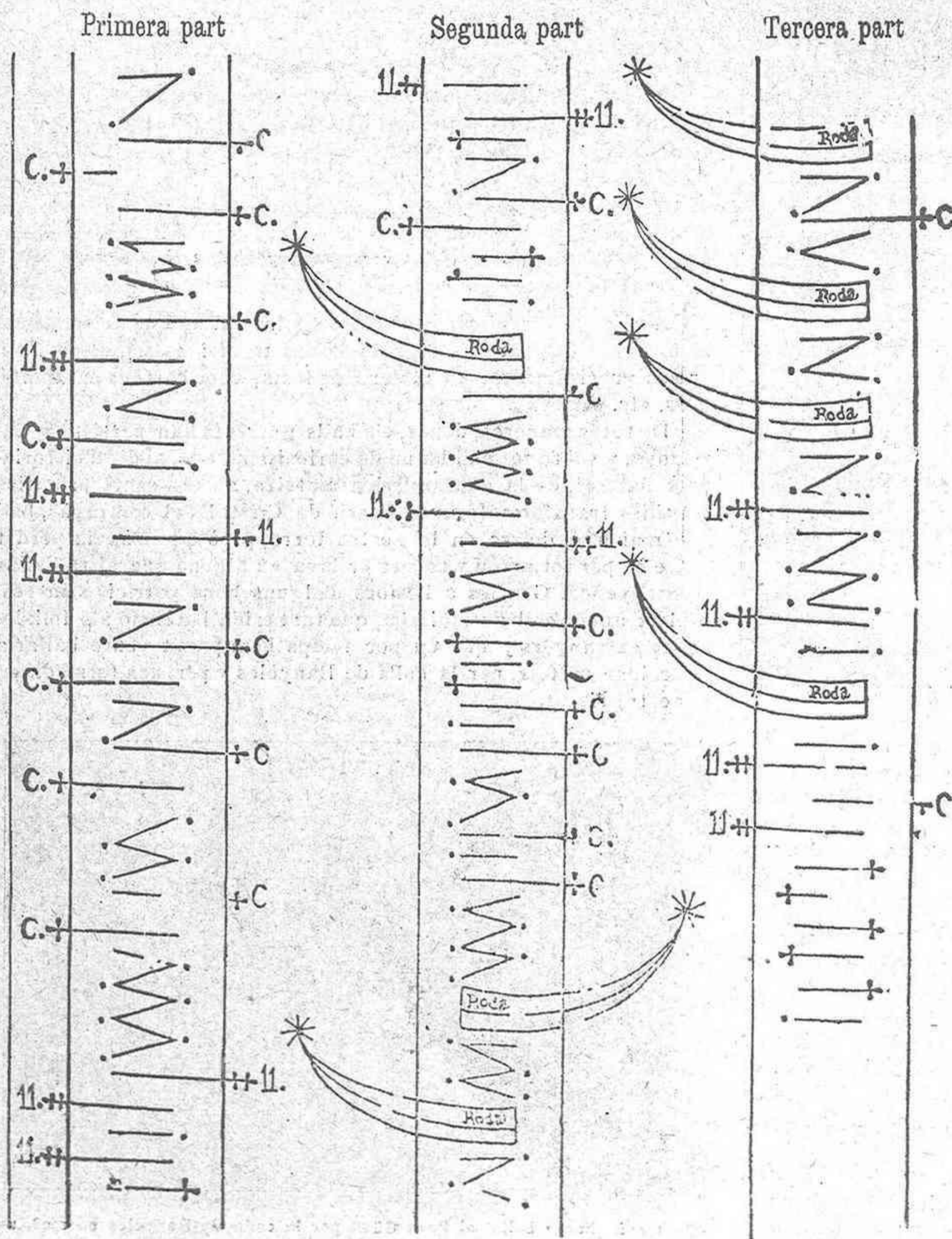

Diagrama del contrapàs llarg, reproduït de les fulles explicatives que encara avui en dia's vénen.

A la vostra galta sagrada
falsament Judes hi ha besat.”
Etc.

Ja n'hi ha prou pera veure el caracter de la lletra, que no es pas en vers, sinó en prosa, y adaptada, com se comprèn, a la complicació de moviments del ball. Aquet consta de 400 compassos, en els que s'hi desenrotlla tota la Passió, y aixís era la manera de saber els passos endavant y endarrera que s'havien d'anar fent, indicats en la lletra per cada punt y apart, comensant per marcar-los endarrera.

Aquet ball estava molt generalisat y era'l de ceremonia per totes les poblacions. Pera facilitar l'apendre'l s'imprimien unes fulles ab el diagrama dels moviments y la lletra, que encara avui se vénen.

El contrapàs curt té una lletra que *relativament* es en vers. Les dues primeres posades diuen aixís:

“Tant miserables son mortals,
los qui fan mal, causen defectes,
trenquen preceptes y manaments
conteniments y coses vanes
y molt profanes les empleam.
Es error grave y núa
danyosa el no emplear
la llei divina, que s'origina
la racional, qu'es gran
y la pena, la infernal,
tant miserables y tant llastimables
que no hi ha enteniment humà.
qu'entenguen y puguen comprendre
que farà de sospirar
el que no vulla considerar.”
Etc.

Fins el contrapàs se devia haver extès per algunes bandes del reste d'Espanya, a jutjar per l'opinió mateixa d'en Cervantes, que en *La ilustre fregona* fa cantar an en Lope, instigant a les dues criades y als dos mossos de mules del hostal que surtin a ballar:

“De las dos mozas
que en esta posada están,
salga la más carigorda
en cuerpo y sin delantal.
Engarráfela Torote,
y todos cuatro á la par
con mudanzas y meneos
dén principio á un *contrapàs*.”

Un dels balls que's consideren més antics, tant, al menys, com els pírrics, es l'astronòmic, en que se celebra la festa estival, o sigui el dia més llarg de l'any; porque's comprèn molt be que quant més primitiva es la societat més té'l culte dels astres, y principalment del Sol, que'ns envia'l calor y la llum, madura'ls fruits, asseca les coses, retorna'ls dèbils y, en general, pot dirse que tot li està supeditat. Els focs de Sant Joan y de Sant Pere son una derivació de la festa universal del solstici d'estiu.

El foc, doncs, simbolisava'l Sol, ballanhi a l'entorn, saltant d'alegria, entonanthi cants, compareixenhi ab branques y flors, saltantlo, y cada poble'l celebrava a la seva manera; però en essencia, tot era lo mateix.

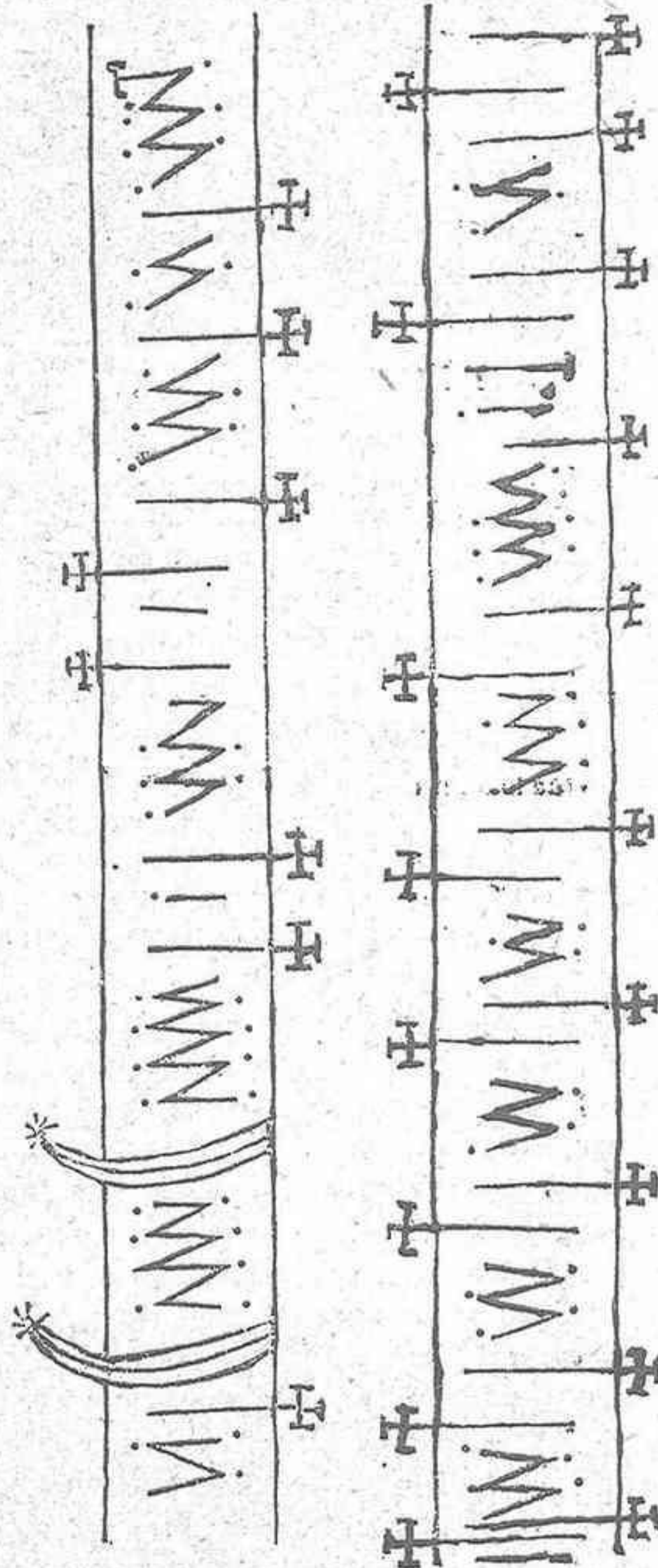
Per això s'ha dit que la nostra sardana es un ball solar: la dansa de les hores entorn del Sol. Y com les hores unes se fan llargues (quan

Modo com se dèu ballar el Contrapàs curt, y que pot servir també pera'l Contrapàs serdà, ab tots els seguits que's contenen pera ballarlo, com se refereixen en el present exemple:

COMENSAMENT

Primerament, es a dir, a cada cap de seguit que hi veuràs una creu, s'ha de puntejar; y allí ont no hi veuràs sinó un punt, com aqueix, són no més que girats; y adverteix que tots els seguits que veuràs que la creu es al costat dret y venen de la dreta, y aixís mateix els que venen de la dreta, s'han de puntejar a l'esquerra. Advertint també que després dels vuit girats es la primera allargades, y després de les set ondes es la segona, que's coneixen esser allargades perquè traspassen de la ratlla, y son més llargues que les altres següents.

hi ha fosc), y altres passen molt depressa (quan es de dia), per això en el ball empordanès, que ha passat a ser l'eminentment català, hi ha els compassos curts y els llargs, separats pel contrapunt que fa'l floviol, que interpreten pe'l cant del gall, anunciador de l'albada, es a dir, del retorn a les hores de la llum.

La sardana, tan generalisada avui, es la *llarga*, o sigui una modificació de la curta, gaire be caiguda en desús. La cansó de *La pastora Elionor*, tan generalment coneguda, es una sardana curta que té sempre un mateix número de compassos, y que, per tant, no s'ha de *repartir*.

Intimament relacionades ab la sardana, en quant a l'origen, són les *falles de Sant Joan*, que presenten un caracter molt tipic y primitiu, deixant veure be la característica del ball solar.

En molts pobles de la provincia de Lleida celebren aquesta diada, encenen un gran foc al vespre, com es costum molt generalisada, y al voltant del mateix les noies, agafades del bras, se van passejant o hi ballen, fenthi compareixer les amigues y més tard els amics.

S'entaulen diàlegs cantats entre les noies y els joves, com per exemple aquets, que corresponen a la primera y segona cobles:

—Entreu, entreu a la falla,
fadrinets de l'arredor,
que les pedres són cobertes
de la vostra resplendor.

—A la falla me n'he entrada,
minyones no us sapia greu:
hei entrat pera alegrarme,
també vull que us alegreu.

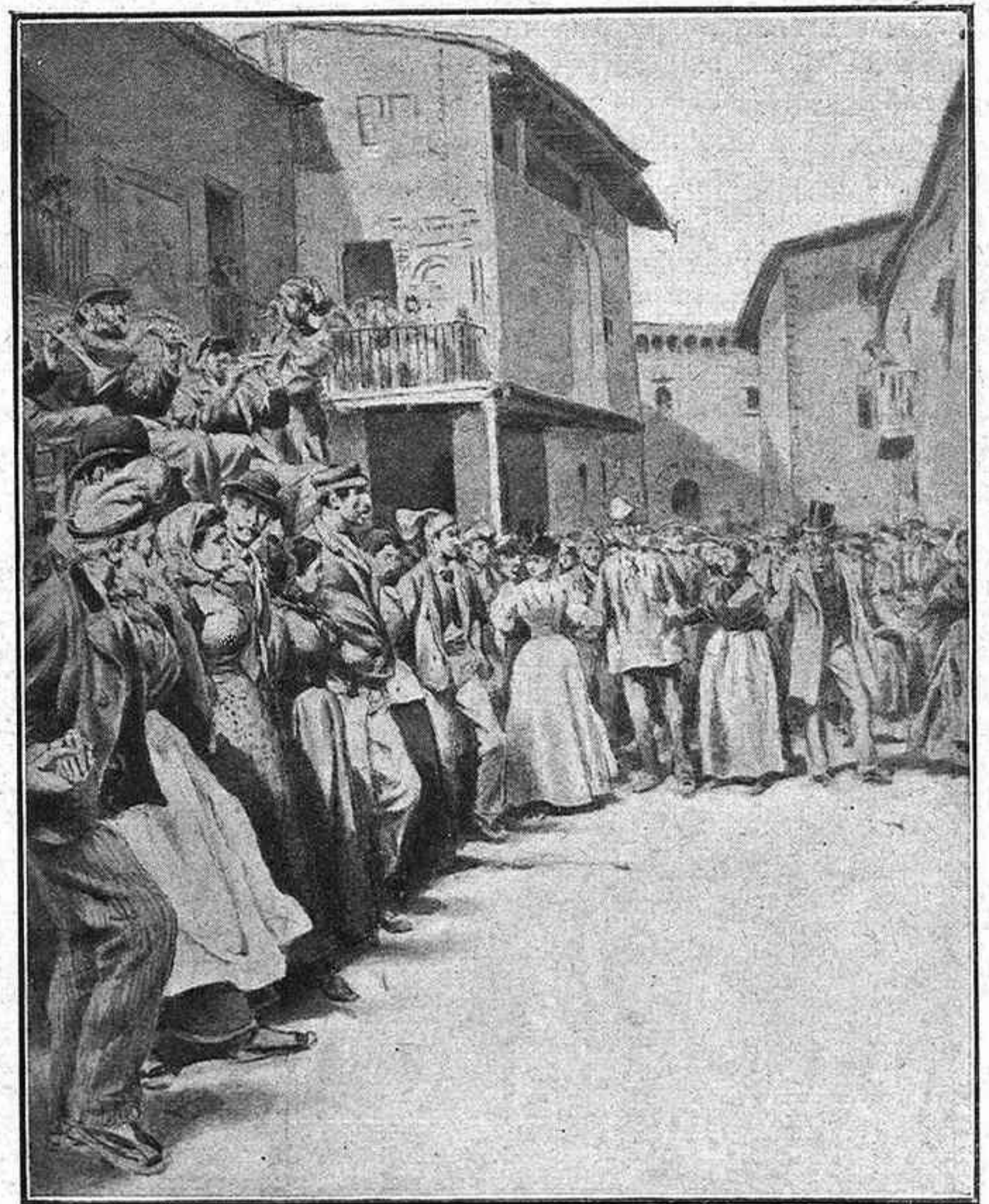
Es molt possible que abans hi hagués una lletra exclusiva pera aquet ball, de la qual actualment no més se'n conserva'l comensament, y entremitg se torna a fer alusió al ball, com se veu per la següent cobla:

—Aquesta nit fem les falles
de Sant Pere y Sant Joan,
esta nit les farem totes
perquè a tot lo món se fan.

Però la major part són senzillament corrandes, que han sigut sempre'l gran recurs del poble pera ballar. Vèginse les següents, que anota mossèn Bosch de Talarn com a propies d'aquet ball:

—¿Qui serà aquell fadrinet
de l'ermilla engalanada
que dels fondos de l'Urgell
resplendeix a la montanya?
—Qui'n tingué un cairal d'aigua
y un jardí de totes flors,
y un paneró de rialles
per dá'l als festejadors.
—La pluja cau menudeta,
la capa no tinc ací;
bona nit tinguen, senyores:
demà al vespre seré aquí.

Allí aont encara conserven l'aire més antic aquestes festes es a Isil, aont els fallaires entren a la població ab les falles (branques de pi verd esberlades y atapaides de teies enceses), que van apilotant en un lloc determinat, fent aixís el foc de Sant Joan. Les noies

Sardana a Camprodon

reben als balladors ab mostres d'alegria, fentlos beure un trago de vi y entregantlos un ram, y a la sardana que primerament ballen elles soles a l'entorn del foc hi conviden als balladors per medi de corrandes, contestant ells de la mateixa manera, ficantse al rotllo y voltant tots plegats les flames, composant un quadro animadissim.

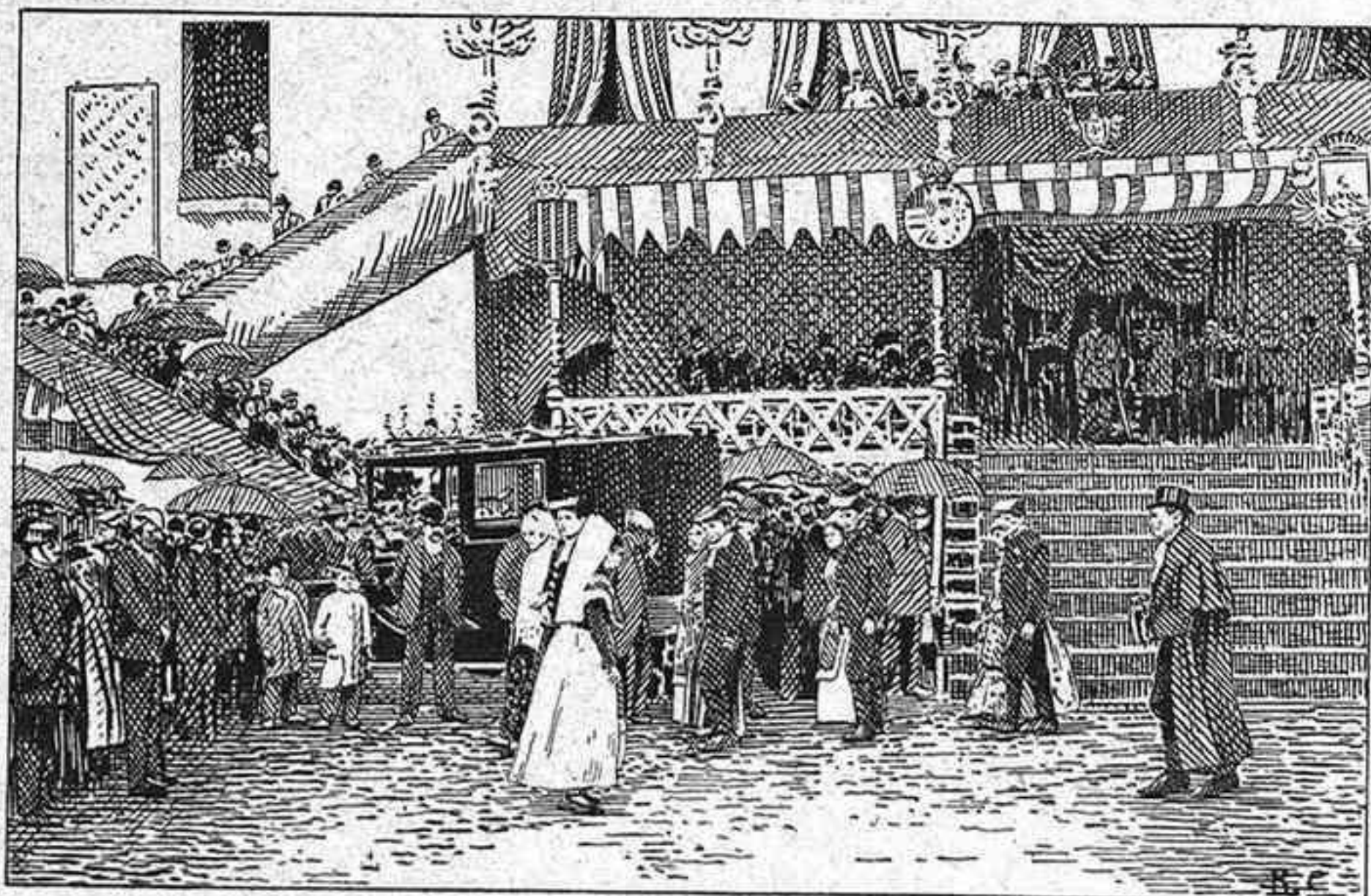
Hi ha un ball ben poc extès per Catalunya, però que ara comença a conèixer, per exhibirse sempre entre'ls tipics que's presenten per les festes majors, en moltes de les quals no hi pot faltar la festa popular dels balls tradicionals catalans. Val a dir que es sempre'l número més atraient.

Ens referim a la *dansa de Campdevàrol*, que's balla per la gala (el tercer diumenge de Setembre), y es lo que hi fa anar una gentada gran de per tots els indrets de les valls de Ribes, de Gombreny y de Ripoll.

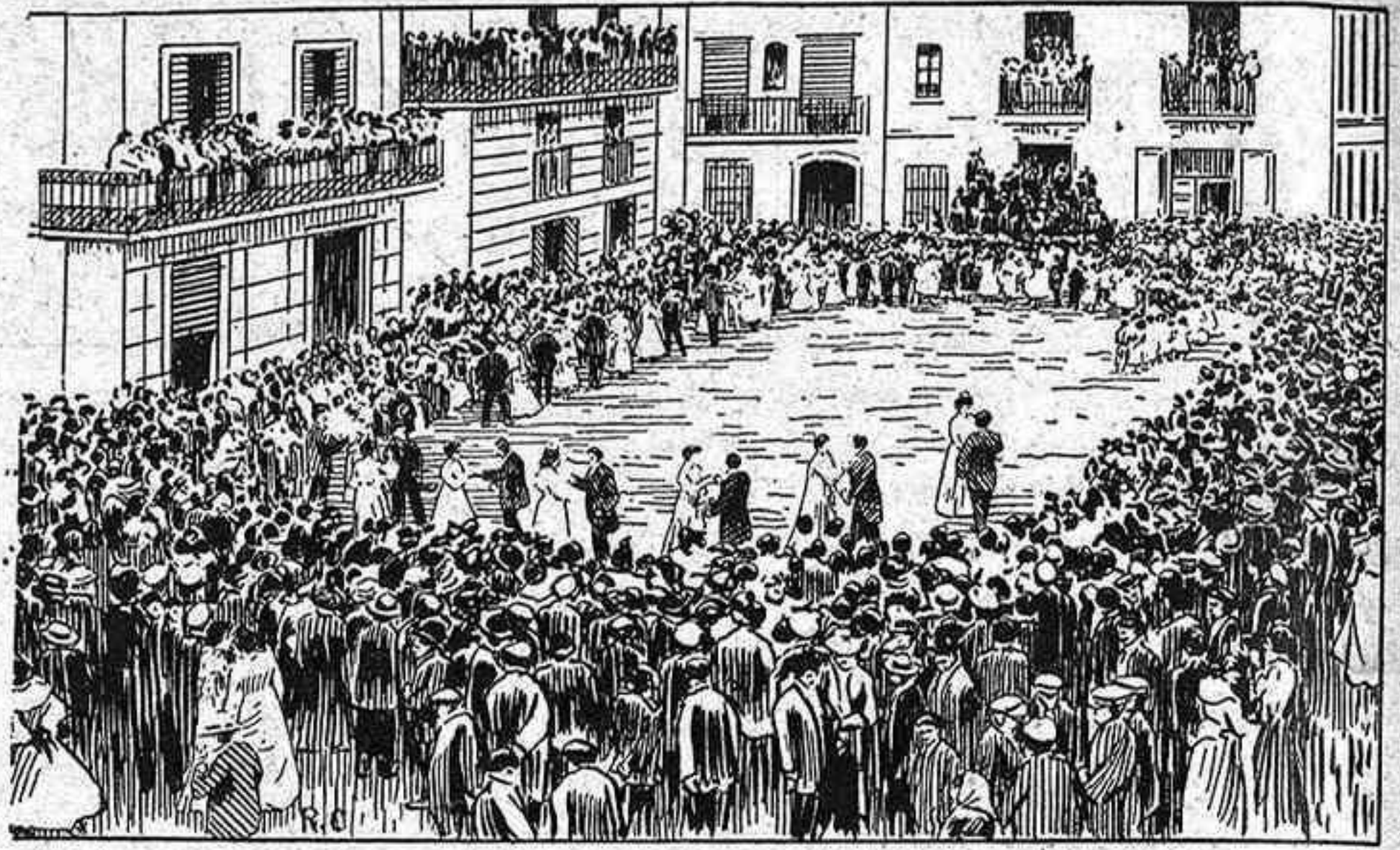
Se balla no més pels voltants de Gombreny, y encara que desposseït ayui dia d'algunes de les ceremonies y etiquetes ab que abans se practicava, continúa tenint el mateix caracter y cada dia crida més l'atenció dels forasters. Dels propis no; fóra de mitja dotzena de persones de bon sentit, els demés se'n burlen, troben millors els balls de taberna y fins a vegades se posen a ballar la dansa únicament pera ferne escarni. ¡Lo de tot arreu!

Se'l pot considerar com un record d'odi de vassallatge envers el *repropi Comte l'Arnau*. Aquet personatge historic y llegendari a l'hora, èpicament tètric, y que condensa en sí mateix totes les supersticions mitg-evals, tenia precisament com a centre d'operacions tota aqueixa encontrada, y a Montgrony, Ribes, Campdevàrol, Ripoll, Sant Aman y Sant Joan de les Abadesses, per tot hi ha testimonis de les seves fetes fantàstiques. Entre Gombreny y Montgrony existeixen encara uns migrats vestigis d'edificació, que havien sigut positivament un dels castells dels barons de Mataplana y que'l poble coneix ab el nom de castell de les Dames, aont creu que'l Comte esmentat se cobrava l'ominós tribut del *ferma despoli forsada*.

Això es lo que sembla transparentar la dansa. En efecte: un senyor (ne va vestit) que porta una moratxa a la mà va treient de una a una les pabordesses, de condició humil (vesteixen el trajo de pageses), que surten resignades y compungides; ab els ulls baixos sempre y ab uns passets petits van seguint, com corpreses de temor, al seu ballador, que ab aire de triomf y ab gran agilitat marca decididament els punts de la música, fentla anar allí aont vol ell, y quan la té, li fa donar una volta y la ruixa ab l'aigua olorosa de la moratxa, entregantla allavores al ballador respectiu, que, confós entre'l poble, espera que'l senyor n'hi fassi entrega, agafantla allavores y no separantse'n ja més, encara que supeditat sempre a la seva autoritat, tota vegada que, mentres dura'l ball, les parelles que'l senyor ha anat autorisant, el van seguint de braset per la plassa. Quan, ab el beneplàcit del senyor, s'han format tots aquells matrimonis, ell se retira de la plassa y la deixa a tots ells, que allavores s'entreguen a un ball d'expansió y alegria (les

« Dansa de Campdevàrol », ballada per la colla d'aquet poble a davant del rei, en la plassa del Corral, a Ripoll, en 1908.

Ball de les moratxes.

corrandes), que acaben aixecant els balladors a les balladores tan enlaire com poden, com semblant significar ab això que, fóra ja del domini oprobios del feudal, els marits les eleven, dins les cases respectives, a la més alta categoria.

Aparentment, aquesta dansa té molts punts de contacte ab el ball de les moratxes, propi de la nostra costa levantina.

Però la tradició no s'hi avé pas. El mateix nom de morates (o almoratxes, com diuen ne altres bandes) sembla indicar el record de la dominació mussulmana. Y efectivament; si hem de donar credit a la llegenda, ne prové directament Escoltemla.

A la que va ser torre de la Murtra, a prop de Canet de Mar, els senyors que la posseïen sols tenien una filla, y encara molt delicada de salut, que va ser robada per uns moros, exigintne un gran rescat al cap de molt temps.

Deslliurada per fi la captiva quan ja s'havia fet gran y era una hermosa donzella, va arribar a la casa pairal el mateix dia que'ls pares havien mort, sense poder tenir el consol d'aclucarlos les parpelles, sabent, de boca dels veïns, que havien promès consagrar-la a Deu si lograven rescatarla.

Va passar algun temps, y un moro molt ben plantat, que s'havia enamorat de la noia durant el seu captiveri, tot plegat se li presenta, manifestantli la passió que sentia per ella.

Però tot era inutil: la donzella li responia que havia escullit per espòs a Deu. Fins ell va arribar a promètreli que's faria cristià si'l volia per marit; ni aixís va voler escoltarse'l. El moro, que n'estava perdudament enamorat, va tractar de guanyarli el cor per l'esplendidesa, y aprofitant una gran festa que's donava a casa d'un amic dels de més prestigi de l'encontrada, a la qual sabia que ella hi assistiria, va comparèixehi vestit luxosament, portantli joies que valien un tresor y oferintli de bones a primeres un riquissim gerro de vidre ple d'essencia exquisida. Enutjada ella per la persistencia del pretendent, y per haverse pogut creure que havia de cedir davant l'opulencia de les ofrenes, no podentse contenir, li agafa d'una revolada l'artistic gerro y el rebat ab furia per terra, fentne deu mil miques.

El moro, avergonyit y veient que tot s'estrellaria en la tenacitat d'aquell caracter de ferro, va tornarse'n depressa y corrents cap a l'Àfrica, aont va morir d'amor y d'anyoransa, mentres ella, fidel al seu proposit, se feia monja.

El fet va tenir un gran ressò per tota la costa levantina, y els diferents pobles varen voler perpetuarlo instituint el ball de les moratxes, en el que sempre més les noies recordaven plàsticament l'enteresa de la Mercè, fugint de les promeses d'En Benissat.

Aixís ho refereix per pessas menudes en Xiqués y Soler en la seva historia de Canet de Mar, vestint literariament una tradició d'una ignoscencia manifesta. Es clar que'ls noms són inventats y que'l fet, en sí, no s'aguanta. Però es una llegenda que'n prova una mica l'origen antic. Y diem una mica, perquè creiem que aquet ball es molt més vell del temps dels moros. La ceremonia de presentar un cantiret ple d'aigua y vessarla a l'entorn en una forma o altra, probablement es una reculada pràctica gentilicia que's feia a l'invocar la pluja.

Son molts els balls que tenen per origen una tradició relativa als moros, tant en la Catalunya nova com en la vella (dels Pirineus al Llobregat), però's comprèn que abundin més els de la primera, aont la reconquesta va anar fentse de mica en mica.

La majoria de les comparses disfressades, de balls de bastons, moros y cristians, cavallins, la *patera* d'Igualada y moltes d'altres, la major part ja perdudes, recorden l'invasió maometana y la llarga lluita que's va haver de sostenir fins a treure'ls del país. Es molt possible que alguns d'ells siguin posteriors, perquè la magnificència ab que se celebraven les festes en els sigles XVI y XVII exigia molt aparato escenic, y viu encara'l record de la dominació moresca, el poble, eminentment cristià, celebrava ab especial fruició la desfeta del mussulmans. A més una raó estètica ho abonava: els vestits dels moros eren vistosos, llampants, y les tonades que'ls acompanyaven, perdudes en la major part, eren d'una melangia molt a gust de la gent.

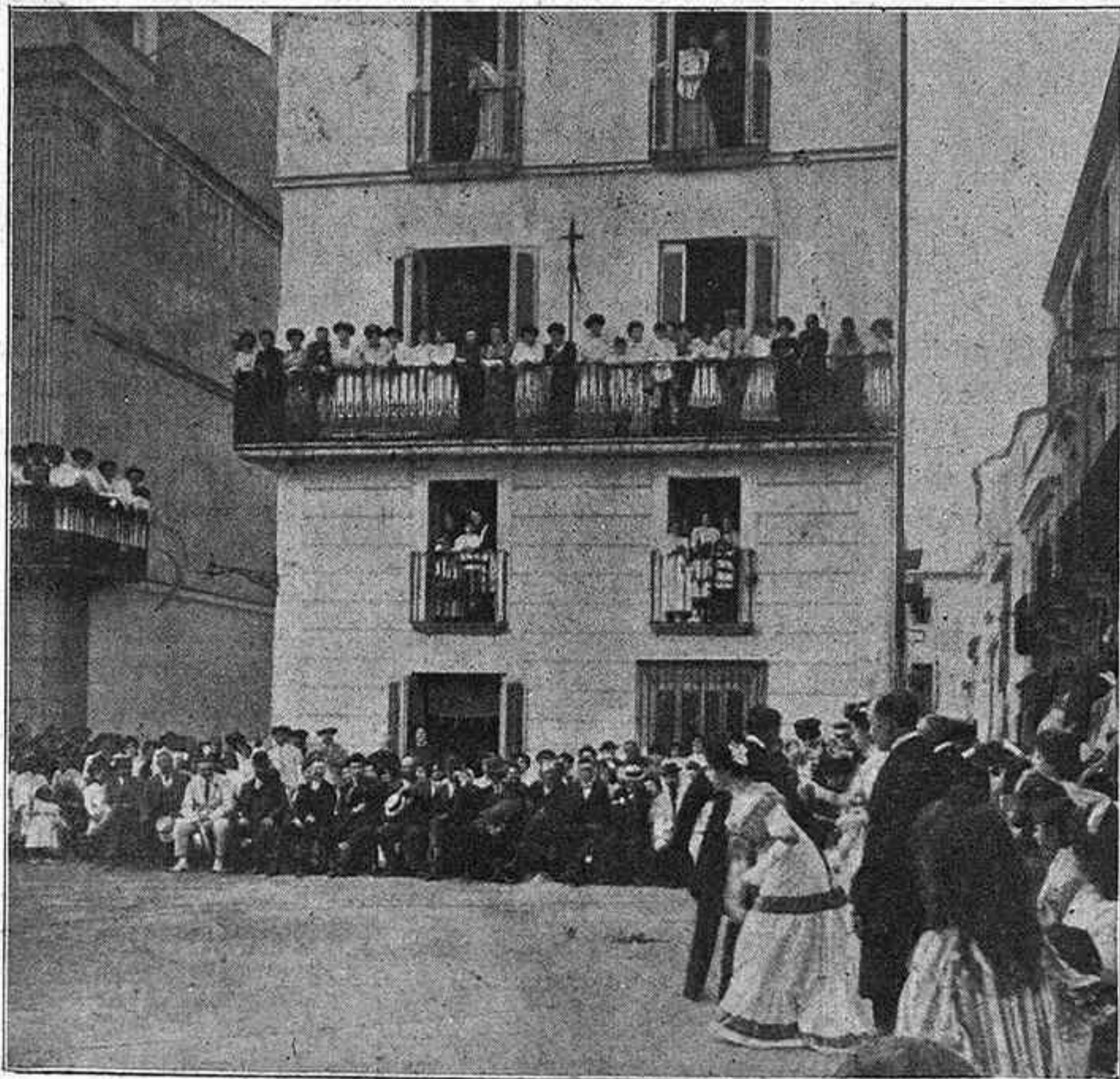
També s'ha de tenir en compte que l'imperi de la mitja lluna, si no dominava ja en cap lloc de la península, en cambi continuava essent l'assot dels cristians, y totes les vores del Mediterrani eren ben be testimonis de les *vazzies* que'ls pirates berberiscs feien continuament, desembarcant a la platja y duentse'n als pobres que trobaven desprevinguts, pera portar els homes a les galeres y les dones als harems.

Les torres de moros que estan arrengrerades per la nostra costa eren el refugi de moment de les incursions dels pirates, que tot-hom coneixia ab el nom de moros, que comprenia gent de varies rasses y nacions, com si diguessim creients de Maoma.

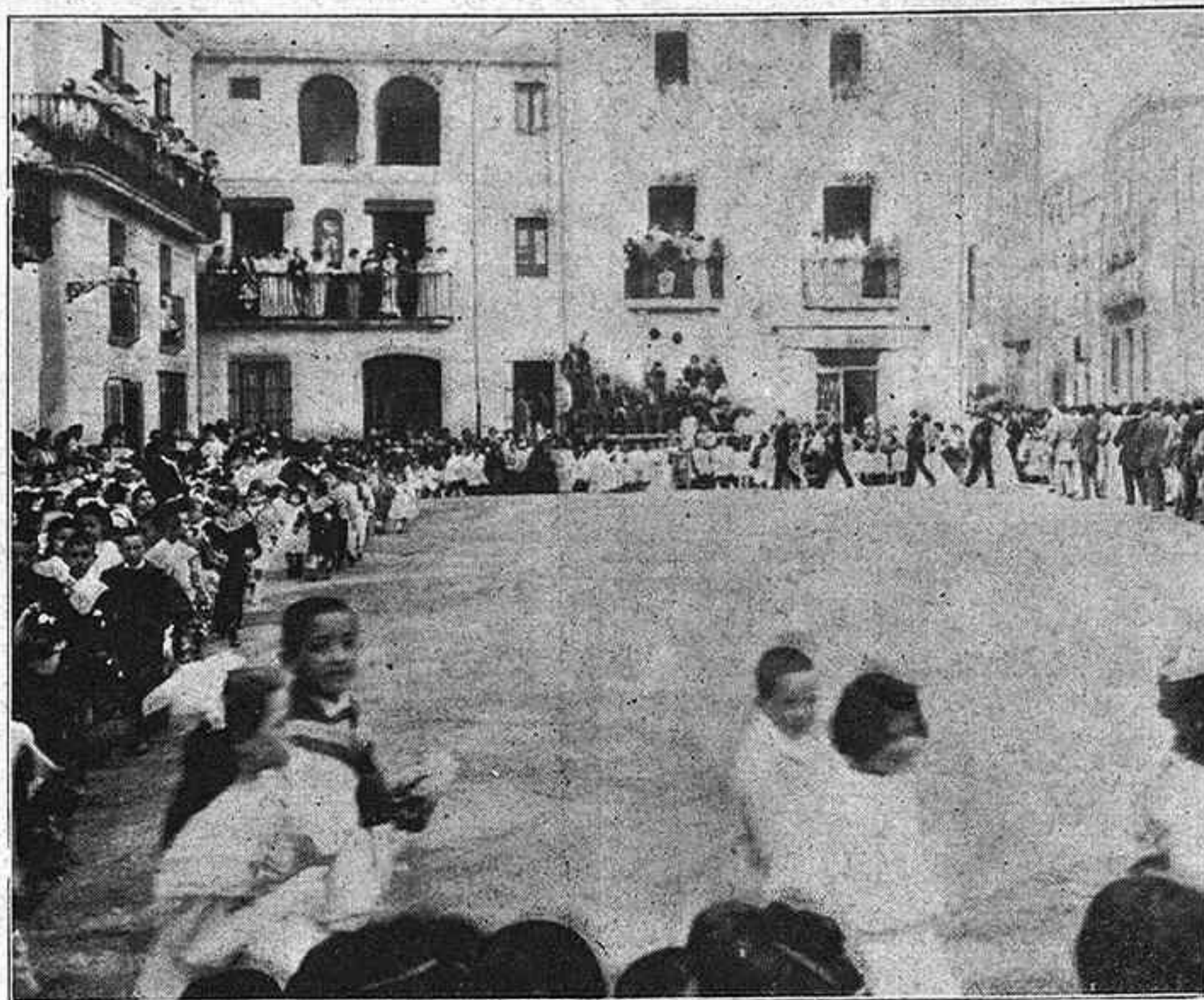
Ben entrat ja'l sigle XIX, alguns dels nostres compatriotes encara varen ser víctimes dels marroquins, argelins y tunicins.

Gens d'extranyar es, doncs, que l'esperit popular representés la nostra lluita secular aquí dins mateix, en terra ferma, y la per mar, que ha durat fins ara fa poc, celebrant combats determinats, preses de castells que significaven la seguretat pera l'encontrada, y tradicions locals remarcables, algunes d'elles potser falses, però que'l transcurs del temps havia transformat en veritats indubtables, com el tribut de les donzelles y altres.

Bastaràn els exemples citats pera demostrar l'interès que pre-

La balladora en l'acte de trencar les moratxes que li va presentant el ballador.

El ball de les moratxes en la plassa de Lloret de Mar, per la festa major.

senta'l ball com a objecte d'investigació arqueològica y com s'ha anat modificant ab les influències dels diferents estats socials perquè ha hagut de passar.

Aixís com ara'ls filòlegs agafen una paraula vivent, que la pronunciem a tot'hora, y ens fan veure'ls cambis successius que l'han anada enrodontint, tornejant y polint, posantnos al costat de l'obra fina de torner (paraula actual) el tros groller de branca ab el qual va ferse (paraula primitiva o ariaka), quan tinguem veritable cultura, veient un ball tradicional els que hi entenguin ens diran: aquest es el ball astronomic, de tal poble; aquest altre, la dansa pírrica del de més enllà; aquell, una dansa bàquica dels romans, y aixís per l'estil, explicant les modificacions introduïdes pels barbres del N., pel Cristianisme, pels provensals, pel renaixement italià, o per lo que sigui, de manera que un ball pot oferirnos tant interès com un monument historic o com un codig. Y fins ens atrevirem a assegurar que'ls balls realment interessants (no pas els coreografics moderns), psicològicament parlant tenen encara més interès, desde'l punt de vista de l'història humana (que no s'ha de confondre ab la de la reialesa), que una obra artística. Aquesta, si be obeint a l'època, es, sobre tot, l'obra d'un individu escullit; mentres que'l ball es l'obra comú del poble, de la massa anònima, que l'ha instituit, que'l practica y que'l perpetúa.

Per una mal entesa corrent de progrés y de ventades de modernisme, llensem aquí lo antic, com per Sant Joan se tiren al carrer les cadires y gavies atrotinades pera que'l foc ho devori. Es igual que si, a pretext de científics, anessim a destruir els textos y pergamins vells de les biblioteques.

Això contrasta d'una manera llastimosa ab les nacions avençades, que guarden ab veneració tots aquets records de l'avior, els impulsen ab certamens publicos, els estudien, ne creen ensenyances, y fins hem pogut veure, en els ultims dos anys, com els Estats Units de Nort Amèrica, poble eminentment progressiu, ha subvencionat a una professora de ball, Mrs. Lilla Viles Wyman, pera que vingués expressament a estudiar a Catalunya els balls tradicionals, que cada dia nosaltres ens deixem perdre.

Pera saber lo que hem sigut, y per lo tant lo que som, hem d'estudiarho tot, y una de les manifestacions més curioses són els balls tradicionals. Observemlos y perpetuemlos, que serà una de les maneres de contribuir a la cultura general.

Ballant també's pot fer patria.

ROSSEND SERRA Y PAGÉS

EL RÈGIM MUNICIPAL

:: DE BARCELONA ::

(DESDE L'EPOCA ROMANA ALS NOSTRES DIES)

I

Epoca romana

En els temps de la dominació de Roma, era Barcelona una colònia. Les colònies romanes eren pobles regits per les lleis de Roma, diferenciant-se dels municipis en que aquets eren pobles estrangers, que, tot gaudint dels drets y privilegis de la metròpoli, se regien per lleis pròpies.

Així la colònia de Barcelona tenia un règim municipal que era imitació del de la metròpoli. Estava sotmès el govern de la colònia a dos *Duumvirs*, representants del poder central, comparables als Corregidors instituits per Felip V en el decret de Nova Planta y als arcaldes constitucionals d'avui. La durada d'aquesta magistratura municipal era regularment d'un any.

Els *Duumvirs* tenien, com a coadjutor de les seves funcions, un Consell anomenat *Curia Decuriorum et minor Senatus*. Això venia a ésser l'Ajuntament.

Els decurions que formaven la susdita *Curia* venien a ser els regidors, y estaven presidits pels *Duumvirs*.

Barcelona, com Roma, tenia també *edils*. Aquest nom, que s'aplica sovint als regidors d'ara, se donava als empleats muni-

cipals encarregats de l'inspecció y policia urbana. Els *edils* se cuidaven de l'ornat públic, dels edificis oficials y particulars, dels teatres, dels mercats, dels banys, de les obres municipals, de les tavernes y demés llocs ont se reunia la plebs, dels bordells, etc.

Aquest règim durà fins l'any 414, en que tingué efecte l'invasió dels gòts.

II

Epoca dels comtes de Barcelona

Al devenir Barcelona comtat feudatari de la corona de França, el govern municipal fou exercit pels delegats d'aquesta, ajudats pels demés oficials regis.

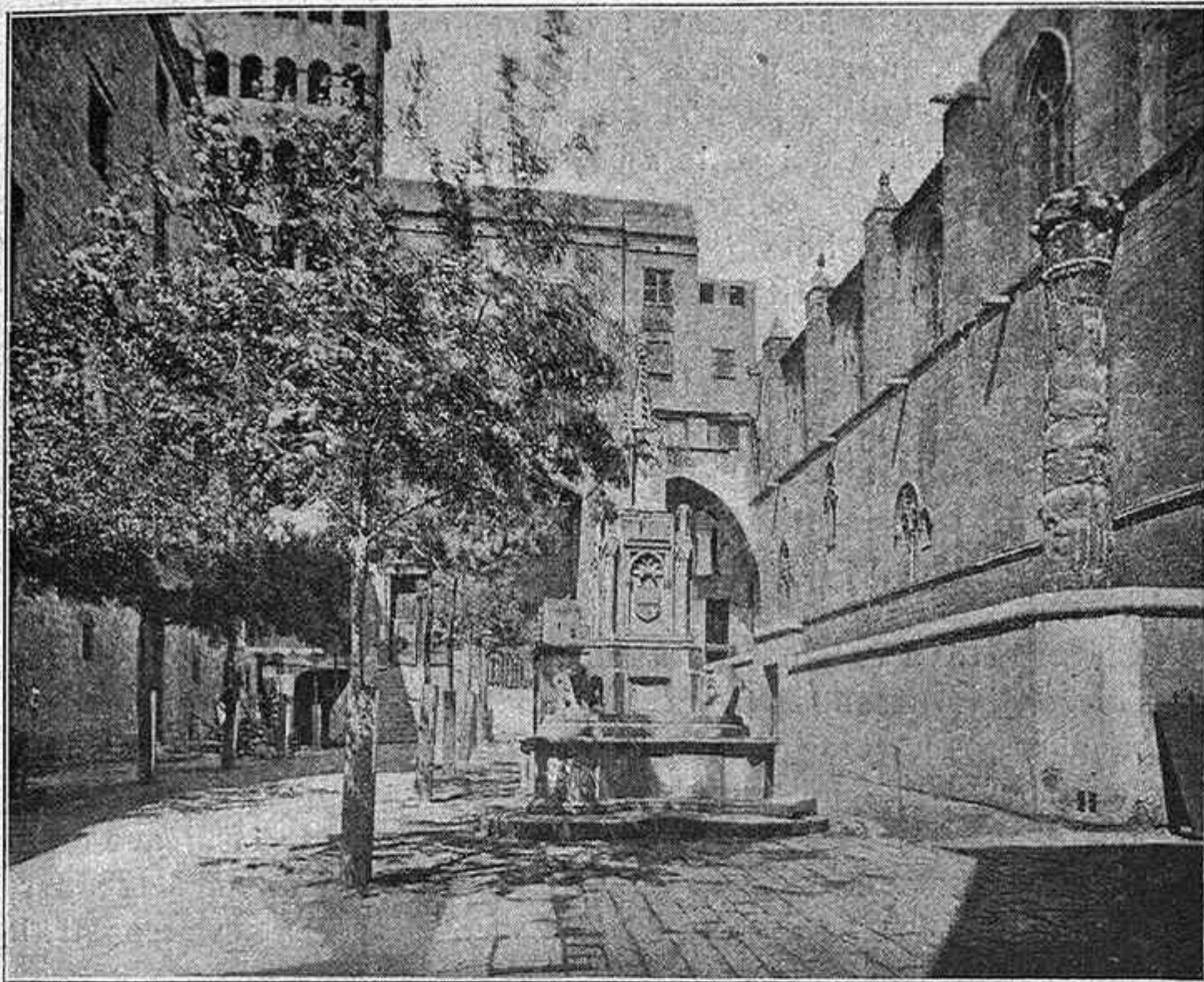
En temps dels comtes sobirans, aquets nomenaven un vescomte, a qui's donava en feude el Castell Vell (*Castrum vetus*), que s'aixecava en el mateix lloc de la plassa del Rei ont antigament hi havia la presó pública. El vescomte, al seu torn, nomenava un *lloctinent* o *vicari*, o sigui el *Veguer*, que era el primer jutge civil.

El seu tribunal s'anomenava Cort del Veguer (*Curia Vicarii*). El vescomte, aconsellat pel Veguer, era'l jutge de la noblesa o estament militar.

Governava y administrava justícia als plebeus el *Batlle*, instituit pel Senescal, y tenia en feude el Castell Nou (*Castrum novum*).

La *Curia de la Batllia* (comparable a l'Ajuntament) tenia el seu estatge a la plassa de Sant Jaume, a la banda esquerra de l'iglesia que allí existia.

Els comtes, més tard, otorgaren al poble de Barcelona la facultat d'aplegarse en un lloc determinat, baix la presidència del Senescal o del Batlle, ab l'objecte de tractar les qüestions comunals. An aquesta mena d'assemblees plebiscitaries se les anomenava *Consells generals*. Se reunien al principi a la plassa del Rei.

Plaça del Rei

En aquets Consells generals hi assistien de primer tots els pares de família, dits *seniores*. Després, a l'unirse el comtat de Barcelona al regne d'Aragó, el Consell o Consistori quedà format pels homes eminents de la ciutat, o siguin els *Promens* o *Prohoms* (del llatí *Probi homines*).

Aquesta diferencia's pot comprovar en les cèdules y rescriptes que'ls sobirans enviaven. En el primer període, que podríem anomenar de democràcia directa, els sobirans se dirigien als Vells y poble barceloní (*Senioribus et populo Barcinonensi*). En el segon període, de predomini de les classes altes, els primers reis d'Aragó's dirigien als Prohoms y Ciutat de Barcelona (*Probis hominibus et Civitati Barcinonae*).

III

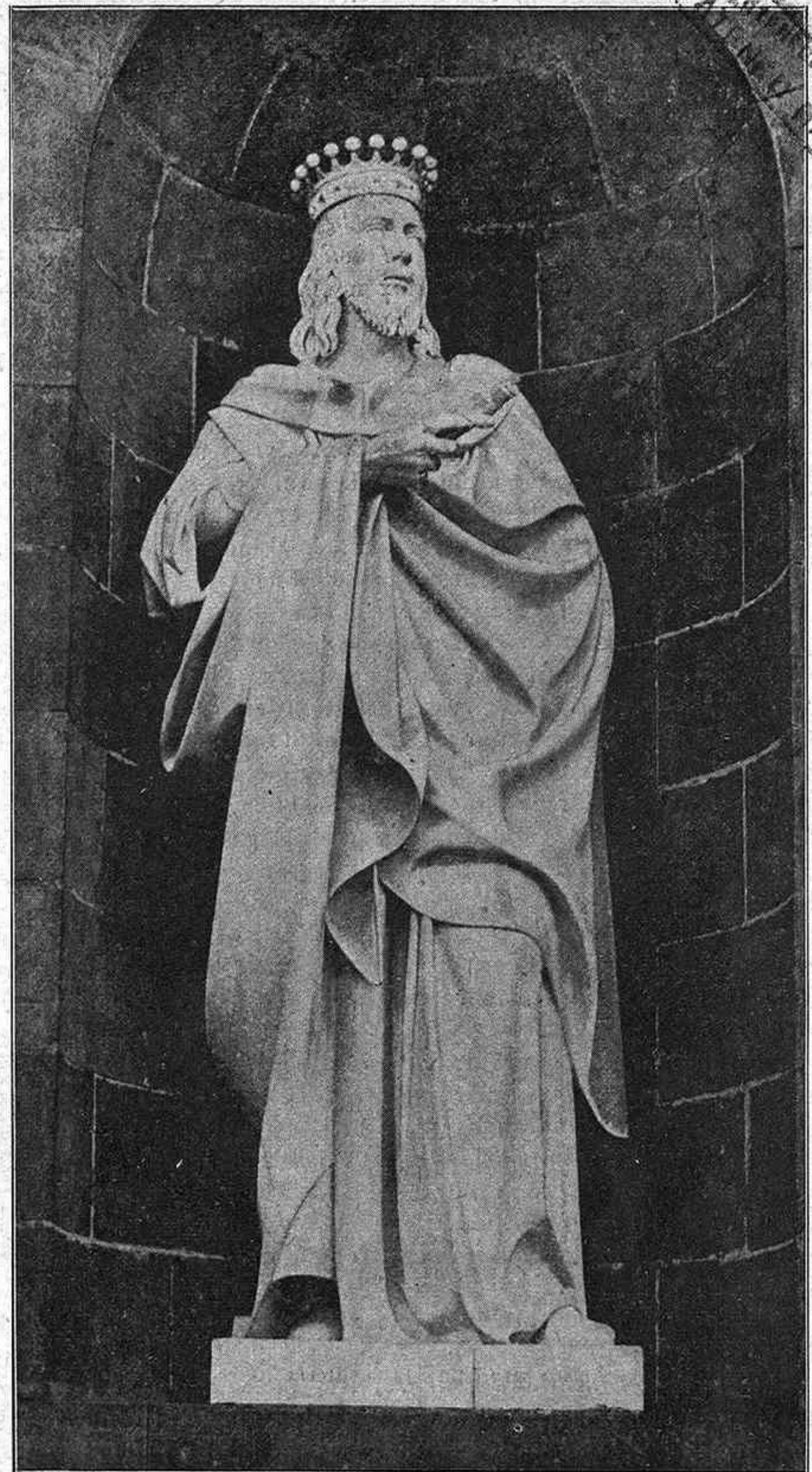
Epoca dels Consellers y el Consell de Cent

Els Consellers

Fou en l'any 1249 quan Jaume I el Conqueridor instituí els Consellers barcelonins, els quals escrigueren pàgines de glòria en l'història de Barcelona y de Catalunya. ¿Pot dirse, no obstant, que fins aleshores no hi hagué una institució municipal d'aquet caracter? Vegi's, sobre això, lo que escriu en Bruniquer, notari public y sindic

de la ciutat en el segle XVII, en la seva famosa obra coneguda per *Rúbrica* (1):

"La Ciutat de Barna. ja des del temps de sos antichs Compres, ha tengut certa forma de regiment (2), y si be es ver que en lo que es lo Consell general concorria tot lo Poble de la Ciutat, y's juntaban en la Plassa del Rey a las gradas del Palau Reyal... empero es cert que oltra lo Veguer (3), de manament del qual, y en presencia sua se juntaba lo Poble, havia personas determinadas, y assenyaladas com a Cap y principals del regiment, qui proposaban, disposaban y executaban las cosas deliberadas, e aquestos foran nomenats en diversos temps, en diversos noms per quels nomenaban Definidors, Jurats, Promens, Pahers, y finalment des del Rey Dn. Jayme primer dit lo Conquistador fins vuy se son nomenats Consellers. Manifestas aquesta veritat per las rahons allegadas, y provadas en la nova rúbrica dels Privilegis de la Ciutat, que tinch feta, y specialment en la epístola dedicatoria, per los quals resta provat lo engany de molts qui han volgut dir y sustentar que los

Don Jaume I el Conquistador. (Estatua de la fatxada de Ca la Ciutat.)

(1) Deixem les cites d'en Bruniquer en la mateixa ortografia de la copia existent en l'Arxiu Municipal de Barcelona.

(2) Règim.

(3) Ademés del Veguer.

Consellers comensaren en l'any 1249, com sie ver, que ja centenars d'anys abans eran, si be ab altro nom, com tinch dit. Es ver que aquestos qui eran cap del regiment, los Comptes, y après los Reys los nomenaban cada any a sa voluntat, fins al dit Rey don Jayme...

L'institució del Consellers està, doncs, caracterisada per no ser de nomenament reial. Eren elegits autònomament en la forma que més avall detallarem.

En Jaume I quedà agraidíssim als naturals de Barcelona per lo molt que l'ajudaren y per lo braument que combateren en la conquesta de la ciutat de Valencia. En recompensa d'aquells y altres fets, el monarca concedí a Barcelona un govern municipal propi.

Designà don Jaume quatre representants del comú, ab el nom de *Pahers*, que eren una mena de jutges de pau (*Paciarii*), ab facultat de nomenar y associarse vuit conciliaris, o consellers, residint el poder executiu en el Veguer, o Vicari regi.

Poc després, en el mateix any 1249, el rei concedí als quatre Pahers la facultat d'elegir cada any, en presencia dels seus Consellers, altres quatre Pahers pera reemplassarlos. El carrec era anyal, comensant el dia de Pasqua Granada, immediat al de l'elecció, y finint en el mateix dia de l'any següent.

Durà aquet règim fins a l'any 1257, en que don Jaume I concedí a Barcelona el privilegi de tenir, pera'l seu govern politic municipal, vuit Consellers, ab facultat d'elegir 200 homes cada any, el dia de l'Adoració del Reis, d'entre tots els estaments de la ciutat. Segons en Capmany, fou aquet l'origen del caracter democratic—relativament democratic—que tingué'l govern municipal de Barcelona. L'esmentat privilegi era *ad beneplacitum*, o sigui a temps. Per virtut del mateix desapareixen els Pahers, y els Consellers, que de cop foren simplement conciliaris d'aquells, se convertiren en el poder executiu del Consell o Cambra municipal.

En l'any 1260 el nombre de Consellers fou reduit a sis.

En 1265 el mateix rei don Jaume I concedí nou privilegi per 10 anys reduint a quatre el nombre de Consellers y a cent el dels membres del Consell o Senat municipal. D'aquí ve'l nom de *Consell de Cent*, ab que se'l designa, malgrat haver sofert repetides variacions en el seu nombre. Disposà ademés el monarca que l'anyada que durava el carrec comensés el dia de Pasqua Granada.

Un nou privilegi durador per 10 anys otorgà el rei en Jaume en l'any 1274, fixant a cinc el nombre de Consellers, els quals, junt ab el Veguer y el Batlle, havien de nomenar els cent prohombres o jurats del Consell de Cent. Els Consellers devien elegirse cada any el dia de Sant Andreu apostol, en el qual els cent jurats designaven dotze d'entre ells, pera que elegissin els cinc Consellers, y al seu torn aquets darrers nomenaven els nous jurats del Consell de Cent. També disposava el privilegi que'l Veguer y el Batlle juresin seguir sempre'l consell que'ls donessin els cent jurats, baix pena de rigorós castic.

Aquet privilegi d'elecció de Consellers y del Consell de Cent, que era temporal, fou convertit en perpetu pel rei Pere III l'any 1283, com resulta del cèlebre privilegi anomenat *Recognoverunt Proceres*.

En 1386, el rei Pere IV manà que s'elegissin Consellers a cinc persones determinades y altres dotze a titol de coadjutors. Aquesta imposició del monarca destruia l'antic privilegi. Això durà ben poc, puig en Pere IV morí el dia 5 de janer de 1387, y el seu fill, el rei Joan I, revocà l'orde'l dia 23 del mateix mes y any.

L'any 1431 el rei Alfons "concedí nou privilegi—diu Bruniquer—d'elegir los Consellers en la forma que voldrian, ab facultat de variar".

Cap allà a la meitat del sigle xv se produí una grossa lluita entre'ls estaments barcelonins. Aleshores els Consellers eren tots de la classe de *Ciudadans honrats*, titol que se'ls donà en les Corts de Girona l'any 1321, y eren veïns distingits que vivien de rendes propries y no exercien comers ni arts mecàniques. Els altres tres estaments—*Mercaders*, *Artistes* y *Menestrals*—se queixaven del govern dels Consellers, y, per iniciativa dels menestrals, presentaren al rei Alfons V un extens capitol d'agravis sobre la gestió dels Consellers, y demanaren que'ls seus estaments entressin en aquets carrecs (1).

(1) En aquell temps els habitants de Barcelona estaven dividits en tres ordes o mans: Mà major, Mà mitjana y Mà menor.

D'aquí vingué la famosa qüestió de la *Biga* y la *Busca*. "...Als Ciudadans honrats—escriu Bruniquer en el primer tomo de la seva *Rúbrica*—los deyen per sobrenom la Gavella de la Biga, y als altres la Busca, y així deyen la qüestió de la Biga y de la Busca... ço es, Biga als Ciudadans per ser homens hazendats, y poderosos, y que podian sustentar qualsevol pes com Bigas, y Jasseras grosses, y los altres que es lo Poble, cada hu dells en particular, es com una Busca (2), que un petit vent, o ayre la trastorna, y acaba; empero la cosa succeí al revés, y los de la Busca exiren ab sa pretensió."

En efecte: el rei, en 1455, disposà que en els carrecs de Consellers hi tinguessin part els quatre estaments de la ciutat—Ciudadans, Mercaders, Artistes y Menestrals.—Les cinc Conselleries se distribuiren de la següent manera: les dugues primeres pera'ls Ciudadans honrats y Doctors en lleis y medicina indistintament; la tercera pera'ls Mercaders (comerciants a l'engròs, banquers y naviers); la quarta pera'ls Artistes (apotecaris, cirurgians, ceters, etc.), y la quinta pera'ls menestrals o artesans.

A les darreries del sigle xv l'administració municipal, per diverses causes, havia caigut en un estat deplorable. En l'any 1490 l'infant don Enric, lloctinent general, presentà una carta del rei don Ferran V queixantse del mal règim de la ciutat, y recabant la facultat de designar ell els Consellers, com així ho feu durant uns quants anys. Una carta del monarca, de l'any 1491, deia, segons Bruniquer, que "era convenient mudar la forma de regiment, per que la que tenia, la habia portada a l'extermini en que estava". El mateix autor, una mica més avall, escriu en la seva *Rúbrica*: "En l'any 1493, lo dit Sr. Rey tenintne special poder del Consell de Cent, donà nova forma de regiment, en consideració que la Ciutat estava exhausta, y atreballadíssima de deutes (3), y que las discordias passadas la havian portada a tal punt, que necessitava d'un gran remey, reservantse poder demudar, corretgir y esmenar..."

Se demanà al rei Ferran V el Catolic, en l'any 1493, que en lo successiu se nomenessin tres Consellers Ciudadans y un Mercader, y que'l cinquè fos un any un Artista y un altre any un Menestral. El rei accedí a la petició.

Ferran el Catolic, que introduí la insaculació en l'elecció de Consellers.

Apostol de l'any 1498 tingué efecte la primera insaculació. Però, segons en Pi y Arimon, la nova forma de nomenament de

La Mà major estava constituïda pels Ciudadans honrats.

La Mà mitjana estava composta pels Mercaders o negociants a l'engròs. Era una classe mitja entre els plebeus y la noblesa. Els mercaders estaven exempts dels serveis dels plebeus, disfrutaven el dret de portar espasa y eren tinentes per dret propi de les tropes de mar y terra.

La Mà menor la formaven les demés classes: artistes, menestrals, fabricants, jornalers, etc., que estaven organitzats en confraries, gremis y colegis. Era la més nombrosa y d'ella sortien els soldats de les hosts.

(2) En català el mot *busca* té l'accepció de *bri*.

(3) Carregadíssima de deutes.

Consellers no obtingué plena observancia fins a l'aparició del privilegi dit del *Regiment*, donat en 1510 pel repetit rei Ferran, en el qual determinà minuciosament la manera de procedir a l'insaculació. Disposà que aquesta's fes per medi de les *Bosses Consistorials*, ont s'hi ficaven uns redolins ab els noms dels candidats de tots els estaments. Les bosses eren cinc: una per cada Conselleria. De la bossa ont hi havia els noms dels Ciutadans s'extreia el nom del Conseller en cap.

"Lo dia de St. Andreu—escriu en Bruniquer—que es dia de Extracció de Novells Consellers, sen venen a Casa la Ciutat, y de aquí van a ohir Missa a la Seu, y ohida sen tornan a Cà la Ciutat, hont present lo Consell, lo Conseller en cap se alsa de peus, y deu fer aquí son rahonament, dient segons ho feyan los antichs, que Deu nre (nostre) Señor es estat servit donarlos vida, y salut, que han vist lo fi de any de sa Conselleria, de que donan gracias a Deu Omnipotent, y que be saben que lo Carrech principal dels Consellers consisteix en tres principals: La primera es procurar la pau entre sos Ciutadans: La segona tenir ben abastada, y avituallada la Ciutat: La tercera es mantenir, y conservar, y virilment defendre los Privilegis, y sobre cada una dellas deu discursar, y dir son descarrech com ho han fet; emperò que be creuhen que per descuyt, y fragilitat hauran faltat en algunas cosas, de quen demanan perdó a nre Señor Deu, y al Consell, y que per quant lo present dia es assignat a fer extracció de Consellers, y Consell, y Obrers, que per ço se fassa, y pregunen a Deu nre Señor los done tals, que sie al seu sant Servei, y al be, y repos de aquesta Ciutat, y fetas las extraccions, se despullan las gramallas, ys vestan las lobas seus becas, y van a visitar als Consellers nous a sas Casas."

Posteriorment, els reis Felip II y Felip III introduïren algunes modificacions de detall.

Hem dit que'l rei Ferran el Catolic establí que, dels cinc consellers, tres fossin ciutadans, un mercader, y la quinta conselleria fos un any pels artistes y l'altre pels menestrals. Això durà fins l'any 1641, en que'ls menestrals demanaren que'ls consellers fossin sis, haventhi tots els anys un conseller artista y un altre de menestral. El Consell de Cent ho acordà així, aprovantho el rei Lluís XIII de Fransa, aleshores comte de Barcelona, y aquell any, en el dia 30 de Novembre, ja foren extrets sis consellers.

Reincorporada després Catalunya a la corona d'Espanya, el rei Felip IV aprovà que fossin sis els consellers de la ciutat. En carta datada a Madrid el dia 3 de Janer de 1635, el monarca diu:

"Hago tambien merced á dicha ciudad de que como antes eran cinco los Concelleres sean de aquí en adelante seis, y que éste sea del pueblo o gremio que llaman de menestrales." Y sis seguïren essent els consellers de Barcelona fins que, a l'esser assaltada la ciutat per les tropes de Felip V l'any 1714, fou destruït el règim autòmic municipal.

En 1708 el Consell de Cent acordà que en l'esdevenidor el conseller en cap fos sempre un gran, titol, noble o cavaller; el segon, ciutadà, y el tercer doctor en medicina o lleis.

Els consellers tenien moltes atribucions y gaudien d'un gros prestigi. "Los Consellers—escriu Bruniquer—desde son principi, etiam del temps dels antichs Comptes de Barcelona sempre han ordenat en Civil y en Criminal en la Ciutat, Territori y Termens de Barcelona en tot lo que'ls ha aparegut era benefici public."

Hem vist ja, per un fragment del mateix Bruniquer, que'ls consellers estaven encarregats de tres coses principals: procurar la pau de la ciutat, tenir aquesta ben proveïda y avituallada, y con-

servar y defensar virilment els privilegis. Se cuidaven també de la custodia y la policia de la població, de la seva neteja, de les fortificacions, de la recaudació de contribucions y gavelles, y de l'administració y inversió de les rendes.

Per més que aquestes atribucions pertanyien a tots els consellers, pera la millor gestió dels afers municipals se distribuïen la feina. El Conseller en cap acostumava a cuidar-se especialment de la custodia de la ciutat y de les lleves; el segon de la provisió de froment o grans; el tercer dels abasts de carn; el quart dels salaris y comptes dels oficials y recaudadors de gavelles; el quint y el sisè dels assumptes referents als gremis y confraries de menestrals.

Al cessar en el seu carrec y abans de deixar-lo, els consellers donaven compte als seus successors de l'estat dels afers municipals, y expressaven el seu parer sobre'ls mateixos. D'això se'n deia el *testament dels consellers*. En Pi y Arimon fa remarcar la singularitat de la costum de que'ls nous consellers, abans de prestar el degut jurament, passessin a ocupar el lloc dels vells y exercissin plenament la jurisdicció de que'l seu carrec els revestia

El vestit que usaven els consellers era la *gramalla*, o sigui una mena de toga ampla, ab mànegues obertes. Segons els períodes de l'any variava de color. Desde Sant Andreu (30 de Novembre) a Nadal, la duïen negra; desde Nadal a Pasqua Florida, d'escarlata fina ab arminis; desde Pasqua Florida a Tots-Sants, de domàs carmesí; desde Tots-Sants al dia de Sant Andreu, en que cessaven, tornaven a dur la gramalla d'escarlata. Portaven un birret de magistrat, del mateix color que la gramalla. En el pit duïen una banda o beca d'un pam d'amplada, y en el coll una golilla blanca.

Quan formaven seguici public, anaven precedits els consellers antics per dos *Verguers* (1) ab vestits de colors diferents. Després augmentà'l nombre de verguers, que fou igual que'l de consellers, però no més eren dos els que duïen massa. El seu vestit era del mateix color que'l dels consellers en els dies de festa, y negre ab una senyal vermella en els dies de feina.

En el vestuari dels consellers, com en totes les coses de ceremonial y etiqueta d'aquells temps, hi havia un gran rigor. En Bruniquer explica que'ls consellers "en tot l'any de la Conselleria se guardan d'anar per Ciutat, si no es ab gramalla, o ben atapats".

La roba de les gramalles havia d'esser l'anomenada *xamellot*, tela francesa molt fina. Com sigui que en l'istiu de 1389 la susdita roba anava molt escassa y tenia un alt preu, els consellers demanaren que poguessin ferse les gramalles de llana. Fins el color y mena dels forros era taxativament determinat. Tota modificació en el vestit era solemni-

Felip IV.

Felip V.

En Fivaller vestit de regidor contemporani.

(1) Massers o porrers.

En Vinaixa ab la gramalla dels antics consellers.

ment discutida. "A 13 Desembre 1390—diu el tantes vegades citat Bruniquer—lo Conseller en cap demanà licència al Consell, que certs dies de la setmana pogués portar vestit negre, y lo Consell deliberà que tots fossen vestits de draps de color, empero que pogués dit Conseller en cap algunas vegadas portar vestit negre."

Segons disposà un privilegi otorgat l'any 1587 pel rei Felip II, el conseller en cap havia de tenir 40 anys fets, y els demés consellers, de 35 en amunt.

Els consellers devien ser catalans: naturals de Barcelona y del Principat de Catalunya o comtats de Rosselló y Cerdanya. Havien de tenir casa propia a Barcelona. Els no originaris de Barcelona ó de sa vegueria calia que comptessin deu anys de veïnatge en ella. En el privilegi de Ferran V el Catolic (1498) se disposava especialment que'ls nobles y cavallers havien de ser naturals de Barcelona o de la seva vegueria, o be haverse casat ab dòna que reunís aquestes condicions, tenint a la nostra ciutat casa y domicili. El carrec de conseller era incompatible ab els carrecs de nomenament reial. També's disposà que no podien esser reelegits els consellers fins passats tres anys del seu exercici anterior.

El carrec de conseller era retribuït. De primer cobraven poc. En l'any 1349 cobraven anyalment 15 lliures catalanes. Una mica més tard ne cobraren 100; en 1530, 150; en 1547, 200; en 1563, 250, y en 1617, 800.

Els consellers de Barcelona se distingien per l'estricta compliment dels seus devers y per la severitat ab que exigien el compliment dels devers dels altres. Se mostraven gelosos de les seves prerrogatives y dels privilegis de la ciutat. No permetien que ningú els atropellés, y els feien respectar pels representants reials y pels mateixos reis.

Tenint en compte els tituls de la ciutat de Barcelona y el ser aquesta cap y casal de Catalunya, els seus consellers gaudien el privilegi de ser considerats com marquesos y comtes; tant es aixís, que en les cerimonies públiques ocupaven sempre un lloc preferent al dels nobles. Les distincions de que disfrutaven eren moltes y molt significatives.

Quan anaven a l'iglesia se sentaven en unes cadires posades sobre estrada. Aquesta distinció ningú més que ells la tenia, llevat de la reial familia, del virrei y dels cardenals. Això donà motiu a repetits incidents, puig els consellers no consentien cap manament a l'esmentada distinció. Els inquisidors volgueren algunes

vegades asseure's en cadira a glesia, cosa que no permeteren els consellers. En l'any 1555, assistien aquets a la funció corresponent a la festivitat de la Mare de Deu de Setembre, que se celebrava en la capella de la Llotja; allí s'adonaren de que'el bisbe d'Astorga, don Diego Sarmiento, inquisidor de Catalunya, estava en el presbiteri assegut en una cadira, y totseguit li enviaren dos cavallers pregantli que la deixés, ja que l'ocuparla en aquell lloc era un atac a les preeminencies dels consellers. Contestà'l prelat que allí ja estava be y que no's volia moure. Comensà l'ofici, que'l bisbe d'Astorga celebrava, y al alsarse pera anar a oficiar, els consellers li feren treure la cadira. L'inquisidor, ofès, a l'endemà feu empresonar al mestre de cerimonies Francesc Garau. Mes els veïns de Barcelona's posaren al costat dels consellers y del mestre de cerimonies, y an aquet se li portà el menjar a la presó pels oficials del Consell; al vespre, dues atxes enceses acompanyaven als encarregats de durli el sopar. Al mateix temps els consellers se queixaren a l'infanta princesa donya Joana, lloctinent de Carles I; la contestació de donya Joana fou satisfactoria, aprovant y confirmant la conducta dels consellers davant de l'inquisidor.

Cal remarcar que la ciutat de Barcelona sempre havia mirat ab mals ulls l'Inquisició y'ls inquisidors, introduïts aquí per Castella. Els consellers suscitaren repetides querelles contra'ls inquisidors.

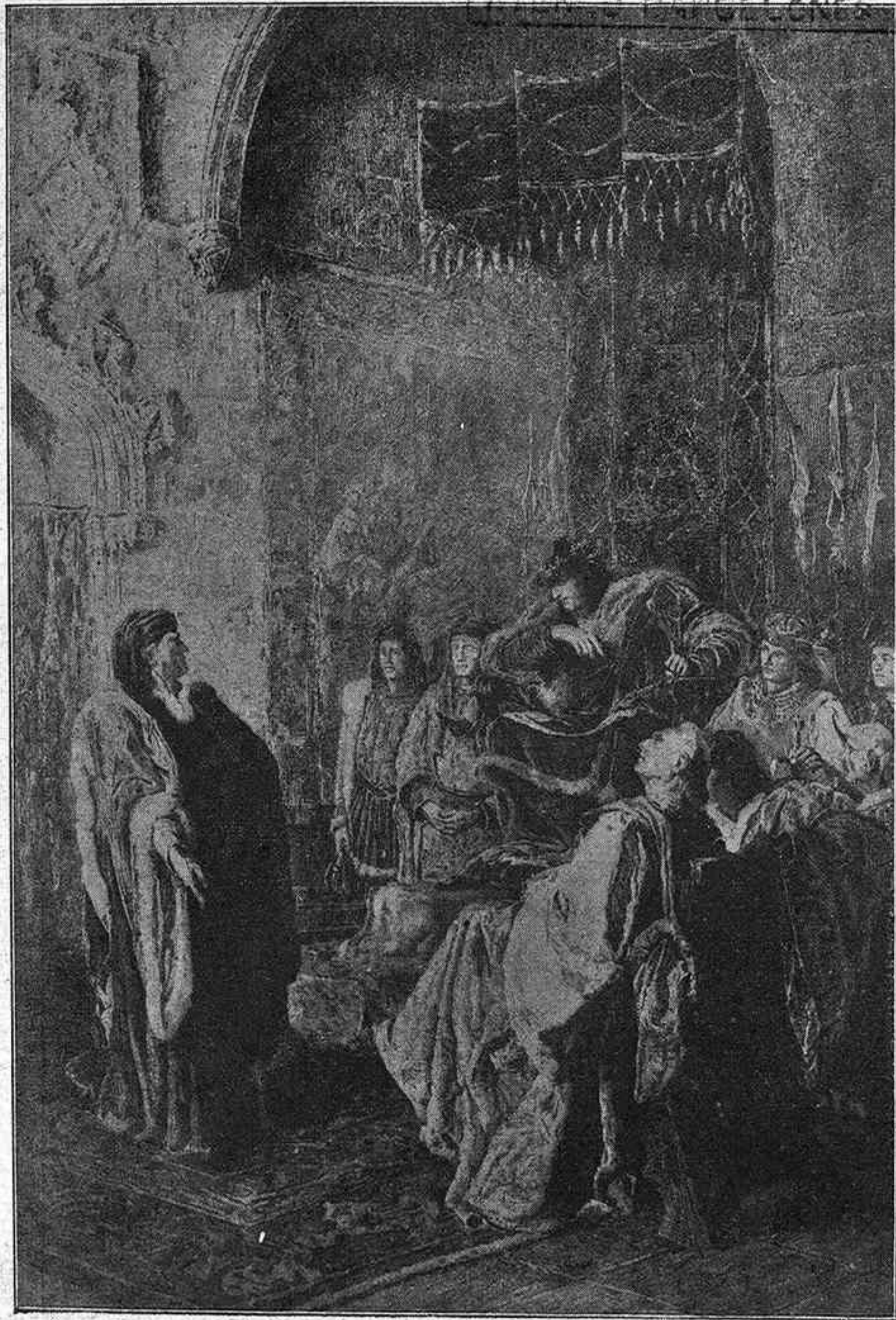

Joan Fivallar, Conseller. (Estatua de la fatxada de Ca la Ciutat.)

sidors. Tanta era la repugnància dels catalans a sotmetre's al Tribunal del Sant Ofici, que en certes èpoques, pera defugir els seus procediments, *buydaren la terra*, com diu en Bruniquer; es a dir, emigraren.

Es digne d'esmentarse un altre fet semblant que ocorregué el dia 5 de Febrer de 1532, en que 'ls consellers feren treure del presbiteri dugues cadires destinades al bisbe de la ciutat y al duc de Cardona.

Una altra de les distincions dels consellers de Barcelona consistia en que, quan sortien a rebre al rei, el saludaven sense baixar de cavall, posantse el Conseller en cap al costat esquerre del monarca y entrant a la població de parella ab ell. Igual que 'ls grans d'Espanya de primera classe, els consellers tenien el dret, en presencia del rei, d'estar sentats y ab el cap cobert en les funcions y en els actes publicos.

Querrel·la del Conceller Juan Fivaller con el Rey.
(Quadro de Tusquets.)

Ja hem consignat que 'l Veguer y el Batlle eren oficials reials, representants del monarca. No obstant y això, en l'exercici de la majoria de ses funcions estaven sotmesos al cos municipal de la ciutat. Quan prenién possessió dels seus carrecs prestaven jurament davant dels consellers, jurament que renovaven al entrar els consellers nous, y en el qual se comprometien a respectar les seves determinacions. En Pi y Arimon escriu: "...y ora nombrasen (el Veguer y el Batlle) sus tenientes ó delegados, ora el Veguer visitase las Cárcelas para oír las quejas de los presos, ora crease notarios reales, siempre lo hacían en honor de los Concelleres, con quienes ordenaban aquellos dos funcionarios cuanto convenia a la pública prosperidad y a la administración de la justicia".

Al parlar dels consellers de Barcelona no pot deixarse d'esmentar el fet memorable del conseller Joan Fivaller (1). Breument l'explicarem.

En l'any 1415, el reboster del rei Ferran d'Antequera sostingué una forta disputa ab el carnicer, a qui havia comprat la carn pera'l seu senyor, puig aquell no volia pagar el tribut anomenat del vec-tigal. Això produí una grossa agitació en el poble, que acudí davant dels consellers queixantse de la violació de que eren objecte les lleis de la ciutat. Els consellers acordaren enviar una representació al monarca pera exposarli la queixa y ferli present la necessitat de que pagués els drets que la ciutat establerts tenia.

Aquell any el Conseller en cap era en Marc Turell. Aquet, fos per estar malalt, fos per la por que li inspirava l'anar a plantar cara al monarca, s'excusà de presidir la comissió. En vista d'això, fou senyalat pel poble el conseller segon, Joan Fivaller (2), home de gran talent y ferm defensor dels drets de la ciutat. Fivaller prometé que ell aniria a trobar al rei y li parlaria en nom del poble de Barcelona.

Era allò, en aquells temps, un perillós cop d'audacia. Quan se sabé per la ciutat que en Fivaller estava disposat a donarlo, s'extengué la temensa de les conseqüències que portaria l'enuig que provocaria segurament en el rei l'acté den Fivaller. Diuen les cròniques d'aquells temps que 'ls ciutadans tancaren les portes de les seves cases y prepararen les armes pera la defensa, en previsió de que don Ferran volgués castigar a Barcelona de la viril audacia del seu representant Fivaller.

Abans de donar aquell greu pas, en Joan Fivaller rebé els Sagraments, y's despedí de la seva familia entre grans plors de sa muller y fills, car considerava possible que'l rei el fes penjar. Sortí al carrer ab gramalla y gorra negres, en senyal de dol, acompanyat d'un verguer, un patge y dotze escuders, tots vestits també de negre. En els carrers per ont passà hi havia una immensa gentada, que feu al conseller heroic grans manifestacions d'adhesió y de simpatia.

Un pic fou en el Palau Reial, feu quedar en les primeres sales del mateix el seu seguici, y ell avensà sol cap a l'avantcambra reial y trucà a la porta. El porter li preguntà:

— ¿Sois Juan Fivaller?

— Soc un conseller de la ciutat de Barcelona — contestà en Fivaller. Dues vegades més feu el porter la mateixa pregunta, donant sempre en Fivaller la mateixa resposta.

Aleshores el porter li pregà que contestés concretament a la pregunta, puig sols tenia orde de deixar entrar a Joan Fivaller. Aquet replicà que'l seu nom no importava, perquè venia en representació de tots.

Anà el porter a explicar al rei lo que passava, y el monarca li donà orde de que'l deixés entrar, dient:

— *Ya por su pertinacia demuéstrase que es Fivaller, y por sus palabras puedo deducir lo mal que se portará conmigo.*

Entrà Fivaller a la cambra del rei, que tractava de dissimular el seu enuig, y li besà la mà.

Don Ferran li digué que li causava meravella tal embaixada, per quant veia que se'l volia tractar, no com a rei, sinó com a subdit, forsantlo a satisfer el tribut, y que com no s'averkonyien de ferlo passar per tal servitut. Afegí que demanava major respecte a la dignitat del trono, y que encara que fos cert que tingués obligació de satisfer el tribut, en gracia als beneficis rebuts d'ell devien exceptuarlo.

Ab gran atenció escoltà Joan Fivaller el discurs del monarca, y contestà que pensés que havia jurat conservar els privilegis de Barcelona; que'ls impostos pertanyien a la república y no al sobirà; que ab aquesta condició l'havien aclamat rei; que'ls consellers sabrien en tota ocasió complir el seu dever sacrificant, si calia, sa vida pels furs de la ciutat, y que l'amonestava pera que no faltés a la consideració que's mereixia Barcelona, sobre tot tenint en compte que la seva conducta incurria en la reprovació general.

De cop, les intencions del monarca no eren pas gaire bones.

(1) En els llibres antics està escrit *Fiveller*, que es com ell firmava.

(2) Remarqui's que al produirse el célebre incident que relatem en Fivaller no era Conseller en cap, com molts creuen erroneament. Conseller en cap ho fou més tard, en els anys 1418 y 1427.

Aquella humiliació que se li feia sofrir irritava'l seu orgull reial. Però aconsellat per alguns personatges del Palau que coneixien l'estat d'anim del poble de Barcelona, el rei Ferran accedí al requeriment solemniat que se li havia fet, y pagà an en Joan Fivaller el dret del vectigal, dientli que per aqueixa vegada havia obtingut la victoria.

Al sortir el conseller segon del Palau Reial y tornar a casa seva, la multitud, extraordinariament entusiasmada, l'aclamà, esclatant en grans visques al conseller Joan Fivaller, defensor dels drets de la patria.

Malgrat la ferida que en l'orgull del rei produí l'acte d'en Fivaller, després aquell sentí pel conseller barceloní gran admiració. En el mateix any 1416, don Ferran caigué malalt de la peste a Igualada. En Fivaller hi acudí, ab metges de Barcelona, y el cuidà solícitament. Morí el rei de resultes d'aquella malaltia, y en el seu testament nomenà marmessor al mateix conseller sever que l'havia obligat a pagar el dret del vectigal.

Els consellers realisaren moltíssimes millores a Barcelona. Fundaren diversos hospitals, entre ells el de la Santa Creu. Se degué an ells la Casa de Misericordia y la Casa d'Infants. Ells fundaren l'Universitat de Barcelona, que era un edifici magnific, situat en el lloc que després ocupà la Porta d'Isabel II.

En general, protegiren als savis, escriptors y artistes. En l'any 1614 entregaren a Pujades 500 lliures catalanes pera l'impressió d'una obra d'història, y una igual quantitat an en Borrell pera imprimirne una de Medicina. Val a dir que en altres ocasions els consellers y el Consell de Cent obraren de diferenta manera.

La lluita de Barcelona contra Felip V en l'any 1714, que acabà ab l'assalt de la ciutat per les tropes espanyoles y franceses que l'assetjaven, serví de pretext al rei d'Espanya pera destruir els privilegis y llibertats de Catalunya, y entre ells les institucions dels consellers y del Consell de Cent de Barcelona.

A 16 de Setembre de 1714 s'hagueren d'entregar al vencedor les claus de Casa la Ciutat.

L'institució dels consellers durà, doncs, desde 1249 a 1714, o siguin 465 anys.

El Consell de Cent

Al parlar dels consellers hem consignat ja que l'origen de la gran assemblea municipal de Barcelona coneguda per Consell de Cent està en el privilegi concedit pel rei Jaume I l'any 1257, en qual privilegi concedí als consellers la facultat d'elegir 200 homes d'entre tots els estaments de la ciutat pera'l millor règim comunal.

Malgrat haver tingut aquesta assemblea, en el seu comensament, 200 membres, y haver sofert després repetits augmentos y minves en el seu nombre, se li aplicaren els noms de "Savi Consell de Cent", "Consell dels Cent Jurats", o simplement "Consell de Cent" (Concilium Centumvirale).

En l'esmentat privilegi s'hi disposa la forma d'elecció. Després de nomenats els vuit consellers y de prestar el degut jurament, junts ab el Veguer elegien 200 prohoms, els quals juraven guardar

Fivaller davant de Ferran d'Antequera. (Gravat de l'obra *Barcelona Antigua y Moderna*, d'en Pi y Arimon.)

El darrer Conseller en cap Rafel de Casanova. (Estatua del Saló de Sant Joan.)

secret, ajudar al règim de la ciutat y assistir, tots o part d'ells, a les reunions a que se'ls cridés.

En l'any 1260 el rei reduí a 100 el nombre dels membres del gran Consell municipal, elegibles pels quatre consellers juntament ab el Veguer y el Batlle.

El rei Joan I, en 1387, feu pujar el nombre d'individus del Consell a 120.

En 1455, Alfons V fixà a 128 el susdit nombre, establint ademés el nombre d'individus de cada estament que devien elegirse.

En Bruniquer escriu: "Lo que es lo Consell de Cent sempre es estat de tots staments, empero antiguament noy havia numero cert de uns, ni de altres, sino que elegian com volian, per que en lo Registre de 1338, y 1339, foren elegits 63 Ciutadans, 9 Juristas, 6 Drapers, 2 Cambiadors, 5 Notaris, 2 Apotecaris, 2 Sastres, 1 ferrer, 3 Argenters, 1 Pellicer, 1 Blanquer, 1 Boter, 2 Sabaters, 2 Cotoner, y en altres llibres se veu en diferent orde, y trobas en alguns registres que elegien molt mes de cent, com mes avall se dirà."

Desde 1455, els 128 individus del Consell que establí Alfons V se distribuiren per parts iguals, pertocantne 32 a cada estament, fins que, en virtut dels privilegis donats en 1493 y 1498 per Ferran V, s'hi afegiren 16 Cavallers, formantse aixís el total de 144 membres. Els nobles no foren admesos com a classe apart fins que s'establí el procediment de l'insaculació.

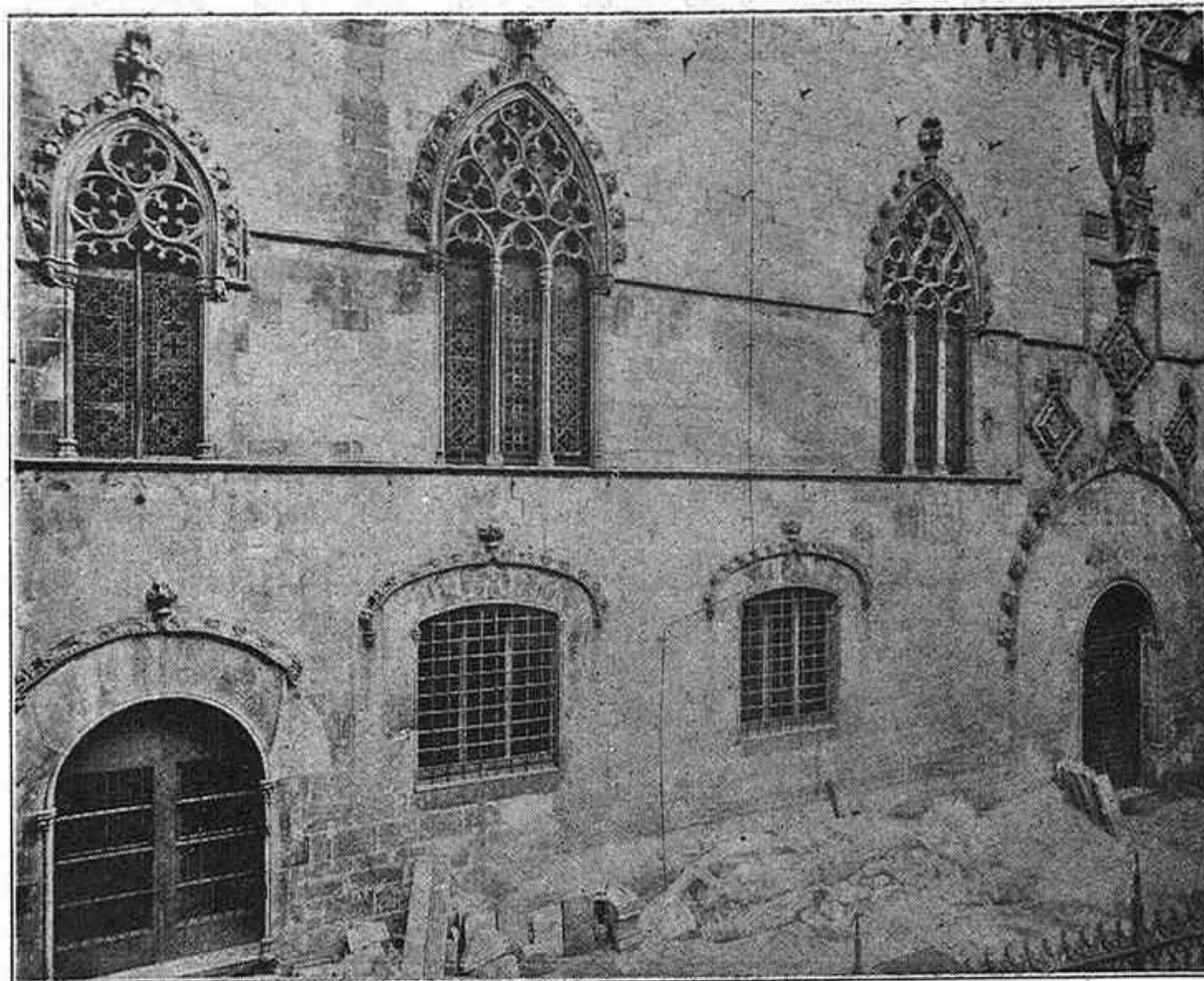
Quan se conyocava el Consell de Cent, la reunió era vàlida, y procedia a deliberar y resoldre sempre que hi havia la majoria dels 144 individus, sense mirarse l'estament a que pertanyien, y encara que hi manquessin tots els representants d'un estament.

En els primers temps, el Consell de Cent era convocat ab tocs de clarins, y després ab tocs de campana.

El lloc de reunió era, de primer, la plassa Reial. Els Consellers s'asseien en els esgraons de pedra del Palau Reial que allí hi havia, y els demás individus se situaven al seu costat en aquell mateix lloc. Després s'aplegà en el Convent de Santa Caterina, de Pares Predicadors, en una capella situada a l'esquerra de la porta d'aquell edifici. Hi ha qui creu que aqueixa capella fou aixecada expressament pera'l dit objecte, ja que la ciutat pagà la seva edificació. Més tard, y per poc temps, les sessions se celebraren en el Convent de Sant Francesc d'Assís, ont acudien els Consellers solemnement, al sò de trompetes y clarins.

Per ultim se construí la Casa de la Ciutat a la plassa de Sant Jaume. El dia 7 d'Octubre de 1369 els Consellers compraren les cases que'l cavaller Simó de Robira tenia tocant a la paret de la desapareguda iglesia parroquial de Sant Jaume. L'edifici de les Cases Consistorials fou construït depressa, y en el mes d'Agost de 1373 hi va tenir lloc la primera reunió del Consell de Cent.

Sols quan hi havia qüestions greus y difícils a tractar se reunia el Consell en ple. Estava dividit en quatre seccions, les quals funcionaven successivament, una cada trimestre, formantse així una Junta permanent que s'anomenava *Consell Ordinari*, *Consell de Trentasís* y, vulgarment, *Trentenari*. Aqueix Trentenari el formaven 8 Ciutadans, 4 Cavallers, 8 Mercaders, 8 Artistes y 8 Menestrals.

Vestigis de l'antiga Casa de la Ciutat. (Fatxada gòtica.)

En les sessions del Consell de Centels consellers sols votaven en cas d'haverhi empat; en els demás casos se limitaven a plantejar les qüestions que devien discutirse, y després eren els executors dels acords presos. En el Consell ordinari tampoc tenien vot, llevat dels casos en que's tractava d'affers que'l Consell de Cent encarregava al seu examen y al del Trentenari. Sempre eren els darrers de votar.

Segons consta en la confirmació de don Jaume II, feta a Tarragona l'any 1319, el Consell de Cent tenia la facultat d'establir ordinations y promulgar edictes dintre de la Ciutat y en el seu terme, el qual s'endinsava dotze llegües en la mar. Podia imposar tota mena de penes pecuniaries y corporals, inclosa la de mort. Això no obstant, la publicació de dits bans se feia sempre en nom del Veguer o del Batlle, oficials reials.

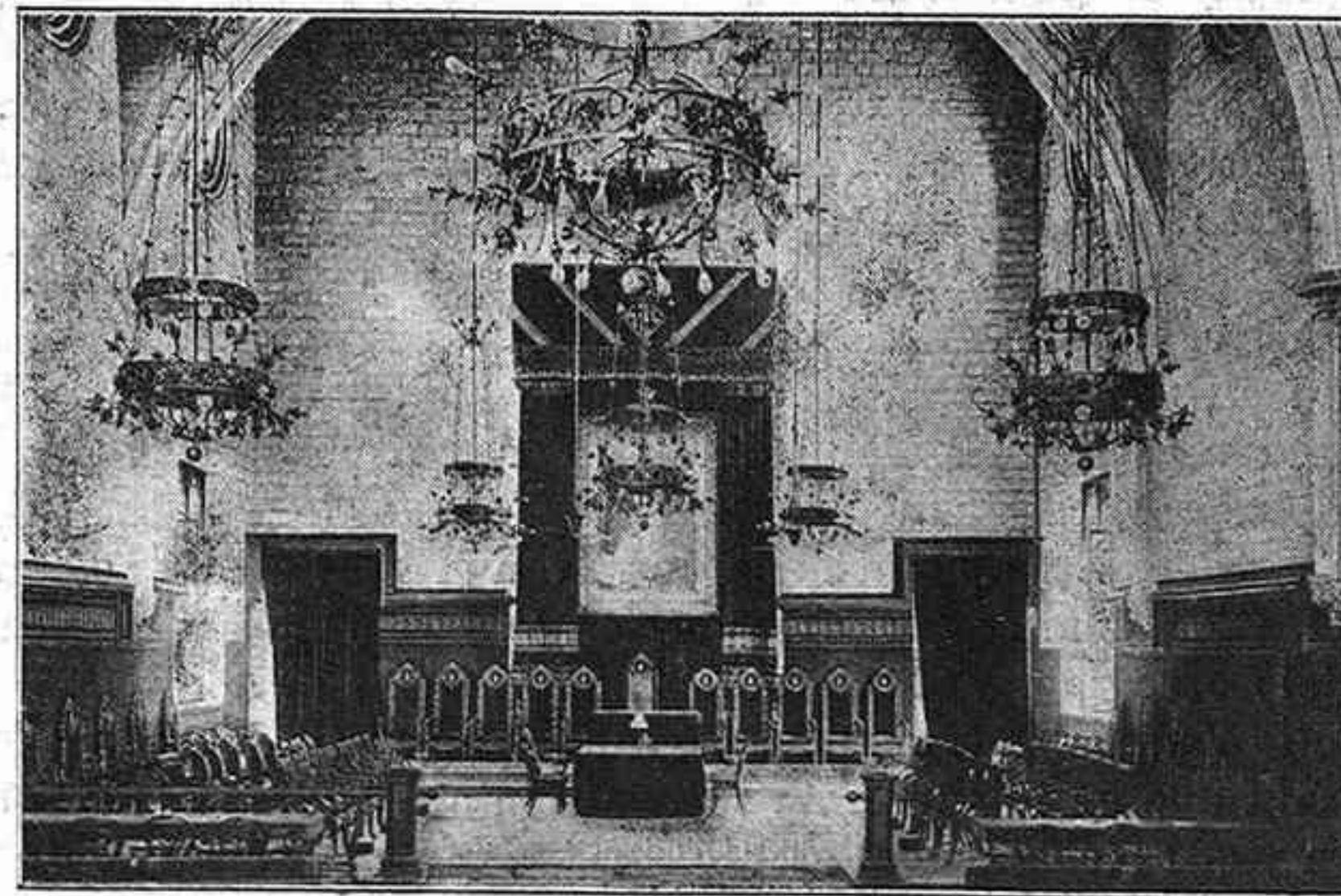
Oficials municipals

Durant el govern dels consellers y del Consell de Cent hi havia a Barcelona els següents oficials municipals:

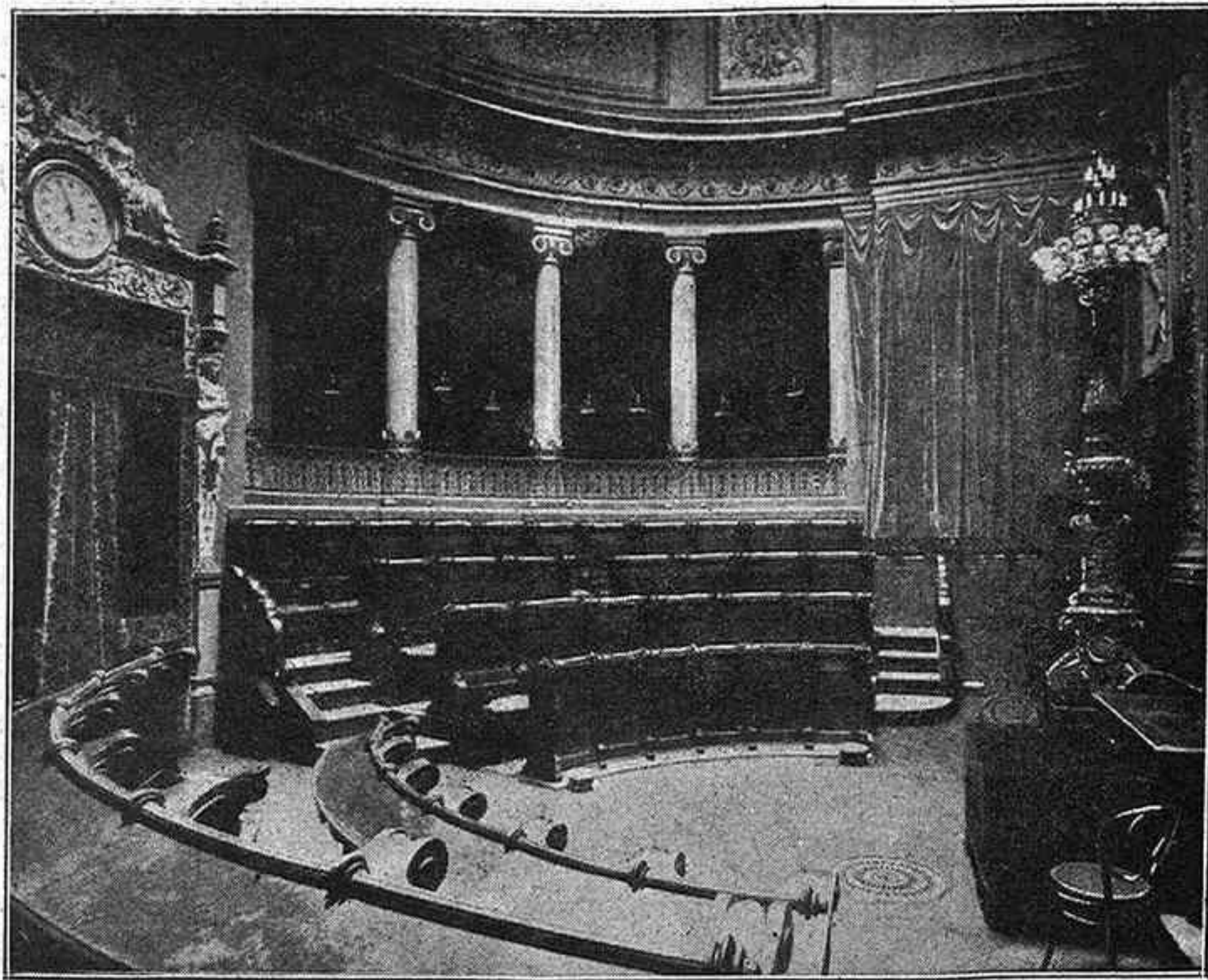
El *Batlle*, jutge ordinari del poble en determinades causes.

El *Claver*, jutge fiscal del Consell, que procedia contra'ls deutors al comú, imposava penyores, etc.

El *Mostassaf*, o *Edil*, que feia l'inspecció dels queviures de les plasses públiques, comprovava el pes y les taxes, y's cuidava de les servituds veïnals de l'interior de les cases.

El vell Consistori o Saló de Cent.

Saló del Nou Consistori.

Els *Administradors de les plasses*, que exercien l'inspecció dels vins y dels grans, etc.

Els *Obrers*, que estaven encarregats de l'inspecció urbana (edificis, plasses, carrers, etc.), y de les sortides de la ciutat y altres coses.

El *Mestre Portolà*, que era el capità del port, y cobrava'ls drets d'ancoratge.

El *Cònsol de segell*, que era un comerciant encarregat de marcar les estofes ab el segell de la ciutat després d'haver reconegut, junt ab dos experts o perits, la bona qualitat de les mateixes.

IV

Ajuntament establert per Felip V

A 15 de Setembre de 1714, o sigui a l'endemà de l'assalt de Barcelona per les tropes del mariscal duc de Berwick, aquet nomenà algunes persones, dites *Administradors*, pera regir el municipi de Barcelona, les quals exerciren les seves funcions fins a la publicació de la reial cèdula de Felip V, del 13 d'Octubre de 1718, per la qual se creà l'Ajuntament y s' determinà el nou règim politic y economic del govern municipal de Barcelona. Els nous regidors nomenats pel rei juraren el carrec el dia 6 de Desembre del mateix any 1718. El primer Corregidor fou el governador de la plassa, el mariscal de camp comte de Montemar.

El Corregidor, de nomenament reial, tenia al seu carrec el govern politic de la ciutat, y era un empleu que exercia el governador militar de la plassa. Així, doncs, el Corregidor era anomenat *Governador* militar y politic de Barcelona.

S'establiren els *Arcaldes majors*, que eren els lloctinents del Corregidor, el qual exercia per medi d'ells la seva jurisdicció civil y criminal, que s'extenia a la policia urbana, neteja, enllumenat, aigües, etc. El Corregidor tenia un secretari pera despatxar els assumptes governatius.

D'arcaldes majors n'hi havia dos. Eren jutges lletrats nomenats pel rei. Com hem consignat, exercien la jurisdicció ordinaria en nom del Corregidor y el substituïen en absències y malalties.

Felip V prohibí als regidors l'ús de l'antic vestit dels consellers, disposant que en lo successiu se vestissin ab el trajo espanyol de l'època y que l'insignia del carrec consistís en una banda de domas carmesí ab l'escut petit de les armes de la ciutat.

D'aqueixa manera sofriren un cop mortal les velles llibertats municipals de Barcelona, y el nostre règim municipal acabà de caure, com tota Catalunya, en la decadencia iniciada ja de molt abans de Felip V.

V

De l'invasió francesa a la Revolució de Setembre

Fins a l'entrada de les tropes franceses del general Duhesme a Barcelona (Febrer de 1808) estigué sotmesa Barcelona al règim municipal establert per Felip V.

Els francesos organisaren el govern municipal de la nostra ciutat a l'estil del de les poblacions franceses, nomenant un *Maire* y dos Adjunts. Aquet règim cessà després que'ls francesos evaquaren Barcelona (Abril de 1814).

Derogada per Ferran VII, el dia 30 de Maig de 1814, la Constitució de l'any 12, se tornà al règim anterior, fins a l'any 1820, en que la Constitució fou proclamada novament a conseqüència de la sublevació victoriosa de Riego a Cabezas de San Juan.

En el mes de Mars de 1820 se constituí l'Ajuntament popular nomenat per elecció. El primer arcalde constitucional de Barcelona fou don Narcís de Sans y Rius. El nou sistema tregué les funcions de Corregidor y de President de l'Ajuntament al governador militar de la plassa y les conferí a la primera autoritat civil de la província.

Poc durà el període constitucional, puig a principis de 1823, complint lo acordat en el Congrés de Verona, el govern francès intervingué en favor dels apostolics, sublevats desde mesos enrera, y les tropes de Fransa restabliren l'absolutisme. Y altra vegada tornà el règim d'Ajuntament de nomenament reial.

Es curiós consignar que, en plena reacció apostòlica, l'Ajuntament de Barcelona, a 6 de Mars de 1824, dirigí al rei una exposició en la qual demanava el restabliment del Tribunal de l'Inquisició (1).

L'Estatut Reial de 1834, el restabliment de la Constitució de l'any 12 en 1836 y la Constitució de 1837 modificaren el règim municipal.

Aprovada per les Corts la Llei d'Ajuntaments de 1840, de marcat sentit centralisador, el poble de Barcelona ne protestà. El dia 30 de Juny de l'any susdit entrà a Barcelona la regent Maria Cristina, acompanyada de sa filla Isabell II. Ab aquet motiu se realisaren algunes manifestacions contra la llei esmentada. En els troncs dels arbres de la Rambla s'hi fixaren els articles de la Constitució que la Llei d'Ajuntaments vulnerava. Això no obstant, la regent la sancionà ab data de 14 de Juliol de 1840.

En 1845 se promulgà la llei d'Organisació y atribucions dels ajuntaments, en virtut de la qual l'Ajuntament de Barcelona quedà compost d'un arcalde constitucional, sis tinents arcaldes, trenta un regidors y un sindic, elegits per sufragi. Els tinents d'arcaldes renovaven cada dos anys, y els regidors per meitat. El president de l'Ajuntament era'l governador de la província, y en son defecte l'arcalde constitucional. Els tinents d'arcalde eren designats de reial orde entre'ls regidors, y substituïen a l'arcalde en casos d'absència y malaltia; exercien també les funcions de jutges de pau, y tenien al seu carrec celebrar y decidir els judicis de conciliació entre parts y fallar els verbals; se cuidaven de la seguretat y tranquil·litat pública en els seus respectius districtes, y feien complir els bans y les ordenances municipals.

Ab data de 9 de Mars de 1859, per iniciativa de don Antoni de Bofarull, un grupu de literats catalans dirigí una instancia a l'aleshores Arcalde-Corregidor de Barcelona don Josep Santamaria, de-

(1) Ferran VII l'havia restablert en 1814, y fou novament suprimit al triomfar el constitucionalisme l'any 1820.

En Pi y Arimon, autor de l'obra *Barcelona Antigua y Moderna*, de la que havem tret molts dats per a'l present treball.

manant la protecció de l'Ajuntament per a la restauració dels Jocs Florals. Firmaren la petició en Joan Cortada, en Josep Lluís Pons y Gallarza, en Victor Balaguer, en Manuel Milà y Fontanals, en Joaquim Rubió y Ors, en Miquel Victorià Amer y l'Antoni de Bofarull. En sessió del dia 11 dels mateixos mes y any l'Ajuntament accedí a la petició, y el primer diumenge de Maig de 1859, que s'esqueia en el dia primer del mes, se celebrà la primera festa de la restauració dels Jocs Florals, de la qual en Milà y Fontanals fou president.

VI

De la Revolució de Setembre a la llei municipal de 1877

Destronada Isabel II per la Revolució de Setembre de 1868, fou nomenat alcalde popular de Barcelona en Francisco Suñer y Capdevila.

L'Ajuntament, que era republicà, se negà a jurar la Constitució de 1869, que establia la monarquia com a forma de govern de l'Estat espanyol. A conseqüència d'aquesta actitud l'Ajuntament fou dissolt, produintse una revolta popular y aixecantse barricades cap a la banda del Padró y del carrer de Ponent. També's lleansaren algunes partides republicanes a la montanya. Però'l moviment fou vensut y gran nombre de republicans sigueren empresonats.

Després d'en Suñer y Capdevila foren alcaldes primers de Barcelona en Santiago Soler y Pla (1869) y en Soler y Matas (1870 y 1871).

Aquet se vegé obligat a dimitir per haver fet foc un guarda municipal en el carrer de Fernando contra el poble amotinat per qüestió dels consums. Fou substituït l'any 1872 per l'ilustre Rius y

Talet, que per primera vegada fou alcalde constitucional de Barcelona.

El dia 20 d'Agost de 1870 s'havia promulgat una nova Llei municipal. Aquesta fou confirmada per la llei de 16 de Desembre de 1876, si be introduinhi les reformes contingudes en quinze bases; les esmentades reformes se referien a la capacitat d'electors y elegibles, al nomenament d'alcaldes, etc., y en diversos punts tenien caracter centralisador.

VII

La llei municipal vigent

A l'any següent, 1877, se promulgà la llei municipal vigent, formada per la llei orgànica de 1870, ab l'incorporació an aquesta de les reformes de 1876.

La llei municipal de 1877 encarrega el govern interior del terme municipal a un Ajuntament compost de individus dividits en tres categories: alcalde, tinent d'alcalde y regidors. Ademés de l'Ajuntament, creà una Junta municipal de Vocals associats.

L'alcalde constitucional, de nomenament reial, té dos caracters: el de representant del Govern y el de quefe de l'Administració municipal. No cal que sigui regidor.

Com a representant del Govern, l'alcalde desempenya les atribucions que les lleis li concedeixen, sota la direcció del governador civil de la provincia, tant en lo que toca a la publicació y execució de les lleis y disposicions del Govern, del governador y de la Diputació provincial, com a l'orde public y demás funcions que li estan encomanades.

Com a president de l'Ajuntament, l'alcalde té la seva representació en tots els afers, llevat dels que pertocuen als síndics.

Com a quefe de l'Administració municipal té, entre altres atribucions, les següents: publicar, executar y fer complir els acords executius de l'Ajuntament, quan no hi hagi motiu legal per a suspendre'ls, procedint, si calgués, per via d'apremi y pago, y imposant multes y arrests per insolvència; suspendre els acords de l'Ajuntament, quan cregui que així procedeix; dirigir tot lo relatiu a la policia urbana y rural; exercir les funcions propies d'ordenador y quefe de l'inversió de fondos municipals y de sa comptabilitat; inspeccionar, activar y dirigir en lo economic y governatiu les obres, establiments de beneficencia y d'instrucció pública costejats per fondos del municipi.

Dividit el terme municipal en districtes, per a cada un d'aquets hi ha un tinent d'alcalde, que exerceix dintre del districte les funcions que en tot el terme té l'alcalde. Són delegats d'aquest y han d'obrar sota la seva direcció. Els elegeix l'Ajuntament d'entre'ls regidors.

El districte municipal se divideix en barris, cada un dels quals té un alcalde de barri, que l'alcalde constitucional nomena d'entre'ls electors del mateix que hi tinguin residencia fixa. El carrec dura d'una a l'altra renovació de l'Ajuntament. L'alcalde pot destituirlos.

Segons la llei, l'Ajuntament es un cos de representació popular al qual correspon exclusivament el govern y administració dels interessos peculiars del municipi.

Es elegit per sufragi universal, per districtes y segons el sistema del vot limitat, per a donar representació a la minoria (1). Les eleccions han de celebrarse, normalment, en la primera quinzena de Novembre. L'Ajuntament se renova per meitat cada dos anys, sortint en cada renovació els regidors més antics.

El dia primer de l'any cessen en el seu carrec els regidors sortints y prenen possessió els electes. En el mateix dia's nomenen, un per un, els deu tinent d'alcalde y els dos procuradors síndics.

(1) El vot limitat consisteix en obligar als electors, quan han de designar dos o més representants, a votar un nombre d'aquets inferior al que ha d'elegirse.

Aquets darrers tenen la representació de la Corporació en tots els judicis que, en defensa dels interessos del municipi, hagin de sostenir-se.

Els carrecs d'arcalde, tinent d'arcalde, sindic, regidor, vocal associat y arcalde de barri són gratuïts, obligatoris y honorífics. L'Ajuntament pot concedir certa suma a l'arcalde pera gastos de representació.

La duració normal del carrec de regidor es de quatre anys. No's pot ser reelegit fins quatre anys després d'haver cessat en el carrec.

En cas d'absències, malalties y vagants interines, els tinents d'arcalde substitueixen a l'arcalde, y els regidors als tinents, se guintse, en aquet darrer cas, l'orde del nombre de vots obtinguts en les eleccions.

Quan, al menys mitg any abans de les eleccions ordinaries, se produeixin vagants que pugin a la tersa part del nombre de regi-

dors, se procedirà a eleccions parcials. Si el susdit nombre de vagants se produís dins del mitg any precedent a les eleccions ordinaries, el governador les cobrirà interinament ab persones que per elecció hagin format part del Consistori.

L'Ajuntament ha de celebrar al menys una sessió ordinaria cada setmana. L'arcalde pot convocar sessions extraordinaries quan ho cregui oportú, quan li ho indiqui el governador civil y quan ho reclami una tersa part de regidors.

Els regidors se distribueixen en comissions permanents, a les quals se confien els negocis generals d'un o més rams d'administració municipal dels que la llei els encarrega. També pot l'Ajuntament nomenar comissions especials, que cessen a l'acabar la seva missió.

La Junta municipal se compon de tots els regidors, y d'un nombre de vocals associats igual al dels regidors. Els vocals associats se designen per sorteig entre'ls contribuïents. Les atribucions de la Junta municipal són les següents: aprovació dels pressupostos municipals, establiment y creació d'arbitris, y revisió y censura dels comptes de l'Ajuntament.

Ometem altres detalls del règim vigent per ser prou coneguts o per no oferir interès pera la generalitat dels nostres lectors.

El caracter de la llei municipal de 1877 es d'un centralisme absorbent, que entrebanca les iniciatives de la ciutat de Barcelona. A darrers de 1909, el govern d'en Moret promulgà algunes reformes descentralisadores de poca importancia.

El fracassat projecte d'Administració local de don Antoni Maura transformava el règim municipal, millorantlo en molts punts, però donava a la reforma un sentit poc democratic.

TALLA DELS MODERNS CONSELLERS

En Berenguer
(El més alt)

En Fort
(El més nano)

VIII

L'Ajuntament de Barcelona en les últimes dècades

En l'any 1878, l'Ajuntament, del qual era arcalde constitucional don Albert Faura, pretengué cobrar drets de consums sobre'l gas. La protesta contra l'impost fou formidable, y Barcelona, durant vuit mesos, estigué a les fosques en les hores de la nit.

L'Exposició Universal de 1888, que celebrà la ciutat ab immensa alegria, marcà un pas de gegant en l'engrandiment, aleshores ja considerable, de Barcelona. El nom d'en Rius y Taulet, que l'organisà, ha quedat gravat gloriosament per sempre més en l'història de la capital catalana.

Després d'activíssimes gestions, l'Ajuntament conseguí que'l Govern, ab decret del 20 d'Abril de 1897, disposés l'agregació a Barcelona dels pobles de Gracia, Sant Gervasi, Les Corts, Sans, Sant Martí de Provencals y Sant Andreu de Palomar. Alguns dels pobles agregats protestaren, y es lo cert que'ls donà motiu pera ferho el procediment seguit pera l'agregació, que's decretà sense tenir en compte la voluntat dels pobles interessats. Mes les ventatges que als municipis agregats ha reportat la seva incorporació al municipi de Barcelona han esvait la campanya segregacionista que s'havia iniciat.

En 1898, l'Ajuntament, pel preu de 300.000 pessetes, adquirí el projecte de Reforma interior de don Angel J. Baixeras, com a proleg obligat dels treballs que més endavant s'han anat realisant.

Essent president del Consell de ministres en Silvela y ministre de la Guerra en Polavieja, a 14 de Mars de l'any 1899 fou nomenat arcalde de Barcelona don Bartomeu Robert, qui introduí a Casa la Ciutat, durant tant de temps en poder del caciquisme, una alenada d'honradesa y de patriotisme. Aquell mateix any hi hagué el cèlebre tancament de caixes del comerç y l'industria de Barcelona. En Robert, com a arcalde, devia autorisar els embargos; ho feu ab els quatre primers per no poderse'n excusar sense incorrer en responsabilitat legal, però's negà a autorisar els demés, dimitint el dia 10 d'Octubre de 1899.

Aleshores comensà el moviment popular contra'l caciquisme barceloní, moviment que's canalisà principalment vers el regionalisme. La perdua de les colònies y la desfeta ocasionada per la guerra ab els Estats Units donaren forsa al moviment, el qual triomfà en l'any 1901, en les eleccions legislatives de Maig y en les municipals de Novembre. S'imposà la legalitat del sufragi, y el caciquisme fou escombrat de l'Ajuntament. El fet es memorable en l'història del nostre municipi. Desde aleshores, els republicans y els catalanistes han exercit el govern municipal.

L'Ajuntament catalanista-republicà que portaren les eleccions municipals de 1901 emprengué una obra de regeneració. El contracte de Tresoreria, en la confecció del qual hi tingué una principal part l'aleshores regidor don Ildefons Suñol, aixecà en gran manera el credit del Municipi barceloní y permeté emprendre més tard l'obra de la Reforma interior.

A 9 de Juliol de 1903, l'Ajuntament convocà un concurs internacional, ab un premi de 35.000 pessetes al millor projecte d'enllassos de Barcelona y els pobles agregats. El premi fou concedit a l'arquitecte tolosà M. Léon Jaussely, pel seu projecte, que duia el lema

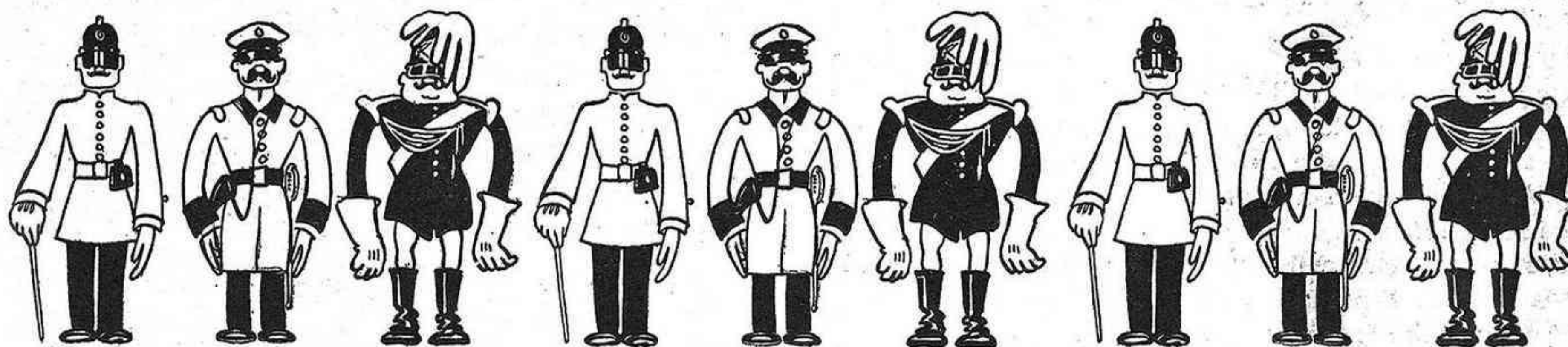
Romulus. En sessió del dia 27 d'Abril de 1905 l'Ajuntament aprovà el fallo del Jurat, y l'any 1907 el Municipi encarregà a M. Jaussely un estudi per parts del seu projecte, pera poderhi fer les convenients modificacions pràctiques.

Després d'actius treballs, l'Ajuntament, el dia 22 de Maig de 1907, aprovà el dictamen de la Reforma interior, que aquell mateix any, ab ocasió de la vinguda del rei don Alfons XIII a Barcelona, fou solemniament inaugurada.

En l'any 1908 promogué apassionades discussions el famós Pressupost de Cultura, pel qual s'establien escoles municipals graduades, catalanes, bisexuals y neutres. El projecte era hermosissim y l'Ajuntament l'aprovà. Però, després de diverses peripecies a la Junta municipal y a la Comissió provincial, fracassà.

Desde les eleccions municipals de Novembre de 1909, el partit radical té majoria absoluta al Municipi. La gestió municipal d'aquet partit es deplorable, y els abusos y escandols municipals se succeeixen sense interrupció.

A. ROVIRA Y VIRGILI

EL SEPULTURER FILOSOP

DIALEG INVEROSSIMIL

PERSONATGES

EL SEPULTURER y un DIFUNT

Lloc de l'acció: un Cementiri d'aspecte decent.

A l'aixecarse el teló, se suposa que l'acompanyament d'un enterro, alarmat per una forta gotellada repentina y creient haver ja complert ab el seu dever, ha abandonat el Cementiri, comptant ab que el Sepulturer, home expert y de consciencia, sabrà colocar, sol, el Mort en el seu ninxo, que es a peu pla y encara no ha servit mai per ningú.

La caixa que conté el Difunt es a terra, davant del ninxo. Ha parat la pluja y el Sepulturer, xiulant entre dents un aire de moda, se disposa a acabar la feina en quatre esgarrapades.

S'ajup pera empenyer al mort cap a la boca del ninxo, quan... ¡pam, pam!... a l'interior del bagul se senten dos copets.

SEPULTURER (*ab molta naturalitat*)

Endavant!... Ja hi som. (*Cridant y acostantse a la caixa, pera que'l Difunt el senti.*) ¿Què hi ha?

DIFUNT (*ab veu molt debil*)

¿Vols ferme'l favor d'obrir?

(*Sense dissimular la mala gana ab que ho fa, el Sepulturer destapa l'ataut.*)

SEPULTURER

Ja tens obert... Y ara ¿què vols?

DIFUNT

Que'm fassis un obsequi. No m'enterris encara, avui. Espera a demà.

SEPULTURER (*menjantse la partida*)

¿Per què?

DIFUNT (*titubejant*)

No sé... Me sembla que no soc ben mort.

SEPULTURER (*rient*)

¡Fuig, home!... Tots veniu ab la mateixa cansó... «Me sembla que no soc ben mort.» Si haviem de fer cas de vosaltres, mai podriem enterrar a ningú.

DIFUNT

Aia!... Com que diu que sí que devegades ha succeït que han portat al Cementiri morts que encara eren vius...

SEPULTURER

No ho creguis. Això són ilusions que us feu vosaltres.

DIFUNT

Doncs, els diaris...

SEPULTURER (*ab molt aplom*)

¿Els diaris?... Els diaris són uns embustersos. Y, vaja, prou xerrameca, que es tard y... (*Mirant al cel.*) y vol tornar a ploure. Posa't be, que no't fes mal, que vaig a tan-carte altre cop.

DIFUNT (*suplicant*)

¡Espera't, home, no siguis bàrbaro!... ¿No podria ser que fos veritat que encara visqués?...

SEPULTURER (*formalisantse*)

No que no pot ser!... He vist la teva papeleta de defunció, y tot estava en deguda regla. Ets mort ab tots els requisits legals. (*Disposantse a tapar la caixa.*) Apa, apa; estira't, y muixoni, que això no es cap casino pera venir a armar tanta conversa.

DIFUNT

Però...

SEPULTURER (*cremat*)

¿Però què?... (*Després d'una curta pausa, assentantse damunt d'un pilot de maons y adoptant un to persuassiu.*)
Serena't, home, serena't y posa't sobre sí. Potser si reflexiones una mica, compendras el disbarat que fas a l'atormentarte ab aquets escrupuls. ¡Dubtar de la teva mort!...
¿Còm no penses ab el descredit que aquesta irreverent suposició tira sobre'l metge forense que ha firmat que sí que ho ets?

DIFUNT

¿Què se me'n dona a mi del seu descredit?... ¿Creus tu que seria just que pera no ferlo quedar malament an ell, jo hagués de fer el mort sense serne?... No arriba a tant la meva abnegació.

SEPULTURER

¡Ah, males entranyes!... Ja veig que a l'abandonar el món dels vius no t'has sapigut despullar del vil egoisme... Aquí't vull, doncs. (*Molt serio.*) Quan altres raons no hi hagués, ¿no veus que la teva propia conveniencia t'aconsella acceptar els fets consumats y acomodarte tranquilament dintre del ninxo?... Cal pensarho tot, amic meu; que no perquè un sigui mort ha de deixar de ser persona pràctica. Si ara tornessis a viure, veiam: ¿què'n treuries de tot el gasto fet, de la picossada de diners invertits en enterro, capellans, cotxes de l'acompanyament y tantes y tantes coses com se necessiten en semblants casos?... Digues, ¿què'n faries d'aquesta caixa (*Resseguintla ab la punta dels dits.*), que deù haver costat un dineral, perquè es molt bonica?... ¿De què serviria tot aquet bé de Deu de coronas?...

DIFUNT

Oh! Això sí que...

SEPULTURER

Creume, no siguis criatura. El trance amarg de morir ¿no l'has passat ja? Doncs, no vulguis tornar-lo a passar per segona vegada. Perquè, no ho dubtis, un dia o altre, d'aquí un mes, d'aquí un any, d'aquí deù, la Mort repetiria la seva inevitable visita, y llavors, hala, torna a cridar metges, torna a beure porqueries y soportar pegats y fregues, torna a sofrir impertinencies, torna a avisar capellans, y torna a gastar lo mateix que has gastat ara... y potser més, perquè ja sabs tu que aquí les coses cada dia s'apujen.

DIFUNT

Be, be; el gasto rai...

SEPULTURER

Conformes, prescindimne d'això, si vols; però, fins

deixant apart la qüestió econòmica, ¿ja has considerat el disgust que al tornar a casa, viu, donaries a la teva familia?

DIFUNT (*molt admirat*)

¿Disgust?... Al contrari!... Una alegria immensa. Prou sé jo lo que ploraven els seus ulls y els crits que feien al veure que per moments anava acabantme.

SEPULTURER (*ab llàstima*)

¡Mare de Deu, y que n'ets de babau!... ¿Es dir que llensaven gemecs y ploraven, els infelissos?... ¿Què volies que fessin, doncs, al davant teu y tenint, ademés, el testimoni dels veïns que devia haverhi?... ¿T'imagines potser que havien de posarse a ballar y a picar de mans, celebrant el teu proxim *mutis*?... ¿Creus que, faltant a tots els usos y costums, havien de dirte ab tot descaro: «Sí, sí, more't, reventa't, toca el dos aviat, que aquí no't necessitem per res?»

DIFUNT

Tens molt mala llengua, amic Sepulturere.

SEPULTURER

Y tu molta llana al clatell, inexpert cadavre.

DIFUNT

Sigui com sigui, si ara jo tornés a casa,estic segur de que no deixarien de rebre'm be y de celebrar cordialment la meva reaparició.

SEPULTURER

¡Beneit, més que beneit!... Si tornessis a casa ¡qui sab com te rebrien!... Potser ab mals modos... ¡potser cridarien a un municipal y't farien agafar per impostor!

DIFUNT

¿A mi?...

SEPULTURER (*empipantse per graus*)

Noi, sembla mentida que siguis tan tonto y no sàpigues posarte a la raó. ¿Encara no t'has fet carrec del crudel desengany, de la tremenda contrarietat que'l teu retorn ocasionaria? A hores d'ara — com si ho estés veient — tota la teva fortuna està ja repartida y colocada. La teva viuda — que ha estrenat un vestit negre que li cau d'allò més be — potser fins ha tirat plans sobre la conveniencia d'unes segones nupcies. Els teus hereus han pres possessió de la part que'ls toca. En calitat de records teus, un amic s'ha endut el rellotge d'or, un altre la petaca ab incrustacions, un altre el bastó de conxa... Vés, vés, presentathi y diga'ls que tot allò t'ho han de tornar... ¡A tiros són capassos de rebre't!...

DIFUNT

(*ab una energia impropia del seu estat*)

¡Ho veurem això!

SEPULTURER (*rient*)

¿Ho veurem?... ¿Es dir que, malgrat les meves observacions amistoses, insisteixes en sospitar que encara ets viu?...

DIFUNT

Francament..., sí!...

SEPULTURER

Doncs jo't dic que no, y... vaja, ja se m'ha acabat la paciència. (*Alsantse y ab molta dignitat.*) Tant pel bon nom del facultatiu que ha certificat la defunció, com pel credit del Cementiri, com per la tranquil·litat de la teva família y pel teu mateix interès, opino, crec y declaro que ets tan mort com tots els morts... y no estic per més retòriques. (*S'ajup.*)

DIFUNT (*veientli l'intenció*)

Espera't!...

SEPULTURER (*resoltament*)

Hala, ja m'he esperat prou. (*Observant que'l Difunt treu la mà de la caixa pera no deixar-lo tancar.*) Cuidado... ¡els dits, els dits!...

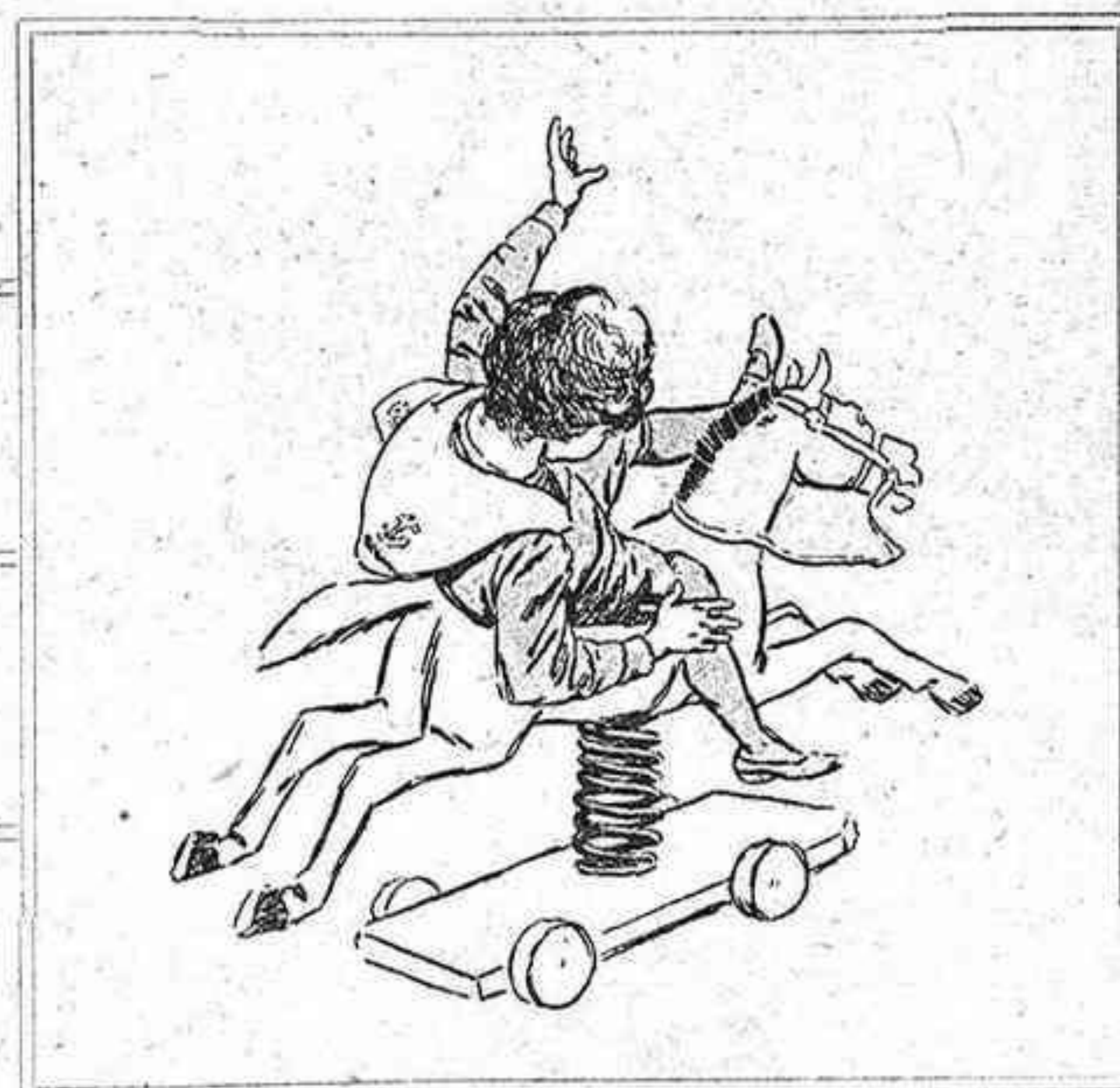
DIFUNT (*entossudintse*)

Escolta!...

SEPULTURER

¡No escolto res!... ¡Val!... (*Deixa caure la tapa del bagul y corre a tancar els baldons.*) Vés, predica ara... ¡Quin difunt més pesat!... (*Escarnintlo.*) «Potser no soc ben mort!... Potser no soc ben mort!...» No ho ha de ser!... (*Apretant ab força la caixa, comença a fer-la entrar en el ninxo.*) Com si a mi me n'haguessin d'ensenyar d'aquestes coses!... (*Cambiant de to.*) Y després, ¡què tanta música!... Si no es ben mort... (*Donantli la darrera empenta.*) prou que acabarà de morir-se aquí dintre.

A. MARCH

Jocs y joguines de les criatures

PERTENEDOR A LA BIBLIOTECA
DEL
ATENEU BARCELONÉS

El joc no es pas un habit adquirit; es natural, fins en els animals d'ordre superior. Tothom ha vist els gatets, gossets, cabrits, poltros y demés com juguen y saltironen. La causa no pot ser més llògica, en el joc hem de veurehi la preparació pels diferents actes de la vida, a fi de que quan siguin grans puguin fer lo que la lluita per l'existència exigeix. Els gatets s'esmolen les ungles y s'ensajen a fer presa ab tot lo que corre: boles, sargantanes, etc.; l'auellet, tot y estant en el niu, esbatega d'ales, o sigui que fa l'aprenentatge de volar; els cadells tot ho mosseguen y embesteixen; els cabrits proven de pujar per bandes difícils, y aixís per l'estil podriem anar citant fets que comprovarien els jocs dels nens, a correr, saltar, fer els soldats o jugar a oficis, com les nenes fent cou-dinar, jugant a visites o fent adormir les nines. Les criatures, doncs, tot jugant, se preparen pera desempenyar be'l paper que'ls està reservat pera quan siguin grans.

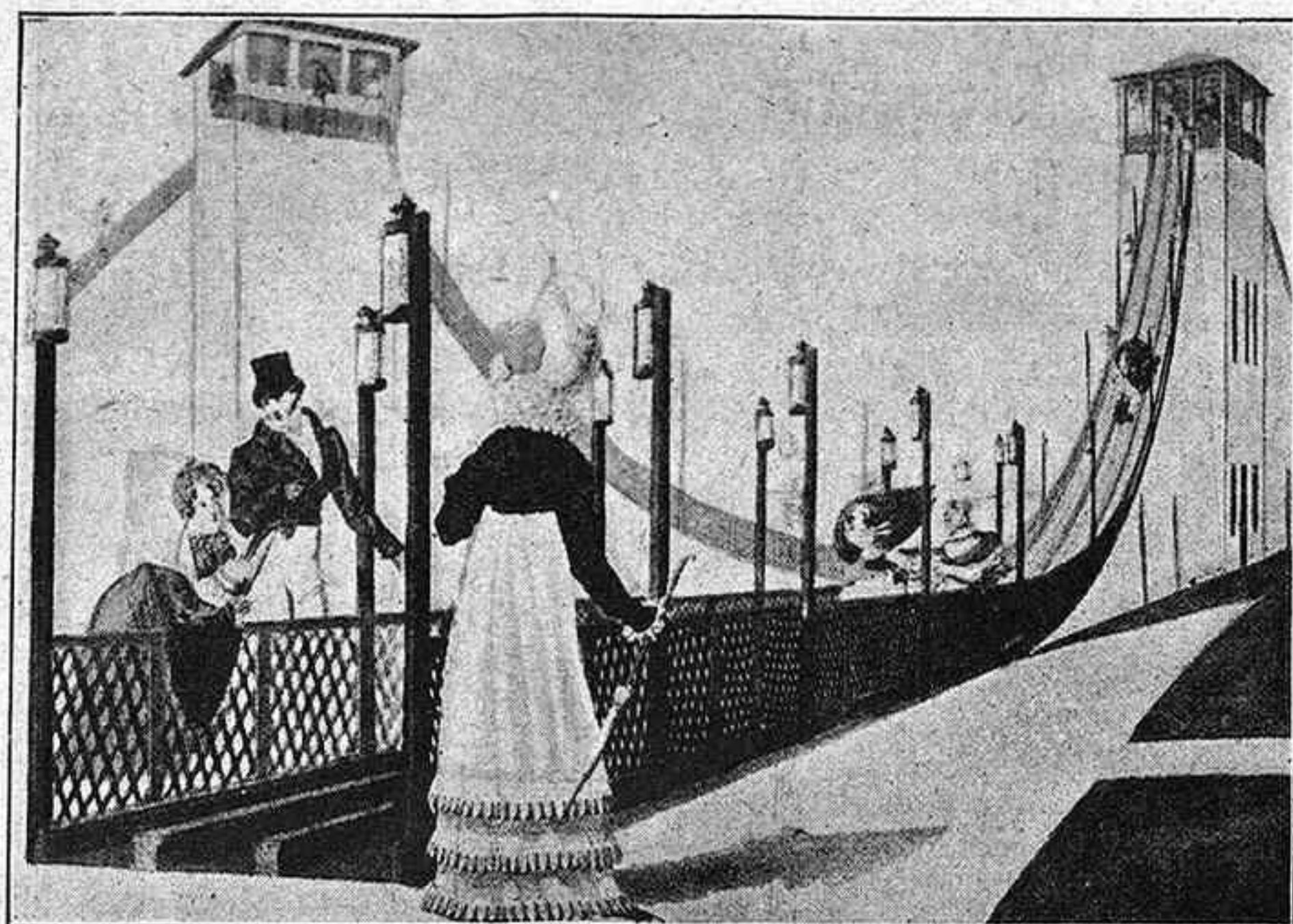
Per això es molt natural que les criatures tinguin l'esperit d'imitació molt desenrotllat, pera anarse assimilant tots els elements que'ls fan falta. Tot lo que fan els grans, els petits ho imiten: la nena fa, ab la nineta que té, lo mateix que la seva mare fa ab els fills; els àpats de casa són parodiats ab la fireta, molles de pa, trossos d'escarola y qualsevol cosa de menjar; els soldats, que tant criden l'atenció dels nois, son imitats desseguida, posantse barrets de general fets de diaris, mànecs d'escombra per escopeta, y galopant a cavall d'un bastó. Sobre tot l'anar a cavall es una de les coses que més criden l'atenció als noys.

Tot jugant l'organisme's regenera; un treball o un estudi massa continuats malmeten l'organisme, y cal repòs, que no s'ha pas de confondre ab l'inactivitat; s'ha de fer una cosa ben dife-

renta de lo que's feia. L'home de carrera que s'està tot lo dia en l'escriptori o en el laboratori ha de fer gimnàstica, o jugar al billar, o qualsevol cosa d'esfors físic; allavors reposa del treball intel·lectual y equilibra l'organisme. El treballador que guanya'l jornal ab l'exercici d'un ofici que es gimnàstica contínua, necessita descansar el cos y fer treballar l'intel·ligència; pera ell, doncs, llegir o jugar a dames serà'l repòs físic; serà'l joc.

No té res d'extranyar, doncs, que'ls grans també juguin, no ja precisament a jocs de trassà y calcul, com el *billar*, ni a jocs que, essent ben moguts, com es ara les *montanyes russes*, semblen,

Les «montanyes russes». (Reproduit de l'album *Le Bon Genre*.)

Els «quatre cantons.» (Reproduit de l'album *Le Bon Genre*.)

en rigor, més apropiats pera les criatures; sinó a jocs propis de quitxalleta, als *quatre cantons*, per exemple; a *refilando*, que ha sigut sempre considerat com una mena de joc distingit, y altres

«Refilando». (Reproduit de l'album *Le Bon Genre*.)

que han caigut en desús, com passa ab l'*anella voladora*, però que ja tornaràn, un dia o altre, presentats com a novetat d'última hora.

Per lo mateix se compendrà que les criatures que surten d'estudi es llògic que estiguin enjogassades; el cervell els reclama repòs y el cos els exigeix moviment. El joc els serveix, per lo tant, com a desenrotllament físic, moral y intel·lectual.

L'«anella voladora» (bague volante). (Reproduit de l'album *Le Bon Genre*.)

Jugant, no tan solament se fan fortes, sinó que's corretgeixen certs defectes físics, com desviació de l'espinada, curtedat de vista y altres; desde'l moment s'ha de fer remarcar que'ls jocs més lliures son els millors, y que es bo practicarne un gran nombre. Jugar sempre a lo mateix no corretgiria cap defecte, però variant ben sovint, tots els recursos que pugui presentar la gimnàstica racional els ofereixen els jocs infantivols.

Però les criatures no tan solament se desenrotllen, jugant, sinó que s'instrueixen y s'eduquen. Com per força ha d'acompanyar al moviment del cos, l'exercici dels sentits y de l'intel·ligència, els jocs vigorisen el pensament, el fan prompte y acostumen a fer jutjar depressa, iniciant l'astúcia y l'habilitat manual, dues condicions de primer ordre en la vida.

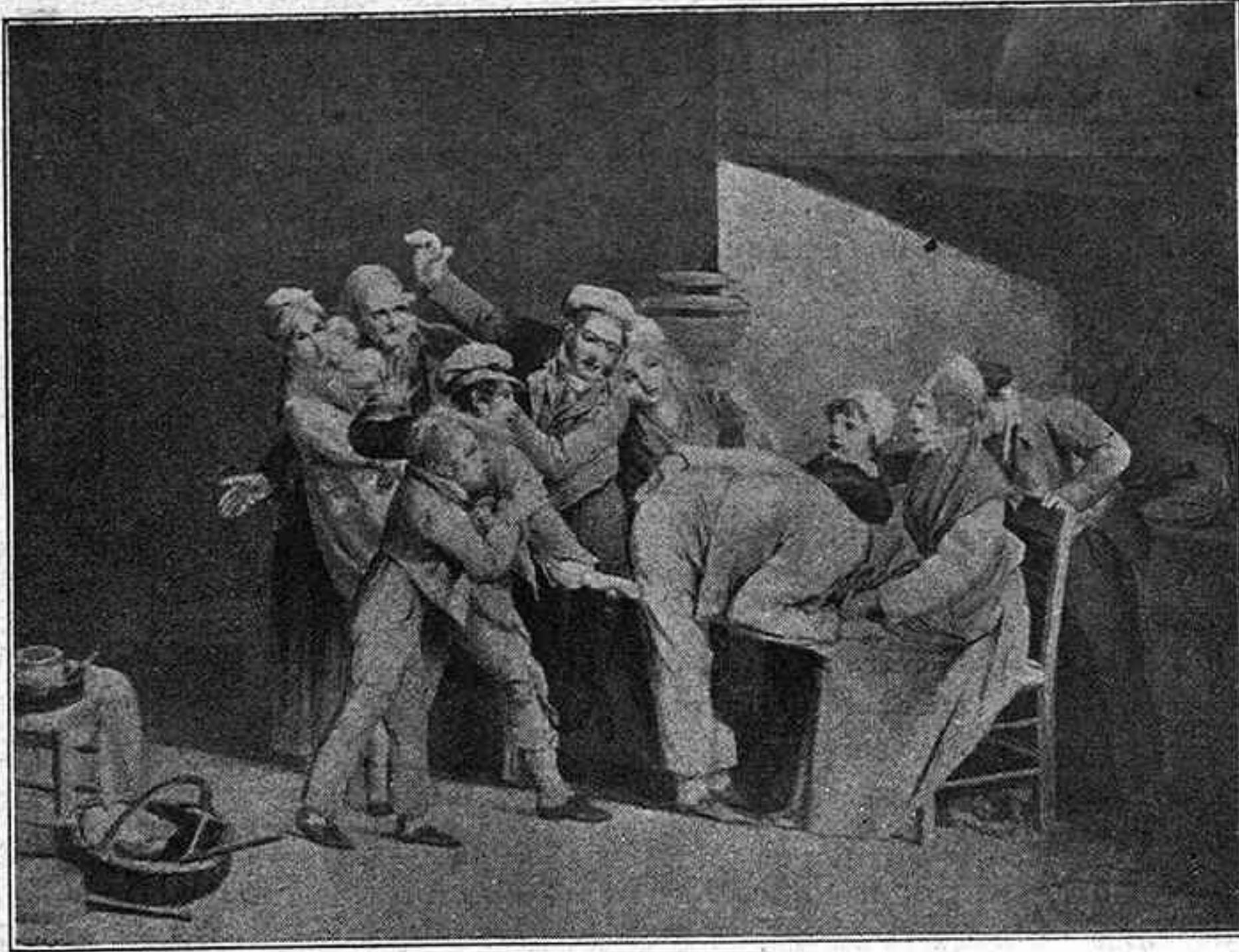
Fins l'educació, y especialment la que'n podriem dir cívica, la trobem en els jocs, que són els que primerament posen a prova la voluntat de la quitxalla, emulantlos, despertantlos iniciatives, agrupantlos en colles que esculleixen respectivament els *jefes*, acostumantse aixís a l'obediència y a l'observància de certes regles.

Servint a tantes finalitats els jocs, naturalment que's podran dividir en varies classes, y aixís ne tenim de *sport*, o com si diguessim d'exercici gimnàstic, com es ara: la pilota, els quatre cantons, rescats, fet, juli, saltar y parar, xarranca, el gronxarse, etc ;

Gronxantse. (Còpia del quadro de Kate Perugini titulat «Les papellones».)

d'*entreteniment*, o sigui els sedentaris, de poc moviment, que's proposen pasar l'estona ab tota tranquil·litat, com els rotllos, les penyores, l'*escarbat bum-bum*, la *cistella ballestera*, etc.; els de *calcul*, en els que hi ha l'exercici desinteressat de l'activitat mental, com són certs problemes, el marro, etc., y fins hi ha els d'*atsar*,

L'«escarbat bum-bum» ó «main-chaude en francès». (Rreproducció d'una antiga litografia d'en Boilly.)

pera decidir l'otorgació d'una cosa, com la morra, cara y creu, parells y senàs, etc.

Pera que's vegi l'interès que arriba a tenir l'assumpte, y que cada joc pot ser objecte d'un estudi tan curiós com molta gent no sospita, ne citarèm uns quants a títol d'exemple.

Hi ha dos jocs actuals, el del *osset* y el de les *pedretes*, o *peraltes*, que tenen un mateix origen.

L'*osset*, es l'òs del peu conegut ab el nom d'astràgal, y els xicots anomenen a les quatre cares: rei, butxí, panxa y forat d'aiguera. Serveix pels jocs d'atzar y es el dau primitiu.

El joc de les *pedretes*, o *peraltes* (es a dir, *peres* o *pedres altes*), consisteix en tirar enlaire ab la mà dreta varies pedres petites, que's van tomant successivament ab el palmell o el revés de la mà, y's tornen a llensar, o's passen a la mà esquerra, o's llensen y tornen simultaniament ab abdues mans; hi ha varies maneres de jugarhi, y encara en molts llocs, en comptes de pedretes s'usen els mateixos *ossets*.

En essència, doncs, es l'astràgal que's tira enlaire.

A Grecia l'astràgalisme, o joc d'ossets, era molt conegut, y del qui hi jugava se'n deia *astragalizont*; alguna obra mestra de l'estatuaria grega n'es bona prova de lo generalisat que estava.

Els ossets servien pera endevinar, y d'aquest art se'n deia as-

Astragalizonta, o jugadora d'ossets. (Cèlebre estatua de l'escultor grec Policlet, sigle. V a. de J. C.)

tragalomancia, empleada en diferents bandes, y entre elles a Bura (Acaia), en l'oracle d'Hèrcules.

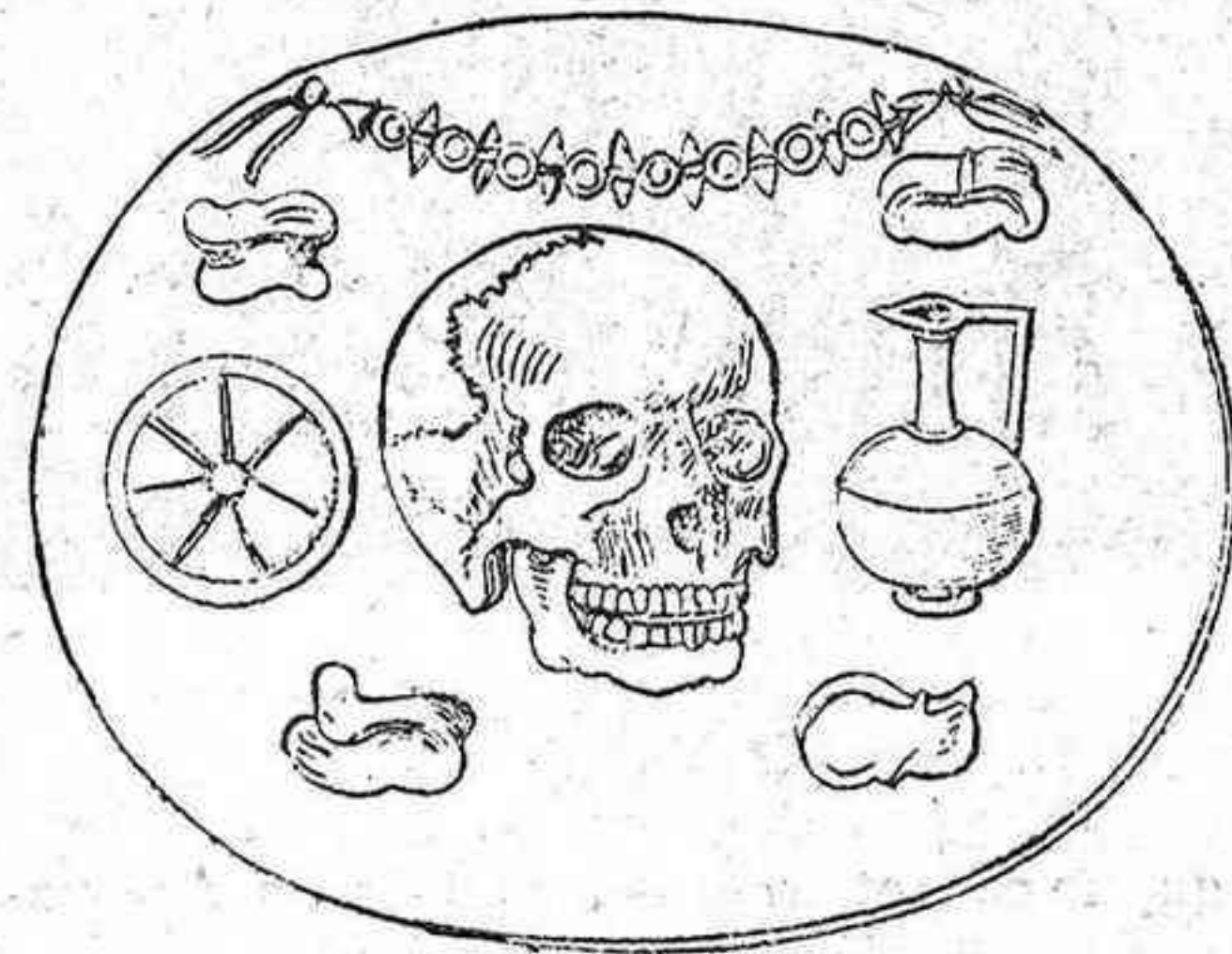
Se jugava ab 4 astràgals, que's posaven dins d'un vas y's tiraven damunt d'una taula. Cada jugada tenia'l nom corresponent, que era'l de deus, personatges y coses diverses.

Després se varen posar números a les cares, que eren les 1, 3, 4 y 6, faltanthi el 2 y el 5.

L'història grega registra un cas curiosíssim relacionat ab el joc dels ossets. En Patrocle, quan era petit, tot juganthi va renyir ab el fill d'Anfidamont, matantlo, per lo que va veure's obligat a buscar un refugi aprop de Peleo. Aquest es el punt de partida de l'íntima amistat ab Aquiles, sense la qual aquet no hauria volgut venjar la mort de l'amic y no hauria sortit de la tenda; de manera que Troia no hauria sigut destruïda y ara no tindriem l'*Iliada*, l'obra mestra de les epopeies.

Els daus constituïen el joc d'atzar més important, que'ls romans anomenaven *alea*, y d'aquí'n ve la cèlebre frase d'«*alea jacta est*» (es a dir: «els daus, la sort, està tirada»), dita usualment y en circumstancies solemnes per Cesar al passar el riu Rubicó, que equivalia a declarar la guerra a Roma.

Ab el paganisme no va pas morir la creença en els ossets com a medi revelador del poverir. En el sigle XVII encara les noies els utilisaven pera satisfer la sempiterna curiositat femenina de ¿qui serà'l promès?, y els embaucadors del poble ab anomenada de bruirots s'en servien també pera les embusteries, especialment pera fer creure que averiguaven aont eren els lladres.

Pedra gravada emblemàtica ab ossets, un gerro, un pa y un crani, significant «Menja, beu y juga; la vida es curta y la mort t'espera».

El joc de la *puput* es dels més extesos que hi pugui arribar a haver, y en moltes bandes ja'l mateix nom indica l'identitat; aixís els perses ne diuen: *ser der kilim* (té'l cap tapat); els alarbs: *haig i'ol* (ulls tancats); aixís com altres fan referencia no més a la condició de no veurehi, però referincho a un animal: per exemple'ls castellans ne diuen la *gallina ciega*, y els italians, *mosca-cicca* (mosca cega).

Els grecs ne deien la *muynda* (de *muō*, tapar), y consistia en tapar d'ulls a un noi, que havia de buscar y agafar a un altre, endevinant qui era. Però hi havia una variant anomenada *mina chaché* (la mosca d'aram), en que'l noi tapat deia:

— Buscaré una mà d'aram.

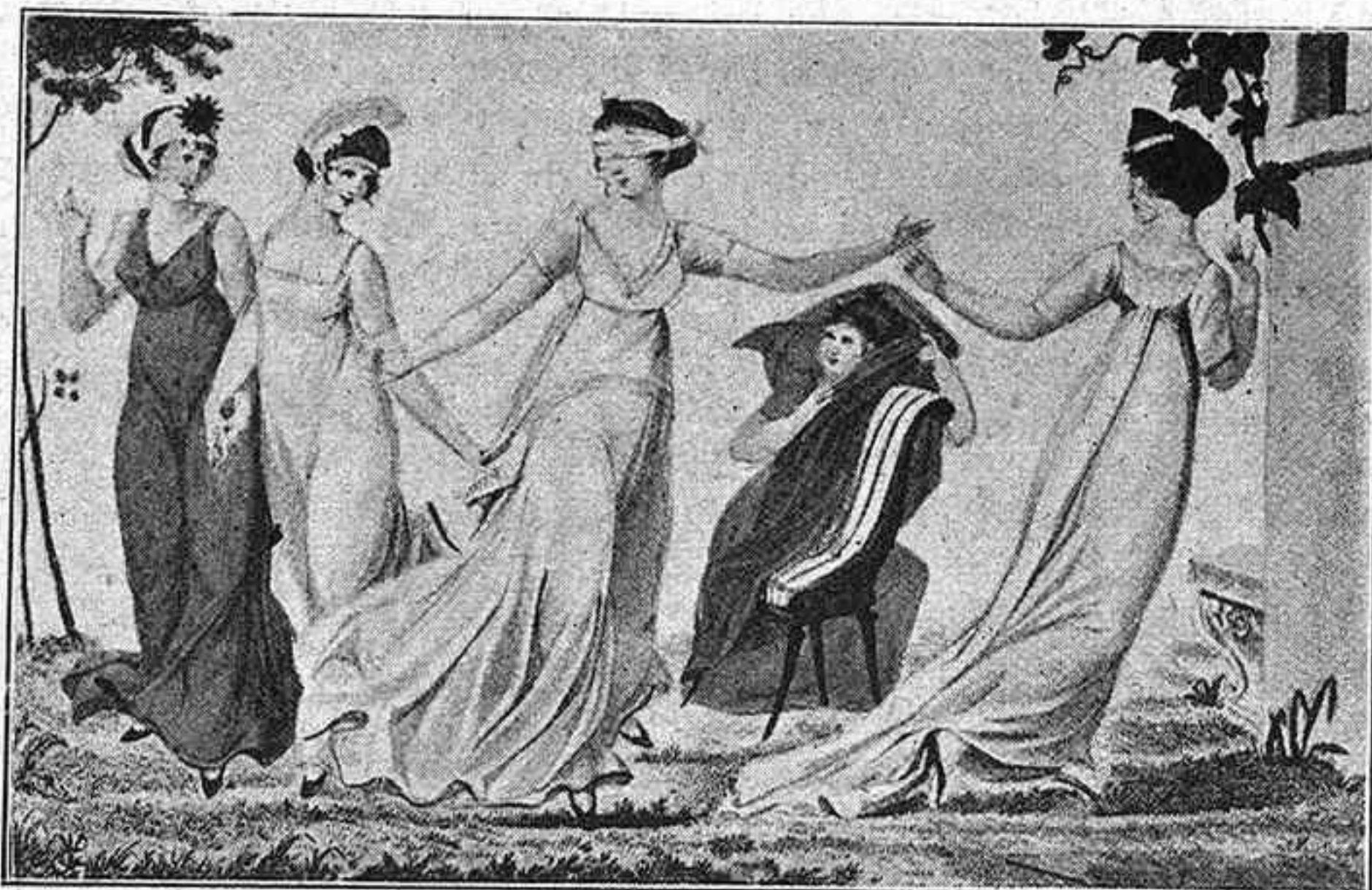
— Sí (deien els altres), y no agafaràs res, — y li pegaven fins que n'havia agafat algun.

D'aquet joc podria ser que'n fos una reminiscencia el de la *mosca*, que en Rabelais cita, y el mateix italià a nomenat la mosca cega.

Els francesos, que li donen el nom de *colin-maillard*, se l'atribueixen, y en senyalen dos orígens diferents: El cavaller Colin, que vivia a Liège en temps del piadós Robert, usava ab gran destresa'l mall (*maillet*), y en una batalla en que, l'any 999, va pendre part contra'ls francesos, va ser ferit de tots dos ulls. Un cop curat, encara que cego, va tornar a fer guerra, y a dalt de cavall, a cops de *maillet*, com els clavava de cego, era'l terror dels enemics; tant, que'l seu valor va ferse proverbial, y les criatures varen donar el

nom de l'hèroe al joc que'n recordava, més o menys remotament, les seves proeses.

Més verossimil fora, si no hi haguessin els antecedents historics, l'altre origen que se'n conta: Carles VIII tenia per confessor el P. Maillard, y per amiga íntima una cortisana anomenada Camila. Aquesta, que, com es natural, tractava sempre d'afalagar al rei, un dia, després de sopar tots tres, tot estant de sobretaula, va dir al rei que si ell se tapava d'ulls, no l'agafaria; ho varen provar y, efectivament, no va poder agafarla, preguntant tots dos allavors al P. Maillard que's tapés ell d'ulls. Be's va resistir, però'l prec del rei no admetia resistència, y deixantse posar la vena als ulls, va comensar a buscar inútilment, perquè la parella amorosa se n'havia anat de puntetes pera estar sols, deixant al pobre capellà que s'escarrassés buscant, trobant per fi a algun dels servidors de palau, que, entrant al menjador, no podia donarse compte de la situació ridícula de l'infelís *colin* (nom que's donava al pacient dels jocs). La feta va divertir molt a la cort, y era un dels entreteniments de la bona societat.

Joc de « puput » per l'aristocràcia francesa, en temp de l'Imperi.

Es clar que no per tot arreu se juga de la mateixa manera; però són variants que en realitat tenen un interès molt secundari. La diferència més notable es, sens dubte, lo que se'n podria dir *puput a la falda*, o sigui, en francès, *colin-maillard assis*, que no cal explicar: el nom mateix ho diu tot.

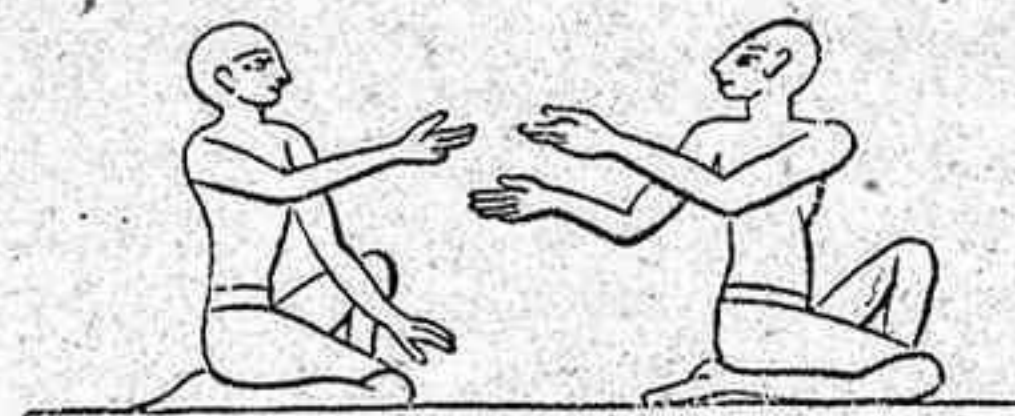
Un joc d'atzar es molt extès per tot, però especialment per les vores del Mediterrani, es la *morra*, que a la Xina l'anomenen *tsoey-moey*. Es una suma ràpida que fan els dos jugadors, desplegant a

« Puput a la falda » (colin-maillard assis).

l'hora els dits que volen d'una mà, y qui l'endevina, guanya. Es el joc d'atzar més senzill, perquè no necessita cap objecte pera determinar la sort.

El juguen grans y petits, y es d'una antigor molt reculada. No cal més citar, pel cas, les pintures y baixos relleus egipcíacs, aont se reproduia fidelment aquet joc.

Joc de la « morra » entre'ls antics egipcíacs. (Els dos jugadors « piquen » ab la mà dreta, y compten els tantos ab l'esquerra.)

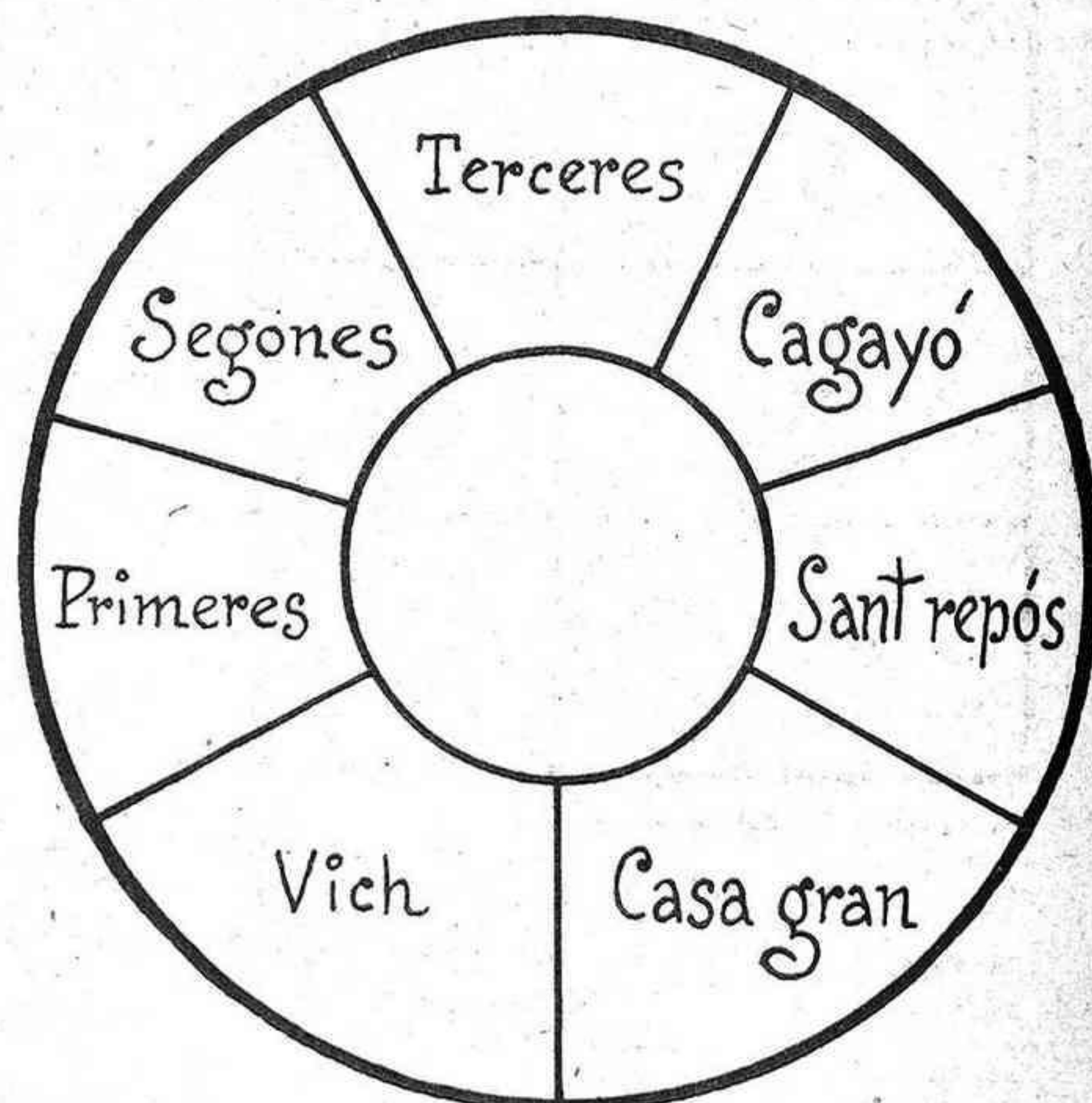
Probablement la frase llatina *micare digitis* feia referencia a aquet joc, molt comú entre'ls carnicers, que s'hi apostaven trossos de carn de la que venien.

¡Ningú diria ara, al veure com per les tabernes dels suburbis de Barcelona o entre'ls xicots de carrer se juga a la morra, entre crits escandalosos per lo forts, que's pogués trobar una genealogia tan noble d'aquet joc, esculpit ja en els temples dels faraons!

Y es que les pràctiques degeneren, anant a parar de lo més enlaira y misteriós, propi sols d'uns quants elegits d'abans, que naturalment eren els sacerdots, a lo més vulgar, y fins se podria dir menyspreuat per la gent, essent tan sols l'objecte d'una insignificant diversió de la canalleta.

Aixís succeeix ab certes pràctiques astrològiques, quals reminiscencies se troben avui dia encara, però tan desvirtuades, que ab prou feines se poden arribar a comprendre. Un dels jocs més extesos es el de la *xarranca*, *tillo*, *nonet*, y molts altres noms que reb a Catalunya mateix.

Consisteix en un trassat de ratlles a terra determinant varis compartiments, pels que successivament se fa passar un palet, després de treure'l d'una puntada de peu cap enfòra cada vegada, y subjectantse a certes restriccions. Aquet trassat, que tothom ha vist fins pels nostres carrers de Barcelona, varia segons les contradres, y es derivat del simbolisme astrològic dels antics, ab el que pretenien endevinar el pervenir de les persones y les influencies astrals a que venien subjectes. (Les paraules *malastruga*, *malas-*

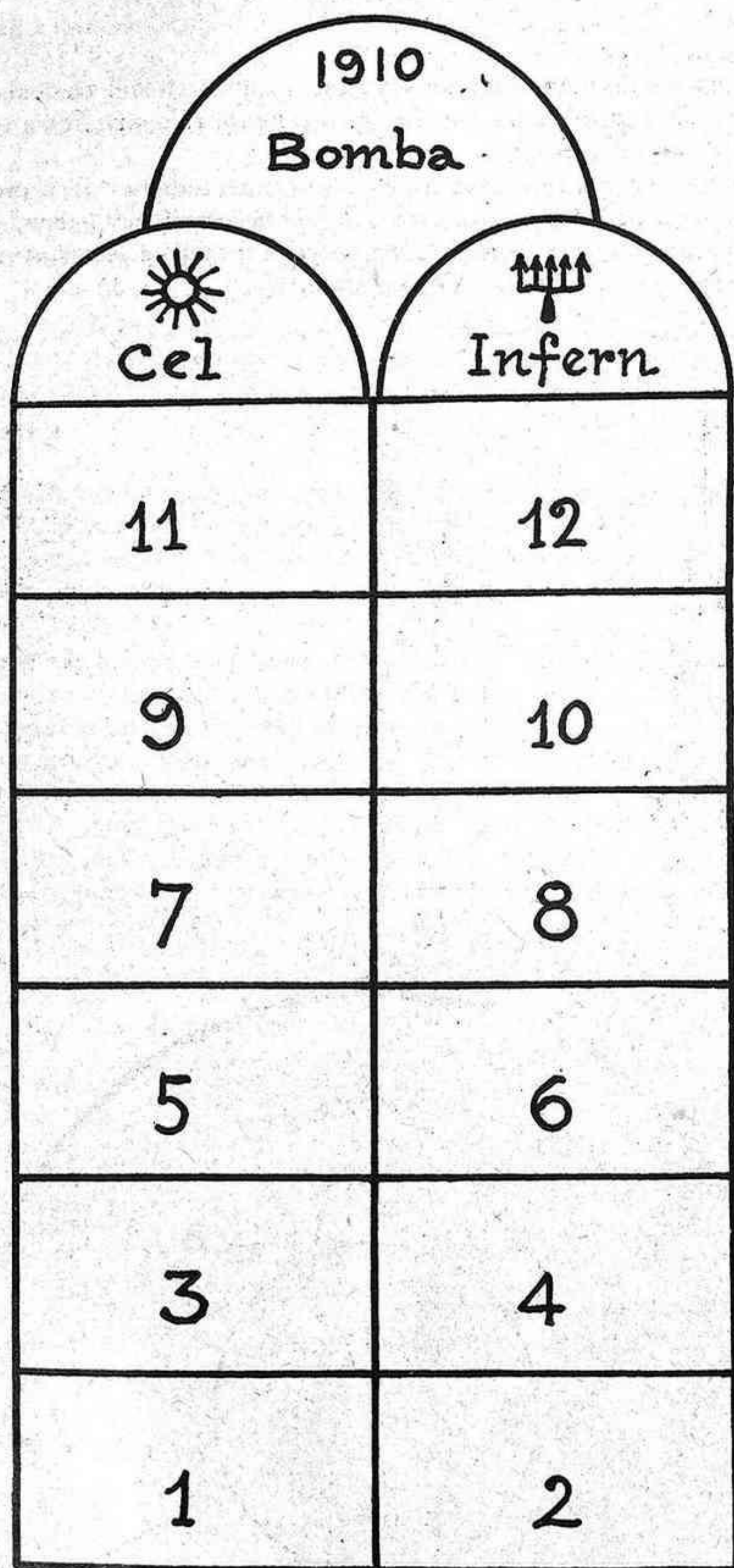

Trassat del « tillo de monja » tal com se juga en el Vallès.

trugansa, estar de bona o mala lluna, etc., són record vivent d'aquelles preocupacions, que, en ple segle xx, la major part de gent hi creu encara quelcom.) El dibuix més general era'l Sol al centre, ab els dotze compartiments al voltant, que representaven els dotze signes del zodiac.

L'anomenat *títlo de monja*, el qual el juguen indistintament nois y noies, conserva be la forma primitiva, com se pot veure per la figura anterior, en la qual no hi ha pas 12 compartiments, sinó set, el número dels planetes, dels dies de la setmana y de tantes coses més, que fa que sigui el cabalistic per excelencia.

Els que són més enrevessats, tal com els veiem per carrers y places, obeeixen a un altre sistema, basat en lo mateix, però que pertany a l'haruspicina.

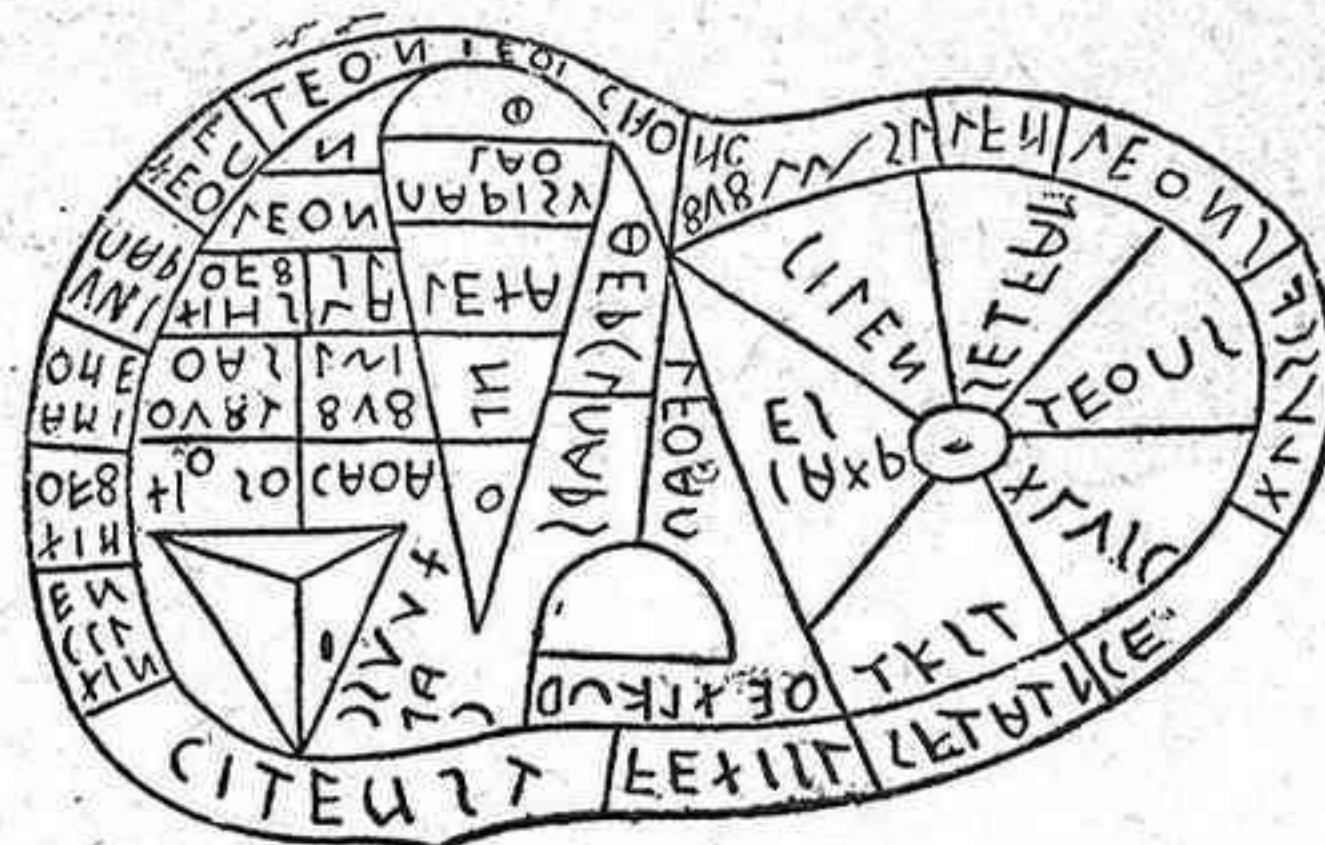

Trassat de la «Xarranca» usual, tal com se juga a Barcelona.

L'haruspicina propiament dita, o sigui l'art d'endevinar mitjansant les entranyes d'una víctima, va anar complicantse y barrejantse d'aditaments astrològics. A l'animal sacrificat se li examinava'l fetge, el paidor, la melsa, el cor, etc., però molt especialment el fetge, que era l'orgue fatidic principal, considerantlo com un temple dividit en varies regions, cada una de les quals albergava

el deu respectiu en el precís moment de l'invocació, contestant a l'haruspis, o sacerdot endevinaire, a les preguntes que li feia.

Vegi's la representació grega del fetge, en les regions que hi consideraven, aont, encara que no tan netament com en els trassats purament astrològics, s'hi veu l'origen de la Xarranca actual.

Representació grega del fetge, considerantlo com un temple de 16 regions.

No tots els autors opinen això mateix; n'hi ha de ben coneixedors de la matèria que atribueixen la paternitat d'aquet joc als fenicis, ab el que presentaven una imatge geogràfica y alegòrica a la vegada. El conjunt del trassat representa pera ells el mar, d'aont treien els fenicis la riquesa, ab la pesca, la navegació y el comerç. El compartiment gran del centre més ben dibuixat o adornat que'ls altres, simbolisava Tiro, l'empori per excelencia y els altres disposats simètricament pel voltant, eren les colònies que havien anat extenent per les costes del Mediterrani y mars adjacents, dependint totes de la metròpoli.

Fins el nom de Marelles, ab que es conegut a Fransa, el fan derivar de *Laz-marellas* (les marelles), es a dir: el mar de les illes.

Sigui l'origen que's vulgui, es ben curiós y digne d'estudi.

Un dels jocs a que's juga pera pagar penyores es el del misto encès; el *petit Bonhomme vit encore* del francesos, el *soplo y vivo te lo doy* dels castellans, el *o jio jiv Kurilka* dels russos, etc., perquè es conegut, si no en tot el món, per tota l'Europa.

Consisteix senzillament en ferse passar de mà en mà un misto encès, dient una formuleta, com per exemple la castellana:

“— Viva te la doy,
si muerta me la das
prenda pagarás.”

y aquell en quines mans se li apaga es el que paga penyora.

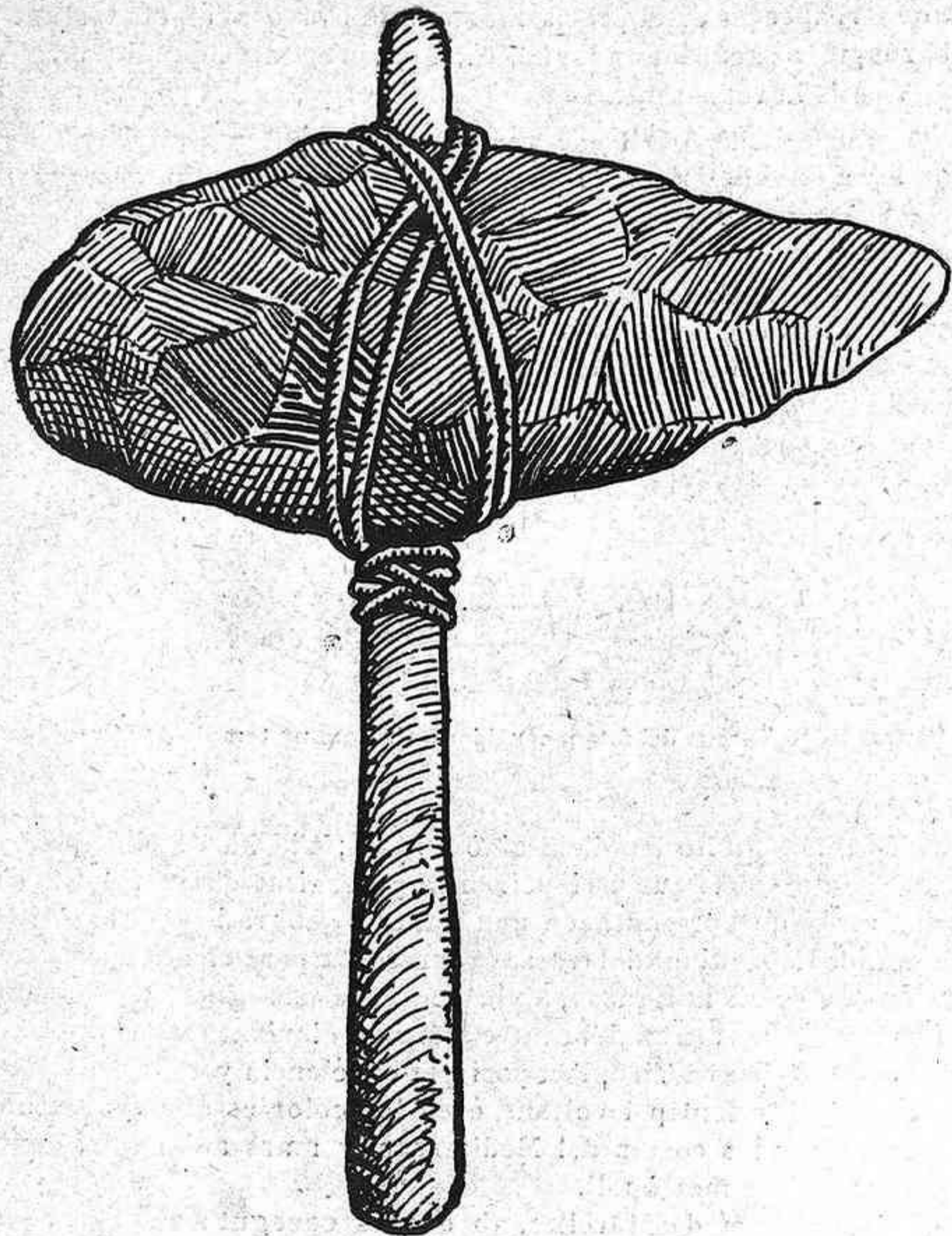
L'origen d'aquet joc s'ha d'anar a buscar molt lluny, y's trobaria a la mateixa Atenes, en les festes de Vulcà, que tenien lloc en els hermosos jardins d'Acadèmia. Allí's feien unes corregudes cèlebres en les que'ls joves duïen antorxes, y a una senyal convinguda tots sortien corrents, essent proclamat vencedor (*lampadophorus*) el que primer arribava a terme tenint encara l'antorxa encesa.

A Eleusis també's feia una festa semblant en honor de Ceres, en la qual les antorxes recordaven les que havia fet encendre la deessa quan buscava a la seva filla Proserpina.

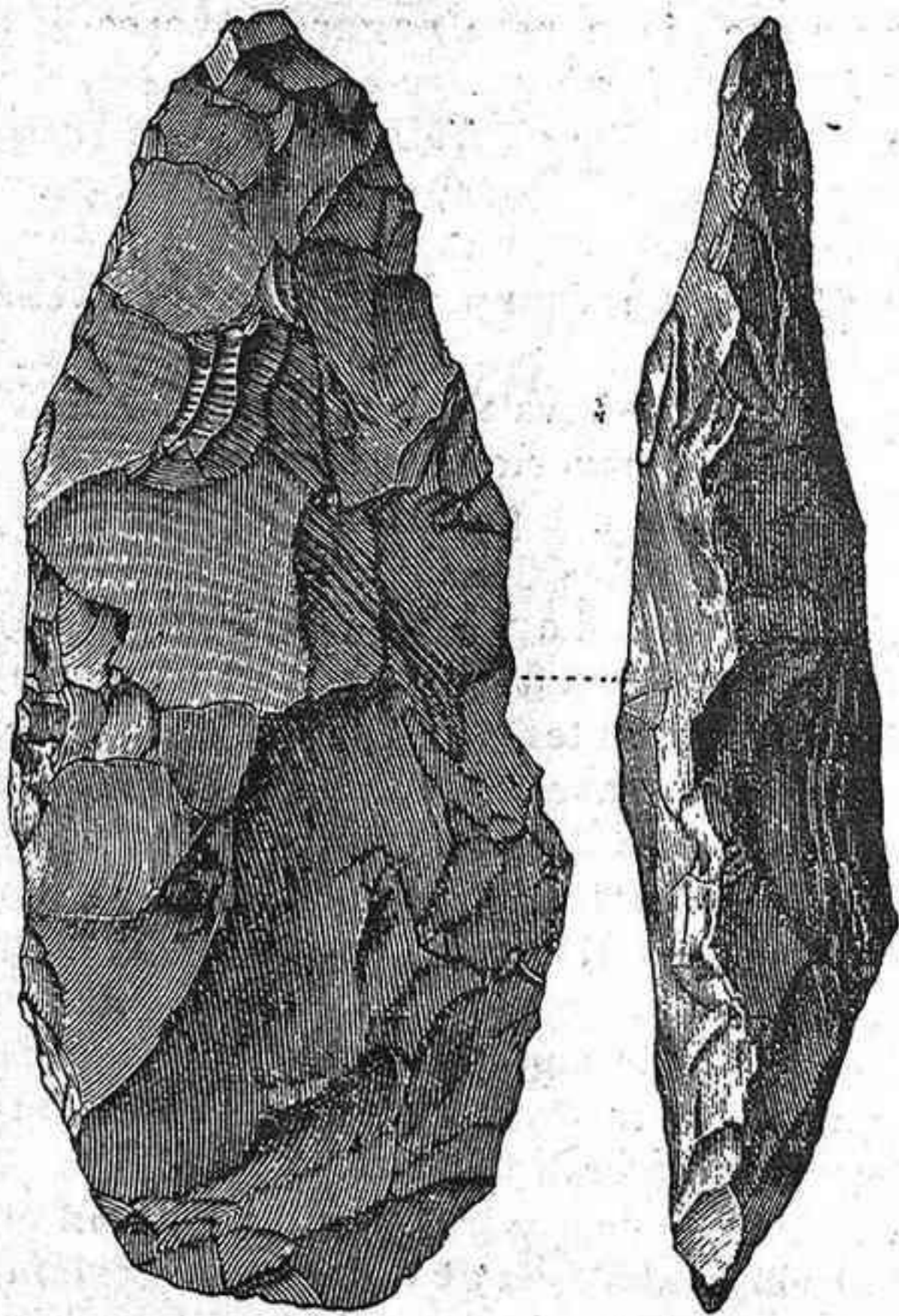
Y en Pausanias cita una altra pràctica, que en essència es la mateixa, y té absoluta analogia ab el joc de que estem ocupantnos: una renglera d'homes s'extenia desde les portes del jardí de l'Acadèmia fins al murs d'Atenes, y's feien passar de mà en mà una antorxa encesa davant l'ara de Prometeu. Aquell que se la deixava apagar quedava exclut de l'espectacle, que sembla divertia molt al public allavors.

En una o altra forma ho trobem també a Roma, en la pràctica seguida per les noies, que, reunides en cercol, se feien passar de l'una a l'altra una antorxa encesa, essent senyal de molt mal avenir pera la pobre a la qual se li apagava en les mans.

Cap allà a l'any 700, el patriarca d'Armènia Joan d'Osun va escriure coses horribles contra'ls heretics paulicians, tinguts per successors dels maniqueus. Deia que blasfemaven, que feien la co-

« Pedra de llamp » manegada, servint de destrat.

« Pedra de llamp » vista de pla y de cantell.

munió ab pa pastat ab sang de criatura, y fins assegurava que's passaven de mà en mà una criatureta, anantli donant la mort de mica en mica, pera veure qui rebria'ls grans honors de la secta, que era'l qui lograva que, tot tenintlo, se li morís als brassos. Naturalment que això no era veritat; era la venjansa contra'ls paulacians, que's tenien per ortodoxes, y acusaven als altres d'adoradors d'imatges. Però això prova que allavores el joc estava molt extès, y el patriarca armeni, pera fer aborrible l'esmentada secta, suposava que's valien d'una criatura en lloc d'un broquet encès.

Les mateixes cansonetes que canten les criatures, tot jugant, alguna vegada ofereixen interès fins al mateix historiador. Serveixin d'exemple *La conversa del rei moro*, que comença:

“ Tres passes n'he fet en terra,
no sé'l rei si'm dirà res...”

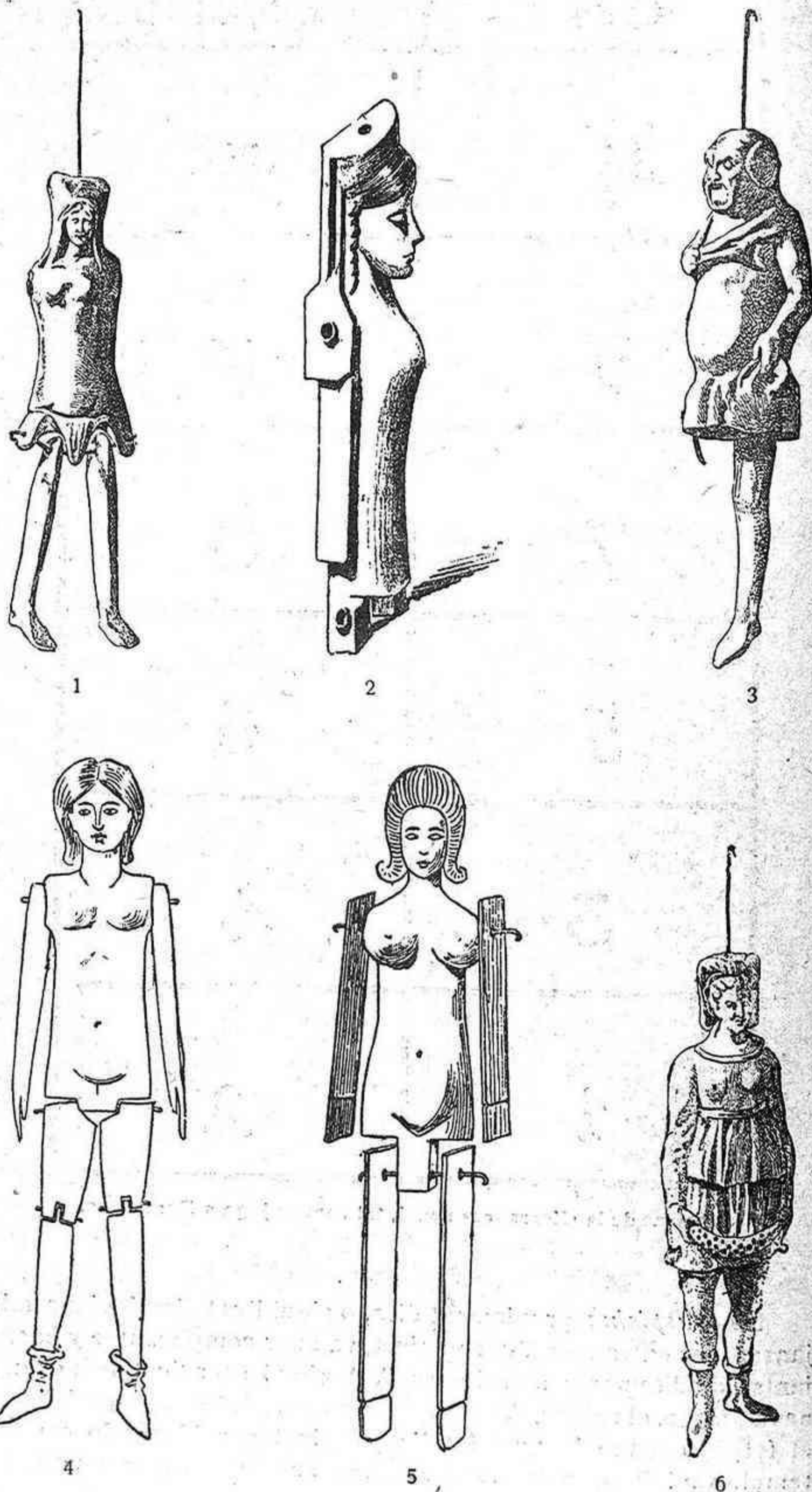
y el *Poma midora*:

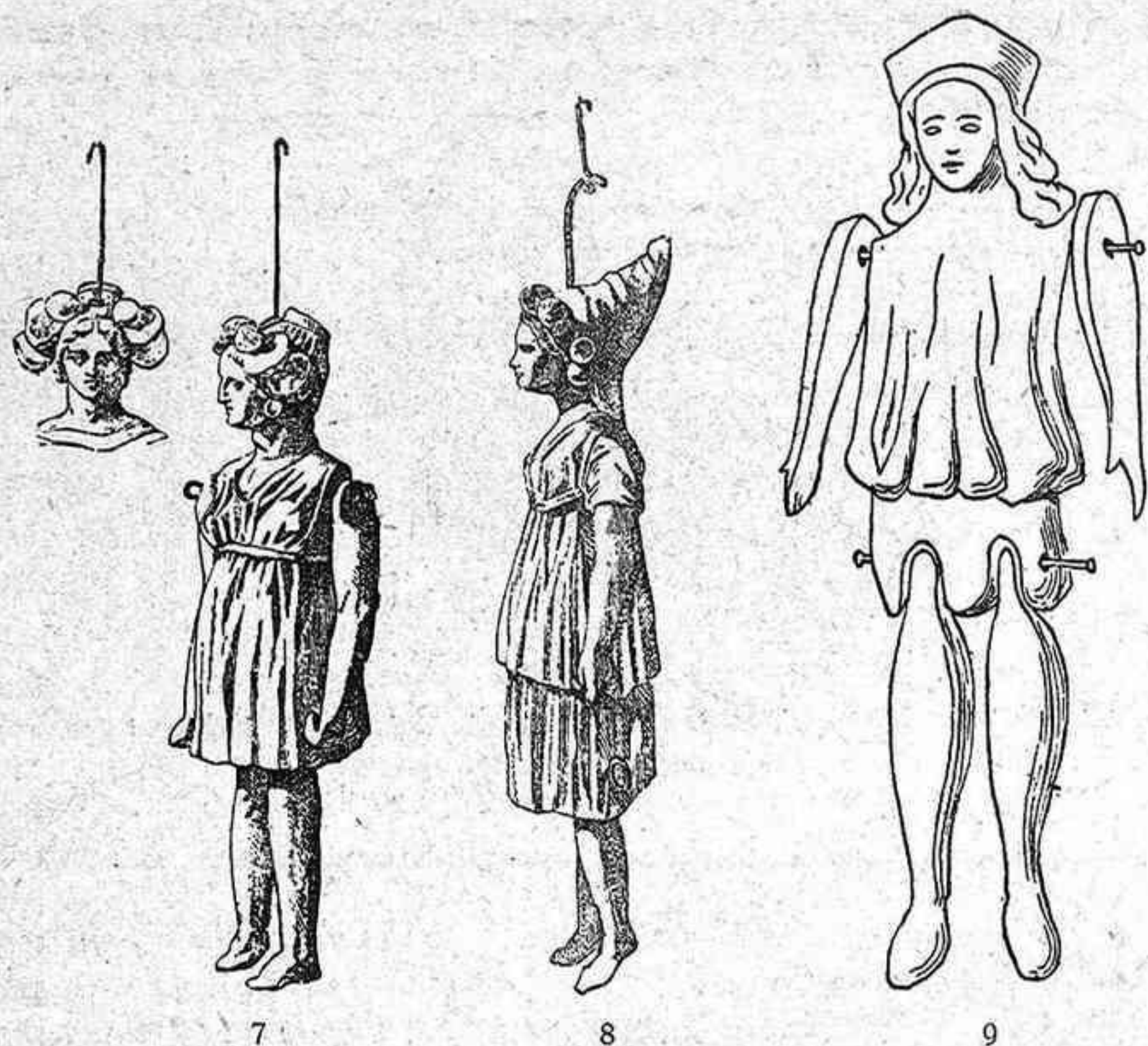
“ Poma midora
(por a mi'n dona)
que'n salta (que assaltin) la torra.
El moros vindran;
t'agafaran...”

que són vestigis de la dominació y de les incursions sarraines en el nostre país.

Fins les joguines mateixes presenten un historial curiosíssim, comensant per la *pedra de llamp*, o *ceraunia*, la primitiva arma de l'edat de pedra.

Aquesta, segons l'estat actual dels coneixements de prehistòria, es la primera joguina, com s'ha pogut comprovar per unes petites ceraunies que s'han trobat entre'ls ditets de les criaturetes enterrades, pertanyents a l'època neolítica.

Nines antigues: 1. Egipciaca. — 2. Cos d'una nina articulada grega (de l'Àtica). — 3. Ninot romà. — 4 y 5. Nines articulades trobades en les tombes dels primitius cristians, usuals a Roma. — 6 a 9. Nines gregues (?).

Les nines són, potser, tan antigues com les destraletes; perquè els nois que imitaven la cassa de besties y l'estellar els arbres, havien de ser coetanis de les noies que imitaven també a les mares, fent dormir y donant menjar als fills. Però no era tan facil fer una nina de pedra foguera com fer una arma, y els museus no'n conserven cap; essent lo probable que succeís, que les nenes utilisarien un tros de fusta o qualsevol cosa, com fan encara avui dia.

Nines de l'antic Egipte, gregues, etrusques, romanes, etc., sí que se'n guarden prou per les vitrines, y a través de mils anys s'ha de veure la persistència dels mateixos tipos y sistemes.

Nines de comensaments del segle passat, d'una sola pessa y articulades. (De la meua colecció.)

Es llàstima que no s'hagi pogut conservar cap nina de cera, que ja eren conegudes a Grecia: Calímac, en l'"Himne a Ceres", al parlar d'Eresychton, que s'anava desmillorant per la fam que patia, el compara ab una nina que's fon ab l'escalfor del sol.

La falta d'espai ens priva de parlar de les nines en l'antigor, de les presentalles que'n feien quan se casaven les noies y quan tenien fills, y d'una pila més de coses que tenen prou interès.

També podriem citar datos curiosos d'algunes nines que han passat a l'història, com per exemple la que va oferir Lluís XV a la seva promesa l'infanta d'Espanya, que s'hi va gastar 20.000 escuts.

Les nines y la pilota probablement són les joguines sobre les quals s'ha escrit més y que han entretingut més a grans y petits.

La «pilota grossa» (ballon).

L'invençió del joc de pilota no està pas esbrinada del tot; uns volen que sigui originari de Lidia, altres de Lacedemonia, potser no més que perquè en Timòcrates n'havia escrit un tractat.

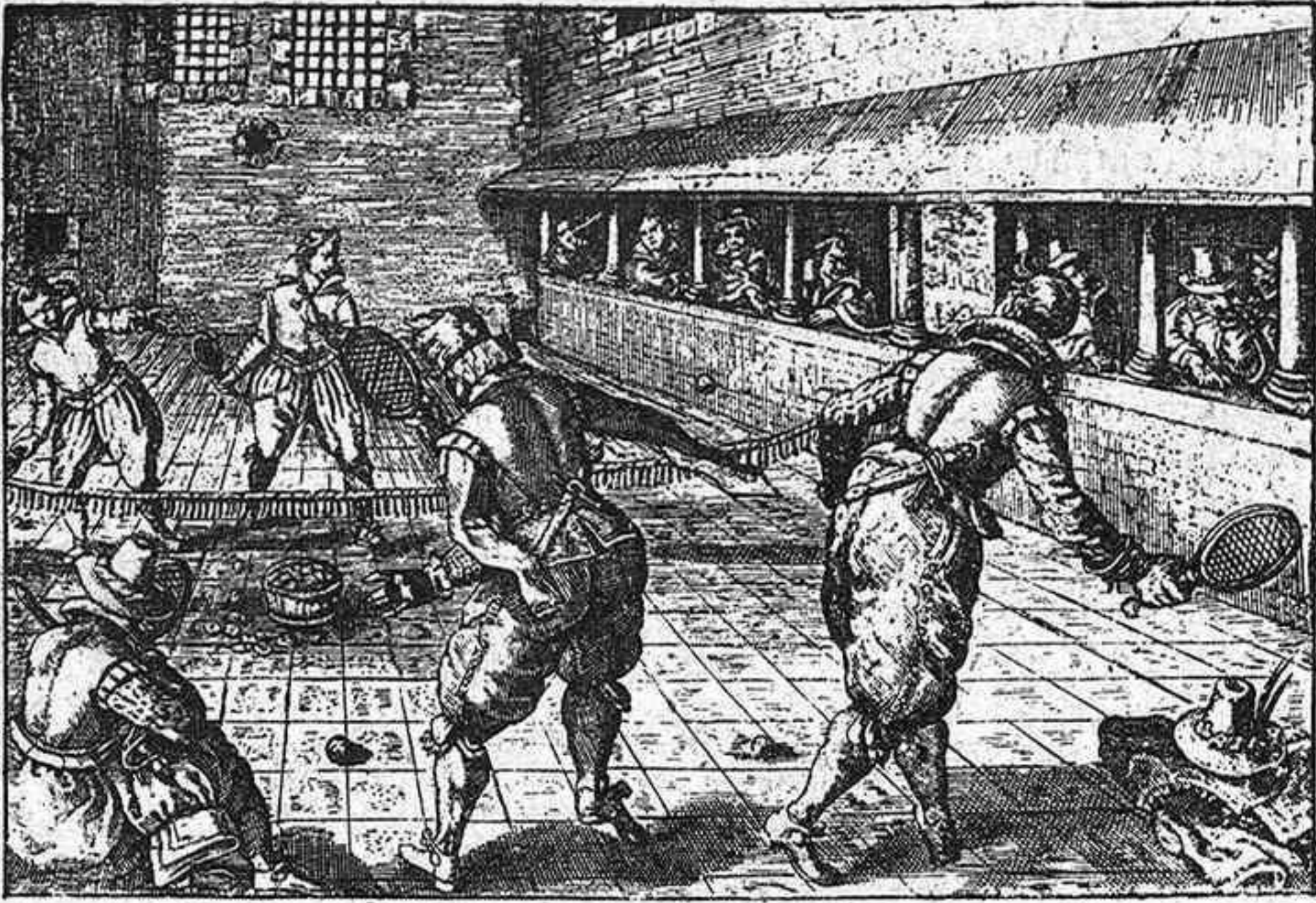
Tan antic es, que la remotíssima *Odissea* ja explica que Nausicaa y les seves companyes s'entretien jugant a pilota, com més tard ho varen fer també Alexandre Magne, Sófocles, etc. Aristonic de Carista, que n'era un gran jugador, va conseguir en vida'l dret de ciutadania y en mort que li fessin un monument.

A Roma trobem ab la meteixa importància'l joc de la *pila*, d'aont deriva'l nom de pilota, y durant l'Edat Mitja també, havent-se extès en gran per tota l'Europa. Era la diversió de rics y pobres, y quan va deixar de ser cortesà, va rebre una forta punyalada. Potser qui l'hi va clavar va ser Lluís XIV, que mai havia tingut trassa pera ser un bon pilotaire, y's va decantar cap al joc que allavors comensava a estar en predicament, que era'l *billar*.

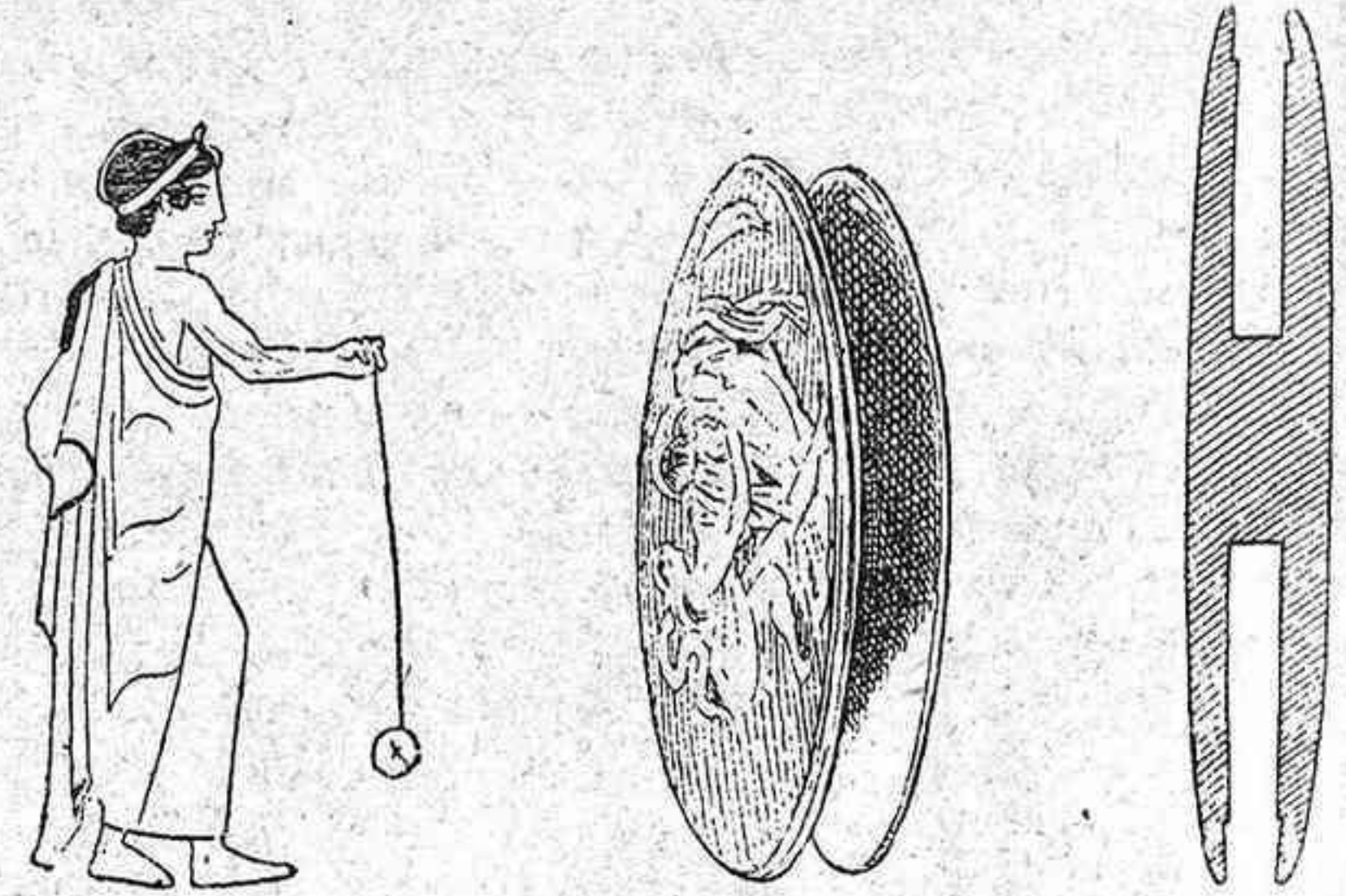
Vegi's en el gravat que va a continuació, degut an en Crispi de Passe, com s'entretenia jugant a pilota l'aristocràcia francesa en el segle XVII.

El joc de pilota, a mà y ab pala, havia estat molt extès per Catalunya fins a mitjans del segle passat, abundant els locals expressos; però la transformació general de costums els ha fet perdre, construint, en cambi, diferents frontons pera'l joc vascongat ab cistella y paret. No cal negar que es molt hermós y que hi ha hagut una pila de notabilitats, però es un *sport* massa violent, y, sobre tot, s'ha impulsat pera tenir una manera més de jugarse les pesetes.

L'obsessió que fa un parell o tres d'anys hi va haver ab el *diabolo*, ab evident perill dels vidres de les cases y dels berrets dels que anaven pels carrers, va portar a molts a fer consideracions sobre lo diabolic que, realment, era aquet joc, y sobre l'antiguitat que tenia, reproduint a l'efecte gravats del temps de l'Imperi.

Però'l nom de *diabolo* no vol dir cosa de diable, sinó que, en bona etimologia grega, vol dir cosa que's llensa enlaire. Y no es pas que sigui una etimologia com la de *telefonía*, *kilogram* o altres semblants, fetes de bell nou, sinó que realment el joc existia en temps dels grecs, com no deixen lloc a dubte els següents gravats, trets de la cèlebre obra de Daremberg, Saglio y Pottier *Dictionnaire des antiquités grecques et romaines*, aont se veu el joc indicat, ab el detall del projectil format per dos discs enganxats pel mitg.

Joc del «diabolo» a Grecia antiga, ab el dibuix del projectil que hi llensaven y la secció vertical del mateix.

El joc de l' «émigrant» o «émigrette» en temps de l' Imperi. (Es l' actual diabolo.)

Y aixís podriem anar veient les bales, els molins de vent, la baldufa, el trompitxo, els aucells y papellones voladores, la fireta, els soldats, les bitlles, els estels, y gaire be totes les joguines, que tenen una gran persistència, essent molt sovint les criatures l'últim baluart aont se refugien els records de les edats passades. Aixís podem senyalar la fletxa y l'arbaleta com a joguina usual entre la quitxalla; la festa dels Ignoscents, derivada de les antigues *Saturnals* romanes; els focs de Sant Joan, perpetuant la remotíssima festa solsticial d'estiu, y moltes d'altres.

Peró de les joguines comentades, una n'hi ha que té un interès excepcional: es l'estel. Es clar que es antiquíssim; els grecs també ja'l coneixien (y pera que'l lector se'n convenci el remetem al gravat que va a continuació), y ha continuat sempre ab la mateixa im-

Portada del llibre «Kinder Spelt», d'en Cats, gravada per en Silliman, aont, entre'ls diferents jocs de criatures, s'hi veu un estel.

portancia. Ben sabut es que en Franklin va anar a buscar el llamp ab un estel, y aquet va ser el veïcol de que'l cèlebre escocès Alexandre Nilson, en 1749, va valerse pera portar un termòmetre a grans àltures, y poder aixís observarne la temperatura. A les darreries del sigle XIX, els meteorolegs varen utilisar els estels ab molta freqüència pera fer estadístiques de l'estat atmosfèric a uns 400 metres d'altitut. A més, tots els constructors de montgolfiers s'han valgut d'estels, o grues de diferents formes, pera calcular les diferències de resistència que oposaven les corrents d'aire, y's pot assegurar ben be que aquestes joguines voladores han sigut un dels més grans auxiliars pera la ciència.

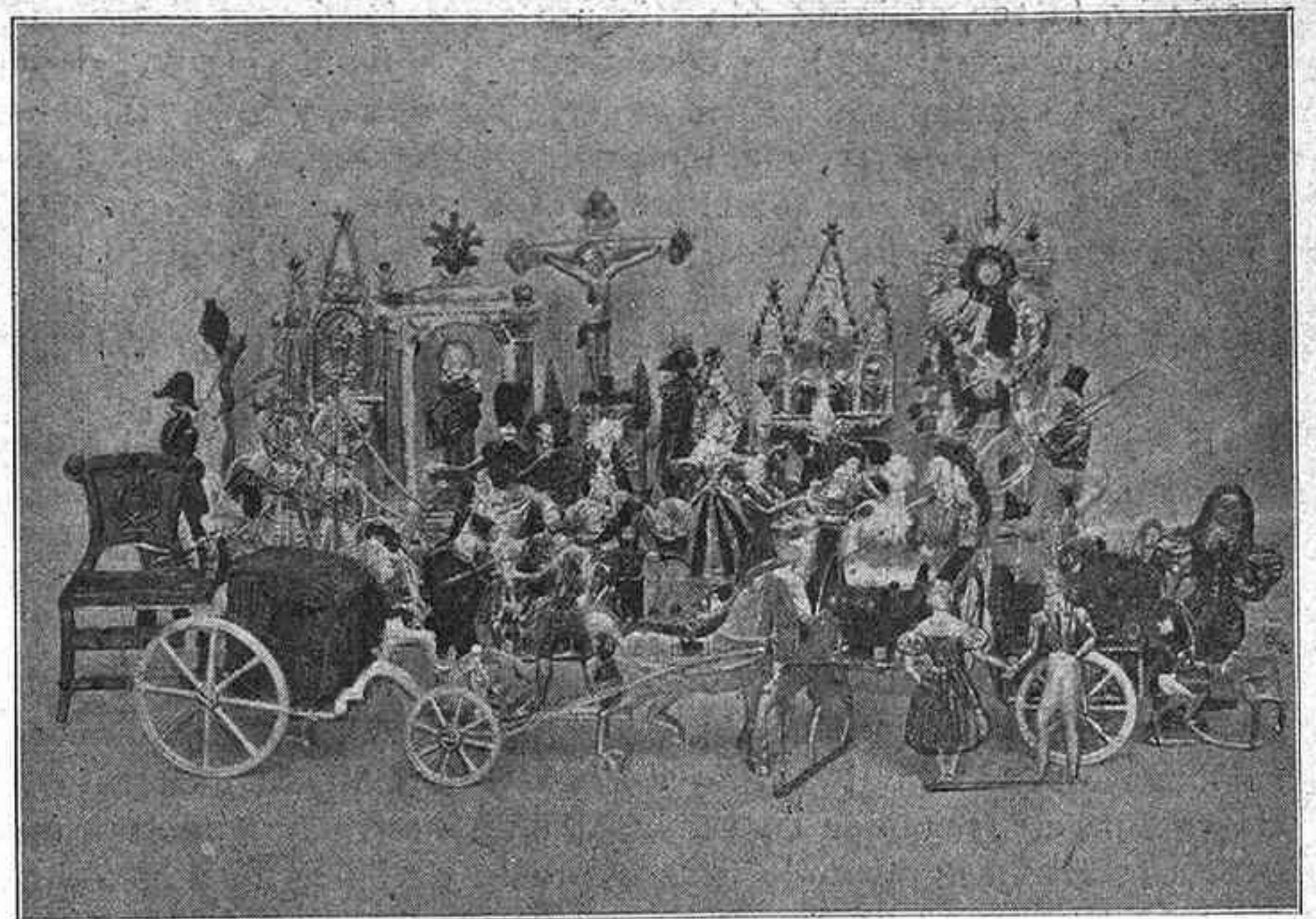
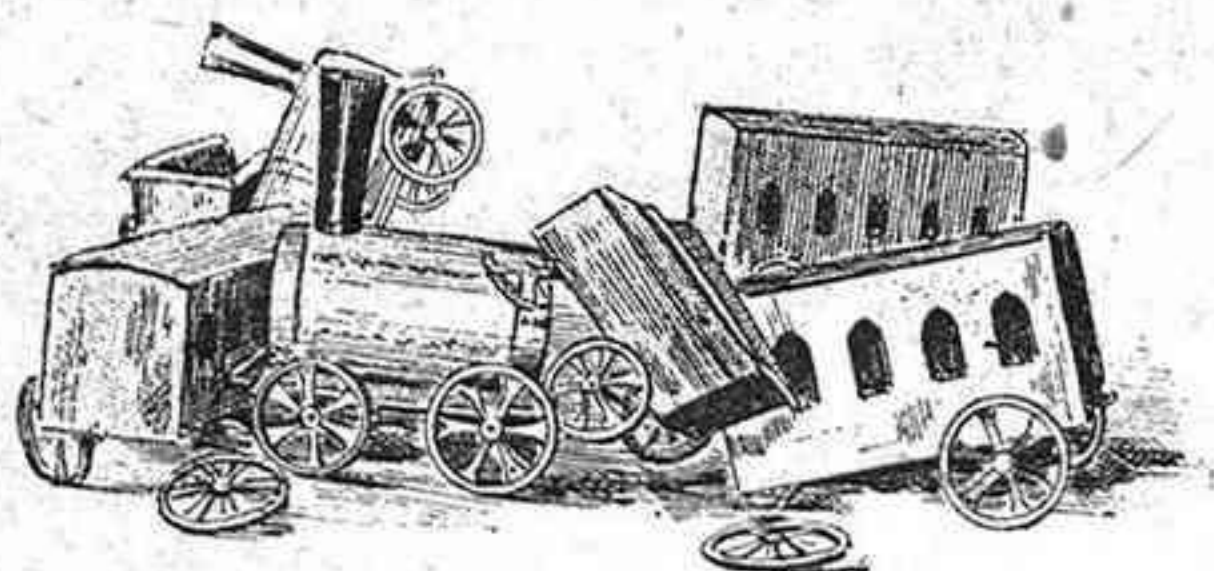
Les joguines són poderosos auxiliars de les criatures; els duen l'alegria y les preparen pera la coneixensa del món.

Per això la festa de les joguines resulta tan simpàtica sempre; sigui pels Reis, com passa aquí, sigui per Cap-d'Any, o per Sant Nicolau, en altres paisos.

Les joguines per Cap-d'Any a Fransa. (Copia d'una làmina d'en Boilly.)

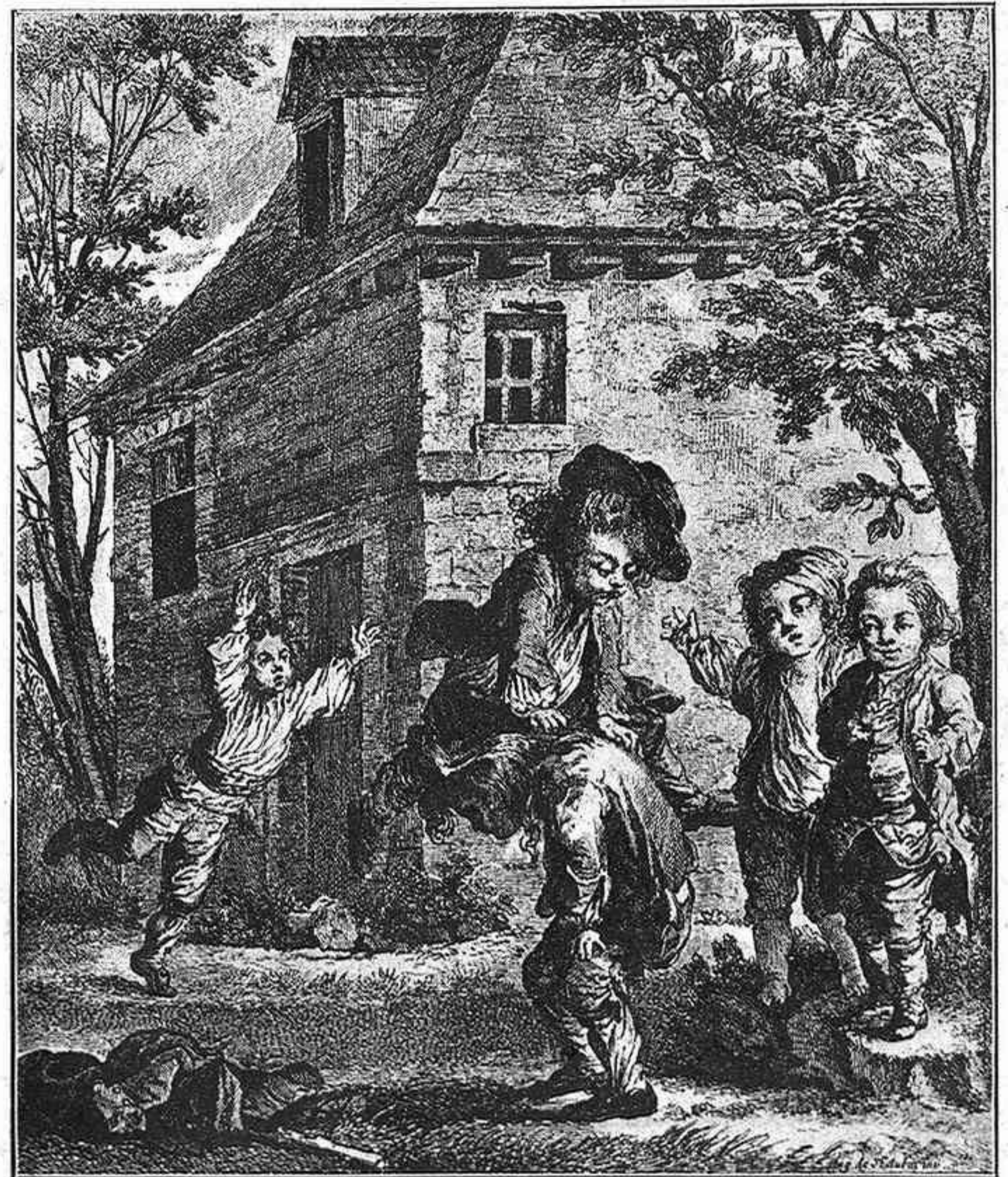
Però les veritables joguines són les populars; aquelles que no costen res, o molt pocs centims, que tant instrueixen y desperten a les criatures. Els redolins constitueixen un sistema d'ensenyansa intuïtiva, el qual procuren imitar les obres més modernes; les joguines de plom (soldats, processons, oratoris, animals, mobles, material de carril, eines, etc.) són, aixís mateix, una ensenyansa

Joguines d'estany.—Figures del minuet, escenes populars, soldats, carrosses, mobles, ornaments d'oratori y altres, en sa majoria del primers del sigle passat. (De la meua colecció.)

objectiva ab els seus ribets d'artística, que proporciona a les criatures innumbrables elements de curiositat, que a la fi es estudi, y varies altres podrien citarse'n, per més que totes serveixin especialment pera despertar l'enginy de la quitxalla. En cambi les joguines cares deurién abolirse; no diverteixen y tan sols causen una alegria de moment, però després fastiguejen, y, sobre tot, no eduquen a la criatura ni la fan ser enginyosa. La millor joguina es la que'l nen o la nena's fa ell mateix, y que, per lo tant, no li costa res, ab la que hi juga sempre, hi fa gimnàstica, y desenrotlla alhora el cos y l'intel·ligència.

Com a conseqüència, la pitjor es la que no obliga a pensar, a tenir manya: la joguina automàtica, delicada y complexa, que per

«Cavall-fort» a l'aire lliure. (D'un gravat de Saint-Aubin.)

si sola ho fa tot, obligant a la criatura a que fassi sols d'espectador. Però encara hi ha altres consideracions a fer: la joguina cara molt sovint costa ploralles per haverla malmesa, y desperta l'enveja en el cor del pobre, que, molt equivocadament, considera felís al ric per poder posseir semblants tresors; y en cambi el ric, que no s'hi diverteix gens, s'acostuma a trobar sols tolerable lo que costi molt, y sobre quedar condemnat a no jugar, en la genuina acepció de la paraula, va adquirint l'habit de la superfluitat, y del menyspreu per lo modest.

Els jocs y les joguines tenen una transcendencia social molt més gran de lo que a primer cop d'ull podria semblar. Constitueixen la primera escola de les persones, y la més racional, perquè s'identifica completament ab el caracter de les criatures, omplint-ne totes les necessitats.

El dia que la societat abandoni les velles rutines docents (que ja va bastant per aquet camí), y els governs vulguin tenir homes y dones ben aptes, en lloc de *saberuts* de llibre, faltats de trassa y migrats de cos, faran de l'ensenyansa un joc agradable, obligaràn a les criatures a jugar molt, ordenadament y a l'aire lliure.

Avui, uns juguen pel carrer sense solta, esbojarradament, fent malifetes, desenrotllantse, això sí, però mal-criantse; y altres, tancats en habitacions que no veuen mai el sol, hi senten l'anyoransa de la comunicació ab els companys, no juguen mai, y's crien sense salut.

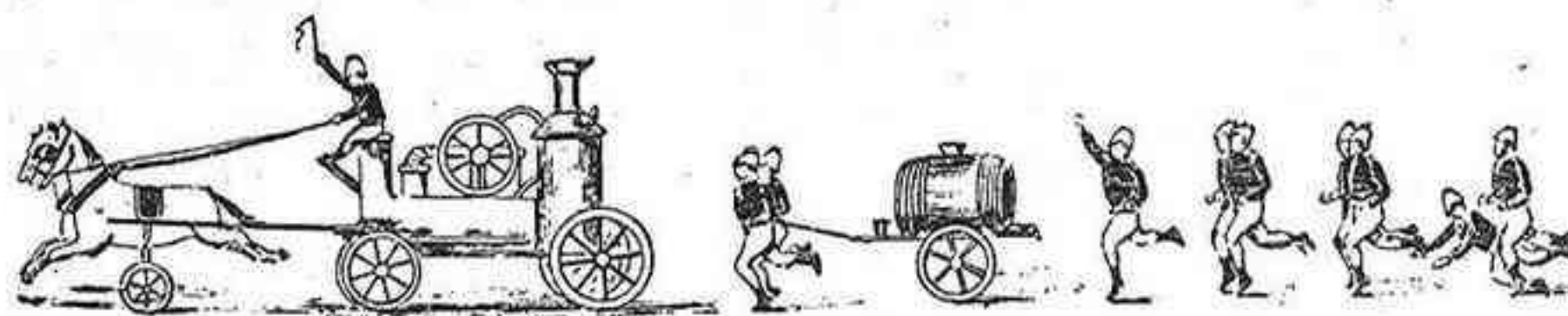
Ja vindrà dia que's reglamentarà tot això, y allavors la gent compendrà que'ls jocs y les joguines es lo que primerament encarria les facultats humanes.

Cal tenir present que s'ha de fugir com de la peste de la precocitat infantil. S'ha de procurar que les criatures juguin fins que siguin tan grans com se pugui, que aixís entren a la pubertat ab un cos sà y fort y el cervell equilibrat.

Res de teatres infantils, festeigs anant de curt, ni musics *à la tierna edad de cinco años*. Tots aquets, si arriben a grans, es ab un estat de fadiga deplorable.

Si volem tenir ciutadans ben equilibrats y de profit, hem de procurar que quan siguin petits, juguin forsa.

ROSSEND SERRA Y PAGÉS

LA DOMA DELS DEUS

*Els deus, vensuts, deixaven les eternals forestes;
s'apagaven les cendres en els darrers altars;
y com a bous blincaven les poderoses testes
el deus hipopotamics, lliscant els ventres farts.*

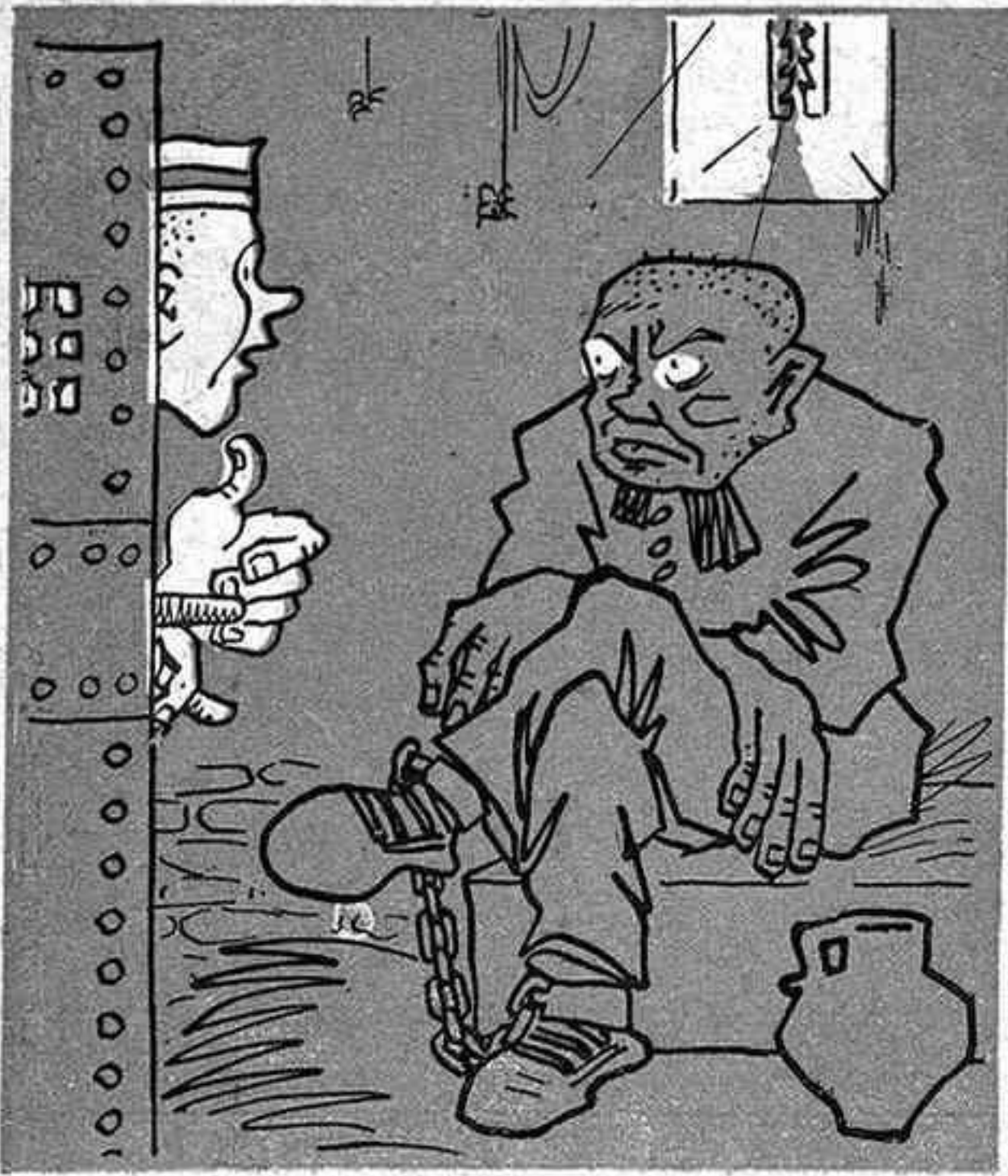
*La sang delś sacrificis, en les gropes ferestes
anguilejava humida. Y en horribles esbarts
els deus dragons passaven bufant com a tempestes,
encenent la llum doble d'uns ulls crepusculars.*

*Y els homes, victoriosos de les divines feres,
els deus empresonaven per les lacies crineres
o per les ales flonges, ineptes al volar;*

*entre'ls narius monstruosos passaven les anelles,
als colls de brau penjaven les humiliants esquelles
y cops de fuet brunzien sobre'l sagrat bestiar.*

GABRIEL ALOMAR

Notes còmiques — Caricatures per Picarol

—Hi ha un periodista que desitjaria entreviuar-vos...
—Digueuli que no hi soc.

—Es molt vell aquet Jerez... Té més de trenta anys... Què me'n diu?
—Que, per l'edat que té, s'ha quedat molt petit.

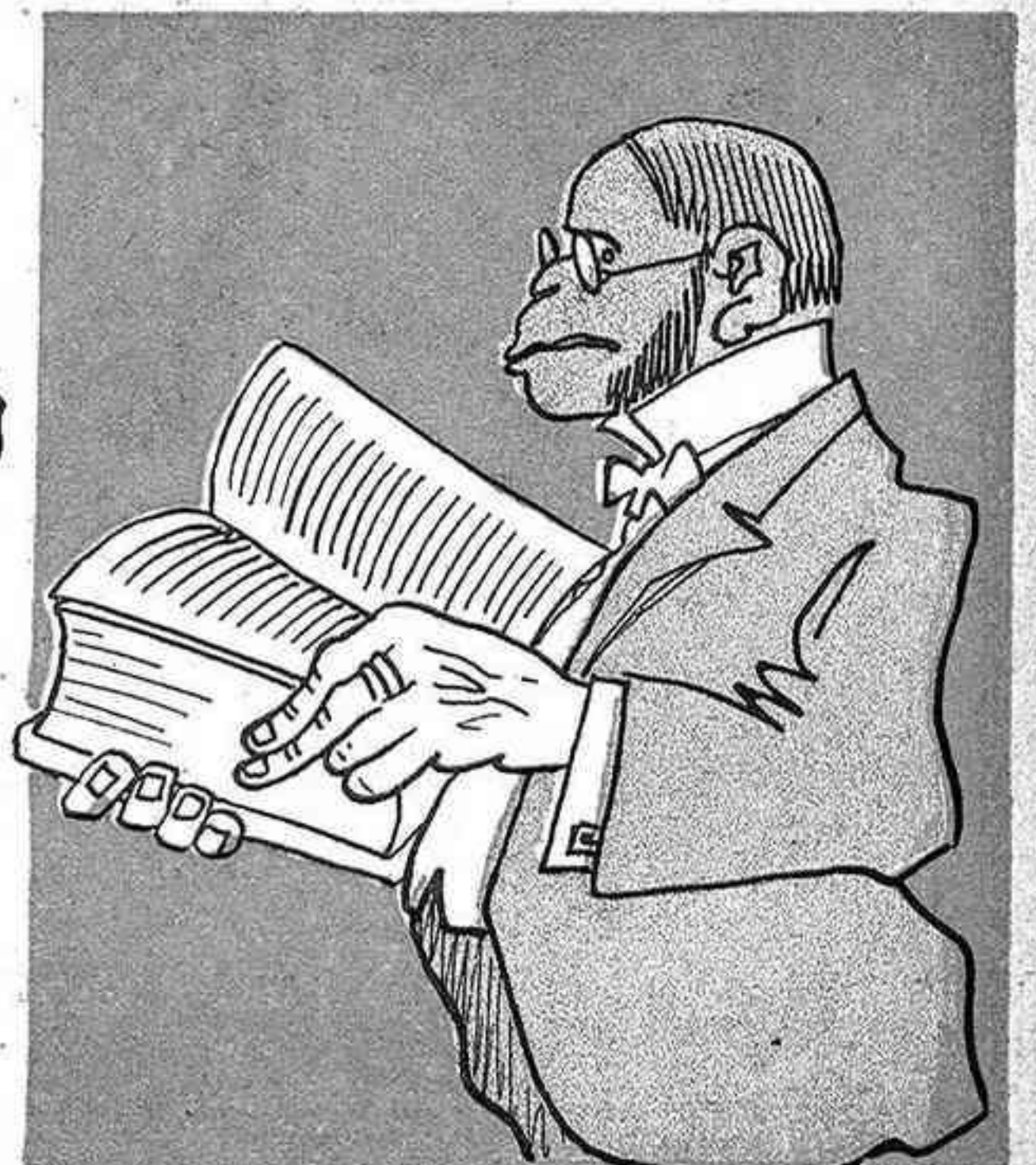
—Dispensi, senyor: no són cinc centims, que són deu...
—Però si m'hi he estat tan poca estona...
—Què vol que li digui?... Estiguis'hi un rato més!

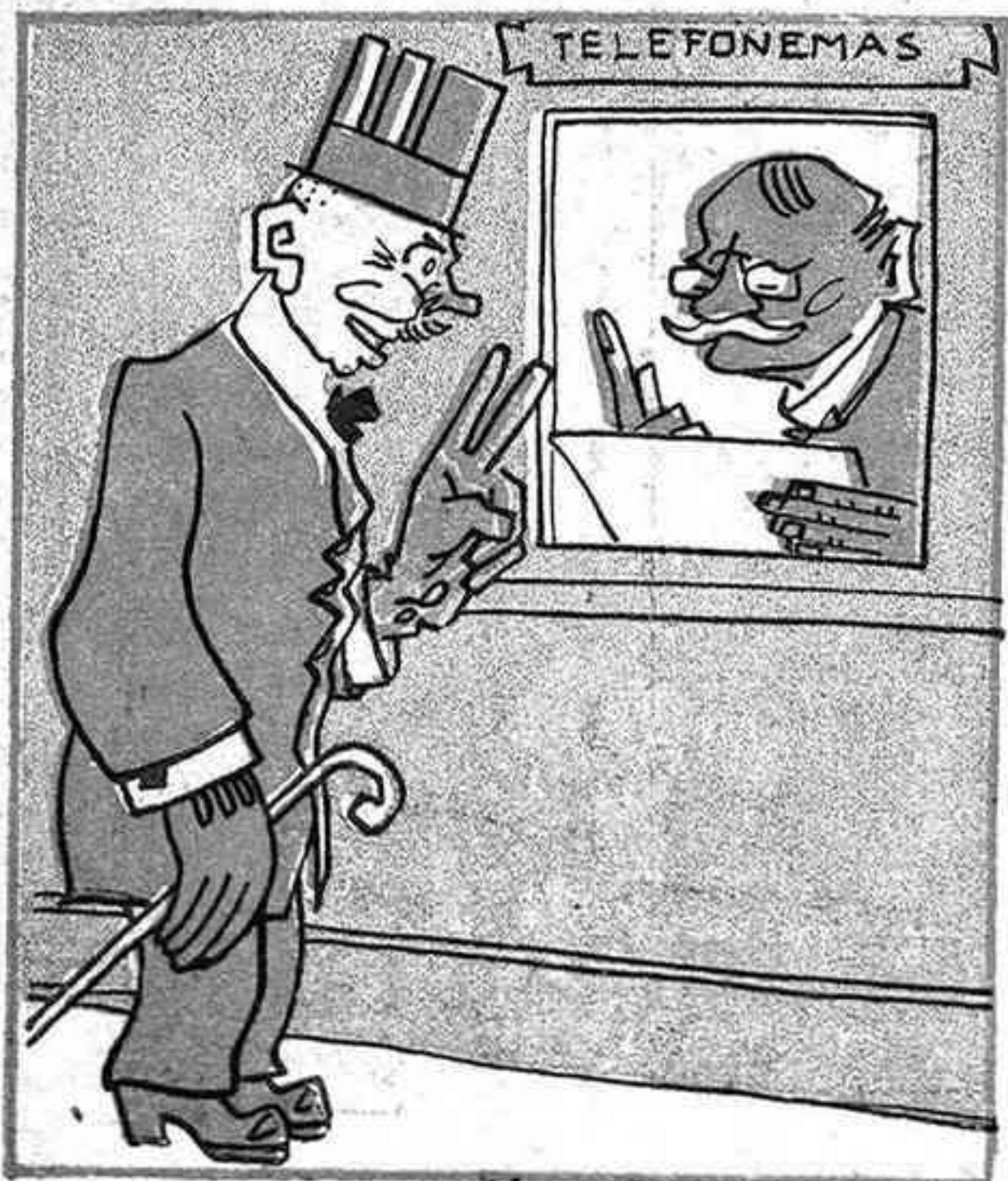
—No li compris res, an aquet pastisser, que té fama de gastar una pasta molt dolenta.
—Ai, ai! Doncs ningú ho diria... Fa cara de ser de bona pasta...

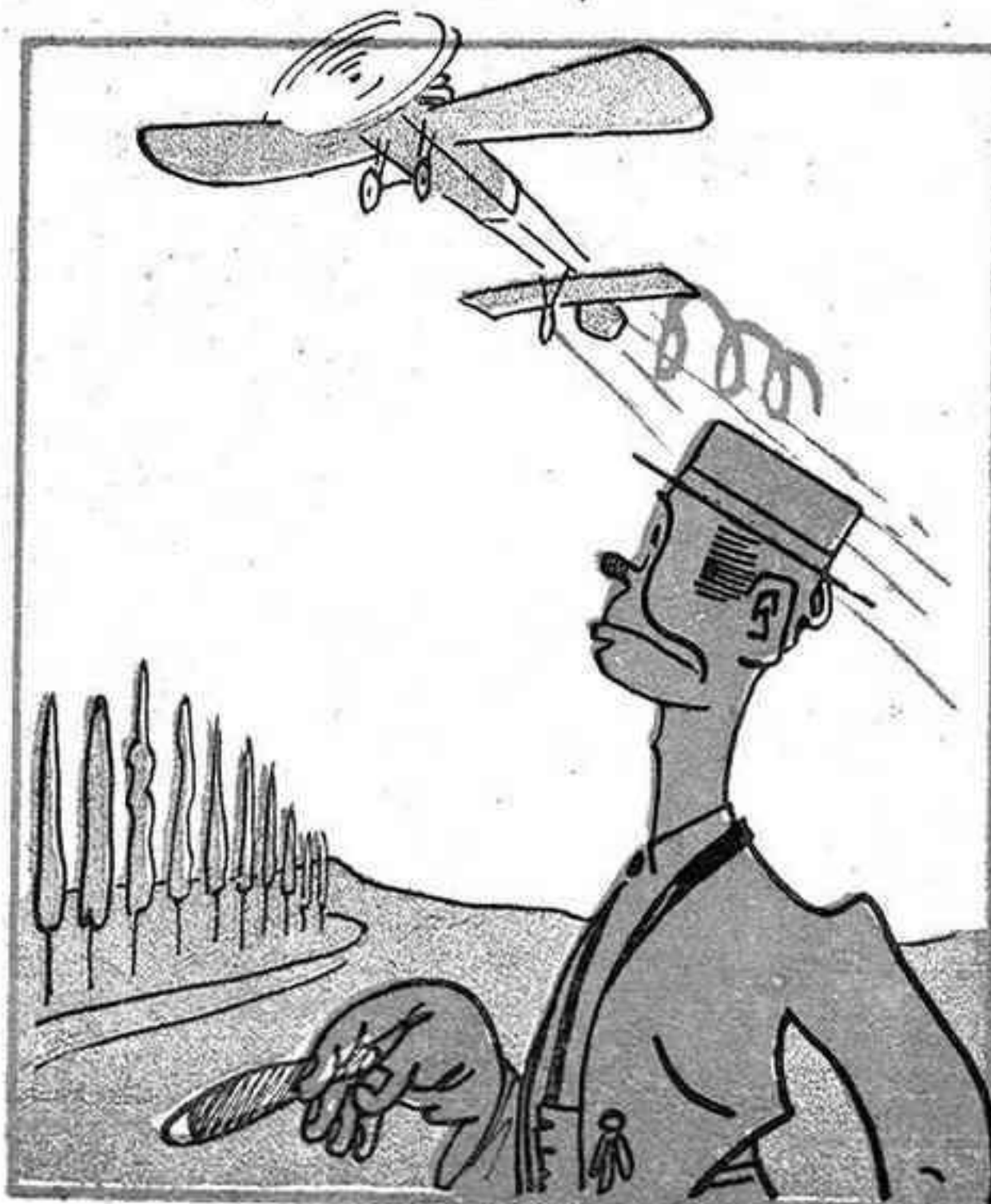
—Es ple!... Haurà de pujar a l'imperial...
—Que també hi va, l'imperial, a Gràcia?...

—En Darwin diu que l'home ve del mico?... En Darwin ve de l'hort!...

—«Ab sentiment els anuncio la mort del meu oncle. Sàpiguen que m'ha deixat hereu universal...»
—En aquet telegrama hi sobren dues paraules...
—Ah, si?... Tregui les dues primeres.

—El mundo ó el cielo tendría que está lleno de aparatos d'eztos, porque azi, cuando nos tira al aire er toro, podriamos agarrarnos...

—Aont vas ab els boxers...
—Com que tinc tants inglesos... me poso a la seva disposició.

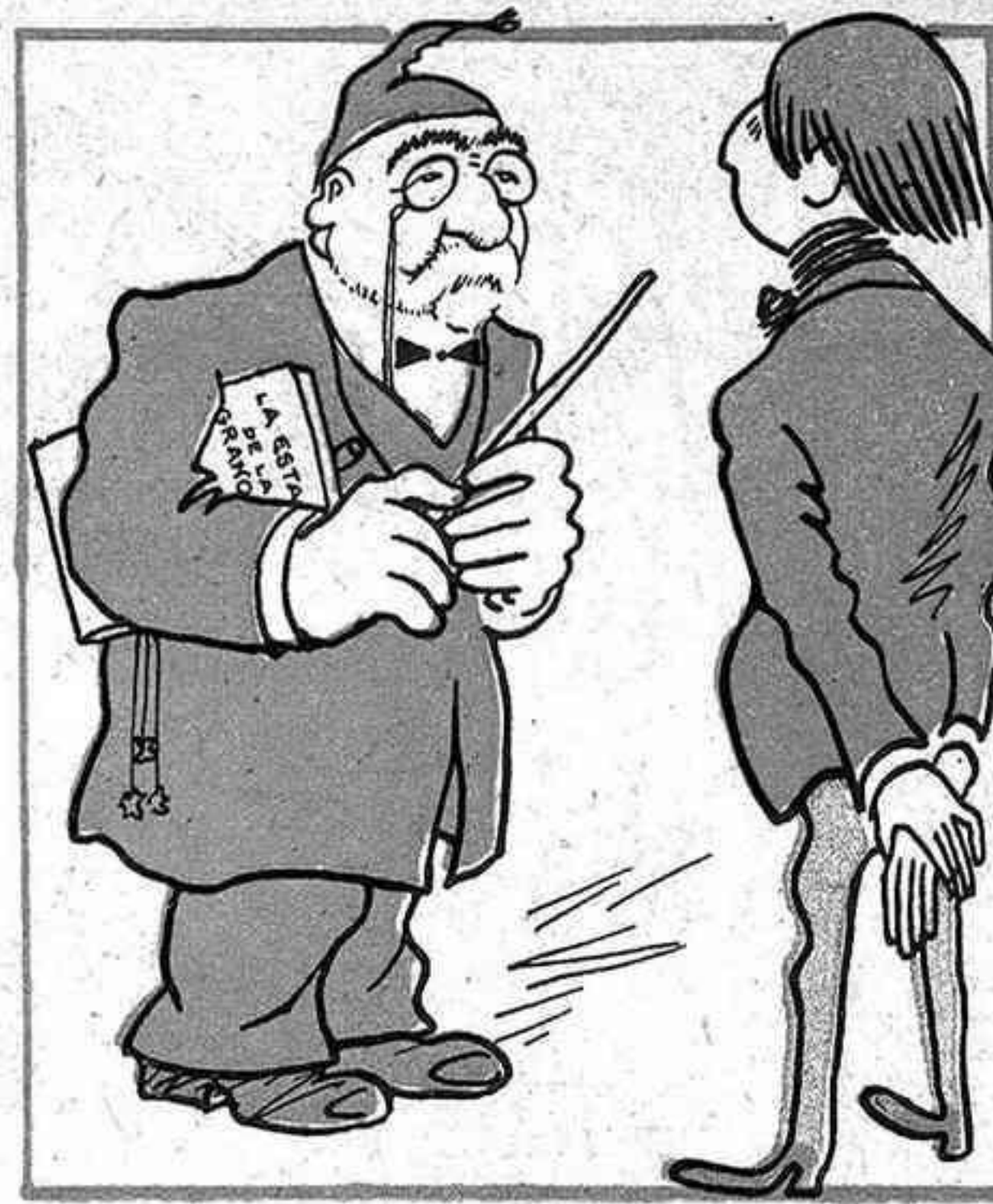
Notes còmiques — Caricatures per Picarol

—Ja estas fresc, noi!... Diu que volen treure tots els empleats ganduls de Ca la Ciutat.
—Pse!... A mi es impossible que'm treguin... Com que no hi vaig mai.

—Quines notícies tens del tio de l'Habana?
—Sí... mira... Que està gravement bo.

—Què es un reporter?
—Un individu que, havent sigut porter anteriorment, torna a encarregar-se d'una porteria.

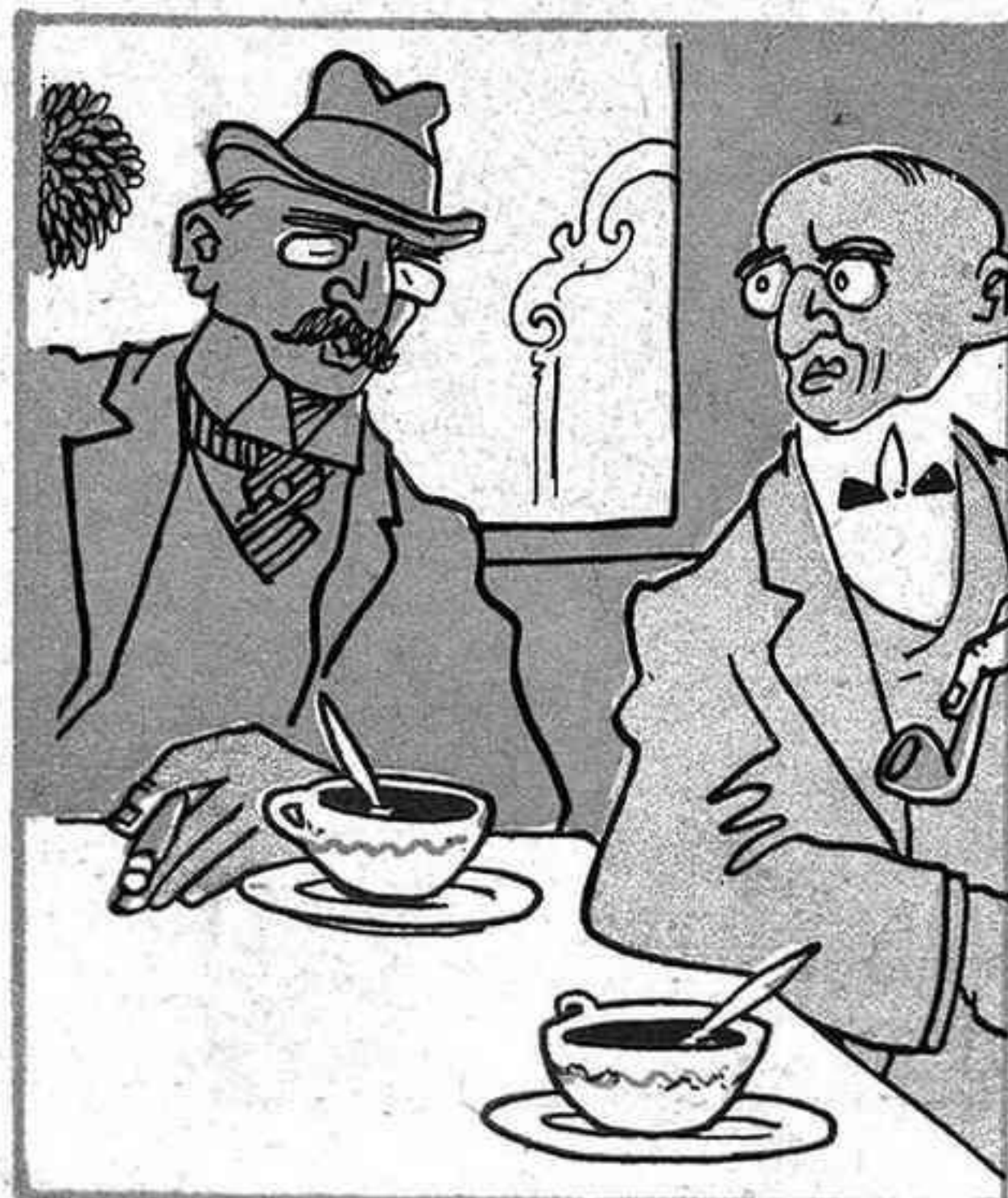
—La meva noia?... S'ha casat ab un pianista ab quatre fills... Vegi si li podia passar res pitjor...
—Prou, sí, senyora!... Que'l marit hagués tingut set criatures en comptes de quatre, y que hagués tocat el violí en comptes del piano.

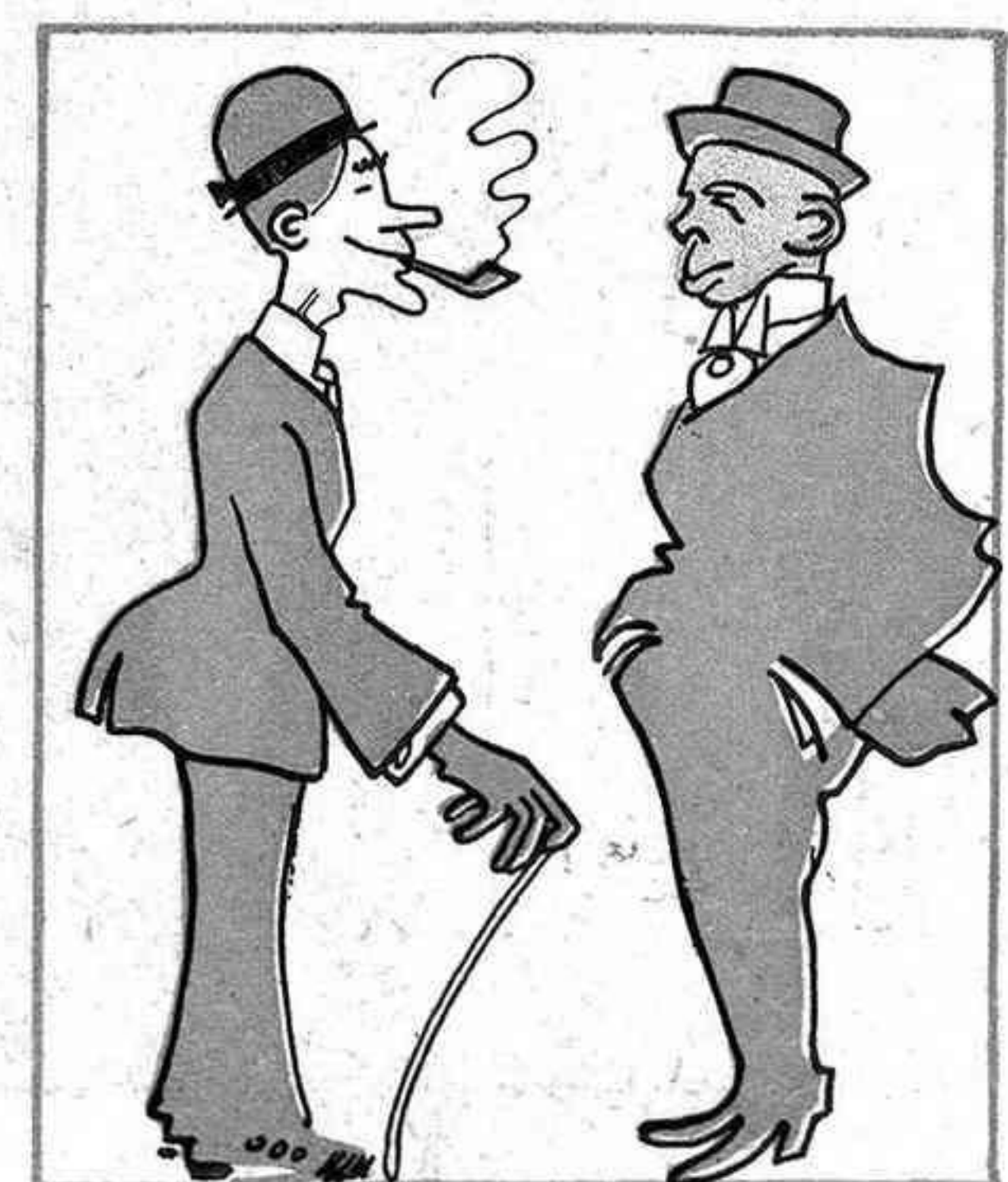
—Perdoni... Vostè que ho té per la mà... ¿no'm covaria un encostipat que fa dies que tragino?

—Es dir que't cases ab un altre?... Doncs ara ¿què'm tocarà fer a mi?
—Sabs què?... Un regalo de bodes

—No la coneixes, a la meva dòna?
—No tinc aquet gust...
—Que vols dir que es un gust?

—Has renyit ab la xicoteta?... Y per què?...
—Perquè té un lloro que sempre diu: «No'm toquis, Perico»... y jo no me'n dic de Perico.

—Que hi fora el gerent?
—Sí, senyor, però ara descansa...
—Ah, sí?... Doncs ja tornaré quan estigui enfeinat.

Respetable Público:

De acuerdo la ciencia y el pueblo, han proclamado

REY DE LOS CAFÉS

AL TORREFACTO DE

"La Estrella"

He dicho:

MARCA

REGISTRADA

CARMEN 1 (FRENTE A BELÉN)

TELÉFONO 2640 BARCELONA

JOSÉ GÓMEZ TEJEDOR
PROVEEDOR DE LA REAL CASA
BADAJOS
CASAS
MADRID - MONTERA 32
BARCELONA - CARMEN 1
SEVILLA - LUNA 52
JEREZ DE LA FRONTERA - LARGA 61

DE VENTA EN
LOS PRINCIPALES
ESTABLECIMIENTOS

GRAN FÁBRICA DE TAULAS DE
BILLAR
 VDA. Y FILLAS
 DE A. AMORÓS.

*Aquell que vulgui
 jugà a billar
 ab la destresa
 dels professors;
 demani sempre
 pera jugar
 l'excelent Taula
 marca AMORÓS.
 Ben nivellada,
 ben resistent,
 ferma, macissa,
 fixa, elegant,
 de treball solid
 y consistent,
 la nostra taula
 té un exit gran.
 Per xò'ens plau, ara,
 fer observar,
 en benefici
 dels jugadós,
 que tota taula
 té de portar
 l'acreditada
 marca AMORÓS.*

Exportació a provincies y Ultramar
 Se envien catàlegs gratis

Despatx: Pelayo, 58, 2.ⁿ

(tocant a la Plassa de Catalunya)

Fàbrica: Blasco de Garay, 61

BARCELONA

Tallers fotografics
A M E R

Retrats y postals desde **25** centims

Carme, 3; Pelayo, 50, pral.,
 y Marquès del Duero, 78

(enfrent del Teatre Soriano)

BARCELONA

NOTA.—Tota persona que's retrati en aquesta casa y
 presenti aquest ALMANAC té dret a una postal gratis

Pera tenyir el cabell emplei's
LA FLOR JUVENIL

que es la mellor tintura del món pera
 conservar el cabell sempre en plena
 joventut : Procediment senzillissim
 — No taca la roba ni la pell —

Se ven en les millors perfumeries y en les drogueries
 més ben assortides d'Espanya

DIPOSITS GENERALS:

Corts, 562 y Aribau 118 : **BARCELONA**

MARCELO VILÁ

METALES ARTÍSTICOS

Elisabets, 3 y 7

Notariado, 10

BARCELONA

BAZAR DE LA UNIÓN

CARRER DE L'UNIÓ, N.º 3 ——— BARCELONA

EFFECTES D'ESCRITORI : TARGETES POSTALS
IMPRESSIONS RÁPIDES : SOBRES : FACTURES : TALONARIS : RECORDATORIS : RELLEUS : ETIQUETES
: TARGETES DE VISITA : LLIBRES RATLLATS :

ABANS DE COMPRAR VISITEU PRIMER EL

BAZAR DE LA UNIÓN

CARRER DE L'UNIÓ, NUM. 3

————— BARCELONA —————

RELOJERÍA DEL OBRERO

Calle del Arco del Teatro, 1 bis

————— (Cerca de la Rambla) —————

SUCURSAL: Plaza del Teatro, 6

(Rambla) al pie del susodicho Arco

GRAN TALLER DE REPARACIONES

en toda clase de
RELOJES
por difíciles que sean, **GARANTIZANDO**
las composturas legalmente
por 2 años

—————
ÚNICA CASA QUE NO COBRA
las composturas de los relojes de pared
hasta 8 días después de colocados
para probar así lo bien que se trabaja
y la seguridad que se tiene en ellas

—————
TAMBIÉN SE PAVONA EN NEGRO Y AZUL

—————
ÚNICO ESTABLECIMIENTO DE GRAN FAMA
en vender más barato que nadie

NO COMPRAR SIN VISITAR ESTA CASA

Inmenso surtido en
RELOJES GARANTIDOS
de todas clases á precios baratísimos
DESPERTADORES
desde 3'50 ptas.

Extraplanos plata de ley, desde 10 ptas.
Roskoff níquel y acero, » 5 »
Relojes de pared, » 10 »

—————
Inmenso surtido en cadenas chapadas,
con certificado de garantía

—————
RELOJES
de las más acreditadas fábricas de Suiza

—————
También se hacen composturas en máquinas para
- **GRAMOFONES Y CAJAS DE MÚSICA** -

—————
CASA SIN COMPETENCIA EN SUS PRECIOS